

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

PERSONALHISTORISK TIDSSKRIFT

2006:1

SAMFUNDET FOR DANSK GENEALOGI OG PERSONALHISTORIE

Indhold

Artikler

<i>Adam Lindgreen</i> : Lad huset stå til rådelse: blandt gårdmænd, herredsfogeder, handelsmænd, hestesmulgere, tiggere og gudfrygtige matroner.....	1
<i>Villaads Villadsen</i> : Carit Etlars slægt.	37
<i>Adam Lindgreen og Jørgen Stage Larsen</i> : Gårdfæstere og -ejere i Egebjerg sogn fra omkring 1600 til nu.	61

Orientering fra bestyrelsen

Nyt fra Norden.	144
----------------------	-----

Anmeldelser

Sofie Lene Bak: Dansk Antisemitisme 1930-1945. (<i>Susanne Krogh Jensen</i>).	145
Hans Christian Bjerg (udg.): Admiral Rechnitzers Maritime og Politiske Erindringer 1905-40. (<i>Peter Hertel Rasmussen</i>).....	146
Sven Ove Gade: Frode Jakobsen. En biografi. (<i>Henrik Lundtofte</i>).....	147
Ingvard Jakobsen: Vesløsgård – En herregård på Hannæs. Ejere, fæstere og udstykning. (<i>Adam Lindgreen</i>).....	149
Hans Kirchhoff m.fl. (red.): Gads leksikon Hvem var hvem 1940-1945. (<i>Jeanette Jensen</i>).....	150
Poul Kjeldgaard: Sammenhold, Fra et familieliv. (<i>Tove Kistrup</i>).....	151
Otto Madsen m.fl. (red.): Kong Christian VIII's breve 1813-1848. (<i>Susanne Krogh Jensen</i>).....	151
Herbert Pundik: Det er ikke nok at overleve. Erindringer. (<i>Jørgen Mikkelsen</i>).....	152
Axel Johnsen, Tina Sahl Lydiksen og Jesper Bolund Nielsen (red.): Sønderjyske årbøger 2003. (<i>Peter Hertel Rasmussen</i>).....	154

Vejledning til manuskriptforfattere.....	155
--	-----

Omslaget: Forsiden viser Priors hus i Ærøskøbing. Huset dateres til 1690 og blev bygget af borgmester Josef Ibsen. Billedet er taget i 1980'erne. Læs mere i Adam Lindgreens artikel "Lad huset stå til rådelse", der indleder dette nummer af Personalthistorisk Tidsskrift.

Lad huset stå til rådelse:

blandt gårdmænd, herredsfogeder, handelsmænd, hest-smuglere, tiggere og gudfrygtige matroner

Af Adam Lindgreen

I nærværende artikel gives et indblik i, hvor meget man som slægtsforsker kan have glæde af at besøge de steder, hvor ens familie stammer fra.

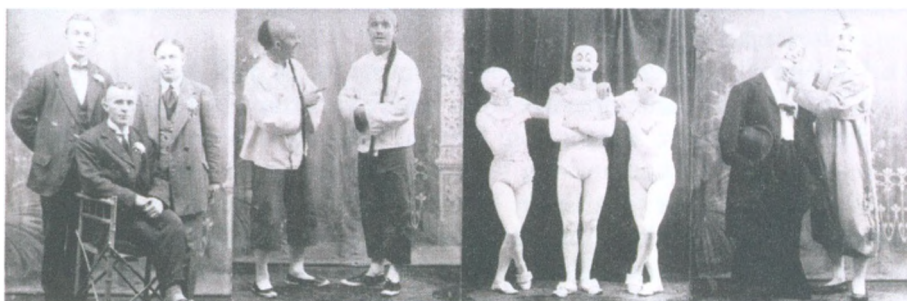
Tugt-, Rasp- og Forbedringshuset, Danmarks største straffeanstalt i midten af 1800-tallet, lå på en 100 gange 60 meter stor grund mellem Christianshavns Torv og Skt. Annæ Gade, Overgaden oven Vandet og Dronningensgade.¹ Blandt de mellem 600 og 750 indespærrede fanger var Carl Frederik Struve, min tip(3)-oldefader.² Det gik ham tilsyneladende ikke særlig godt som skomager, for han blev i 1855 idømt otte års fængsel for ”røveri, ran, attentat, bedrageri og falsk”.³

Forholdene i Tugt-, Rasp- og Forbedringshuset var så dårlige, at de indsatte i 1817 havde gjort oprør, men fire årtier senere var armoden og elendigheden imidlertid stadig stor. Fanger, som blev sat til at raspe farvetræ til farvning af tøj, fik ofte alvorlige hud- og lungesygdomme, og om maden skrev generalkrigskommissær Jens Veibel Neergaard:⁴ ”At Kjødet af gamle, magre, udslæbte Heste – hvilke i Almindelighed slagtes – er sundt og nærende, kan jeg ikke troe, især naar det gives Fanger, der savne Bevægelse og frisk Luft”.⁵ Ikke overraskende døde Carl Frederik Struve da også blot fire år efter sin indsættelse, nemlig i februar 1859.⁶

Nu mange år efter Carl Frederik Struves død er Tugt-, Rasp- og Forbedringshuset imidlertid for længst nedrevet. At de steder, hvor ens forfædre stammer fra, oftest enten er forsvundet eller i det mindste har ændret sig ganske betydeligt gennem tiden, er i det hele taget en stor udfordring for de fleste slægtsforskere. Ovenfor har jeg givet ét eksempel, men der er mange andre, jeg kunne have valgt, for eksempel de forskellige cirkus, hvor min tip-oldemoders brødre omkring år 1900 gav ”en særlig praktisk Illustration af Bøllehaandværket med Mave-, Ryg-, Side, Over- og Underansigts Stød og ’Skaller’ efter alle Uberegnelighedens Love”, for disse cirkus – Cirkus Miehe og Cirkus Mundeling – er også forlængst ophørt med at eksistere.⁷

Tugt-, Rasp- og Forbedringshuset i 1840-erne. Midt for ses fængslets hovedbygning. Det var i hovedbygningens mezzaninetage, at fangerne havde deres sovesale, der om sommeren var glohede og om vinteren iskolde. Akvarel fra 1840-erne af Hans Christian Ley.

Brødrene Rasmussen, der omkring år 1900 optrådte i forskellige cirkus, blandt andet med bøllehåndværket.

Eller fregatten "Møn", hvor min tip(5)-oldefader, Simon Marcussen Malmstrøm, gjorde tjeneste som befaren matros. Denne fregat er blevet hugget op for mange år siden.⁸ Eller Sundby Strømbad på Amager: min tip-oldemoders broder, Peter Michael Lindgreen, opførte et offentligt svømmebad i 1893 på Amager, og københavnernes valfartede dertil.⁹ Svømmebadet er væk nu, til gengæld minder navnet på en af gaderne, nemlig Lindgreens Allé, om, at her boede Lindgreen-familien altså i sin tid.¹⁰ Eller Sundbyernes største gård,

Sundby Strømbad omkring 1900. Ejeren, Peter Michael Lindgreen, ses yderst til højre.

Skrædderens Hjørne i Sundby, hvor Michel Lindgreen havde sit smedeværksted i huset med den snoede skorsten i første halvdel af 1800-tallet.

Sophienhøj, som en overgang var ejet af Morten Mikkelsen Lindgreen.

Sophienhøj, der havde 18 værelser, lå på Amagerbrogade 242 og blev nedrevet i slutningen af 1960-erne. Den ejedes fra 1859 af min tip-oldmoders farbroder, Morten Mikkelsen Lindgreen.¹¹ Eller 'Skrædderens Hjørne', der havde samme skæbne; her havde min tip-oldmoders farfader, Michel Lindgreen, sit smedeværksted.¹² Nedrivningen af Skrædderens Hjørne fandt sted i 1912/1913.¹³

I det efterfølgende vil jeg vise, at der i mange tilfælde alligevel er overleveret 'noget,' der kan hjælpe slægtsforskere til at få et indtryk af de steder, hvor deres forfædre stammer fra.¹⁴ Det gælder i første omgang gårde og huse, men det gælder også kirker og offentlige institutioner som for eksempel museer.

Skelsten, skeldige og vagthytter på Stavnagergård

En forordning om ophævelsen af byjordernes fællesskab i hertugdømmerne Slesvig og Holsten blev udstedt i 1766. En ny forordning i 1770, der tillod enhver ejer af jord i en landsby at kræve bymarken opmålt og udskiftet, satte for alvor gang i udskiftningerne. Jens Iversen Stavnager, som i 1756 havde overtaget Stavnagergård, hvor faderen "formedelst alderdom og medfølgende skrøbelighed" havde afstået den, udskiftede dog allerede første gang i 1764 og anden gang i 1767.¹⁵

Stavnagergård var en kongelig fæstegård beliggende dér, hvor Fladså og Gels å løber sammen i Ribe å. Nordpå grænsede gårdens tilliggender op til Obbekær bys marker og enge, sydpå op til Varming bys enge og hede, vestpå til Varming og østpå til Karkovgårds jorder.

I forbindelse med udskiftningen nedsattes skelsten for at markere, hvad der hørte til Stavnagergård. Det er bemærkelsesværdigt, at tre af disse skelsten omkring 240 år senere stadig står på Stavnagergårds jorder. Heldigvis har man fundet, at skelstenene sammen med et gravet skeldige skal bevares som et kulturhistorisk bevaringsværdigt minde om udskiftningen.¹⁶ Blot er det ikke særlig betryggende, at den nuværende ejer af Stavnagergård ikke er blevet gjort opmærksom på dette!

Selv om den hede, Stavnagergård tildeltes, blot var af ”mådelig bonitet,”¹⁷ vurderede de seks fremmødte synsmænd fra Arnum, at den ”på de fleste steder ved udpløjning og dyrkning [kan] gøres brugbar, hvorved ejeren bekommer mere sædeland til rug og boghvede og bliver istandsat mere kornvare end forhen at afhænde og derved en del af udgiften at tilvejebringe.”¹⁸ Med mere jord ville det også blive muligt for Jens Iversen Stavnager at ”lade en stor del land af andre sine indtægter ligge til græsning og hvile, hvorved dernæst en større høst kan formodes.”¹⁹

Jens Iversen Stavnagers familie kan med sikkerhed føres tilbage til Niels Madsen Stavnager, min tip(11)-oldefader, der i jordebogen fra 1542 angives at have betalt seks mark i overskat for sin en-plovsgård, det vil sige en gård, som kunne dyrkes med én plov.²⁰ Tingholderen boede i øvrigt på Stavnagergård. Det var nemlig naturligt at lægge tingstedet ved Stavnager, idet herrederne Frøs, Gram, Hviding og Kalvslund mødes netop dér. Christen Nielsen Stavnager – Niels Madsen Stavnagers søn og min tip(10)-oldefader – var den sidste tingholder fra Stavnagergård.²¹

Gården er gennem tiderne flere gange overgået til en datter. Således overtog Kirsten Madsdatter Stavnager gården fra sin fader, og før hun døde i 1698, overgik gården til hendes datter, Dorthe Iversdatter Stavnager. I begge tilfælde overtog ægtemændene Iver Lauridsen og Jens Nielsen slægtsnavnet Stavnager.²² Mens Jens Iversen Stavnager som sagt overtog den fædrene gård, giftede hans søster, Anne Dorthe Iversdatter Stavnager, sig med Jef Hansen, der var gårdmand i den nærliggende landsby Årup.²³ Anne Dorthe Iversdatter Stavnager er min tip(5)-oldemoder, og hermed mister min familie forbindelsen til Stavnagergård. Min slægtsrække ser således ud: Niels Madsen Stavnager, Christen Nielsen Stavnager, Mads Christensen Stavnager, Kirsten Madsdatter, Dorthe Iversdatter Stavnager, Iver Jensen Stavnager og Anne Dorthe Iversdatter.

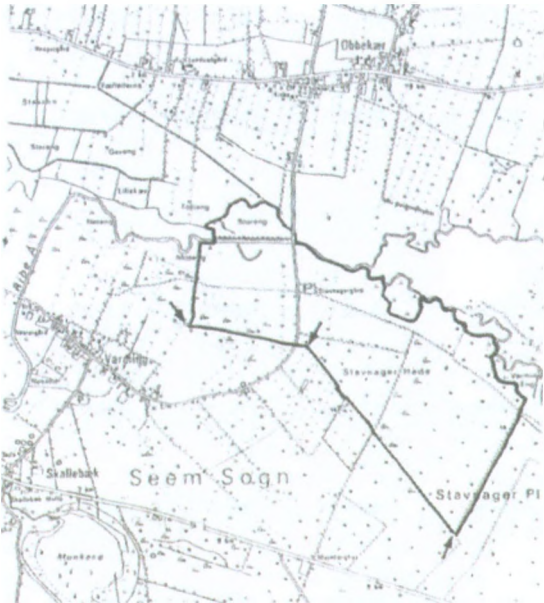
Efter Danmarks nederlag mod den preussisk-ledede hær i 1864 blev Stavnagergård og dens enge nord for Gels å lagt til kongeriget Danmark. Fra denne

tid stammer resterne af de vagthytter, grænsegendarmerne nedgravede i heden, og som man stadig kan finde resterne af.²⁴ Det var også her, der foregik smugleri af heste. Den ene toldgrænse løb nemlig ved Kongeåen, den anden ved Ribe å, og man skulle kun betale halv told, hvis man krydsede Ribe å. Det var muligt at krydse Ribe å ved Stavnagergård, og Kirsten Madsdatter Stavnagers søn, Laurids Iversen Stavnager, blev i 1689 idømt en bøde på 300 rigsdaler for hestesmugleri.²⁵

Jens Iversen Stavnager er den sidste direkte Stavnager på gården. Efter ham bliver det hans kones anden mand, Jørgen Andersen og derefter dennes søn, Jens Jørgensen, som fortsætter på Stavnager. Efter Jens Jørgensen kommer der yderligere fire generationer (direkte efterkommere til Jens Jørgensen) frem til Andreas Stavnager, som var gift med Else Stavnager, der døde i 1997.²⁶ At Stavnagergård har tilhørt den samme familie igennem så mange århundreder er helt usædvanligt, men måske netop dét, at også familiens døtre blev involveret i gårddriften, forklarer det. Den seneste forskning peger nemlig på, at familievirksomheder, hvor døtrene indgår i ledelsen, har en større sandsynlighed for at overleve.²⁷

Da jeg besøgte Seem kirke, viste pastor Søren Krarup mig to ligsten med tilknytning til Stavnager-slægten. Den ene ligsten står opstillet i kirkens våbenhus, den anden i kirkens skib. Før i tiden lå begge ligsten i kirkegårdens nordøstre hjørne, hvor en nu nedlagt kirkesti gav adgang for kirkegængere fra Varming. Da Kirsten Madsdatter Stavnagers mand, Iver Lauridsen Stavnager, døde i 1690, fragtede man en mandshøj sandsten fra Bremen til sognet, og på stenen indhuggedes følgende: ”Herunder Hviler Hæderlig Og Velfornemme Mand Ifver Lavridsen Af Stavnager, Som Var Kirkeværge I 8 År Her Til Kirken Og Som Salig Hensov I Herred Den 31. Marts Anno 1690 Udi Hans Alders 65. År Og Herunder Hviler Hans Kære Hustru Ærlige Og Gudfrygtig Quinde Salig Kirsten Matzdatter Af Stafnager Som Lefede I En Kærlig Ægteskab Med Hannem Udi 28 År Og Af Gudvelsignet Med En Søn Og Tvende Daattere Og Salig Hensof Anno 1698 I Hindis Alders 61. År. Så Og Deres Kære, Lydige Søn Erlig Og Velagtede Ungkarl Salig Laurids Ifversen, Som Salig I Herren Hensof Den 25. Marts 1690 Udi Hans Alders 22. År. Gud Giffue Dennem En Glædelig Opstandelse. [Bortslidt] Den Ærlige Og Velagte Ungkarl Salig Søren Bejer Ifversen Af Stauenager, Døde 1748 Den 11. Marts [bortslidt] I Hans Alders 21. År”.

Den anden ligsten er ældre, idet den oprindelig er rejst for Chresten Nielsen Stavnager og hans kone, altså Kirsten Madsdatter Stavnagers bedsteforældre. På denne sten er indhugget følgende: ” Her Hviler Udi Herren Erlig Chresten Nielsen Stafnager Som Hensof Den X. Iannuarii Ano 1605 I Hans Alders 79 Aar Og Lefvede Med Sin Kiere Hustrue Daarete Chrestens I Et 50 Aar Som Hensof Ano 16[bortslidt] Den [bortslidt]. Gud Gifve Dennom

Stavnagergård er beliggende dér, hvor Fladså og Gels å løber sammen i Ribe å.

En Glædelig Opstandelse. Her Hviler I Herren Den Ærlig Og Velagt Mand Sal. Iver Jensen Stavnager Døde 1762 D. 9 [bortslidt] Jan. Hans Alder 70 Aar. Hans Kiære Hustru Den Ærlig Og Gudfrøtig Matrone Sal. Anna Byer Ivers Døde 1774 D. 17. April Gammel 88 Aar.”

Denne sten blev altså genbrugt, da Chresten Nielsen Stavnagers tip-oldebarn, Iver Jensen Stavnager, døde i 1762.

I 2004 står disse to ligsten samt skelsten, skeldige og vagthytter stadig som minder om Stavnager-slægten, der boede i Seem sogn i så mange århundreder. I øvrigt er den nuværende gård, som desværre er noget forsømt, opført i begyndelsen af 1800-tallet, hvor en brand ødelagde den oprindelige gård. Den nye gård blev muligvis opført vest for den oprindelige gård.²⁸

Hjemmefødninge blandt bønderne i Egebjerg sogn

Min tip-oldemoder, Maren Kjerstine Pedersen, blev født 16. april 1853 i Bråde, der ligger i Egebjerg sogn. Det er interessant, at hendes familie, så langt det har været muligt at følge, alle kommer fra Egebjerg sogn eller nærliggende sogne.²⁹ Den ene af hendes tip(5)-oldeforældre, Westi Mikkelsen, blev således sædedegn i Egebjerg i 1639. Han var født omkring 1616. Da han blev

Her ses jeg ved én af de tre skelsten, der stadig eksisterer på Stavnagergårds marker; 2005

begravet i 1696, indførtes det i kirkebogen, at han: ”hafter betient Menigheden i 57 Aar; var ellers nu 80 Aar gl.; hafter veret tvende Gange gifft oc affled 23 Echtebørn”.³⁰

Igennem det næste århundrede lagde Westi Mikkelsens efterslægt på spindesiden beslag på både degne- og sognefogedembederne. Det kunne tyde på, at han som degn har haft en position, som lå på linie med i al fald de rigeste af bønderne. Selv om han fik 23 børn i sine to ægteskaber, var det, med en enkelt undtagelse, kun børnene fra andet ægteskab, der kendes. Westi Mikkelsen var degn under den svenske besættelse. Han var også degn på dét tidspunkt, hvor præsten giftede sig med en svensk dommers tidligere elskerinde og som resultat udkæmpede en strid med kapellanen. Det førte til en provsteret i 1671-1682. Endelig var det på baggrund af Westi Mikkelsens optegnelser, at indførelserne for dåb og trolovelse er bevaret for Egebjerg sogn i perioden 1656-1684.³¹

Maren Kjerstine Pedersens barndomshjem – den firlængede gård Maglegård, som hendes fader, Jens Pedersen, havde fæstet i 1816 og købt i 1855 – står stadigvæk i Bråde. Før 1816 var gården også i familiens eje, idet Jens Pedersen første gang var gift med Mette Pedersdatter, der var datter af gårdens forrige ejer, Peder Sivertsen. Denne Peder Sivertsen havde overtaget sit fæste i 1781,

da han giftede sig med Mette Andersdatter, som selv var datter af gårdens forrige fæster, Anders Jeppesen, der igen var søn af Jeppe Danielsen, fæster af gården fra 1725 til 1747. Jens Pedersens søn, Peder Jensen og altså min tip(2)-oldefar, overtog gården i 1855, og konen Anne Jacobsdatter fortsatte efter hans død til 1865. Herefter blev det min tip-oldemoders broder, Jens Laurids Pedersen, som førte gården videre. Nu er det oldebarnet Stig Pedersen, der sidder på gården.

I øvrigt var de to fæstere forud for Jeppe Danielsen forfædre til Jens Pedersens kone, Karen Pedersdatter, og altså min tip(3)-oldemoder. Oluf Jensen, som havde gårdfæstet fra 1686 til 1709, havde byttet sig til gården, men døde som blot 46-årig. Hans lig måtte stå nogen tid inde i kirken, idet jorden var frosset til syv kvarter svarende til 42 tommer.³² Enken Sidse Pedersdatter sad på fæstet indtil 1717, hvor deres søn, Peder Olufsen, kunne overtage gården, men han måtte dog allerede i 1725 afstå gården, da han ikke magtede at drive den.³³ Maglegård har derfor været i familiens eje i sammenlagt 318 år.

Da jeg var 16 år gammel, tog min moders faster, Karen Frandsen, og hendes mand mig med på en tur til 'Fasters land', så jeg kunne se dén gård, hvor hun holdt sommerferie som lille pige, nemlig hos sin farmoders nevø, Peder Pedersen, der var maltgører og gårdejer på Skovgård i Hølkerup. Det var altså ikke Maglegård, Karen Frandsen besøgte. Imidlertid kom hun også på denne gård, og hun kunne stadig erindre Marianne Cecilie, der var gift med Jens Laurids Pedersen, som igen var broder til Karen Frandsens farmoder og dermed også tante til Peder Pedersen.

Senere igen besøgte jeg selv Peder Pedersens sønnesøn, Bent Pedersen, der nu driver Skovgård. Man havde samlet en stor del af familien, blandt andet Johanne Pedersen, som var datter af Peder Pedersen. Hende havde Karen Frandsen været tæt veninde med, og efter at de havde mistet forbindelsen med hinanden mange år tidligere, kunne de nu i deres sene alderdom udveksle minder, og dét betød meget for dem begge.

Stærke aner, herredsfogeder og stridsmænd på Astrupgård og Hajstrupgård
Min tip-oldefader Christian Frandsen var oprindeligt født i Slesvig. Hans fader³⁴ var ud af Hajstrup-slægten, mens hans moder var ud af Astrup-slægten. Begge slægter indskrev sig i Slesvigs historie – og sørgede for, at eftertiden blev mindet herom.

Hajstrup-slægten. Sydøst for Bylderup ligger landsbyen Hajstrup, hvor nu Hajstrupgård ligger. På denne gård, der tidligere blot benævntes Hajstrup, sad min familie i omtrent 175 år. Gården ejedes fra omkring 1420 med sikkerhed af min tip(14)-oldefader Peter Petersen, der stammede fra Lendemærk i Bylderup sogn.³⁵ Efter at han havde irrettesat en karl, blev han dræbt af den-

Maren Kjerstine Pedersens tre brødre: Peder Christian Pedersen, Jakob Pedersen og Jens Laurids Pedersen; omkring 1900.

ne ved en ålegård. Peter Petersens sønnesøn, Nis Henriksen, støttede kong Frederik den Første i 1523 på Urnehoved ting, men måtte på sin skimmel flygte fra bønderne, der var på Christian den Andens side.³⁶ For sin modige optræden blev han tildelt privilegier for Hajstrup og i 1527 tillige for herregården Vrågård i Burkal sogn. Blandt privilegierne hørte retten til at fælde bygningstømmer og fede svin i hertugens skove. Nis Henriksen var i øvrigt den første i Hajstrup-slægten, der blev herredsfoged i Slogs herred. Hans søn, Hans Nissen, overtog Hajstrup. Han fik 11 børn med Marina Petersdatter, der var datter af rådmand i Tønder, Peder Redlefsen. Ved Hans Nissens død blev min tip(10)-oldefader, Carsten Hansen, forpagter af den hertugelige gård Foggebøl i Aventoft sogn, der nu ligger i den tyske del af Slesvig, mens Hajstrup overgik til Nis Hansen, der var den ældste søn i familien. Dog arvede Carsten Hansen den gård i Vollerup, faderen Nis Henriksen havde besiddet efter kong Frederik den Førstes privilegium 22. april 1578.³⁷

Hajstrups oprindelige bygninger eksisterer næsten ikke længere. Det gør derimod ligstenen over Nis Henriksen. Indskriften på stenen, der står i Bylderup kirkes våbenhus, lyder: "Anno Domini MVCLIII Iars Mondages Na

Andres Wort Hir Vnder Begraven Nis Hinricksen Hargesfaget Dem Godt Ane Twivel Genedig Is Den He In Sinen Lesten Bi Em Blef - Got Is Min Hogest Trost".³⁸

På ligstenen ser man Andreas-korset indridset, men ikke familiemærket. Man må derfor formode, at Nis Henriksen ikke har fået brev på dette familiemærke.³⁹

På et renæssancepitafium ophængt i kirken i 1618 ses afbildet ikke blot Nis Hansen og hans kone Anna, men også deres seks sønner og seks døtre. Over topstykkerne står de to dydefigurer Retfærd og Mådehold, og i de kartoucheagtige sidetopstykker er afbildet Nis Hansens våben (halv hjort, der springer) og Annas våben (et egetræ). På en tilhørende slægtstavle fra 1619 gøres der rede for Nis Hansens familieforhold helt tilbage til hans tip-oldefader: "Der Ehrbar Vnd Vorgeachter Nis Hansen Iss Tho Haistorp Gebaren, Van Hans Nissen Vnd Marÿnen Etc. Den 1. Novemb. A(Nn)O 1558 Hefft Sick Befriet Mitt Des Weilandt Ehrbaren Vnd Vornehmen Erich Clemens Hargesvaget Tho Farenstede Dochter Annen Vnd Darmitt XII Eheliche Kinder Getüget, Soss Sohns Vnde Soss Dochtere & Iss Van F. O. Thom Hargesvagede In Sluchssharde Gesettet A(Nn)O 1591 Dem Suluen Ambte Herhomlich(!) Alss Ein Man Vor Gestanden In De XXV Iahr. Sin Vater Hans Nissen Iss Hargesvaget Gewesen XIII Iahr, Sÿn Grotevader Nis Hinricksen XXXVI Iahr. Dessuluen Vater Hinrich Petersen Is Gebare(N) Van Peter Petersen Alse Dis-ses Geschlechtes Sta(M)Bohm. De Vor Vngeferlich Twe Hundert Iahren Haistorp Bewahnet Hefft".⁴⁰

Kirkens prædikestol er formodentlig skænket af Hans Nissens enke, Marina Petersdatter, i 1585, og deres navne samt familiemærker er indskåret i topstykket på prædikestolens retkantede lydhimmel. Det ene familiemærke er et sølvfelt med en springende rød hjort med en gylden slange i munden og et træ som hjelmtegn. Det andet familiemærke er tre trekløvere på en stilk.⁴¹ Også på døbefontens kumme ses familievåbnene. På det ene våben ses en mand i kort kofte og med baret. Han rækker en stridshammer med stjerne op mod et træ til højre (hjelmtegn træ). På det andet våben er der en halv hjort, med slange i munden, der springer (samme hjelmtegn).⁴²

Og på kirkeklokken står der blandt andet: "Anno 1626 [Ist] Diese Klocke Erstlich Gegossen Und Angeschaffet Worden Da H. Iohannes Mauritius Probst Und H. Hans Nissen Zu Haistrup Hargesvoigt Gewesen".⁴³

En anden klokke hang oprindeligt i tagrytteren over koret, men blev i 1917 nedsmeltet til krigsbrug. Indskriften på denne klokke var forinden skrevet af: "Hans Nissen I F D Hartzvoigt Zu Haisterup 1674 Haegidius Lorenti Pats(!) Peter Nissen Hans Hansen".⁴⁴

Ligsten i Bylderup kirke over herredsfoged i Slogs herred, Nis Henriksen og hans kone Anna fra Vellerup; 2004.

Bylderup kirkes prædikestol, der i 1585 blev skænket af Hans Nissens enke, Marina Petersdatter; 2004.

Astrup-slægten. Under Anden Verdenskrig fandt man fire ligsten ved Brøns ås udløb. Stenene havde følgende gravskrifter indhugget:⁴⁵ "Heir Leger Begraven Salige Peder Trvlsen Som Boede I Astrop Anno 1560; Heir Leger Begraven Salige Kerstin Pers, Som Boede I Astrvp Anno 1553; Heir Leger Begraven Salige Niels Persen Som Boede I Astrop Anno 1579; og Her Leger Beg[raven] Salige Engebo[rg] Nielskun, Som [boede I] Astrop Anno [...]". Nævnte Peder Troelsen var herredsfoged i Hviding herred og gift med Kerstin; de er mine tip(11)-oldeforældre. Ifølge skattelisten fra 1542 var han Tørring lens rigeste mand. Ægteparrets særdeles omfattende gods- og jordstykker overgik udelt til sønnen Niels Persen, for efter den daværende lov om selvejerbondedods måtte gården og dens tilliggende gods ikke deles.⁴⁶ Niels Persen var gift med Ingeborg,⁴⁷ og de er mine tip(10)-oldeforældre. Astrup-slægten kan med sikkerhed føres tilbage til herredsfoged i Hviding herred, Troels Winther, der var født omkring 1430/1440.⁴⁸ Som såkaldt stærk ane⁴⁹ optræder han på et uhyre stort antal anetavler, som blandt andet tæller utallige storbønder i alle sogne i det vestlige og centrale Sønderjylland.⁵⁰ Svend Jacobsen og Hans-Ole Mørk har således eftersporet ikke mindre end omkring 35.000 efterkommere til Troels Winther.⁵¹ Ifølge retsgyldige vidnesbyrd ejede Troels Winthers forældre før 1400 familiens gamle stamsæde i Astrup.

På denne baggrund er det derfor sørgeligt, at de fire ligsten fra 1500-tallet nu blot er lagt på kirkegården. Her er de selvfølgelig beskyttet mod tilfældigt hærværk. Imidlertid ville det være langt bedre at stille ligstenene ind i kirken, hvor vejret ikke vil nedbryde dem, eller i hvert fald at stille stenene op ad kirkens nordside. Efter at have set, hvorledes ligstenene nu næsten er ulæselige, rettede Svend Jacobsen og jeg hver især henvendelse til Tønder Museum, der står for registreringen af området gamle ligsten. Museet kontaktede efterfølgende provsten, som sammen med Brøns kirkes kirkeværge, menighedsråd samt tilsynsførende arkitekt i september 2005 prøvede at finde en tilfredsstillende løsning, så ligstenene kan bevares for eftertiden.⁵² Det lykkedes desværre ikke. Det skulle ellers være muligt, tror man. For omkring 100 år siden afhændedes til Museum für hamburgische Alterthümer den klokke, som Troels Nielsen (søn af Niels Pedersen) sammen med Ludvig Nielsen til Høxbro havde skænket kirken i 1589, og inskriptionen lyder: "Desse Klocke De Hat Geten Laten Der Er Und Veste Juncker Ludvich Nilssen Arfgesessen Tho Huxbru Trulus Nilssen Tho Astorp".⁵³

Med Peder Troelsens død gik Astrup-slægtens indflydelse på egnen tydeligt tilbage. Det blev Mikkel Pedersen Holm i Havervad, der afløste Peder Troelsen som herredsfoged i Hviding herred, ikke Peder Troelsens søn, Niels Pedersen. Mikkel Pedersen Holms søn, Niels Mikkelsen, fik som herredsfoged i 1578 endda dømt Niels Pedersen, fordi denne ikke overholdt et forlig,

der var indgået i 1538 og stadfæstet af hertug Hans, og fordi han havde brugt skældsord mod herredsfogedens fader. Og i 1602 blev den daværende 5-600 tønder land store Astrupgård så delt mellem to af Troels Winthers oldebørn, brødrene Fedder Nielsen og Troels Nielsen.⁵⁴ Den sidste direkte slægtning på gårdens østre del var Mette Marie Luffe, der døde i 1801. Den sidste direkte slægtning på gårdens vestre del var Johannes Nikolai Bjørn, som efter at være gået fallit måtte sælge gården i 1786.⁵⁵ Hermed forsvandt begge gårde ud af slægtens eje, men de delte gårde ligger den dag i dag på hver sin side af Astrupvej. Rundt omkring på de danske kirkegårde ligger der altså titusinder af efterkommere til Troels Winther.

Biblioteket i Polen

Min farfader blev født i en lille landsby 100 km nord for Warszawa i Polen. Imidlertid forlod familien tidligt Polen. Hans fader kom til Danmark allerede i 1912, mens resten af familien måtte vente til 1920, da afslutningen på Første Verdenskrig tillod det. Det polske barndomshjem, der er bygget af træ, står stadig i landsbyen, men tjener nu som bibliotek. I dette hus boede ikke blot min farfader og hans søster og forældre, men også hans bedsteforældre på mødrene side. Disse bedsteforældre havde i alt 10 børn. En af deres sønner, som sidenhen også flyttede ind i huset og havde bagerforretning dér, havde 11 børn.

I det følgende skildrer min fader, hvorledes han fandt sin faders barndomshjem: "Han trak vejret dybt et par gange for at få uroen i maven under kontrol og stillede på flydende polsk det i så lang tid forberedte spørgsmål, idet han indledningsvist først oplyste, at hans familie for årtier siden havde boet i byen, at slægten havde levet dér i generationer, og at han vidste, at de havde besiddet en ejendom et sted i byen. Nu søgte han sin families bolig. Efter denne svada opdagede han, at han manglede at fortælle sin interesserede tilhører familiens efternavn, hvilket han derfor gjorde. [...] Menneskemylderet bag ham havde fortryllet lyttet med, og stilheden havde været total under hans lange indlæg, men efter at han havde nævnt sin families navn, begyndte snese af stemmer at summe, og støjen steg og steg. Den kompakte gruppe af mennesker strakte sin kollektive hals frem og holdt vejret. [...] For at tydeliggøre sit ærinde sagde han højt og langsomt til bibliotekaren: 'Jeg søger den families hjem,' hvortil hun roligt svarede, 'De befinder Dem allerede i det.' [...] I korte, afmålte sætninger, for at han bedre skulle kunne forstå hende, fortalte bibliotekaren ham, at hans familie havde boet i træbygningen, de befandt sig i, og som nu var omdannet til landsbyens bibliotek. Dengang havde den rummet fire lejligheder, hans farmoders forældre havde de to rum ovenpå til højre".⁵⁶

Både min farfader og hans søster huskede i øvrigt at have fået fortalt, hvorle-

Priors Hus i Ærøskøbing; fra 1980-erne.

des min oldemoder pludselig en dag ikke kunne finde min farfader, der da må have været omkring fem år gammel. Man var bange for, at han var druknet i landsbyens gadekær, og hele landsbyen deltog derfor i eftersøgningen. Til sidst fandt man ham heldigvis uskadt.⁵⁷ Min farfader erindrede også at have leget i onklens bageri som lille.⁵⁸

Priors Hus og Gåsetorvet i Ærøskøbing

I modsætning til så mange andre danske byer har Ærøskøbing ikke været hærget af store brande. Det betyder, at Ærøskøbing er en by med mange gamle huse, nogle helt tilbage til 1600-tallet, og disse huse ligger bundet til et middelalderligt gadenet.⁵⁹ Min tip(2)-oldefader, Ello Erik Lauritsen, blev født her 8. marts 1817, men tog som så mange andre til hovedstaden København for at prøve lykken dér. Alle hans forfædre, der indtil videre er blevet opsporet, stammer fra Ærøskøbing (med undtagelse af ganske få, der imidlertid ikke kommer længere væk end fra Rise sogn). Ello Erik Lauritsens familie talte skippere, købmand, skrivere, rådmænd, byfogeder og borgmestre, men også boelsmænd, skibsbyggere, snedkere og skomagere. Flere af de huse, familiens medlemmer boede i, eksisterer stadigvæk.⁶⁰

En tavle i Tårnby kirke minder besøgende om, at kong Frederik den Femte og dronning Louise 10. august 1748 overværede brylluppet mellem Rasmus Svendsen og Karen Hansdatter; 2005.

Priors Hus. Huset i Søndergade 32 er det ene af blot to huse, hvis opførelse tilsyneladende går tilbage til 1600-tallet, nemlig 1690, for dét årstal er nemlig indridset i dørhammeren. Huset blev bygget af borgmester, tidligere rådmand, Josef Ibsen. Senere, i perioden 1740-1755, boede min tip(5)-oldefader, Laurits Jensen Brandt, der. Han var skipper og handelsmand. Over den røde egetræshalvdør på den buede løsholt står skrevet: "Oh, Gud, Bevare Dette Sted Fra Ildebrand Og Al Fortræd, Velsigne Dem Som Her Skal Boe Med Sundhed, Næring, Fred Og Roe. Lad Huset Staa Til Raadnelse Hvor Ven Til Lyst – Og Uven Til Spe. 1690".⁶¹

I 1917-1918 blev huset ført tilbage til sin oprindelige skikkelse.⁶²

Gåsetorvet. I begyndelsen af 1800-tallet sluttede Danmark en særdeles uheldig alliance med Napoleon den Førstes Frankrig, der i 1808 - efter at Danmark var blevet overfaldet af England - sendte os en hjælpehær under kommando af Jean Baptiste Bernadotte, der senere kronedes som konge af Sverige under navnet Carl den Fjortende Johan. Fra Ærø lyder det i dokumenter fra den tid til, at der har været problemer med hjælpehæren: "Fremmede Tungemaal, Tysk, Fransk og Spansk lyder allevegne, Skrivelser gaar frem og tilbage, Uro og Vanskeligheder ved Indkvarteringen".⁶³

Træhuset, der nu rummer landsbybiblioteket, men som tidligere var min oldemoders og farfaders barndomshjem; fra 1980-erne.

Den ene af de to glaspokaler, kongeparret gav til Karen Hansdatter, da hun blev gift første gang; 2005

En af dem, som havde genvordigheder i Ærøskøbing, var skipper Mogens Lauritzen Brandt, min tip(4)-oldemoders broder. Han havde i 1811 opført en toetager høj karnapudbygning på sin ejendom i Søndergade 55, der stadig tælles blandt byens så karakteristiske karnaphuse.⁶⁴ I dette hus var nogle spanske soldater indkvarteret. En dag, da et skænderi førte til håndgemæng, forsøgte soldaterne at smække hoveddøren i for Mogens Lauritzen Brandt. Det lykkedes imidlertid denne at sætte sin træskofod imellem, og således kunne han forsvare sit hus, kone og ni børn! Efterfølgende klagedes der til generalen på Tranekær Slot.⁶⁵ Mogens Lauritzen Brandt var i øvrigt særdeles driftig, og han har formodentlig også drevet handel og landbrug. Efter krigen mod England og statsbankerotten i 1814 mistede han imidlertid sin kontante formue.⁶⁶

Med så mange kirker, som vi har i Danmark, er det ikke overraskende, at jeg også i flere kirker og på flere kirkegårde støder på minder fra min familie. Dét så vi for eksempel i forbindelse med ligstenene over medlemmer af Astrup- og Hajstrup-slægterne. I det efterfølgende vil jeg berette om Tårnby kirke, idet en stor del af min mormoders slægt gennem hundredvis af år var gårdejere på Amager, både i Store Magleby og i de danske landsbyer.

Bryllup, absolution og gravminder i Tårnby kirke

Tårnby kirke dannede i midten af 1700-tallet ramme omkring to bemærkelsesværdige bryllupper, men også mindre glædelige begivenheder som absolution og begravelser.

Det første bryllup. Peder Sparkiær beretter om det første bryllup, der stod i kirken 10. august 1748 mellem den 24-årige Rasmus Svendsen, fogedsøn fra Kastrup, og den 15-årige Karen Hansdatter, fogeddatter fra Sundby-Vester og min tip(5)-oldemoder.⁶⁷ Gennem Peder Sparkiærs bryllupssang får man et levende indtryk af, hvorledes et bryllup på denne tid kunne foregå.⁶⁸ Til brylluppet var inviteret gæster ikke blot fra Tårnby, men også København, for eksempel general Henrik von Scholten, stiftamtmand von Osten og den senere lensgreve Adam Gottlob Moltke. Ja, blandt gæsterne var selveste kong Frederik den Femte og dronning Louise, der blev budt velkommen med klokkeringning og et 20-mands orkester, mens blomster strøet på gulvet viste, hvor kongeparret skulle tage plads i kirken.⁶⁹ Under vielsen stod brudeparret i kordøren, og salmerne ”I Jesu Navn skal ald vor Gjerning ske” og ”Af Højheden oprunden er” blev sunget. Vielsesritualet lød dengang (her gengivet for brudgommen): ”Saa tilspørger jeg Eder: 1. Om I har beraadt eder med Gud i Himlen, dernæst med eders eget Hjerteslag, siden ogsaa med Slægt og Venner, om I vil have denne ærlige Pige, som hos eder staar, til Ægtehustru. 2. Om I herefter vil leve med hende i Medgang og Modgang, i hvad Lykke

Gud den almægtige vil eder tilføje, som en Ægteemand bør leve med sin Ægtehustru. 3. Om I ved eder fri for at have givet nogen anden Kvinde, som nu lever, eders Ægteskabstro, som dette kunde være til Hinder”.

Når præsten derpå havde lagt sin hånd på brudeparrets hænder og sagt ”Hvad Gud har tilsammenføiet, skal intet Menneske adskille”, var vielsen mellem de unge mennesker tilendebragt, og brudeparret og alle gæsterne kunne begive sig til brudens hjem (’brudehuset’) i Sundby-Vester. Også her blev kongeparret modtaget med musik. Kong Frederik den Femte drak brudeparrets skål, og brudens far, Hans Hansen, takkede herfor. En af de to krystalpokaler, kongen gav brudeparret, findes i dag på Amagermuseet i Store Magleby. Den anden krystalpokal blev ødelagt i 1867, hvor en tigger satte ild på tre sammenbyggede gårde, herunder også dén gård, hvor pokalerne var. Den bevarede pokal blev dog noget ødelagt og har nu en metal fod. Det var ægteparret Marchen og Jens Svendsen, som skænkede pokalen til museet i 1929.⁷⁰

Middagen bestod af risengrød og forskellige stege. Karen Hansdatters påklæderske (’brudekone’) var fru Bjørn, hvis mand, Andreas Bjørn, styrede underholdningen, der blandt andet bestod af amagerdansene ”at danse ægget af koppen” og ”at danse igennem ringe”. Andreas Bjørn var i øvrigt storkøbmand og skibsværftsejer på Christianshavn og har muligvis været kunde hos Hans Hansen, som foruden at være foged og brandmajor nemlig også var maltgører. De tre første danse blev danset af brudeparret selv. Ved midnatstid skiftede Karen Hansdatter sin brudehue ud med en konehue for at markere overgangen til gift kone. Der blev festet i tre dage, så Amagerport måtte holdes ekstraordinært åben til efter klokken 21.

Den 25. september 1752, blot fire år efter brylluppet, var Rasmus Svendsen imidlertid død, og Karen Hansdatter stod igen brud, denne gang med fogeden i Kastrup, Pieter Gertsen, som var min tip(5)-oldefader. Karen Hansdatter døde forøvrigt selv i 1769 på vej hjem fra København, ikke mere end 36 år gammel. Hun blev begravet med ligprædiken 20. marts 1769 om eftermiddagen. Selv om Karen Hansdatter altså har været død i mere end 200 år, og hendes gravsten forlængst er blevet fjernet, minder en tavle opsat i Tårnby kirke til stadighed besøgende om, at Frederik den Femte i 1748 overværede hint mindeværdige bryllup.

Det andet bryllup. Den 27. september 1759 fandt et bryllup sted mellem samme Karen Hansdatters søster, den 20-årige Gjertrud Hansdatter, og schouten i Store Magleby, den 64-årige Jacob Gertsen Bacher. Til brylluppet skrev brudens broder, Niels Hansen, en bryllupssang,⁷¹ hvori det blandt andet siges: ”Hun kand jo intet Tydsk, ey Hollandsk Ord forstaa? [...] Hver Mand kand tale Dansk, det skrive og forstaae”.⁷²

Selv om dette bryllup sidenhen af mange er blevet betragtet som den egentli-

ge begyndelse på ægteskaber mellem hollænderne og danskerne på Amager, er dette altså ikke helt korrekt! Det bemærkelsesværdige ved brylluppet var derimod, at det var første gang, en person, som ikke var født i Store Magleby, fik lov til at bosætte sig i byen. Derudover var både Jacob Gertsen Bacher og Gjertrud Hansdatter af høj stand.⁷³

Absolution. Den 20. november 1681 måtte Birgitte Hansdatter, min tip(6)-oldemoder, stå i absolution (dvs. skrifte) for hele menigheden. Hun var nemlig blevet trolovet 1. december 1681 og gift 15. januar 1682 med Knud Dirchsen, men da deres førstefødte allerede blev døbt blot en uge senere, var det altså med rette, når præsten noterede, at Birgitte Hansdatter var ”besøvet”. Når nu imidlertid barnet faktisk blev indskrevet som ægtefødt, skyldes det, at parret henvendte sig til præsten, og Knud Dirchsen lovede at gifte sig med Birgitte Hansdatter. Dermed slap de også for at blive straffet yderligere.⁷⁴

Gravminder. Under de to store epidemier i 1710 (tyfus) og 1711 (pest) blev Amager særlig hårdt ramt, idet mange syge sømænd blev indkvarteret hos bønderne, da der ikke længere var mere plads på institutionerne Holmen og Søkvæsthuset. Ifølge et skøn døde mellem en fjerdedel og en tredjedel af Amagers befolkning i 1711.⁷⁵ Blandt de mange ofre var gårdmand Niels Jørgensen og hans kone, Gjertrud Pedersdatter, mine tip(7)-oldeforældre, hvis ene barnebarn i øvrigt er den tidligere omtalte Karen Hansdatter. De to overlevende børn, tre-årige Bodil Nielsdatter og fem-årige Peder Nielsen, fik hver 21 rigsdaler. Det var, hvad der var tilbage, da boet var blevet gjort op.

Min tip(6)-oldefader, Trued Michelsen, ungarl fra Kastrup, blev som ca. 40-årig gift 24. juli 1692 i Tårnby kirke med Anne Nielsdatter, der var blevet enke godt to år tidligere.⁷⁶ Hermed overtog han sin kones tidligere mands embede som opsynsmand på Saltholm. Da man i forbindelse med pesten oprettede karantænestation på Saltholm, solgte Trued Michelsen og Eibert Cornelissen, som var flyttet til Saltholm i 1705, øl og brændevin til de rejssende, der måtte tilbringe 40 dage i karantæne dér, hvor vore dages Barakkebro findes. Imidlertid rantes Trued Michelsen selv af pesten, og han døde i november 1711. På grund af smittefaren havde man oprettet en kirkegård på øen, og det skulle i begyndelsen af 1900-tallet endnu have været muligt at se forvitrede ligsten. Også Eibert Cornelissens kone bukkede under for pesten, og i 1712 blev han trolovet med Sidse Nielsdatter, der var Trued Michelsens steddatter. Hun forelskede sig imidlertid i Jens Nielsen Årø, der havde indlogeret sig hos ægteparret. I januar 1715 slog Jens Nielsen Årø Eibert Cornelissen ihjel, hvorefter det nyforelskede par flygtede. Først i 1720 blev Jens Nielsen Årø fanget, og 26. august 1723 blev han henrettet på Bremerholm: han fik højre hånd og hoved hugget af med en økse. Derefter blev hans hoved

og hånd sat på en stage og anbragt over hans legeme, der blev lagt på en stejle. Sidse Nielsdatter undgik imidlertid at blive fanget og flygtede til Årø, hvor hun giftede sig og levede, til hun døde i yderste fattigdom.

Der er imidlertid flere gravminder, der er bevaret, og som har forbindelse til min familie på Amager. Op ad Tårnby kirkes venstre side står en 2.09 x 1.35 m ligsten af hvid kalksten; ligstenen er fra 1706. I hjørnerne er der barokke blomster, og mellem de øverste blomster er der et Jesu-monogram, mens der mellem de nederste blomster er et bomærke. Indskriften lyder: "Her Under Hviler Udi Herren Den Erlige Acht Bare Og Velfornemme Nu Salige Danne Mand Jørgen Hansen Barnefødt Udi Ullerup Anno 1633 Som Iboede Og Døde Her Udi Taarnbye Anno 1706 Udi Hans Alders 73 Aar. Med Sin Kiere Hustru Margrete Caspers Datter Som Var Barnefødt Udi Tømmerup Anno 1632 Som I Lige Maade Boede Og Døde Her Udi Taarnbye Anno 17 [09] I Hendes Alders [77 Aar]. Gud Forlene Dennem Med Alle Christne En Glædelig Og Ærefuld Opstandelse Paa Den Yderste Dommedag For Christi Skyld".⁷⁷ Jørgen Hansen og Margretha Caspersdatter er mine tip(8)-oldeforældre; han var foged i Tårnby.

En anden ligsten er sat over Jan Jansen Hollænder, der fæstede Raagaard i 1633, og hans kone, Marchen Dirchsdatter. Fra dem nedstammer jeg gennem ikke mindre end tre af deres sønner, nemlig foged Claus Jansen Raagaard, gårdmand Dirch Jansen Raagaard og gårdmand Jan Jansen Raagaard.

En tredje ligsten er sat over en datter af Claus Jansen Raagaard, Neel Clausdatter, og hendes fjerde ægtemand, løjtnant Hans Pedersen, samt dennes første kone, Marchen Dirchsdatter. Neel Clausdatter var en "skikkelig og brav Kone", men også ganske bemærkelsesværdig. I Tårnby kirkebog skriver præsten nemlig: "Ellers er dette remarquabelt at Neel Klausdatter Raagaard af Sundby-Vester har levet i Egteskab med 6 Mænd udi 47 Aar og af 1 Søn og Dtr. som hun [havde] i Egtestand med sin første Mand set før sin Død 32 Børn og Børnebørn i 3 Led. Hun døde d. 8. Sept. 1742 i sin Alders 76 aar 8 mdr. og 14 dage".⁷⁸

Hendes sidste ægtemand, Pieter Willumsen, var 43 år yngre og blot 25 år gammel, da han ægtede den 68-årige Marchen Dirchsdatter. Også den første kone, Marchen Dirchsdatter, hører til min familie, idet hun var datter af Dirch Jansen Raagaard og dermed søster til Knud Dirchsen, som blev nævnt ovenfor; hun døde i 1711, formodentlig af pesten.⁷⁹

Blandt uægte børn og blinde tiggere i det nordvestlige Jylland

Min farmoders morfader, Lars Erichsen, blev født 12. april 1864 i Hjardemål sogn af ugifte Ane Marie Larsdatter... der tjente i Hunstrup præstegård! Det er i øvrigt kendetegnende for hele denne side af min familie, at ganske mange børn blev født uden for ægteskab. For eksempel er Lars Erichsens udlagte

Niels Larsens barndomshjem i Juellinge gamle Møllehuse, Hellested sogn; omkring 1900.

barnefader, Niels Møller, selv født som uægte barn i 1844,⁸⁰ mens Ane Marie Larsdatters tip(2)-oldemoder, Maren Pedersdatter Votborg, tilsyneladende kom lidt for tæt på Laurits Christensen, en blind tigger, og hun fik efterfølgende absolution i Vigsø kirke 13. november 1718.⁸¹ Hun havde dog prøvet dette før: i 1693 måtte hun således slippe seks rigsdaler i bøde og en rigsdaler i omkostninger for at få absolution.⁸²

Det område, hvor denne del af min familie stammer fra, afgrænsedes i nord af Hjardemål, Ræhr, Tømmerby, Vigsø, Østerild og Øsløs og i syd af Fredsø, Hørdum, Koldby og Skyum, med en enkelt afstikker ned til Sillerslev.

Det var i dette område, at Ane Marie Larsdatters broder, Søren Erichsen, vandrede omkring som Helligtrekongerstjernesanger. Under høsten havde han tjeneste på Momtoft og hans kone, Else Margrethe, på Ullerupgård.⁸³ Søren Erichsen sluttede ofte med et vers, han selv havde digtet og sat melodi til: "Hav Tak i Tusind Fold, for hvad I mig har givet. Det lindrede min Trang, min' Kaar des bedre bliver".⁸⁴

I vore dage er der ikke meget tilbage andet end landskabet, der kan fortælle om min families barske liv. Præstegården i Hunstrup blev således udstykket i 1925, og fattiggården, hvor Lars Erichsens morfader, Lars Erichsen, døde i 1891, findes heller ikke længere. Gårdene, hvor min tip(8)-oldefader, Peder Jensen Votborg, og min tip(9)-oldefader, Laust Pedersen, boede, er også væk. de var forøvrigt flere gange stævnet for at have været i slagsmål med naboerne

Sakskøbing Fattighus; anden halvdel af 1800-tallet.

eller for skelstridigheder. Den 23. maj 1671 fik Peder Jensen Votborg også dom for i drukkenskab at være kommet til Niels Hesseldals gård og have slået hans kone, Maren Christensdatter. Ifølge justitsprotokollen forpligtede han sig til ikke at gøre dem skade, og han skulle give Maren Christensdatter to rigsdaler.⁸⁵ Og som kirkeværge for Vigsø kirke er det til tider nødvendigt for Peder Jensen Votborg at gå til tinget for at få folk til at betale tiende.⁸⁶ Derimod havde min tip(8)-oldefader, Thomas Christensen Lyng, gården Axelgård i det sydlige Øsløs, sydvest for kirken. Efter dennes død i 1742 blev Axelgård delt mellem de fire nabogårde, men disse parceller var helt op til 1844 særskilt matrikulerede og kendt som 'Thomas Lynges bolig'.

Blandt fæstebønder og gårdmand i det sydøstlige Sjælland

Min morfader blev sendt på sommerferie i det sydøstlige Sjælland. Hans moders forældre, Niels Larsen og Sidse Marie Olsen, stammede derfra, nemlig fra Hellested og Holtug, og deres familie tilbage til alle deres oldeforældre kom også fra dette område. Som Ello Erik Lauritsen tog Niels Larsen og Sidse Marie Olsen til København, hvor de begge fik arbejde på Carlsberg Bryggerierne. Her blev Niels Larsen, til han døde i 1932. Da et barnebarn fornylig ryddede sit barndomshjem, fandt han to billeder af Niels Larsens barndomshjem, der ellers ikke eksisterer længere. Nogle måneder senere stødte han på en husannonce i et lokalt dagblad, hvor et tilsvarende hus på samme vej var blevet sat i stand og derefter sat til salg for 1.075.000 kroner.⁸⁷

Egelund i Frøslev, hvor Hans Jensen en overgang boede; 2005.

Jeg må indrømme, at jeg endnu ikke har udforsket det sydøstlige Sjælland helt. Dog ved jeg, at bondegården Egelund i Frøslev oprindeligt hørte til herregården Gjorslevs strøgods, men senere kom under Bregentved. Under Svenskekrigene blev gården så ødelagt, at den endnu i 1688 var øde. Den 3. juli 1778 bortfæstede den til Hans Jensen fra Nyby, Niels Larsens oldefader på fædrene side og altså min tip(4)-oldefader. Hans Jensen måtte dog på grund af fattigdom forlade gården allerede i 1784.⁸⁸

Trådene samles

Husker De Carl Frederik Struve, der blev indsat i Tugt-, Rasp- og Forbedringshuset? Hans kone, Karen Sophie Mortensdatter, opholdt sig en tid hos svigermøderen, Karen Jacobsdatter, i Saksøbing Fattighus.⁸⁹ Dét hus eksisterer stadig og ligger i Juniorsgade. På det lokalhistoriske arkiv i Saksøbing har man et fotografi af huset fra 1892. Af dette fotografi, som altså er taget kun 22 år efter, at Karen Jacobsdatter døde, fornemmer man tydeligt de fattige forhold, hun har levet under. Jeg kommer ofte til Saksøbing, idet det var hertil, mine forældre flyttede, efter at de havde bestået embedseksamen som lærere på Blågård Seminarium, der ligger på dét Nørrebro, hvor jeg og flere andre i min familie har boet.

Karen Sophie Mortensdatter døde i 1889 på Almindelig Hospital i Amaliegade.⁹⁰ Datteren Rasmine Nicole Struve boede på første sal i Dagmarsgade 18 på Nørrebro, og da hun som gammel blev syg, kom et barnebarn ofte med

Nørrebrogade 166. Til venstre på fotografiet ses en lille dreng i matrostøj i vinduet på tredje sal – det er Villiam Edvard Christensens bror Oskar; omkring 1910.

suppe til hende.⁹¹ Datterdatteren Julie Marie Edvardie Sofie Rasmussen boede på tredje sal på Nørrebrogade 166. På et billede fra ca. 1910 ses hendes sønnesøn, Oskar, i vinduet. Hun var gift med Victor Immanuel Christensen, der var korkskærer i en virksomhed, der lå på Nitivej. Virksomheden er nedrevet, men jeg har et billede af ham og hans arbejdskammerater. Min oldefader, og altså Julie Marie Edvardie Sofie Rasmussens søn, Villiam Edvard Christensen, kom til verden på tredje sal i Thorsgade 32. En del af min familie boede således på Nørrebro igennem fire generationer. Jeg selv kom der ofte, for efter endt civilingeniørexamen i 1991 boede jeg i Nannasgade i tre et halvt år – i øvrigt en ejendom, min moders kusine ejer.

Villiam Edvard Christensen blev gift med Johanne Kristine Eriksen, der egentlig var født i Torkilstrup på Falster. Hendes fader var Lars Erichsen, der altså stammede fra Hjørdemål, men var kommet til Skørtinge Gods for at arbejde dér. Her fandt han også sin kone, Mathilda Sigfridsdotter, som var udvandret fra Öljuhult församling i Blekinge len, hvor hendes familie havde boet - i hvert fald siden begyndelsen af 1600-tallet.⁹² Jeg kommer ofte forbi både Torkilstrup kirke og Skørtinge Gods, da min gamle gymnasiekamme-

Öljehult kirke; 1970-erne eller 1980-erne. © Södrings Tingsryd.

rat har overtaget den fædrene gård der.

Efter at være flyttet til Holland for at arbejde på Technische Universiteit Eindhoven kører jeg op gennem Sønderjylland, når jeg skal besøge familie og venner i Danmark. Det er så samtidig en god mulighed for at besøge de mange steder, hvor min familie stammer fra.

Til sin tid bliver det så forhåbentlig mine børnebørn, som ønsker at finde de steder, der har tilknytning til mig. Selv om jeg ikke vil tage glæden fra dem ved at røbe alle de "bedste" steder, kunne det være Nykøbing F. Katedralskole, hvor jeg gik i gymnasiet; Herlufsholm Skole og Sorø Akademis Skole, hvor jeg var gymnasielærer i kemi, matematik og naturvidenskab; Alamicamba i Nicaraguas jungle, hvor jeg udførte feltforsøg i forbindelse med mit eksamensprojekt som civilingeniør; Jerusalem, hvor jeg læste "postgraduate studies" i historie, politik og økonomi, med ture til Jordan og Ægypten; og endelig New Zealand, hvor jeg tilbragte 18 måneder som led i min ph.d.-uddannelse i marketing. Det kan selvfølgelig også være, at mine børnebørn udnævner Maastricht i Holland, hvor jeg mødte min nuværende kone, Joëlle Vanhamme, til at have størst tilknytning til både os og dem selv!

Noter

1. Peter Tudvad: *Kierkegaards København*. København 2004.
2. Carl Frederik Struve blev født 18. maj 1825 i Saksøbing som søn af den fra Preussen indvandrede garversvend Christian Frederiksen Struve og hans danske kone Karen Jacobsdatter, der stammede fra Engestofte sogn. Efter faderens tidlige død i 1838 stod Carl Frederik Struve i lære som skomager i Saksøbing. Ti år senere var han flyttet til København, hvor han 22. maj 1848 blev fader til Rasmine Nicoline Struve. På dét tidspunkt var han ikke gift med barnets moder, Karen Sophie Mortensdatter, der måtte nedkomme på Den kongelige Fødselsstiftelse; først 27. april 1849 blev de gift i Helligåndskirken. Ægteparret boede i den berygtede Peder Madsens Gang 297. En af Carl Frederik Struves brødre, Gotfred Vilhelm Struve, sad i øvrigt indespærret, men i Saksøbings arresthus (jvf. Adam Lindgreen: Mindets styrke er den dødes liv: fine ting i nips fortæller om en svunden tid. *Personalthistorisk Tidsskrift* 2005: 1, ss. 67-86).
3. Landsarkivet for Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm: Tugt- Rasp- og Forbedringshuset på Christianshavn: Fortegnelse over fanger, 1858, nr. 82.
4. Jens Veibel Neergaard havde i 1839 anbefalet det såkaldte auburnske straffesystem, der var blevet udviklet i straffeanstalten Auburn i den amerikanske stat New York. Idéen i dette straffesystem var, at fangerne skulle forbedre sig gennem den ensomme, dybe eftertanke, og de måtte derfor på intet tidspunkt tale med hinanden (jvt. Peter Tudvad, 2004).
5. Jens Veibel Neergaard: *Bidrag til Kundskab om Hovedstadens Straffeanstalter og Varetægtsfængsler, med stadigt Hensyn til de nyere nordamerikanske Straffeanstalter*. København 1839, s. 123, gengivet i Peter Tudvad, 2004, s. 118. Foruden den daglige tildeling af halvandet pund rugbrød og en halv pot øl bestod maden af søbemad af byggrynsvandgrød, rumfordsuppe kogt på hestekød, ærter kogt på hestekød eller kål kogt på hestekød. Hver fjerde søndag fik fangerne en pot suppe kogt på oksekød med 12 lod af kødet, og hver fjerde søndag fik de en pot ærter kogt på flæsk med otte lod af dette (Peter Tudvad, 2004).
6. Landsarkivet for Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm: Hof- og Stadsrettens Skiftekommission: Forseglingsprotokol, 1858-1859, protokol 5B, nr. 1296.
7. Anmeldelse fra Odense Avis.
8. Birte Hjorth: Fregatten Møens skæbnesvangre rejse til Vestindien 1759. *Siden Saxo* 1998: 3, ss. 39-48; se også *Dragør Nyt*, 10. september 1991, 17. september 1991 og 24. september 1991. Simon Marcussen Malmstrøm blev ved sessionen 5. februar 1759 udkommanderet til et togt til de dansk-vestindiske øer med fregatten Møn. Af de 127 matroser fra *Dragør* nåede imidlertid blot 19 hjem igen, og 74 mænd døde i alt på turen. Selv døde Simon Marcussen Malmstrøm 21. november 1759, da fregatten på hjemturen gjorde ophold i Egersund i Norge. Dét hus, hvori Simon Marcussen Malmstrøm og hans kone Boel Olsdatter boede, ligger i Bodestræde 3, *Dragør*; det nuværende hus blev til ved ombygninger af en stråttækt 1700-tals bygning, der var inddelt i ni fag med egebindingsværk og lerklinede tavl (jvf. Nationalmuseet: *Historiske huse i Dragør*. København 1978.).
9. Karl-Erik Frandsen, Erik Husted, Inger Kjær Jansen og Lis Thavlov: *Amager*. København 2002.
10. Erik Bogan: *Københavns gadenavne – fra Kokkedal til Karlslunde og Dragør til Værløse*. København 2003.
11. Sidenhen blev Sophienholm overtaget af sønnen Hans Michael Morten Lindgreen og dernæst af stedsønnen Hans Chrilles Ohlsen (Karl-Erik Frandsen, Erik Husted, Inger Kjær Jansen og Lis Thavlov, 2002). Dennes navn er også set gengivet som Cornelius (men ifølge Birte Hjorth: *Om at forske i Amagerslægt*. *Dragør* 1997 er Chrilles og Cornelius det samme navn). På Tårnby kirkegård findes et stort gravsted over Hans Chrilles Ohlsen.
12. Michel Lindgreen havde været karl hos smedemester Jens Terkelsen i Sundby-Øster. Da der ingen børn var i Jens Terkelsens ægteskab med Ane Cathrine

Lihme, bestemte ægteparret, at Michel Lindgreen, som ”i lang tids urokkelig gav og troskab” havde tjent dem (jvf. Landsarkivet for Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm: Ret-, skøde- og panteprotokollen: Tårnby birk, 31. december 1810), skulle arve deres hus (der var opført af klinede vægge med stråtag, bestående af tre længer, 16 fag indrettet til beboelse, smedje, stald og materialhus) med tilhørende jorde (en jordlod på Sundby-Øster mark og en overdrevslod under Sundby-Øster mark). Dog var det en betingelse, at Michel Lindgreen ved arvens tiltrædelse udbetalte 400 rigsbankdaler til Ane Cathrine Lihmes søsterdatter, Marie Cathrine Nielsdatter (som var blevet sat i pleje dér, efter at moderen, Christiane Margrethe Lihme, 3. juni 1800 havde søgt og fået bevilget skilsmisse fra faderen, Niels Andersen, fordi dennes dag gik med ”fuldskab og drukkenskab”; fordi han var ”en tyrann”; og fordi hans børn var ”i en ynkværdig forfatning”, jvf. Københavns Stadsarkiv: Resolutionsprotokol: København, 7. juni 1800, nr. 275), samt udleverede hende to under- og to overdyner, puder i forskellig størrelse, to par blågarnslagener, et par hørgarnslagener, et par pudevær, to drejlsduge og 12 servietter. Endelig skulle Michel Lindgreen give hende Ane Cathrine Lihmes gangklæder og linned samt udlevere Jens Terkelsens dragkiste. Allerede i 1812 ændrede ægteparret deres testamente, efter at Ane Cathrine Lihme havde arvet 500 rigsbankdaler fra sin morbroder, Jens Tausing (note: dennes efternavn burde formodentlig have været stavet ’Fausing’, idet der i folketællingen for 1801, som nu foreligger komplet på Internettet, ingen Jens Tausing forekommer, mens der derimod forekommer én Jens Fausing); dennes arv blev givet til Michel Lindgreen, der et halvt år tidligere, 26. januar 1812, var blevet gift med Marie Cathrine Nielsdatter (jvf. Landsarkivet for Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm: Ret-, skøde- og panteprotokollen: Tårnby birk, 11. juli 1812). Michel Lindgreen blev hermed den første af mange Lindgreen-smede i 1800-tallets Amager. Det var ikke kun Anders Michelsen Lindgreen, der blev overtog smedjen, som

blev smed; en anden søn, Jens Michelsen Lindgreen, var også smed, indtil han overtog gården Sølyst på Køhlersvej, den nuværende Holmbladsgade i Sundby. Flere af oplysningerne stammer fra Jan Strøbæk, *Dragør*, 2004.

13. Erik Housted: *Hilsen fra Amager*. København 1985 og Gerhard Taarnby: *Billeder fra det nu forsvundne Amager*. Lyngby 1982.
14. Egentlig skal vi ikke så langt tilbage i tiden, før vi med næsten usvigelig sikkerhed kan sige, at vi alle nedstammer fra en kendt historisk person. Dette skyldes jo blandt andet, at antallet af forfædre for en given person fordobles for hver generation: to, fire, otte, 16, 32 osv., og det medfører selvfølgelig nødvendigheden af anesammenfald. Resultatet bliver så, at nutidens europæere statistisk set har mindst én fælles person, der levede omkring år 1400; længere tilbage har vi endnu flere fælles forfædre. Endvidere er det kun en vis andel af en given befolkning, som giver sine gener videre. For eksempel har blot omkring fire-femtedele af Europas befolkning i år 1000 efterkommere i vore dages Europa. Det korte af det lange er, at størstedelen af alle europæere i dag nedstammer fra kejser Karl den Store; men at ikke alle kan bevise, at de gør det. (Jvf. Joseph T. Chang: Recent common ancestors of all present-day individuals. *Advances in Applied Probability* 1999: 31(4), ss. 1002-1038. Disse betragtninger gælder selvfølgelig også for os: “Just as we are descended from most of the people alive on the planet a few thousand years ago, several thousand years hence each of us will be an ancestor of the entire human race – or of no one at all” (jvf. Steve Olson: The royal web. *Atlantic Monthly*: maj, <http://www.theatlantic.com>). Selv nedstammer jeg fra herredsfoged Troels Winther. Nogle slægtsforskere mener, at dennes moder, Anna, var datter af Troels Pedersen Juel; hans moder igen, Mette Segebodsdatter Krummedige, var et tip(17)-oldebarn af kejser Karl den Store, der således skulle være min 35(tip)-oldefader! I denne tid, hvor Dan Browns *The Da Vinci Code* er så populær, kan det nævnes, at hvis man

- tror på dét, han skriver, så skulle kejser Karl den Store nedstamme fra Jesus og altså også Biblens Adam. Ifølge Laurence Gardner: *Bloodline of the Holy Grail: The hidden lineage of Jesus revealed*. London 2001 skulle jeg så kunne regne med, at Biblens Adam er min tip(130)-oldefar. Se også note 48.)
15. Knud Erik Stavnager: Markens sten – om udskiftningen af Varming Hede ved Ribe. *Sønderjysk Månedsskrift* 1991: 11/12, ss. 298-300 og Knud Erik Stavnager: *Stavnager: *1482-1982*. Eget tryk. 1982.
 16. Knud Erik Stavnager, 1991.
 17. Knud Erik Stavnager, 1991.
 18. Knud Erik Stavnager, 1991.
 19. Knud Erik Stavnager, 1991.
 20. Søren Mulvad: *Beboelser og beboere i Seem sogn*. Seem 2003 og Knud Erik Stavnager, 1982.
 21. Knud Erik Stavnager, 1982.
 22. Knud Erik Stavnager, 1982. Først i 1975 blev Stavnager godkendt som forbeholdt slægtsnavn.
 23. Jef Hansens farfader skulle i øvrigt have været gift med en datter af Iver Laurids Stavnager og var således svoger til Jens Nielsen Stavnager; personlig oplysning fra Knud Erik Stavnager, 2003.
 24. Knud Erik Stavnager: De store hedegårde ved Gelså. *Sønderjysk Månedsskrift* 1995: 11, ss. 289-294.
 25. Knud Erik Stavnager, 1982.
 26. Svend Jacobsen og Hans-Ole Mørk: *10 generationer med rod i marsken: Efterslægtstavle for herredsfoged Troels Winther på Astrupgård i Brøns sogn*. Åbenrå 1996.
 27. The Economist: The Business of Survival: What is the Secret of Corporate Longevity? *The Economist* 2004: 18.-31. december, ss. 122-123.
 28. Søren Mulvad, 2003.
 29. Flere af disse oplysninger stammer fra Jørgen Stage Larsen, Ølstykke.
 30. Landsarkivet for Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm: Egebjerg kirkebog: 1696.
 31. Ifølge Jørgen Stage Larsen, Ølstykke; se også Anders Petersen: *Sjællands Stifs Degnehistorie*. København 1899. Det er blevet foreslået, at Westi Mikkelsen skulle være søn af degn Mikkel Vistisen og sønnesøn af herredsskriver Visti Christensen. Visti-slægtens stamfader er Westi Christensen, som var foged på Fjends herreds ting 9. april 1493 (jvf. P. K. Hofmansen: Estvadgård og Flyndersø Mølle. *Skivebogen* 1972, bind 63, ss. 36-83, note 287 på ss. 74-77).
 32. Landsarkivet for Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm: Egebjerg kirkebog: 1709.
 33. Landsarkivet for Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm: Odsherredskø Gods' Jordebog 1719: Bråde og Auktion 1726: Bråde.
 34. Guldsmed og urmager Andreas Hansen Frandsens hus står stadig i Rejsby. Fra 1833 stod Andreas Hansen Frandsen i lære hos Hans Christensen i Emmerlev og arbejdede dér som svend fra 1838; fra 1846 arbejdede han i Rejsby (Nørreved 9). Andreas Hansen Frandsen fik bevilling som guldsmed og urmager 10. juni 1854. En søn, Hans Andersen Frandsen, blev urmager i Ribe; dennes søn igen, Hans Andreas Frandsen, blev også urmager, men i Århus (Jens Ingvordsen: *Urmagere i Danmark før år 1900*. Århus 2004).
 35. Ifølge Carl Langholz (Carl Langholz: *Anetavler for berømte Danskere: 1. samling: Digtere og Forfattere*. Lyngby 1981) er Nis Henriksens farfader, Peter Petersen, identisk med dén Peter Tortsen (Tordsen), der af den holstenske grev Adolf i 1453 fik fribrev på "ens bundengut to Buldorpe belegen" (gengivet efter Helge Haystrup: Hjorten med slangen endnu engang. *Heraldisk Tidsskrift* 1978: 4, nr. 38, ss. 396-397). Det er muligt at føre Peter Tortsen tilbage til en ridder Jens Staverskov, født omkring 1270. Imidlertid kan denne teori ifølge Helge Haystrup ikke påvises. Efternavnene Petersen og Tortsen er med sikkerhed ikke identiske.
 36. Da Nis Henriksen flygtede fra Urnehoved ting, søg bøndernes pile omkring ham, og flere pile gennemhullede hans tykke rejsekappe. Indtil slutningen af 1700-tallet hang denne kappe samt Nis Henriksens sporer i Bylderup kirke.
 37. G. Friis: Herredsfoged Nis Henriksen paa Haistrupgaard og hans Slægt. H. P. Hanssen-Nørremølle, Gustav Johannsen og P.

- Skau: *Sønderjydske Aarbøger 1880*: 1. bind, ss. 213-243.
38. Erik Moltke og Elna Møller: *Danmarks Kirker: Tønder Amt*. København 1957.
39. Se for eksempel Charles M. Hansen: Hjort og slange i våbenet. *Heraldisk Tidsskrift* 1978: 4, nr. 37, ss. 305-311, Helge Haystrup: Hjorten med slangen endnu engang. *Heraldisk Tidsskrift* 1978: 4, nr. 38, Helge Haystrup: Herredsfogederne på Hajstrup – en sønderjysk tjenesteadel. *Sønderjysk Månedsskrift* 1984: 6, ss. 149-160 og Esbjørn Hiort: Slægten Nissens hjortevåben. *Heraldisk Tidsskrift* 1978: 4, nr. 38, ss. 362-365. I Aventoft kirke findes på alterstagerne indgraveret forbogstaverne på Carsten Hansen og hans kone Ingeborg tillige med deres familiemærker. For Ingeborgs vedkommende er mærket et oksehoved; det bemærkelsesværdige ved Carsten Hansens mærke er, at der ingen slange er (G. Friis, 1880).
40. Erik Moltke og Elna Møller, 1957.
41. Charles M. Hansen: Hjort og slange i våbenet. *Heraldisk Tidsskrift* 1978: 4, nr. 37.
42. Erik Moltke og Elna Møller, 1957.
43. Erik Moltke og Elna Møller, 1957.
44. Erik Moltke og Elna Møller, 1957.
45. Se for eksempel O. Delphin Amundsen: *Slekten Astrup fra Astrupgaard gennem 550 år. Annen ajourførte og utvidede udgave af F. C. Sommer "Slægten Astrup gennem 500 år", København 1905*. Oslo 1955; P. O. Andersen: Hvad gamle gravsten fortæller. Blade af Astrupslægtens historie. *Sønderjysk Månedsskrift* 1948: 24, nr. 9, ss. 166-171; Knud Gether: *Middelalder-familier i Flensborg og Nordfrisland og deres efterkommere i Danmark, Tyskland og Norge. Et bidrag til Sønderjyllands personalhistorie*, to bind. Lyngby 1986-1987; og Svend Jacobsen og Hans-Ole Mørk, 1996.
46. O. Delphin Amundsen, 1955.
47. Ifølge familieoptegnelser blev Niels Pedersen gift med Ingeborg: "Han befriede sig i Hvidding Herred i Friisland, og det i Toftum i Emmerspil Sogn, og avlede med sin Hustrue *Ingeborg Nielses* Sønner og Døtre om tre allemeste er her at skrive" (O. Delphin Amundsen, 1955). Ved at sammenholde disse familieoptegnelser med overleverede dokumenter og indskrifter på ligsten sluttede Carl Langholz, at Ingeborg var datter af Andreas Frodsen, som var frimand på Toftum i Emmersbøl sogn, Viding herred (Carl Langholz: *Til Astrupslægtens historie. Sønderjysk Månedsskrift* 1948: 24(11), s. 203). Denne slægt kan med sikkerhed føres tilbage til Andreas Frodsens farfader, Broder Frodesen, der var herredsfoged i Horsbøl herred. For sine fortjenester under grev Gerhards oprør i 1472 blev Broder Frodesen adlet 9. april 1480 af kong Christian den Første (Knud Gether, 1986-1987).
48. Mange mennesker forestiller sig, at en person, som når til tops i samfundet, må have haft en særlig baggrund. Om Winther-slægten går der da også historier. Ifølge gamle familieoptegnelser skulle Troels Winthers fader således have været Svend Winther, adelsmand i Vendsyssel, der efter at have dræbt en anden adelsmand i duel måtte flygte til Slesvig. Her giftede han sig med Anna, datter af adelsmanden Eiler Juel, der ifølge familieoptegnelserne skulle have siddet på Astrup på det tidspunkt, da ægteskabet måtte have fundet sted. Om Troels Winthers kone oplyses det, at hun hed Mette, og at hun var datter af Peder Rantzau, junker til Trøjborg (O. Delphin Amundsen, 1955). Selv om man på Internettet ser utallige anetavler, hvor Svend Winther og Anna Juel – og herigenem de kendte Krummediger og Hvider – optræder, er det meste formodentlig rent opspind (Svend Jacobsen og Hans-Ole Mørk, 1996). Tidsmæssigt set er der ingen Peder Rantzau, som passer som fader til Mette. I Vendsyssel finder man heller ingen adelslægt Winther, der passer ind i billedet; og Winther-navnet forekommer i 1400-tallet i egnene omkring Skærbæk og Ribe. Derimod er en sammenhæng med en Juel-slægt ganske sandsynlig, idet Johannes Oldendorph i sin selvbiografi skriver, at "Den jomfru, han [Hans Iversen Holst] ægtede i Ribe, hed Bodil og var født i en familie med navnet Juul, efter en anden gren kaldes den Vibe. Begge familier er ret udbredte i Ribe og i Hviding herred, hvorfra Peter Truelsen med sine efterkom-

- mere og sin slægt stammer" (Johannes Oлдendorph: *Selobiografi: En præsteskæbne fra Haderslev i hertug Hans den Ældres tid*. Tønder 1966). Den nærmere forbindelse mellem Peder Troelsen og Juel-slægten er dog ikke klar.
49. Kaj Albertsen: Slægters uddøen. Et matematisk-statistisk problem. *Personalhistorisk Tidsskrift* 1973: 2, s. 109-130.
 50. Svend Jacobsen: Kendte danskeres anetavler XIII og XIV: Amtsskolekonsulent Nicolai Svendsens 32 aner og Øjenlægen, professor jannik Bjerrums 32 aner. *Personalhistorisk Tidsskrift* 1985: 1, ss. 3-36.
 51. Disse omkring 4.000 efterkommere findes blandt de første 10 generationer. De to forfattere har fortsat dette eftersporingsarbejde og arbejder nu med de efterfølgende generationer. De har til dato opsporet i alt ca. 35.000 efterkommere.
 52. Brev fra Inger Lauridsen, Tønder Museum, 13. december 2004.
 53. O. Delphin Amundsen, 1955: s. 40.
 54. På grund af loven om selvejerbondegods måtte statholder Gert Rantzau godkende delingen af Astrup, hvilket han gjorde 27. marts 1602.
 55. O. Delphin Amundsen, 1955; Niels Nielsen, Peter Skautrup og Therkel Mathiasen: *J. P. Trap Danmark, Tønder Amt*, Bind X, 2, femte udgave. København 1966; og Svend Jacobsen og Hans-Ole Mørk, 1996.
 56. Ifølge David Lindgreens beretning 19. december 2002; beretningen er bygget over hans to besøg til Polen i 1980-erne. Alt i beretningen (pånær dét, at den skildrer det hændte som ét besøg, hvor det altså i virkeligheden var to besøg) er præcist, som han oplevede det.
 57. Familieoplysning.
 58. Familieoplysning.
 59. Nationalmuseet: *Historiske huse i Ærøskøbing*. København 1975.
 60. Flere af disse oplysninger stammer fra Palle Abramsson, Søby.
 61. Nationalmuseet, 1975.
 62. Nationalmuseet, 1975. Se også Niels Nielsen, Peter Skautrup og Povl Engelstoft: *J. P. Trap Danmark, Svendborg Amt*, Bind V, 2, femte udgave. København 1957.
 63. Tove Kjærboe: *Skippertidens huse og døre i Ærøskøbing og lidt om de gamle håndværkere*. Ærøskøbing 1971.
 64. Nationalmuseet, 1975.
 65. Tove Kjærboe, 1971.
 66. Inge Boalth Petersen, personlig oplysning.
 67. Når det i Adam Lindgreen: Slægtsforskning på de lokalhistoriske arkiver – set fra Amager ved hjælp af H. F. Kiær, C. Petersen og alle de andre. *Personalhistorisk Tidsskrift* 2004: 1, ss. 36-66 oplyses, at Frederik V overværede Karen Hansdatters bryllup i 1752, er dette ikke korrekt; det var Karen Hansdatters første bryllup i 1748, han var inviteret til.
 68. Peder Sparkiærs bryllupssang findes gengivet i Mogens Strunge: *Et Amagerbryllup i 1748*. København 1935. Foruden dette skrift er benyttet følgende kilder: Inger Kjær Jansen: *Bryllup. Glemmer du* 2004: 5, ss. 5-10 og Christian Nicolaisen: *Amagers Historie: Fra Frederik Ivs Tid til Nutiden*, tredje bind. Lyngby 1981-1982.
 69. Erik Horskjær: *De danske Kirker: Storkøbenhavn*, bind 1. København 1966-1971.
 70. Mogens Strunge: *Et Amagerbryllup i 1748*. København 1935.
 71. Niels Hansens bryllupssang til søsteren Gjertrud Hansdatters bryllup med Jacob Gertsen Bacher 27. september 1759, citeret i Christian Nicolaisen: *Amagers historie: Bilagt med de vigtigste Breve og andre Aktstykker om Øens Forhold*, andet bind. Lyngby 1981-1982.
 72. Mens den første schout anvendte amagerhollandsk i Ny Hollænderby, som var blevet grundlagt på Ladegårdsmarken efter Svenskekrigen, dvs. på den østlige side af Allégade fra Runddelen til Gl. Kongevej, og på den vestlige side af Allégade ned til Smallegade, blev retssproget efter hans tid dansk (jvf. Anna William Rasmussen: *Hollænderbyen og Store Magleby Kirke*. København 1968.).
 73. Adam Lindgreen, 2004.
 74. Landsarkivet for Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm: Tårnby kirkebog og Ejvind P. Christensen: *Gravsted fra en svunden tid eller hvad gamle gravminder på Tårnby Kirkegård fortalte*. Tårnby 1996.

- En sådan offentlig absolution var ikke en helt ualmindelig begivenhed. Den samme tur måtte for eksempel Jacob Nielsen (2. december 1708) og Sidse Nielsdatter (30. december 1708) igennem. Da Jacob Nielsen imidlertid ikke ville gifte sig med Sidse Nielsdatter, blev deres barn anset for uægte. Jacob Niensens moder, Birgitte Clausdatter, var datter af Claus Jansen Raagaard, min tip(7)-oldefader (jvf. Ejvind P. Christensen, 1996). Både Sidse Nielsdatter og hendes datter døde af pesten i 1711.
75. Karl-Erik Frandsen, Erik Husted, Inger Kjær Jansen og Lis Thavlov, 2002.
 76. Denne beretning bygger på Birte Hjorth: Sidse fra Saltholm – en kriminalsag fra 1700-tallet. *Personalthistorisk Tidsskrift* 1999: 1, ss. 1-21.
 77. Ejvind P. Christensen, 1996.
 78. Landsarkivet for Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm: Tårnby kirkebog.
 79. Landsarkivet for Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm: Tårnby kirkebog; Ejvind P. Christensen, 1996; og H.F. Kiær: De første led af slægten Raagaard, fra Amager. *Personalthistorisk Tidsskrift* 1958: 4. hæfte, ss. 161-177.
 80. Landsarkivet for Nørrejylland: Østerild kirkebog: 1844.
 81. Landsarkivet for Nørrejylland: Vigsø kirkebog: 1718 og Landsarkivet for Nørrejylland: Hillerslev herreds tingbog: 15. august 1693.
 82. Landsarkivet for Nørrejylland: Hillerslev herreds tingbog: 15. august 1693.
 83. J. Yde Kirk: Omvandrende Helligtrekongerstjernesangere i Thy og Hanherrederne. *Historisk Aarbog for Thisted Amt* 1938, ss. 107-120.
 84. J. Yde Kirk, 1938.
 85. Torsten Balle: *Tingsekstrakter fra Thy: Hillerslev og Hundborg herreder 1668-1688*, bind 1. Lyngby 1982.
 86. Torsten Balle, 1982.
 87. *Lørdags Avisen: Bolig Motor Job*, 2. oktober 2004: s. 34.
 88. Wilhelm von Antoniewitz: *Danske Slægtsgaarde: Frøslev Sogn, Stevns Herred, Præstø Amt*. København 1943.
 89. Landsarkivet for Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm: Folketælling: 1870, Saks-købing købstad, Sønder Vestergade 16.
 90. Se <http://www.landsarkivetkbh.dk/hovedst/txt/kilder/almhosp.htm>.
 91. Margæritha Julie Viktoria Christensen, personlig oplysning.
 92. Hvem der var fader til Mathilda Sigfridsdatter vides ikke; der går rygter om, at det var en tysk soldat, som døde i 1864-krigen. Hun var ikke en rigtig Sigfridsdatter. Hendes moder var Ingrid Cathrina Sigfridsdatter (født 1839), som igen var datter af Sigfrid Andersson (født 1799), bonde i Gummagölsmåla, Öljuhult församling, og Ingeborg Andersdatter (født 1804). Selv om den ene af Mathilda Sigfridsdotters døtre oplyste, at Mathilda Sigfridsdotters fader skulle have været en tysk soldat, er der ikke fundet nogen tysk soldat angivet i kirkebogen. Det er i øvrigt interessant at bemærke, at Ingrid Cathrina Sigfridsdatter flyttede til Slesvig 14. oktober 1873 (jvf. Landsarkivet i Lund: Öljuhult församlings husförhörslängd: 1871-1875). Det kunne tyde på, at historien om den tyske soldat måske var rigtig.

Adam Lindgreen, Kapelstraat 63, 4841 GG Prinsenbeek, Nederlandene. E-mail: a.lindgreen@tm.tue.nl. Telefon/fax: + 31 – (0) 765 496 977.

Mange har hjulpet mig gennem årene. Det gælder blandt andre Palle Abramsson, Wolf Møller og Inge Boalth Pedersen. Jeg vil også gerne benytte denne lejlighed til at takke følgende personer for at have givet kommentarer til et tidligere udkast af denne artikel: Svend Jacobsen, David Lindgreen, Helge Mersing, Bente Herbst Bendiksen, Peder Frederiksen og Kjeld Porsdal Poulsen.

Carit Etlars slægt

Af Villads Villadsen

Denne oversigt over forfatteren Carit Etlars slægt fører hans aner så langt tilbage, som det er muligt og angiver deres descendenter. I muligt omfang gives oplysninger om personernes levedsløb idet der dog for Etlars vedkommende henvises til den fyldige litteratur.¹ Hans fædrene og mødrene slægt behandles hver for sig.

Carit Etlars fædrene slægt (Brosbøll)

Det er vist de fleste bekendt, at Gøngehøvdingens forfatter Carit Etlar tilhørte slægten Brosbøll. Den dukkede op i Jylland før 1700 og uddøde i Danmark ca. 300 år senere på sværdsiden.²

Slægtsnavnet kom som så mange andre fra et stednavn. Der kan være tale om to lokaliteter, nemlig gården Brosbøl i Egvad sogn, Ringkøbing amt, og landsbyen Brorsbøl i Starup sogn, Haderslev amt. Gården ved Ringkøbing fjord, kendes fra 1537 (1579 Brasbyl, 1688 Broersbølgaard). Landsbyen ved Haderslev Fjord kendes allerede fra 1292.

Forstavelen kommer fra det oldnordiske personnavn Brodir.³ Det vil være halsløs gerning at gisne om, i hvilken af de to lokaliteter slægten har sit ud-spring.

Første generation (I)

I *Jørgen Brosbøll* (Etlars farfaders fader). Ifølge aldersangivelsen ved hans begravelse i 1776 i Vejle var han født ca. 1709. Han kaldes i litteraturen en enkelt gang Jørgen Nielsen⁴ Brosbøll, men det ses ikke arkivalisk dokumenteret. Han skrev selv sit navn både med eet og med to l'er.⁵ Hans vielse i eller før 1736 er ikke fundet, og hans kones navn findes ikke angivet i Vejle kirkebog, men ved hans andet barns dåb er bæremoderen "Hans kones søster nome Mette Pedersdatter". End ikke ved hustruens begravelse 14.9.1762, 50 år gammel, fandt præsten det umagen værd at navngive hende.

Jørgen Brosbøll vandt borgerskab som guldsmed i Vejle i 1736. Det gik ham i de første år ikke særligt godt, selvom han havde bevilling til salg af øl og brændevin. I 1743 havde han således kun 10 rigsdaler i behold.⁶ Efterhånden gik det dog bedre, så godt, at han blev en af byens agtede spidser. Han fik kgl.

privilegium som gæstgiver og herberger i sin gård i Torvegaden, blev postekspeditør for den Jyske Agende Post,⁷ kirkeværge, brandinspektør og eligeret borger. Hans virksomhed blomstrede, og der er bevaret mange arbejder fra hans hånd, herunder altersølv i kirkerne i Engum, Hover og Nørup sogne i Vejle amt, i Vorbasse og Hejnsvig sogne i Ribe amt og i Hammer sogn i Skanderborg amt.⁸ I 1764 solgte han sin gård til sin svigersøn, guldsmed Mathias Winge, hos hvem han gik på aftægt. Han fortsatte dog som hans medhjælper og tog sig øjensynligt navnlig af graveringsarbejder.

Han begravedes 11.3.1776 i Vejle Skt. Nikolaj, 67 år gammel. 5 børn. (II 1-5)

Anden generation (II 1-5)

Børn af Jørgen Brosbøll og N. N. Pedersdatter (Carit Etlars farfader og dennes søskende). Alle fem døbt i Vejle Skt. Nicolaj Kirke.

II 1 *Matthias Jørgen Brosbøll*, døbt 19.7.1736, begravet 12.11. samme år.

II 2 *Jørgen Brosbøll*, døbt 29.4.1739. Han dimitterede fra en skole i hovedstaden i 1758 og blev derefter indskrevet ved Universitetet under navnet Georgius Brosbøll.⁹ Han var stadig i hovedstaden i 1762.¹⁰ I faderens aftægtskontrakt af 1764 stipuleredes det, at han, der "ikke alene har faaet udbetalt sin mødrene arv, men på hvis Studeringers Befordring og Bedste jeg har anvendt en Deel anseelige Bekostninger", ikke skulle tilkomme nogen fædrene arv.¹¹ I 1766 lånte Mathias Winge ham penge og kautionerede i 1767 for et andet lån. Denne gæld var endnu ikke betalt ved Jørgens død,¹² og alt tyder på, at det ikke lykkedes ham at få attestats. I 1771 blev han kaldet til degn og skoleholder i Borup-Kimmerslev sogne i Ramsø herred, Københavns amt¹³ og herved fik han mulighed for at gifte sig. Han ægtede 25. 5.1772 Anna Catharina salig brygger Lindbergs, i Frederiksberg kirke. De fik en datter, der 2.2.1773 døbt Georgia Elisabeth i Borup kirke. Da degnen døde i embedet 9.1.1785, var datteren død,¹⁴ og der var ikke andre arvinger end hustruen og afdødes broder Johannes. Men boet var insolvent.¹⁵ Enken døde på Frederiks Hospital i København 13.5.1791.¹⁶ Hun kaldtes da Brygger Lindbergs enke Catharina Nielsdatter. Jørgen var glemt.

II 3 *Catharina Brosbøll*, døbt 15.7.1740, begravet 31.12.1773. Gift 10.2.1764 i Vejle Skt. Nikolaj Kirke med guldsmed Mathias Winge, født 17.9.1732 i Holbæk som søn af købmand Niels Pedersen Winge (ca. 1697-1747) og Birgitte Charlotte Lind (1708-1770).

Han blev guldsmedesvend i København i 1754 og ernærede sig endnu som sådan i 1762/63.¹⁷

Catharina var da mandbar, og hendes fader i Vejle så gerne en svigersøn, der kunne afløse og hjælpe ham på hans gamle dage. Han fandt frem til Mathias Winge,¹⁸ med hvem han i 1764 indgik ovennævnte aftægtskontrakt, hvorved han overdrog datteren og svigersønnen sin gård med alt løsøre og kvæghold. Til gengæld lovede de at sørge for ham til hans død og at give ham en anstændig begravelse. Den meget detaljerede kontrakt blev underskrevet fire dage før brylluppet. Den 14.4.1773 nedkom Catharina med en søn, der blev hjemmedøbt Niels. Han døde 14 dage senere, og dette tog så hårdt på moderen, at hun selv måtte begraves nytårsaftensdag samme år i Vejle Skt. Nikolaj. Om Mathias Wings senere liv og levned henvises til den i note 5 nævnte bog.

II 4 *Johannes Brosbøll*, døbt 26.8.1744, begravet 16.3.1748.

II 5 *Johannes Nissen Brosbøll*, døbt 22. 9.1751. Han døbttes ikke med sit mellemnavn og findes kun én gang at have anvendt dette, nemlig ved folketællingen i Vejle 1801. Man må tro, at navnet hidrører fra faderens mellemnavn. I ovennævnte aftægtskontrakt mellem hans fader og Mathias Winge påtog denne sig at holde Johannes, der da var 13 år, med kost og klæder og at lære ham en skikkelig profession, der helst skulle være guldsmedefaget. Dette blev opfyldt, thi 1774-75 var han guldsmedesvend i København.¹⁹ I årene 1776-81 arbejdede han som svend hos Winge i Vejle. Den 6.6.1782 blev han trolovet i Ølsted sogn 15 km nordøst for Vejle med Anna Kristensdatter Biering af uvis oprindelse. Den 2.7. samme år annoncerede han, at han havde etableret sig i Varde som guldsmed. Allerede 14.7. samme år døbttes deres første barn Jørgen Christian i Ølsted, og først derefter blev ægteskabet indgået samme sted 24.10.1782. Den førstefødte begravedes allerede 27.2.1783, og tre senere børn overlevede heller ikke den spæde alder.²⁰ Kun to sønner, Jørgen Christian og Poul Georg, blev voksne.

I 1784 købte Brosbøll ved en tvangsauktion²¹ den gård på Nørregade, hvor han hidtil havde boet til leje. Det otte fags stråttækte gadehus kostede 396 rdl. Dette beløb lånte han af en ven, en pensioneret infanteriofficer, Georg von Brüneck, der boede i Varde.²² For at betale lånet tilbage, måtte han optage et andet og større, for hvilket han måtte sætte alt sit indbo og værktøj i pant. Økonomien var dog stadig så ringe, at han i 1787 må sætte sin gård og det resterende indbo på auktion. Kaptajn Brüneck greb dog ind igen og reddede Johannes fra ruin med et lån på 300 rdl. Den 10.7.1788 fik han borgerskab som guldsmed i Varde. Der er bevaret ikke så få sølvgenstande fra hans hånd, herunder en alterkalk med disk i Næsbjerg kirke, Ribe amt. Han blev efterhånden en agtet borger i byen og fik en del offentlige tillidshverv. Han var således stokkemand,²³ tavlemand,²⁴ pantefoged, formynder, ligningsmand og assistent hos brandinspektøren. I 1791 flyttede von Brüneck med tjeneste-

Johannes Nissen Brosbøl udførte denne alterkalk til Næsbjerg kirke i Ribe amt. Nationalmuseet, Danmarks Middelalder, Antikvarisk Topografisk Arkiv.

pige ind hos Brosbøll,²⁵ hvor han døde 24.5.1792. To måneder før havde han oprettet et testamente²⁶ til fordel for familien. Johannes fik eftergivet ovennævnte 300 rdl., og hans ni år gamle søn Jørgen Christian betænkes rigeligt, jfr. nedenfor under IV 1. Det hjalp imidlertid ikke i længden på økonomien, og i 1801 måtte han sælge gården til fraflytning, hvorefter han boede til leje.²⁷ Derefter gik det støt tilbage, og i 1808 flyttede familien til Ringkøbing, hvor Johannes fik borgerskab den 3.1.1809 ”for at kunne ernære sig af, hvad han kan.”²⁸

Den 30.12.1811 begravedes ”Raadstuebetjent Brosbøls kone A.K. Bierring”, 52 år gammel. Han havde altså fundet sig et ståsted nederst på Ringkøbings embedsmæssige rangstige og hutlede sig i øvrigt igennem også som stadsbud, stadstambour og arrestforvarer. Han forlod byen i 1812 og opholdt sig de næste mange år som landsbyguldsmed i omegnen af Varde og Ribe, hvorfra der er bevaret noget sølvtøj med hans mærker.²⁹ Sønnen Jørgen Christian havde i 1815 stiftet hjem i Fredericia, og i 1831 optoges den nu aldrende Johannes i hans husholdning. Han anførtes i Fredericias folketælling 1834 som værende 90 år, hvilket var ca. 7 år for meget. Carit Etlar beskriver bedstefaderen som

en gudhengiven, ærværdigt udseende kæmpeskikkelse³⁰ med en tungsindig, sælsom veltalenhed.

Han døde 22.12.1835, ifølge kirkebogen 92 år gammel. Dette mente barnebarnet Anna Brosbøll også var rigtigt,³¹ selv om hans virkelige dødsalder var 84 år. Carit Etlar fortalte endda sin anden kone, at bedstefaderen blev 104 år.³² 2 voksne børn (III 1-2).

Tredje generation (III 1-2)

Børn af Johannes Brosbøll og Anna Christine Biering (Carit Etlars fader og farbror).

III 1 *Jørgen Christian Brosbøll*, født 5.9.1784 i Varde, døbt 6.8. i Varde Skt. Nicolai kirke. Død 4.9.1839 i Fredericia, begravet 9.9. i byens Skt. Michaelis kirke. Gift 25.5.1815 i Helsingør Skt. Mariæ kirke med Ursula Margrethe Bakke. Købmand og tobaksfabrikant i Fredericia. 5 børn (IV 1-5).

Jørgen Christian, der i sit første fornavn blev opkaldt efter sin farfader, fik, da han var otte år, ved det ovennævnte testamente oprettet af kaptajn Pauli Georg Brüneck, tillagt in natura, hvad der kunne være ham til nytte fra boet, såsom et sølvlommeur, et par guldknapper, sko, gangklæder, lintøj og et chatol. Resten af boet skulle gøres i penge, der skulle sættes på rente til ham, indtil han fyldte 25 år. Sognepræsten skulle sørge for, at han fik en god opdragelse af faderen, så han blev en god borger enten ved uddannelse til Hans Majestæts tjeneste eller som håndværker.³³ Da han var 17 år, var han ansat som skriver hos købmand, kgl. strandfoged og tobaksinspektør i Varde Peter Schultz, hvor han oplærtes til handel. Han blev efterhånden købmandens højre hånd. I 1813 flyttede han til Fredericia, hvor han fik borgerskab som kommissionær og købmand en gros et en detail³⁴ med forretning i Solgaden 17 (nu Gothersgade 21). Fredericia var dengang berømt for sin tobaksindustri, og det har formentlig været via tobaksinspektør Schultz, at Jørgen Christian fik mod på også at slå sig op som tobaksfabrikant med eget tobakstørreri.³⁵

Jørgen Brosbøll var kraftig og et hoved højere end de fleste, med mørkt, krøllet hår, skarptskårne træk, lynende øjne og en brunlig hudfarve.³⁶ Han blev en anset borger i Fredericia og fik bl.a. hvervet som stadens brandinspektør. Man kan roligt sige, at han levede op til kaptajn Brünecks forventninger, selvom han hverken blev officer eller håndværker. Han blev ikke synderlig gammel. Dagen efter sin 55-års fødselsdag døde han af en pludseligt påkommen sygdom. Da Kronprins Frederik (7.), som nogen tid havde opholdt sig i byen og satte stor pris på ham, kom til sygelejet, lovede han på patientens anmodning, "at tænke på hans drenge".³⁷ Enken fik 3.10.1839 tilladelse til at skifte med samfrænder. Der kan derfor ikke meddeles noget om hans bo.

Carl Brosbøll blev født i 1816 i Fredericia, og hans barndomshjem var faderens købmandsgård på hjørnet af Solgade (i dag Gothersgade) og Jyllandsgade. Lokalhistorisk Arkiv for Fredericia og Omegn.

III 2 Pauli Georg Brosbøll, født 19.12.1793 i Varde, hjemmedåb publiceret i Skt. Nikolaj kirke 6.1.1793, død 9.10.1862, begravet 3.11. fra Frederiksberg kirke. Ugift.

Pauli Georg fik sit på den tid usædvanlige navn efter faderens ven og velgører, kaptajn von Brüneck, der var død året før hans dåb. Der vides ikke noget særligt om hans barndom og ungdom, men i 1834 boede han som 42-årig ungkarl hos sin broder Jørgen Christian i Fredericia og hjalp ham som tobaksspinder på fabrikken. Efter broderens død i 1839 bistod han moderen med at føre forretningen videre indtil 1845, og i 1855 boede han stadig sammen med hende, nu i Holbæk. Efter moderens død i 1855 flyttede han ind hos Carit Etlar i hans hus på Frederiksberg Alle, hvor han ifølge dennes datter hjalp til i hus og have.³⁸ Han var ifølge niecen Anna Brosbøll ”et ensomt, tungsindigt menneske, der levede et glædesløst liv og døde en tung død”. Det havde hun ret i, for han berøvede sig livet ved hængning.³⁹

Fjerde generation (IV 1-5)

Børn af Jørgen Christian Brosbøll og Ursula Margrethe Bakke (Carit Etlar og hans sødskende).

IV 1 *Johan Carl Christian Brosbøll*, født 7.8.1816 i Fredericia, hjemmedøbt tre dage senere og fremstillet 15.11. i Skt. Michaelis kirke. Hans kaldenavn var fra barndommen Carl. Han brugte forfatternavnet Carit Etlar fra 1839.⁴⁰

Kontorist hos amtmanden i Vejle 1830-34.⁴¹ Optaget på Kunstakademiet 1835. Debuterede som forfatter 1838. Student 1844. Tilkendt Universitetets Guldmedalje 1846. Deltog som frivillig i krigen 1848.⁴² Amanuensis ved Det Kongelige Bibliotek 1853-58. Inspektør ved sammes udlån 1858-1885. Ridder af Dannebrog 7.8.1891. Titulær professor med rang af etatsråd 7.8.1896. Dannebrogsmænd 6.1.1899.⁴³ Død 9. 5.1900 i Gentofte, begravet fra Gentofte kirke 16.6. ved sin villa, matr.nr. 23 a nær Brødrehøj ved Jægersborgvej i Gentofte sogn.⁴⁴

Gift 1. gang 3.12.1851 i Frederiksberg kirke med Hansine Erasmie Thorbjørnsen, født 19.1.1829, døbt 30.5. i København (Trinitatis kirke), datter af landvæsenskommissær og landsover- samt hof- og stadsretsprokurator Hans Carsten Thorbjørnsen (1789-1829) og hustru Christiane Mathilde Selmer (1801-1875). Død 1.4.1908 i Kongens Lyngby, begravet 8.4. på Assistens kirkegård i København. Ægteskabet opløstes ved skilsmisse i 1885.⁴⁵ 1 barn (V I).

Gift 2. gang 14.7.1889 i den evangeliske kirke i Innsbruck, Østrig med Olga Augusta Schultz, født 24.3.1853 på Hollen-Ulefors ved Skien i Norge, datter af den danskfødte premierløjtnant og jægermester Jens Frederik Schultz (1827-69) og hustru Sophie Hedeveg Cappelen (1824-92). Navneforandring til Carit Etlar 21.11.1900. Død 10.5.1927 i Gentofte, begravet hos manden ved Brødrehøj. Forfatter.⁴⁶ Ingen børn.

Om Carit Etlars og hans hustruers liv og om hans og hans anden hustrus forfatterskab henvises til litteraturen, se note 1.

IV 2 *Johanne Christine Elisabeth Brosbøll*, født 5.3.1818 og døbt 13.5. i Fredericias Skt. Michaelis kirke. Gift 29.1.1844 samme sted med købmand Christian Jørgensen, født 7.6.1813, døbt 18.7. i Fredericias Trinitatis kirke, søn af klejnsmedemester Jochum Jørgensen og hustru Kirstine Haastrup. 2 børn.⁴⁷

Familien boede i 1850 i Fredericia, hvor Christian Jørgensen drev en vaffelfabrik. I 1852 flyttede familien til Holbæk, hvor Christian fik borgerskab som købmand 4.3.⁴⁸ Det har formentlig været hans svoger Mathias Brosbøll, der var borger i Holbæk, som fik ham til at rejse dertil. Det gik dog ikke godt med forretningen. Den 22.1.1855⁴⁹ måtte købmand Jørgensen nemlig erklære sig konkurs. Han havde kun 35 rdl. i kassen, ingen tilgodehavender, men en gæld på 880 rdl. til sin moder. Hans ejendele og varelageret vurderedes til 1380 rdl., men effekterne indbragte ved en auktion den 30.3. kun 1137 rdl.⁵⁰ Derefter forsvandt familien fra Holbæk og dens videre skæbne er ukendt.

Carit Etlar og hustru Augusta i deres hjem i Gentofte. Billedet er taget i slutningen af 1890'erne af fotograf Henning Jensen Frederiksberggade 15 i København. Lokalhistorisk Arkiv for Fredericia og Omegn.

IV 3) *Henrik Brosbøll*, født 8.1.1820 og døbt 1.2. i Fredericia Skt. Michaelis kirke, død 8.4.1884, begravet 12.4. fra Frederiksberg kirke. Officer og postmester. 2 børn⁵¹ af 1. ægteskab.

Gift 1. gang 1.5.1855 i Wohrden i Holsten med Leonhardine Wilhelmine Christine Schwartz, født 24.7.1837,⁵² død 6.9.1869, begravet 8.9. fra Frederiksberg kirke.

Gift 2. gang 21.12.1876 med Cassa Augusta Faye, født 6.6.1835 i Hjørring, datter af sandflugtskommissær, senere kammerråd og branddirektør i Hjørring Carl Viggo Vexelsen Faye (1804-71) og hustru Marie Elizabeth Ingwersen (1815-1898).⁵³ Død 6.5.1926 på Frederiksberg.

I 1845 logerede Henrik Brosbøll som tobaksspindersvend i St. Kongensgade 28 i København. Han havde lært sit fag på faderens tobaksfabrik.⁵⁴ Da krigen brød ud i 1848, meldte han sig som frivillig til hæren og blev løjtnant ved 1. bataljons jægerkorps i 1849. I sin ansøgning i 1870 om tilkendelse af erindringsmedaljen for krigsveteraner⁵⁵ oplyste han, at han havde deltaget i de fleste større træfninger og slag. Han har sikkert som løjtnant haft anledning

til at lede et kompagni, thi han brugte siden stedse titlen kapitain, der netop anvendtes om kompagnichefer, der ikke var avanceret til højere charge end løjtnant.⁵⁶ Den 15.9.1852 udnævntes han til postmester i Meldorf,⁵⁷ der ligger i Ditmarsken ca. 40 km sydvest for Rendsburg. Efter 12 år i embedet blev han 8.2.1864 afsat af Forbundscommissionen, formentlig fordi han nægtede at aflægge hyldningsed til den prøjsiske konge. I juli 1864 blev han placeret som pladskommandant i Bogense, hvorefter han blev afskediget med pension 28.8. samme år. Han flyttede med sin tyske kone og døtrene til København, hvor han efter konens død i 1869 fandt en bolig i Frederiksberg Alle 29, nær ved Carit Etlars hus i alleens nummer 39.⁵⁸

Her drev Cassa Augusta efter mandens død i 1884 et pensionat og fortsatte med dette som ejerinde af et hus på Bülowsvej 5C i hvert fald til 1895. I 1901 ejede hun Bülowsvej 9, hvor hun havde en engelsklærer H.O. Mathæus og en irsk og en skotsk pensionær boende. I 1906 var hun flyttet til H.C. Ørsteds Vej 22A, hvor hun i 1911 ligefrem bestyrede et sproginstitut. Ovennævnte Mathæus blev i folketællingen angivet som hendes plejesøn på 29 år! I 1916 – da hun var 81 år – drev hun sprogkurset i et nyt hjem Amalievej 22, hvor hun også husede en russisk pensionær. I tiden 1923-26 drev hun et pensionat på H.C. Ørsteds Vej. Her døde hun 91 år gammel. Ret en vindskibelig kone.

IV 4 *Johannes Brosbøll*, født 8.1.1820 i Fredericia som tvilling til IV 3 og døbt 1.2. samme år i Fredericia Skt. Michaelis kirke. Død 14.2.1889 i Løgstør og begravet 21.2. Ugift.

I 1842 rejste han fra hjemmet til Flensborg som handelsbetjent, men i 1845 logerede han sammen med sin tvillingebroder i St. Kongensgade 28, hvor også han var opført som tobaksspindersvend. Han deltog i treårskrigen fra marts 1848 til 27.10.1850 som løjtnant ved 1. regiment og 3. regiments jægerkorps.⁵⁹ Under sin tjeneste deltog han i forsvaret af sin fødeby og udmærkede sig ikke mindst under udfaldet den 6. juli 1849 og blev hædrende omtalt foran regimentsfronten.⁶⁰ Han er ifølge Etlar afbildet på et af Niels Simonsens (1807-85) malerier, hvor han vises som en officer, der let kendelig på sit lange gule skæg og kraftfulde skikkelse planter en kompagnifane på volden.⁶¹ Den 19.9.1849 blev han Dannebrogsmænd og 26.10. samme år sekondløjtnant i infanteriets reserve. Den 14.11.1859 udnævntes han til sekondløjtnant i krigsreserven.⁶² Herefter skiftede han profession, idet han 1.7.1860 udnævntes til 2. toldassistent i Elmshorn, der ligger i Holsten nordvest for Hamburg. Den 9.7. samme år afskedigedes han i nåde fra krigstjenesten. Der er nogen tvivl om, hvorvidt han tjenstgjorde som tolder også andre steder,⁶³ inden han som led i mobiliseringen genansattes som premierløjtnant til tjeneste ved 14. infanteriregiment den 6.3.1864. Han tjenstgjorde ved regimentet under krigen fra 11.5. til 20.11.1864. I folketællingen 1870 findes han som logerende i Ribe.

Den 30.4.1871 blev han toldassistent i Løgstør og fik i 1876 veteranmedaljen for sin deltagelse i de to krige. Han afskedigedes med pension 1.5.1887 og døde som ovenfor nævnt knap to år efter. Han skal have været en stor børneven, en original og pudsenmager, om hvem der fortæltes mange anekdoter. Han var sært nok skofetichist og var stolt af sin store samling af damesko.⁶⁴

IV 5 *Matthias Brosbøll*, født 30.1.1822 i Fredericia, døbt 1.3. i Skt. Michaelis kirke. Gift to gange. Mindst to børn (V 2 og note 73).

Matthias var sin moders yndling.⁶⁵ Som voksen var han ifølge Etlar ”en Kæmpe, en type paa mandlig Skjønhed og Kraft med et rigt, gyldent Skjæg, dertil en vittig og resolut Mand”.⁶⁶ Hans hu stod til søen og allerede som 14-årig meldte han sig i 1836 som volontør⁶⁷ til flåden. Samme år fik han søpatent. I 1837 var han, formentlig som skibsdreng, på fart fra Flensborg til Island. Han kunne kalde sig halvbefaren i 1841 og fik som helbefaren styrmandspatent i 1844. Samme år afrejste han til Neustadt i Holsten og i 1845 boede han i Kiel. I 1847 sejlede han, nu som skipper, på England.⁶⁸ Moderen udstyrede ham to gange med et skib, men de forliste begge to, hvorved familieformuen blev tabt.⁶⁹ Måske var det grunden til, at han i 1848 måtte virke som sætteskipper. Samme år flyttede han til Holbæk, hvor han igen fik eget skib, skonnerten ”Lively”.⁷⁰ Med den sejlede han sammen med Etlar under våbenstilstanden i 1848 til Stettin for at hente tømmer for Marineministeriet. Den 23.1.1849 fik han borgerskab som skibskaptajn i Holbæk.⁷¹ Sørullen for Holbæk 1855 viser ham stadigvæk i byen, men ifølge rullen af 1860 var han da i Amerika. I 1862 slettedes han af Holbæks sørulle.⁷² Hans niece, Anna Brosbøll, mente at vide, at han var blevet gift anden gang med en engelsk eller skotsk dame, og at han vistnok havde sønner i Amerika.⁷³

Femte generation (V 1-2)

Barn af Carit Etlar og Hansine Erasmie Thorbjørnsen.

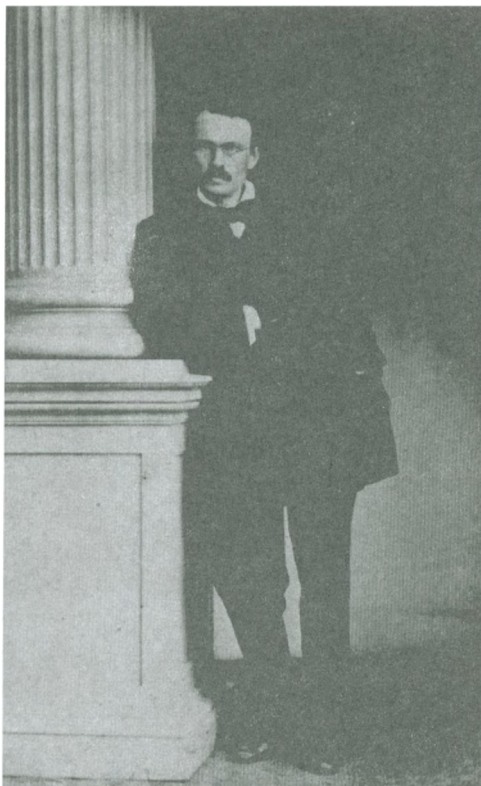
V 1 *Anna Christiane Tertia Brosbøll*, født 15.10.1853, døbt 21.4. i Frederiksberg kirke. Død 6.10.1931. Ugift.

Lærerinde, medforstanderinde på Femmers Institut, skribent i kvindesagen, digterinde og foredragsholder.⁷⁴ Hun havde ifølge faderen ypperlige evner, men forlignedes dårligt med ham, jfr. note 45.

Barn af Matthias Brosbøll.

V 2 *Carl (eller Charles) Christian Mathias Brosbøll* (Carit Etlars nevø)

Skipper Brosbølls eneste barn i Danmark fødtes af en ukendt moder den 19.1.1847 i Flensborg og opkaldtes dels efter onklen Carit Etlar dels efter

Carit Etlar fotograferet af Rudolph Striegler ca. 1861. Det Kongelige Bibliotek, Kort og Billedafdelingen.

faderen. Ved folketællingen i 1850 blev faderen ikke anført i Holbæk og var vel derfor da til søs. I 1855 boede den 8-årige Carl Christian i Holbæk hos faderen, som da betegnede sig som fraskilt.

Gift 14.1.1886 i København (Skt. Mathæus) med Elise Antoinette Klüver, født 28.9.1868 i København, datter af tidligere landmand i Høje Tåstrup Christian Frederik Klüver og hustru Elise Frederikke, død 13.5 1918 i Brønshøj.⁷⁵

I 1868 blev Carl Christian skibsinspektør i DFDS i København. Denne stilling bevarede han, indtil han i 1901 kunne trække sig tilbage som particulier. Han døde 4.2.1902 og begravedes 11.2. i København (Trinitatis). Med ham uddøde slægten Brosbølls mandslinie i Danmark. 1 datter (VI).

Hans enke fik en årlig pension på 2000 kr. fra dampskibsselskabet,⁷⁶ men det slog øjensynligt ikke til. Hun gik fra dør til dør og falbød prospektkort under navnet Madame Carl Brosbøll, hvorved hun udgav sig for Carit Etlars enke. Hun havde endog den frækhed at købe på klods i dennes navn.⁷⁷

Sjette generation (VI)

Barn af Carl Christian Matthias Brosbøll og Elise Antoinette Klüver (Carit Etlars grandniece).

VI *Ursula Doris Vesta Carita Susanne Mathilde Brosbøll*,⁷⁸ født 1.2. 1887 i København, hjemmedøbt 17.9., fremstillet 4.11.1892 i Skt. Johannes Kirke. Død 14.12.1929 og begravet 19.12. samme år fra Skt. Pauls kirke i København. Ugift.

DFDS bevilgede 100 kr. månedligt til hendes opdragelse, men pengene synes ikke at være brugt helt efter formålet. Ursula forelskede sig som 16-årig i en berider fra Circus Cook. Hun sad hver aften i staldlogen og da cirkuset drog videre, holdt hun et stort afskedsgilde og sendte regningen til Augusta Etlar.⁷⁹ Oversætterske. Hun var den sidste kvindelige efterkommer af den her behandlede slægt Brosbøll.

Carit Etlars mødrene slægt (Bakke)

Om sin mødrene oprindelse skriver Carit Etlar i sine erindringer, at hans moder, Ursula Margrethe Svendsen, var datter af en norsk præst. Faderen og moderen døde, da hun var lille, hvorefter en rig tante, fru Hostrup fra Helsingør, optog hende og hendes søster i sit hjem, hvor de forblev. Han tilføjer, at moderen formentlig nedstammede fra klokkeren Ole Svendsen Bache, der som friskareleder blev berømt under den Store nordiske Krig ved Karl den Tolvtes indfald i Norge.⁸⁰

Som det vil ses nedenfor, er forfatterens fantasi delvist løbet af med ham. Hans morfader var ganske vist af præsteslægt, men ikke selv præst og han var født i Kolding. Og Ursula bar ikke efternavnet Svendsen, men Bakke.

Første generation (I)

I *Mads Madsen Bache* (Carit Etlars morfaders farfaders fader), født i København 3.9.1642 som søn af handelsmand Mads Lauritsen og hustru Anna Madses, død 16.12.1691, begravet 22.12. i Kolding.⁸¹ Gift 4.12.1673 på rådhuset i Haderslev med Maren Hansdatter, født ca. 1652 i Haderslev som datter af handelsmand Hans Nissen og hustru Anna Hanses, død 6.4.1719, begravet 13.4. i Kolding kirkes midtergang.⁸² 3 børn (II 1-3).

Den første dokumentation af stamfaderen er en ansøgning, som han skrev 26. oktober 1672 i København, hvori han beder sin ”gunstige patron, Hans Majestæts højbetroede Page” om at anbefale ham til et ledigt embede som tingsskriver i Gram og Tyrstrup herreder i Haderslev amt. Han fik stillingen ved en bestalling, der underligt nok er dateret to dage tidligere end ansøgningen.⁸³ Den 13.4.1689 blev han borgmester i Kolding,⁸⁴ hvor han som ovenfor nævnt døde allerede et par år efter.

Enken fik kgl. bevilling til samfrændeskifte⁸⁵ med de tre børn, Mathias på 19 år, Hans på 16 og Lorenz på 12 år. Hun sad enke i 28 år og havde den sorg, at hendes tre sønner døde før hun selv. Den yngste, Lorenz, der var blevet præst, døde i 1719,⁸⁶ hvilket hun markerede ved at give en seksarmet lysekroner til Kolding kirke med inskriptionen ”Maren Sl. Borgemester Mads Madsen Bakkes A.1719.” Hun døde nogle få måneder senere og hendes blev behandlet sammen med sønnens. Der var kun een arving, nemlig Lorenzes søn Mads på 10 år. Boet var rigt på guld og sølvtøj, men da gælden var fratrukket aktiverne androg bomassen kun 397 rigsdaler.⁸⁷

Anden generation (II 1-3)

II 1 *Mathias (Mads) Madsen Bakke* (Carit Etlars morfaders farfaders broder). I forbindelse med samfrændeskiftebevillingen i 1692 angaves hans alder til 19 år, og han var således født ca. 1673. Han må være død inden 1719, da han ikke optræder på skiftet efter moderen.

Ved dåben i 1709 af nedennævnte Mathias Lorenzen Bakke (III) optræder en ”Borgmester Mads Madsen” som fadder. Det kan muligvis være Mathias, selvom han ikke ses blandt litteraturens omtale af Koldings borgmestre.

II 2 *Hans Madsen Bakke* (Carit Etlars morfaders farfaders broder). Ved skiftebevillingen i 1692 var han 16 år og således født ca. 1676.

Den 18.12.1700 beskikkedes han til bartsvær og kirurgus i Kolding efter at han var blevet eksamineret af det medicinske fakultet ved Universitetet og nogle af de ældste mestre i bartsværerlauget i København og ”befunden dygtig udi bartsværerkunsten”.⁸⁸ Den 14.9.1702 ægtede han i Kolding Dorte Marie Anchersdatter, født 1669 som datter af kapellan i Kolding Anker Mogensen (1627 -1687) og Agathe Davidsdatter Foss (død 1694), begravet 1.4.1710.⁸⁹ Den 14.7.1710 giftede han sig 2. gang i Hedensted sogn, Vejle amt med Maren Kirstine Andersdatter af Raarup.

I 1716 måtte han frasige sig sin stilling på grund af påkommen sygdom og svaghed. Hvor og hvornår han døde, vides ikke. Men han optræder ikke på ovennævnte skifte efter moderen i 1719.⁹⁰

II 3 *Lorenz Mathiesen Bakke* (Carit Etlars morfaders farfader). Ifølge hans alder angivet som 12 år i 1692 var han født ca.1680 og han døbt angiveligt 22.6.1680 i Haderslev Domkirke.⁹¹ Begravet 3.2.1719 i Kolding. Gift 22.12.1708 i Kolding med Magdalena Sybilla Kalthoff, født 1649 i København som datter af kgl. bøssevær Mathias Kalthoff og hustru Anna Kecks.⁹² Hun gift anden gang med præsten i Tostrup-Roum Foch Christensen Lech. Begravet 11. 7. 1731 i Tostrup. En søn (III).

Han blev student fra Kolding lærde skole i år 1700 og udnævntes 6. 3.1708 til præst ved Skt. Jørgens Hospital i byen.

Carit Etlars anden hustru Olga Augusta født Schultz. Fotograf og årstal ukendt. Det Kongelige Bibliotek, Kort og Billedafdelingen.

Tredje generation (III)

Barn af Lorenz Mathiesen Bakke.

III *Mathias Lorentzen Bakke* (Carit Etlars morfaders fader), født 4.10.1709 og døbt 13.10. i Kolding. Død 8.8.1767, begravet 16.8. i Kolding.⁹³ Gift 3.1.1747 i Kolding med Ursula Margrethe Bruun, født 25.1.1713 i København som datter af maler Hans Hansen Bruun og Mette Marie Andersdatter.⁹⁴ Død 27.6.1793, begravet 1.7. i Helsingør Skt. Olai kirke. 6 børn (IV 1-6).

Student Kolding 1728, teologisk kandidat 1734, kateket i Kolding 2.5.1739, kapellan samme sted 8.6.1742, ordineret 17.8. samme år, sognepræst i hjembyen 22.7.1746, provst over Brusk Herred, Vejle amt 14.4.1758. Ved bisættelsen i 1767 sang halvdelen af den kgl. lærde skoles disciple. Hun var flyttet til sundbyen, fordi en af døtrene, Johanne Catrine, var godt gift der, jfr. nedenfor under IV 5.

Præstehistorikeren S.V. Wiberg skriver, at Matthias Bakke blev gift anden gang med Maren Mathiasdatter Harboe, datter af skolemester Mathias Mathiesen. Det har intet på sig, jfr. ovenfor, men da Ursula Margrethe som enke lod sig indskrive i Kolding folketælling 1787 var det med efternavnet Harboe og hendes søn, Johannes Bakke, fortalte i sit vita⁹⁵ også, at hans moder hed Harboe. Forklaringen på dette findes, da Matthias Bakke i 1749 døbte sin datter Marie Magdalene, og blandt fadderne nævnte ”Sr. Johannes Harboe, min kones stiffader.” Denne, der altså må have ægtet ovennævnte Hans Bruuns enke, var skoleholder i Kolding,⁹⁶ hvor han døde 22.2.1753.

Ursula Margrethe Bruun efterlod sig ved sin død i Helsingør kun en dragkiste med gangtøj af ringe værdi, men det var genealogisk værdifuldt, at hendes overlevende børns opholdssteder nævntes i skiftet.⁹⁷

Fjerde generation (IV 1-6)

Børn af Matthias Lorentzen Bakke og Ursula Margrethe Bruun.

IV 1 *Lorentz Andreas Bakke* (Carit Etlars morfaders broder), født 12.1.1748 og døbt 15.1. i Kolding.

Student fra Kolding lærde skole 1763 og omtales i 1767 som hører ved skolen. Fik baccalaureat 1771.⁹⁸ Han leverede adskillige bidrag til ”Almennyttige samlinger V og VI” (1780 ff).⁹⁹ Ved moderens død i 1793 levede han på Fyn. I øvrigt er hans liv ukendt.

IV 2 *Marie Magdalene Bakke* (Carit Etlars morfaders søster), født 7.9.1749 og døbt 12.9. i Kolding.

Ved dåben, der foretoges af faderen med skriftlig tilladelse af biskoppen var bl.a. ”min ældgamle stiffader”¹⁰⁰ fadder. I 1774 boede hun i præstegården i Ho, Vester Horne herred Ribe amt, muligvis som tyende. Død før 1793.¹⁰¹

IV 3 *Johannes Bakke* (Carit Etlars morfaders broder), født 14.2.1751, døbt 17.2. i Kolding af sin fader efter provstens anmodning. Død 27.2.1816. Ugift.

Indskrevet af faderen til de Friisers legat 1.5.1752,¹⁰² student fra Kolding 1775, cand. theol. 4.1.1781 med non (laveste karakter), sognepræst og skoleholder i Venø sogn, Ringkøbing amt 17.1.1781, suspenderet 1785, afsat 17.6.1789.

Venø sognekald, der ligger i Limfjorden, var yderst beskedent. I 1801 havde øen således kun 72 indbyggere. Den kullede kirke var og er kun 10 meter lang og 4 meter bred. Til denne udørk ankom den enlige præst, der havde tilbragt 6 år i hovedstaden, efter eksamenskarakteren at dømme næppe med de flittigste studier. Måske kan man i den bratte omkalfatring af levevilkårene finde en vis forklaring på, at han forfaldt til druk og hor og gav anledning til så megen forargelse, at han efter 4 års udskejelser blev suspenderet. Han dømtes af Ribe Stifts synode ved en landemodedom af 17.6.1789¹⁰³ bl.a. for følgende forhold:

- 1) Han var hengiven til klammeri og slagsmål og andre forargelige forhold.
- 2) Han forsømte ofte at holde gudstjeneste.
- 3) Han havde uddelt sakramentet i drukken tilstand og var derefter faldet i søvn i stalden i sin præstedragt.
- 4) Han havde fra prædikestolen i fuldskab lyst forbandelse over menigheden i stedet for velsignelsen.
- 5) Han havde besvangret sin tjenestepige, Anna Catrine Plet, truet hende med al landsens ulykker og ville have lagt hånd på hende i barselssengen, hvis ikke folk havde hindret ham deri. Hun anlagde faderskabssag imod ham, men da han ikke ville aflægge benægtelsesed, blev faderskabet anset for bevist.

For alt dette og mere til blev han fradømt kjole og krave og sit embede. Da hans moder døde i 1793, oplystes det på skiftet, at han opholdt sig i Odense, og det var rigtigt, for 20.2.1792 blev han idømt fem års fængsel i Odense tugthus for betleri. Da han døde i 1816, blev han begravet i Aarhus Domkirke den 27.2. I kirkebogen var præsten så nænsom kun at benævne ham som cand. theol.

IV 4 *Anna Bakke* (Carit Etlars morfaders søster), født 5.8.1752 og døbt 2.8. i Kolding.

Ved folketællingen i 1787 boede hun som ugift hos sin moder i Kolding. Efter dennes død i 1793 var hun ifølge skiftet hos en Etatsråd Hollermann, muligvis som tyende. Derefter vides intet om hende.

IV 5 *Johanne Catrine Bakke* (Carit Etlars morfaders søster), født 2.1.1754, døbt af faderen 7.1. i Kolding. Gift før 1793 med Christian Hostrup, født ca.1749, død 6.5.1818, begravet 12.5. i Helsingør Skt. Mariæ kirke. Ingen børn.

Han blev 1.6. 1800 udnævnt til passkriver ved Øresunds Toldkammer¹⁰⁴ og 1.6.1813 til virkelig kammerråd.¹⁰⁵ Johanne Catrine var den ”rige tante”,¹⁰⁶ som Carit Etlar omtaler som sin moders plejemor.¹⁰⁷

IV 6 *Johan Hendric Bakke* (Carit Etlars morfader), født 3.8.1755, døbt 16.8. i Kolding af sin fader. Ved dåben var bl.a. to kammerherrer og en kancelliråd blandt fadderne.

Indskrevet som stud.theol. ved Københavns Universitet 1778.¹⁰⁸ Gift 8.7.1785 i Christianias Domkirke¹⁰⁹ med en vis Karen Steenberg af uvis herkomst og med hende fik han en datter (V1), der døbttes samme sted i 1786. I 1793 var han tilbage i København, hvor han ved folketællingen i 1801 med sin kone og yngste datter boede til leje som 46- årig student i Larslejstræde 258. De to andre børn var på det tidspunkt allerede hos tante Hostrup i Helsingør. Skal man tro blot lidt på Etlars viden om sine morforældre, må disse være døde ret kort efter, men deres begravelse har ikke kunnet spores i arkivalierne. 3 børn (V 1-3).

Femte generation (V 1-3)

Børn af Johan Hendric Bakke og Karen Steenberg

V 1 *Henricha Matthæa Bakke* (Carit Etlars moster), født 18.3.1786 i Christiania, døbt 24.3. i byens domkirke. Hendes fornavn stavedes i Danmark Henrikke, og hun kaldtes ofte Henriette. Konfirmeret år 1800 i Helsingør Skt. Mariæ: ”14 Aar, dansk, hos hr. Hostrup.” Gift ca. 1809 med Lars (Laurids) Johansen Svendsen, født 15.2.1780 i Helsingør, døbt 25.2. i Skt. Olai kirke som søn af rebslager Bendt Svendsen og Johanne Margrethe Lygom.

Ved ægteskabets indgåelse skulle han indmelde sin kone i Enkekassen,¹¹⁰ men da hun ikke kunne skaffe en dåbsattest som bevis for sin alder ”formedelst de nærværende Omstændigheders ubestemte og langsommelige Gang” (blokaden af Norge under krigen 1807-14) fik hun den 7. 6.1809 lov at bekræfte sin fødselsdag ”efter kundskab fra barndommen.” Det lykkedes dog kort efter at skaffe en dåbsattest frem.

Laurids Svendsen, der blev student i Helsingør 1799 og cand. theol. 1805, havde en broget karriere: 1805-09 kapellan i Karlebo, 1809-13 hjælpepræst i Fredericia (Trinitatis), 1813-20 sognepræst Agersø- Omø, 1820-25 sognepræst Gyrstinge-Flinterup, 1825-35 sognepræst Krummerup-Fuglebjerg. Han døde 8.2.1835 efter indlæggelse på Præstø sygehus og begravedes 15.2. fra Næstved Skt. Morten. Henrikke Mathæa døde 8.2.1850 og begravedes 15.2. i Skelskør. 6 børn.¹¹¹

V 2 *Ursula Margrethe Bakke* (Carit Etlars moder).

Etlar hævdede som tidligere nævnt, at hun, som han kaldte Ursula Margrethe Svendsen,¹¹² var datter af en norsk præst og blev forældreløs, da hun var barn, hvorefter hun og hendes søster kom i pleje hos fru Hostrup i Helsingør. Som det fremgår af det ovenfor nævnte om søsteren, Henrikke Mathæa, er dette kun delvist rigtigt. Morfaderen var ikke præst, men student, omend han studerede teologi som hele sin danske agnatiske forslægt. Det er rigtigt, at søster Henrikke blev født i Norge, men det er ikke bevist, at Ursula fødtes der. Hun opgav selv til folketællingerne 1845 og 1850, at hun var født i København og i 1855 mente hun at være født i Helsingør. Etlar var heller ikke klar over, at han havde ikke een, men to mostre. Det er imidlertid rigtigt, at de tre søstre blev opdraget i Helsingør hos deres tante, fru Hostrup, jfr. ovenfor under IV 5. Folketællingen 1801 viser "Henriette" på 16 år og Ursula på 6 år som fru Hostrups broderdøtre, medens den yngste søster, Marie Magdalene på 4 år da var hos forældrene i København.

Ursula blev konfirmeret 4.4.1809 i Helsingør Skt. Mariæ kirke og gift samme sted 25.5.1815 med Jørgen Christian Brosbøll. Hun var da 20 år og ikke som Etlar skriver 17 år. Hvordan hun har mødt sin tilkommende i det fjerne Fredericia, kan være svært at forstå, men hvis man erindrer, at hendes svoger Laurids Svendsen var kateket der 1809-13, kan man forestille sig, at hun har besøgt sin gifte søster dersteds og mødt den nys tilflyttede købmand Brosbøll gennem hende.

Hun beskrives som en køn, dygtig og virksom kone, kraftfuld og smuk i sine unge dage. Hun havde fået en bedre opdragelse hos passkriveren end sin mand og så gerne, at børnene lærte mere, end han fandt det nødvendigt.¹¹³

Efter mandens død i 1839 drev hun købmandshandelen videre med hjælp af hans broder Pauli Georg, der boede hjemme hos hende i Gothersgade i tiden 1840-45. Ved folketællingen i 1850 var Ursula flyttet ind hos sin datter Johanne Christine og dennes mand, købmand Christian Jørgensen, i Jyllandsgade. Hun nævntes da som handelshjælper hos familien. Efter ca. 40 år i Fredericia flyttede hun til Holbæk, hvor hun ved folketællingen pr. 1.2.1855 boede hos sønnen Matthias, der i 1849 havde fået borgerskab i byen som skipper. Hun var anført som familiens overhoved, men underligt nok med navnet Ane Marie Brosbøll. To uger senere døde hun efter kort tids sygdom den 12.2.1855 og begravedes på Holbæk kirkegård den 20.2.

De fem børn, om hvilke henvises til slægten Brosbøll (IV 1-5), fik tilladelse til at dele boet mellem sig uden skifterettens mellemkomst, men de måtte konstatere, at gæld og begravelsesomkostninger var større end værdien af moderens ejendele.

Carit Etlar står med sine elskede store hunde på toppen af Brødrehøj ved sit hjem i Gentofte. Fotograf og årstal ukendt. Det Kongelige Bibliotek, Kort og Billedafdelingen.

V 3 *Maria Magdalene Bakke* (Carit Etlars moster), født ca. 1797, formentlig i København, hvor hun som 4-årig boede hos forældrene i 1801. Konfirmeret 9.4.1811 i Helsingør Skt. Mariæ kirke. Gift 3.7.1819 samme sted med kofardikaptajn Henrik Thomsen Møller af Fredericia. Brylluppet stod hjemme hos plejemoderen, enkefru Hostrup efter kgl. bevilling af 3.4.1819. Man kan forestille sig, at skipper Møller ved et anløb af Helsingør har haft en hilsen med fra Ursula Margrethe til søsteren, som han så har forelsket sig i og hjemført til Fredericia.

Henrich Møller, der var søn af styrmand, senere kaptajn Thomas Hansen Møller og hustru Karen Henrichsdatter, var den onkel, som Carit Etlar sejlede med til København i 1834.¹¹⁴ Han døde 14.3.1866 og begravedes 21.3. fra Fredericia Skt. Michaelis. Maria Magdalene var død kort forinden, 3.1.1866, og begravet 9.1. fra samme kirke. 5 børn.¹¹⁵

Noter:

- (MI): *Carit Etlars Minder, fortalte af ham selv* (Nordisk Forlag, 1896). – (AB): *Træk af Carl Brosbølls og hans Hustrus Hansine Thorbjørnsens Liv og Hjem*, af Anna Brosbøll (Pios Forlag, 1909). – (IS): *I Samliv med Carit Etlar 1-2*, af Augusta Carit Etlar (Pios Boghandel, 1924-25). (MD): *Carit Etlars Fredericia*, af Martin Dyrbye (Lokalhistorisk Forlag, 1994). *Dansk Biografisk Leksikon*, 3. udg., bd. 2, s. 570. *Dansk Forfatterleksikon* (Rosinante, 2001).
- Der findes andre slægter Brosbøll i Danmark. I 2002 var der således ifølge Krak 140 telefonabonnenter med dette efternavn. Muligvis er der efterkommere i USA, jf. note 73, men mormonernes arkiver i Utah har ikke registreret navnet i Amerika.
- Oplysningerne er indhentet fra Stednav-

- neinstituttet under Københavns Universitet. (AB) har side 16-17 en omtale af mulighederne for navnets oprindelse, som imidlertid ikke er helt korrekte.
4. Chr. A. Bøje: *Danske Guld og Sølvmedemærker før 1870* (Politiken, 1976), side 285, hvor et af hans mestermærker (nr. 3438) viser initialerne INB. Per Wings bog, jfr. note 5, side 31. Sandsynligvis står initialen N for Nissen, som hans søn Johannes brugte i 1801, jf. II 5.
 5. I sin selvangivelse af 1743 underskriver han sig Brosbøl og i den underskrift der er fotokopieret i (PW): *Mathias Winge, guldsmed i Vejle 1764-94*, af Per Winge (Forum, 1980), side 31 staver han navnet Brosbøll.
 6. Vejle Købstads Regnskaber, Skattemandtaliste 1743 (RA).
 7. (PW), side 13.
 8. (PW), side 71.
 9. Københavns Universitets Matrikel 1740-1829, ved H.H. Schou (RA).
 10. Københavns skattemandtal oktober 1762 (Københavns Stadsarkiv).
 11. Den udførlige kontrakt er gengivet i (PW), side 16-20.
 12. Ramsø Herreds Provstis Skifteprotokol 1737-1812. Skifte efter Jørgen Brosbøll 1785, side 407b-411a (LAK).
 13. Anders Pedersen: . (N.C. Roms Forlag, 1899), side 43.
 14. Lakune i Borups kirkebogs døde 1691-1784.
 15. Se note 12.
 16. Frederiks Hospitals Dødebog 1791, side 168, nr. 1030 (LAK). Hun døde (ikke i 1795 som nævnt af A. Pedersen, jf. note 13) af "forrådnelsesfeber", dvs. tyfus. Ingen alder anført.
 17. Guldsmedelaug i København, laugsprotokol 4b (Københavns Stadsarkiv).
 18. Han har formentlig fået kontakt med Winge via sønnen Jørgen, der jo studerede i København.
 19. Regnskabsbog for indbetaling af ugelønspenge til en slags sygeforsikring for svende, Guldsmedelaug, prot. 1 (Københavns Stadsarkiv).
 20. Nemlig Poul, født 11.9.1787, død før dåben, Johannes, født 27.12.1790, død 1 dag gammel, og Johannes Matthiesen, født 2.10.1791, død 3.1.1792 (Varde kirkebog).
 21. Varde Auktionsprotokol 1774-1816, side 5 (LAV).
 22. Premierløjtnant 1754, kaptajn 1772, afsked 11.2.1785 (Hirschs Samlinger, RA). Hans efternavn stavedes også undertiden Brünniche.
 23. En stokkemand var et tingsvidne på bytinget (St.D.O.).
 24. En tavlemænd indsamlede offerpengene i kirken (St.D.O.).
 25. Varde Købstadsregnskaber 1791 (RA).
 26. Jyske Registre 1792, nr. 358, side 886 (RA).
 27. Ole Faber: *Varde Sølv* (Varde Museum, 1983), side 78.
 28. Faber (note 27), side 79.
 29. Faber (note 27), side 78.
 30. (MI), side 4. Den beskrevne høje og kraftige statur gik i arv, jf. note 36.
 31. (AB), side 15.
 32. (IS, bd. I), side 183.
 33. Se note 26.
 34. Fredericia Borgerskabsprotokol.
 35. (AB), side 29.
 36. (MI), side 8. Hans fire sønner arvede hans høje, kraftige skikkelse, jf. (AB), side 19 og (MI), side 15, 160 og 162.
 37. (MI), side 36-37 og (AB), side 67.
 38. (AB), side 67.
 39. Frederiksberg Kirkebog. Døderegisteret 1862.
 40. Der foreligger to forklaringer på, hvordan kunstnernavnet er dannet. Anna Brosbøll nævner ((AB), side 38-39), at hendes fader havde fortalt hende, at han dannede pseudonymet ved at kombinere bogstaverne i sit fornavn Carl med bogstaverne i sin første forlovede, Tertia Fabricius fornavn. Alle ti bogstaver, og kun dem, findes da også i det således konstruerede navn. Derimod angiver Carit Etlar selv ((MI), side 57), at navnet er dannet ved en kombination (med udeladelse af m og s) af det navn "Emtaris", som alhedens tater brugte om ham og forbogstaverne i en afdød ældre personligheds navn og hans eget fornavn Carl. Man må sikkert fæste mest lid til den første forklaring, bl.a. fordi Carl plus E(m)tari(s) udgør 9 bogstaver, således at der kun bliver plads til eet yderligere for-

- bogstav fra den afdøde personlighed. Den omtalte forlovede hed ifølge angivelsen ved hendes begravelse Theretia Christine Henriette Fabritius (navnet Tertia var således formentlig et kælenavn). Hun døde 32 år gammel den 18. oktober 1844 af "kronisk hjertesygdom" og begravedes fra Københavns Domkirke den 25.10. Hendes dåb er ikke fundet, men hun var datter af pakhusskriver ved Københavns Toldkammer, kammersekretær Niels Fabritius og hustru Christine M. Fabritius. Faderen, der udnævntes til pakhusskriver 9.1.1812, (Embedsudnævnelser under Generaltoldkammeret 1760-1816, RA) døde 1818, da Tertia kun var 6 år. Hun boede hjemme hos moderen i Voldgade 210 indtil sin død. Som nævnt i hovedteksten opkaldte Carit Etlar sin datter Anna efter hende med Tertia som andet navn.
41. Carit Etlar hævder ((MI), side 40), at han kom til amtmand Hoppe i Vejle i fjortenårsalderen, altså ca. 1830 og forblev der i to lange år, men han nævnes dog som kontorist hos amtmanden i folketællingen 1834, jf. herved (MD) side 27-28.
 42. Carit Etlar fortæller ((MI), side 151 og 153), at han i 1848 meldte sig som frivillig ved garden, hvor han dog ikke kom til at deltage synderligt i årets begivenheder og derfor lod sig forflytte til intendanturen. Da han i 1876 ansøgte om den indstiftede erindringsmedalje for veteraner fra krigen 1848-50 skrev han derimod, at han som menig i garden deltog i slaget ved Slesvig (23.4.1848). (Forsvarets arkiv, RA). Han tilkendtes medaljen.
 43. Udnævnelse af en Ridder af Dannebrog til Dannebrogsmænd svarede dengang ifølge Ordenskapitlet til nutidens promovering af en Ridder til Ridder af 1. grad. Etlar havde også en svensk og en græsk orden (IS, bd. II), side 212.
 44. Ansøgningen om begravelsen ved Brødrehøj blev først afslået af Kultusministeriet, men efter at enken havde talt for sagen under en audiens hos Kong Christian IX blev der givet tilladelse ved en kgl. bevilling af 16.6.1900, altså ca. fem uger efter dødsfaldet (Gentofte kirkebog 1900 og (IS, bd. II), side 248).
 45. Det var et ulykkeligt ægteskab mellem to meget forskellige gemytter, hvis samliv med årene udviklede sig til gensidig modvilje og frustration på begge sider. Det var fru Hansine Brosbøll, der søgte skilsmis- sen efter 34 års ægteskab. Etlar forfattede et forsvar for sin opræden i ægteskabet, der er gengivet i (IS, bd. I), side 134-140, hvor han ikke mindst giver datteren Anna skylden for ægteskabets forlis. Anna giver i (AB) en positiv og sympatisk skildring af begge forældre og afholder sig fra enhver omtale af faderens grove angreb.
 46. Hun benyttede pseudonymerne August Lazogas, August Schultz, C.J. Cart og Carrit Etlar.
 47. Næmlig Andrea Poulina Margrethe Mathilde, født 30.4.1849 i Fredericia, døbt 2.6. i Asperup, Odense amt, og Frederikke Caroline Henriette Johanne Mathilde, født 5.6.1851 i Fredericia, døbt 13.9. i Skt. Michaelis. To af barnets morbrødre, tvillingerne Henrik og Johannes var faddere ved Andreas dåb. Forklaringen på, at dåben fandt sted i Asperup, er sikkert, at de to gjorde tjeneste i den del af hæren, der var samlet omkring Middelfart, rede til at blive overført som forstærkning til Fredericia til brug ved slaget om byen den 6.juli 1849.
 48. Holbæk Borgerskabsregister 1852, IV, nr. 326 (LAK).
 49. Holbæk Skifteprotokol 1855, side 83b og 10 (LAK).
 50. Holbæk Auktionsprotokol 1851-77, side 116 (LAK).
 51. Næmlig Carit Etlars niecer: Laura Magdalene Margrethe, født 1857, og Nicoline Vilhelmine Henriette, født 1859. Begge født i Meldorf. Senere skæbne ukendt.
 52. Hauch-Fausbøll: *Patriciske Slægter*, bd. II (1911), side 110.
 53. Slægten Faye behandles i op.cit. note 51, side 83ff.
 54. (MI), side 3.
 55. Ansøgninger om Medaljen for Veteraner fra 1848-50 (Forsvarets arkiv, RA).
 56. St.D.O.: Kapitain.
 57. Etlar mener i (MI), side 168, at denne udnævnelse var en indfrielse af kongens løfte til faderen om at tage sig af hans drenge,

- jf. note 37.
58. De to brødre sås her jævnlige, jf. (AB), side 90.
 59. Hans krigstjenesteperioder er angivet i hans ansøgning om erindringsmedaljen for deltagelse i begge krige. Den blev selvfølgelig bevilget.
 60. (MI), side 162.
 61. (MI), side 162, hvor det angives, at maleriet hænger i Fredericias rådhus. Det er imidlertid nu på Frederiksborgmuseet. En kopi findes på Fredericia bymuseum.
 62. Oplysningerne om Johannes Brosbølls militære karriere er velvilligst meddelt af Det kgl. Garnisonsbibliotek.
 63. (MI), side 168, hvor Etlar fortæller, at Johannes fik et toldembede i Wandsbeck, jf. note 36, medens det i Haandbog for Toldtaten 1871-87 oplyses, at han var fhv. toldassistent i Neustadt, da han, uden at året angives, konstitueredes som toldassistent i Århus.
 64. Nekrolog i Løgstør Avis 21.2.1889, nr. 44.
 65. (AB), side 25.
 66. (MI), side 160.
 67. Person, der gjorde frivillig tjeneste i flåden uden løn (St.D.O.) Matthias antoges ved Admiralitetetskollegiets resolution af 29.3.1836.
 68. Oplysningerne om Brosbølls søfart er hentet fra Fredericias sørulle 1839 (RA).
 69. (IS, bd. I), side 183.
 70. (MI), side 165.
 71. Holbæk Borgerskabsprotokol, fol. V, nr. 300 (LAK).
 72. Holbæk søruller 1855 og 1860 (LAK). Rullen for 1850 mangler.
 73. (AB), side 16. Disse oplysninger har delvis kunnet bekræftes ved hjælp af Internettet, hvor det af IGI (Individual Record Family Search (tm) International Genealogical Index v5.0 British Isles), fremgår, at en person ved navn Mathias Baker Brosboll blev født 16.7.1865 i Kilbarchan, Renfrew, Scotland som søn af Mathias Brosboll og Helena Thompson.
 74. Nekrolog over Anna Brosbøl (med kun et 1) i *Kvinden og Samfundet* 1931, nr. 18, side 226.
 75. Københavns Begravelsesvæsen, Døde kvinder 1918 (Københavns Stadsarkiv).
 76. Personaleakter fra DFDS (Erhvervsarkivet).
 77. (IS, bd. II), side 25.
 78. Af disse mange fornavne kan man formode, at Ursula er en opkaldelse efter Carit Etlars moder, at Vesta er opkaldelse efter en toldassistent West, der var fadder, at Carita er afledt af Carit (Etlar) og at Susanne hidrører fra konferensrådinde Susanne Schovelin, der også var fadder. Som om disse seks navne ikke var nok, lod hun sig registrere i Københavns Folkeregister med følgende yderligere navne: Eli, Vanja og Nico (cirкусnavne?), hvortil kommer, at hun også kaldte sig Bjergbo, et efternavn, som benyttedes ved registreringen af hendes begravelse (se note 75).
 79. (IS, bd. II), side 25-26.
 80. (MI), side 2.
 81. Når der her og i det følgende omtales en dåb, vielse eller begravelse i Kolding eller Kolding kirke, betyder dette, at handlingen foretoges i Kolding Skt. Nikolaj Kirke.
 82. Oplysningerne om ægteparrets forældre er hentet fra Jacob Ørsted: *Colding Kirkes Inscriptioner, samlede i Aaret 1730 med nogle Anmærkninger tillagt af Mathias Bakke 1755* (Stencileret) (Kolding Stadsarkiv).
 83. J.R. 1672 nr.148 med indlæg (RA).
 84. Peter Eliassen: *P. Eliassens holdingbog*. bd. 2. 1975, side 530.
 85. Kolding Byfogeds skifteprotokol 1687-1701, 1692 side 153. (LAV).
 86. Tove Jørgensen, Vivi Jensen og Poul Dedenroth-Schou: *Skt. Nikolaj Kirke i Kolding* (K.Jørgensens Bogtrykkeri 1987) side 153 og op. cit. note 3. Kronen, der senere har fået tolv arme hænger nu i kirkens dåbsventeværelse.
 87. Kolding Byfogeds Skifteprotokol 1700-25, 1719 side 267 b-272 (LAV).
 88. J.R. 1700 nr.151 (RA).
 89. Skifte i Kolding skifteprotokol 1700-25, 14.4.1710 side 124. (LAV). Ingen børn.
 90. J.R. 1716 nr. 55 (RA).
 91. Aage Dahl, Vejle Amt, Kolding.
 92. Se om disse Ph.T.1888 s. 291. Man kan forestille sig, at Kalthoff, der hørte til hofetaten, har opkaldt sin datter efter prin-

- sesse Magdalene Sibylla af Sachsen (1617-68), der i 1634 ægtede den udvalgte prins Christian (død 1647).
93. Provstens død og begravelse er ikke indført i kirkebogen på rette sted, men derimod som led i en series pastorum på side 4, hvor det med megen præcision nævnes, at hans dødsalder var 57 år, 10 uger, 3 dage og 3 timer.
 94. Aage Dahl, Vejle Amt, Kolding.
 95. Ribe Bispearkiv (LAV).
 96. Op. cit.note 5 side 315 og Bibl. Danica II 18.
 97. Helsingør Stifts provstearkiver, Lyngby-Kronborg herreds skifteprotokol 1793 s. 460. (LAK).
 98. Nellemann og Moseholm: *Kolding Stuedenter indtil 1856* (1988).
 99. Ehrencrone-Müller: *Forfatterleksikon indtil 1814*. Lorenz (Andreas) Bache. Han skrev bl.a. "Et ungt Fruentimmers Brev om de unge Ægtemænds Opførsel" (*Almennyttige Samlinger*, bind VI, side 76-78).
 100. Stiffaderen var sognepræst Foch Christensen Lech fra Tostrup-Roum, der giftede sig med Mathias Bakkens enke Magdalene Sibylla Kalthof. Han var i 1749 ca. 85 år.
 101. Hun nævnes ikke i moderens skifte 1793.
 102. Ph.T.1924 side 104. Selvom Johannes blev indskrevet til et legat som 2-årig, var det langt fra sikkert, at han opnåede et stipendium, idet dette forudsatte flid og god opførsel.
 103. Sagen refereres i *Hardsyssels Aarvog* 1936 side 14-19.
 104. Toldkammerets Bestallingsprotokol 1773-1816, side 184. (RA).
 105. Samme bestallingsprotokol (note 25), side 265.
 106. Foruden de faste lønninger fra den kongelige kasse oppebar de højere embedsmænd ved kammeret sportler fra tolden af de behandlede skibe. Af og til var der også ekstraordinære indtægter af betydelig størrelse, f.eks. fik passkriveren i 1809 som sin andel af prisepenge fra et opbragt skib ikke mindre end 5623 Rd., jfr. C.F.Holm: *Bidrag til Sundtoldens historie* (Kbh. 1855) side 52.
 107. Jf. note 1.
 108. Reg. til Universitetets matrikel 1740-1829 side 340.
 109. Oslo Domkirkes Kirkebok 4 C (1743-1786), side 635.
 110. Den almindelige Enkekasse (1775-1848), Reg. og sag nr. 8522 (RA).
 111. Nemlig Carit Etlars fætre og kusiner: Hanne Benedicte Christiane f.1810 (Fredericia Trin.), Noline Sofie Caroline f.1814 (Agersø), Johan Henric f.1818 (Agersø), Laurentze Emilie f.1821 (Gyrstinge), Carl Matheus August f.1824 (Gyrstinge) og Frederik Vilhelm Georg f.1827 (Krummerup).
 112. Der er ikke arkivalisk belæg for efternavnet Svendsen. Man kunne fristes til at tro, at Etlar enten har opfundet det for at sandsynliggøre, at moderen nedstammede fra den tapre nordmand Ole Svendsen Bakke, jfr.(MI) side 2. eller med kendskab til mosteren Henrikke Mathæas giftenavn Svendsen, har sluttet, at moderen havde samme fødenavn.
 113. (AB) side 18 og 19.
 114. (AB) side 26 og (MI) side 41.
 115. Nemlig Carit Etlars fætre og kusiner: Thomas f.1820, Johanne Catrine f.1822, Caroline f.1824, Karen f.1826 og Henriette Magdalene f. 1832, alle døbt i St. Michaelis.

Villads Villadsen, født 1926. Fhv. ambassadør. Har publiceret en række artikler i *Personalthistorisk Tidsskrift*, senest i 1997:2, 1998:2, 2001:1 og 2003:2. Adresse: Ny Kongensgade 20, 1557 København V.

Gårdfæstere og -ejere i Egebjerg sogn fra omkring 1600 til nu

Af Adam Lindgreen og Jørgen Stage Larsen

Denne artikel redegør for et forskningsprojekt, hvis formål er at udrede forbindelserne mellem de forskellige familier i Egebjerg sogn, Odsherred. Som en del af dette projekt er der opstillet udtømmende rækker over gårdfæstere og -ejere i sognet fra omkring 1600 til nu. I alt 81 gårde og omkring 1.200 gårdfæstere og -ejere indgår i denne udredning, men da navnene på fæsternes/vejernes fædre, ægtefæller og disses fædre i de fleste tilfælde også er medtaget, omhandler udredningen i alt omkring 1.800 personer i Egebjerg og omkringliggende sogne gennem denne periode på altså godt 400 år. Foruden rækkerne over fæstere/vejere beskriver artiklen krongodset i Odsherred og Egebjerg sogns (lands)byer og jorder, udflytningen af gårdene og udskiftningen af jorderne, projektets metode og kilde, øjebliksbilleder og løbende kilder for udvalgte gårde, og hvorledes materialet kan benyttes af slægtsforskere, herunder til opstilling af anetavler. Endelig er der i artiklens tillæg medtaget summariske rækker over gårdfæstere/-ejere for (lands)byernes gårde i den omtalte periode.

Indledning

En del danske gårde har været i den samme slægts eje gennem mange generationer. Fra Sønderjylland kendes således Astrupgård i Brøns sogn, hvor Troels Winther, herredsfoged i Hviding herred, sad fra omkring 1470. Ifølge retsgyldige vidnesbyrd ejede hans familie dog allerede før 1400 det gamle stamsæde.¹ Troels Winthers to oldebørn Fedder Nielsen og Troels Nielsen delte den 5-600 tønder land store gård i 1602. Den sidste direkte slægtning på den østre del af gården var Mette Marie Luffe, der døde i 1801. Den sidste direkte slægtning på den vestre del var Johannes Nikolai Bjørn, som måtte sælge, da han gik fallit i 1786.² En anden slægtsgård, også i det sønderjyske, er den nærliggende Hajstrupgård, der fra 1420 ejedes af Peter Petersen. Da hans tip(4)-oldebørn Hans og Johann Detlef Nissen døde barnløse, solgte arvingerne gården i 1754.³ Stavnagergård, som oprindeligt var en kongelig fæstegård, ligger dér, hvor Fladså og Gels Å løber sammen i Ribe Å. Ifølge jordebogen boede tingholder Niels Madsen Stavnager på denne gård i 1542,

da Else Stavnager døde i 1997 forsvandt denne gård ud af Stavnager-slægtens eje.⁴

I Kirkjubøur på Færøerne er Roykstovan en omkring 900-år gammel kongsgård, og gennem 18 generationer har én og samme slægt boet her.⁵ Og også i områder, som tidligere var en del af det danske rige, finder man gamle slægtsgårde. Den norske slægtsgård Tofte Kongsgård, som nu er fredet, har således tilhørt Tofte-slægten siden 1688 og var oprindelig overnatningssted for både konger og pilgrimme.⁶

Det er derfor ikke underligt, at slægtsforskere ofte er interesseret i at følge en gårds historie. I den forbindelse kan de trække på en lang række af forskellige skriftlige kilder, herunder (fra 1683 og fremefter) skøde- og panteprotokoller, (fra 1844 og fremefter) realregistre, der er ordnet efter matrikelnumre og henviser til skøde- og panteprotokoller, og somme tider retsprotokoller. Hertil kommer naturligvis folketællinger, Oeders Efterretninger og kirkebøger. Drejer det sig om en fæstegård, kan slægtsforskere slå efter i det pågældende gods' fæsteprotokoller (påbudt i 1718) og eventuelle jordebøger (som ikke sjældent går betydeligt længere tilbage end 1718), og ikke sjældent eksisterer de gamle aftægtskontrakter også stadig.⁷ Endelig kan man forsøge at kontakte Dansk Slægtsgårdsforening,⁸ der blev oprettet i 1941. Denne forening påtænkte oprindelig at udgive en række bøger om danske slægtsgårde, men selv om det blot blev til Wilhelm von Antoniewitzs ene bog om Frøslev sogn,⁹ er der i foreningens arkiv alligevel en omfattende samling af arkivalier, som i nogle tilfælde kun findes lige netop dér. Der er imidlertid næsten intet materiale om Egebjerg sogn.

Der er også flere eksempler på, at enkeltpersoner eller grupper af personer har sørget for, at resultaterne af deres forskning er tilgængelige for en større kreds af interesserede forskere. Således tryktes i Historisk Samfund for Københavns Amts årbog for 1922 Christian Nicolaisens by- og gårdbeskrivelse af de 'danske' byer på Amager i perioden 1600-1900.¹⁰ Også *Personalhistorisk Tidsskrift* har ofte meddelt deres læserkreds resultaterne af sådanne undersøgelser, for eksempel den om fæstebønderne under Thorup og Skanderborg Ladegård.¹¹ Senest har H.F. Kiærs registrering af befolkningen på Amager og Crilles Petersens registrering af indbyggerne i Store Magleby, begge for perioden omkring 1600-1900, været omtalt i *Personalhistorisk Tidsskrift*.¹²

Nævnes i flæng kan også Svend B. Troelsens beskrivelse af Rejsbys, Kærbøllings, Rejsby Østermarks og Haveds gårdhistorier.¹³ Og en forskergruppe fra Lokalhistorisk Forening Sakskøbing har udgivet et omfattende fire-bindt værk med udtømmende rækker over gårdfæstere og -ejere i Engestofte sogn,¹⁴ Tårs sogn¹⁵ og Våbensted sogn¹⁶ foruden baroniet Guldborglands fæstegårde¹⁷ og grevskabet Hardenberg-Reventlows fæstegårde.¹⁸ Endelig har Henning Steen Christensen uafhængigt af denne gruppe præsenteret resultatet af sin

forskning, nemlig brugere og ejere af gårde og huse i Bandholm sogn,¹⁹ Hillested sogn,²⁰ Hunseby sogn²¹ og Østofte sogn²² under Grevskabet Knuthenborg.²³

Denne artikel bidrager til litteraturen ved at beskrive et forskningsprojekt, hvis formål er at udrede forbindelserne mellem de forskellige familier i Egebjerg sogn. Herunder er der også opstillet udtømmende rækker over gårdfæstere og -ejere i sognet fra omkring 1600 til nu, altså en periode på godt 400 år. Det drejer sig om gårdene i 11 (lands)byer, nemlig Abildøre, Bråde, Bøsserup, Egebjerg, Frostrup, Gelstrup, Glostrup, Hølkerup, Lestrup, Unnerud og endelig den nu nedlagte landsby Ulkerup. Kun en kort overgang har alle 11 (lands)byer eksisteret samtidig, idet Bøsserup blev oprettet i 1778, altså lige før Ulkerup blev nedlagt i 1782. For hver gård i sognet er der opstillet en række over gårdens fæstere/ejere med oplysning om disses fødsel, vielse, død, fæsteperiode/ejerperiode samt oplysninger om deres ægtefælle(r). Det meddeles også, hvem der er forældre til gårdfæsteren/-ejeren og dennes ægtefælle(r), og hvor disse forældre havde deres virke. Med dette materiale er det muligt at følge en gårdfamilie i Egebjerg sogn igennem de seneste godt 400 år, hvis gårdfæsternes/-ejernes forfædre udelukkende stammede fra dette sogn, hvilket ofte var tilfældet.

Hermed bidrager artiklen også på anden måde til litteraturen. I sin 212-sider lange og særdeles omhyggelige beskrivelse af fæstebønderne i Odsherred skriver Margit Mogensen nemlig følgende:

Indtil 1766 kan man for Odsherreds gods intet sige om det samlede familiefæste, da indfæstningslisterne, som må bruges i mangel af fæstebreve, kun giver mulighed for at erkende sønnefæste. Andre former for familiefæste nævnes aldrig i indfæstningslisterne.²⁴

Dette er helt korrekt, men med de opstillede rækker over gårdfæstere/-ejere bliver det i de fleste tilfælde nu faktisk muligt at fastslå familieforholdene mellem en gårds enkelte fæstere/ejere, også selv når der ikke er tale om fæsteskitte til en søn. Det gælder i det mindste efter 1656, hvor kirkebogen for Egebjerg sogn starter.

Artiklen indledes med en beskrivelse af krongodset i Odsherred og Egebjerg sogns (lands)byer og jorder. Så følger en diskussion af udflytningen af gårdene og udskiftningen af jorderne. Dernæst følger en gennemgang af projektets metode og kilder. Et så omfattende materiale som dét, der indgår i forskningsprojektet, er næsten umuligt at bringe i *Personalthistorisk Tidsskrift*. Da hele projektet efterfølgende vil blive gjort tilgængeligt for offentligheden ved indlevering til Trundholm Lokalhistoriske Arkiv,²⁵ valgtes den følgende løsning derfor. For det første gives der for udvalgte gårde udtømmende rækker over gårdfæstere og -ejere, det illustreres også, hvorledes familierne på disse gårde er indgiftede i hinanden. Endelig beskrives de forskellige skriftlige kil-

der for disse gårde. I artiklens tillæg bringes summariske rækker over alle (lands)byernes gårdfæstere/-ejere, men i disse rækker oplyses imidlertid blot gårdfæsternes/-ejernes navne og perioden for deres fæste/eje. For det andet udarbejdes der statistikker på baggrund af forskningsmaterialet, for eksempel fæste-/ejerlængde, fæsternes/ejernes dødsalder, og hvorfra de og deres koner stammede. Materialet tillader også, at såkaldte stærke aner kan identificeres. For det tredje redegøres der for, hvorledes forskningsmaterialet kan benyttes af slægtsforskere. Opstillingen af den fulde anetavle for Maren Kjerstine Pedersdatter, som fødtes i 1853 i Bråde, tjener som illustration heraf.

Krongodset i Odsherred

I middelalderen hørte Odsherred – med sognene Nr. Asmindrup, Asnæs, Egebjerg, Fårevejle, Grevinge, Højby, Nykøbing, Odden, Rørvig og Vig – under Roskilde bispestol, men blev ved reformationen i 1536 omdannet til tre kongelige len. Disse len sammenlagdes igen i 1566 til Dragsholm len, og ved enevældens indførelse i 1660 blev dette omdannet til et amt. På dét tidspunkt regnedes også Holmstrup sogn i Skippinge herred for en del af amtet.

Det meste af Odsherred blev på grund af kronens gæld udlagt til rentemester Henrik Müller i 1664. Efter dennes fallit i 1688 overtog hans hovedkreditor, Manuel Texeira, Dragsholm gods. I 1694 solgte han Dragsholm slot med et betydeligt jordegods i den sydlige del af herredet til stiftamtmand Frederik Christian Adeler. Resten af Odsherred kom igen under kronen med undtagelse af dele af Højby, Nr. Asmindrup og Vig sogne, som var blevet lagt under dét proprietærgods, Henrik Müller tidligere havde dannet, nemlig Annebjerggård/Ellingegård.²⁶ Ifølge krigsJORdebogen fra 1719 udgjorde krongodset 2.669 tønder hartkorn, mens Odsherred udgjorde i alt omkring 4.000 tønder hartkorn, og al hartkorn var kontribuerende, det vil sige skattepligtigt.²⁷

Det kongelige odsherredske Gods blev indtil videre lagt under Kronborg rytterdistrikt, men allerede omkring 1720 overvejede man, hvad der skulle ske med krongodset dér. Den 27. marts 1727 blev godset udbudt ved auktion, men da budene var for lave, og da der endvidere kun blev budt på en del af godset, antog man dem ikke.²⁸ Godset blev herefter underlagt en kongelig forvalter og styret fra først Ulkerupgård, senere Egebjerggård og endelig Annebjerggård, som kronen overtog i 1775. Den 27. juni 1757 bestemtes det, at godset igen skulle søges solgt på auktion, og der blev udarbejdet en udførlig trykt specifikation. Imidlertid fandt fæstebønderne ikke, at salgsbetingelserne var så gunstige, at de ville byde.²⁹ En auktion i 1776 resulterede heller ikke i, at krongodset blev afhændet, selv om godset til formålet var blevet inddelt i otte komplette sædegårde med tilliggende bøndergods. Dét har bønderne, der indtil da ikke skulle udføre hoveriarbejde, sikkert være glade for, idet under private godsejere ville denne risiko være latent.³⁰ Man besluttede her-

efter, at Odsherred skulle ”forblive under kronen og sættes på god fod”, og det omfattede blandt andet iværksættelsen af udskiftningen.³¹ Det kongelige odsherredske gods forblev herefter samlet, indtil det i årene op til 1854 blev solgt til gårdfæsterne.

Stavnsbåndets ophævelse og udskiftningen af landsbyernes gårde

Blandt andet foranlediget af Christian Ditlev Reventlow, som selv havde iværksat omfattende reformer på sine lollandske godser Christianssæde og Pederstrup, nedsatte den danske regering i 1786 Den store Landbokommision, hvis arbejde resulterede i, at stavnsbåndet i 1788 blev ophævet. Hermed forsvandt det største skel mellem bønderne og de andre stænder. På nogenlunde samme tidspunkt begyndte man også på udflytningen af gårdene fra de gamle landsbyer samt sammenlægningen af jordene, hvorved de enkelte gårde blev gjort til selvstændige bedrifter. Siden 23. april 1781 havde en forordning nemlig tilladt en sådan udskiftning, når blot én deltager i det gamle fællesskab ønskede det. Et af målene med reformerne var at øge opdyrkningen af forsømte arealer, så høstudbyttet ligeledes kunne øges og dække det stigende befolkningstal.³² Befolkningen talte således mellem 596.000-657.000 omkring 1695-1704, men ikke mindre end 804.000-840.000 omkring 1775-1789, altså en forøgelse af befolkningstallet med op mod en tredjedel.³³ Man sørgede også for, at bønderne fik livsfæste eller endda arvefæste på deres gårde. Sidenhen blev det muligt for bønderne simpelthen at købe den gård, de sad på. Endelig blev landets ødelagte skove beskyttet og genrejst med den forordning, der udstedtes 27. september 1805.³⁴

Udskiftningen var nogle steder i Danmark først tilendebragt omtrent 50 år efter, at de første gårde udskiftedes. Ja, udflytningen er i enkelte afsidesliggende områder endnu ikke rigtigt sket. For eksempel ligger gårdene i Nyord, Reersø og Viby stadig tæt sammenklyngede i små landsbyer. I Reersø blev fællesskabet for den sidste halvdel af gårdene ikke afsluttet førend i 1862.³⁵

Egebjerg sogns (lands)byer og jorder

I det efterfølgende er benyttet J. P. Trap Danmark, femte udgave, der er (aner)kendt af de fleste forskere. Egebjerg sogn, som nu er en del af Trundholm kommune og udgør ét pastorat, ligger på Sjællands næse. Sognet er til vands omkranset af Isefjord og Sidinge fjord, til lands er det omgivet af Nr. Asmindrup og Vig sogne. I 1880erne blev der tillige sognegrænse mod Grevinge sogn efter udtørringen af Sidinge fjord. Sognets areal er omkring 13.000 hektar.³⁶ På de længste steder strækker sognet sig knapt otte kilometer nord-syd og fire kilometer øst-vest.

Sognet består af hovedbyen Egebjerg (*1295: Ekibiærgh) samt følgende landsbyer: Abildøre (omkring 1370: Abeldeøræ), Bråde (omkring 1370: Bra-

adæ), Bøsserup (udflyttet 1778), Frostrup (*1448: Frosterup), Gelstrup (omkring 1370: Gelstorp), Glostrup (*1448: Glostorp), Hølkerup (omkring 1370: Hylkethorp), Lestrup (*1336: Læsthorp, 1400: Lestorp) og Unnerud (1493: Wnnerwgh, 1610: Underugh). Endelig finder man i Ulkerup Skov resterne af den nedlagte landsby Ulkerup (omkring 1370: Vlkurp, Wlkethorp).³⁷ Efter alt at dømme er ingen af (lands)byerne fra den ældste tid (som for eksempel landsbyer med endelsen ”-inge” ville have indikeret, nemlig en landsby fra perioden 300-500 e. Kr.). Egebjerg by selv blev grundlagt under vikingetiden. Landsbyerne Abildøre og Bråde er lidt yngre, mens resten af landsbyerne alle er rydningsbyer (som endelserne -rup og -rud fortæller) fra 1100-1300-tallet. Den eneste landsby overhovedet på halvøen fra den tidligste periode er Sidinge i Vig sogn.³⁸

Egebjerg sogn var i lang tid centrum for det kongelige odsherredske gods, idet godset som tidligere nævnt blev styret fra først Ulkerupgård og siden hen Egebjerggård af de kongelige forvaltere i perioden 1728-75. Endvidere boede skovrideren og til tider herredsfogden og birkefogden her.

Egebjerg sogn er delt på tværs i tre rækker af byer. Mod syd ligger de fire landsbyer Abildøre, Bråde, Frostrup og Hølkerup. Hvis man regner efter jordtilliggende er Frostrup sognets mindste landsby, mens Abildøre, Bråde og Hølkerup derimod er de tre største.

I midten ligger de tre vigtige (lands)byer, nemlig Glostrup med Officersgården, Egebjerg med både kirken og hovedgården Egebjerggård og længst mod øst Gelstrup, hvor sognets tre største bøndergårde (efter jordtilliggendet at regne) befinder sig.

Mod nord ligger de tre små landsbyer Lestrup, Ulkerup og Unnerud, senere kom Bøsserup til: På den sandede jord ud mod Isefjorden lå byernes fælles overdrev, og mod syd ned til næsset finder man Kongsøre Skov. Overdrevene blev inddraget i forbindelse med udskiftningen og udflytningen således, at flere gårde og husmandssteder kom til at ligge her og endda hele den nye landsby Bøsserup. Denne blev oprettet på Abildøres overdrev allerede i 1778, selvom selve Abildøre først blev udskiftet i 1789.

Lad os i det efterfølgende se nærmere på de enkelte (lands)byer. Sognet er som sagt opkaldt efter hovedbyen Egebjerg, der efter navnet at dømme også er den oprindelige landsby, og som ligger i midten af sognet med seks gårde, herunder præstegården. En gård nedlagdes ved udskiftningen. Præsten, degnen og skolen fik de tre første matrikelnumre. Byen har hverken det største jordtilliggende eller det største antal gårde. I middelalderen må byen imidlertid have været den vigtigste by, idet kirken blev bygget her i 1100-tallet. I nyere tid er byen igen blevet den største i sognet, når man ser på indbygger-tallet. Ved auktionen i 1726 beskrives Egebjerg således: ”Intet tørveskær, ingen skov, intet fiskeri, mådelig agerjord, engbund og del i sognets overdrev.”³⁹

Udsnit af Videnskabernes Selskabs kort fra 1771 over den nordvestlige del af Sjælland, kortblad 13. Alle Egebjerg sogns byer på nær Bøsserup (der først blev oprettet omkring 1778 på Abildøre bys overdrev) er med. © Geodætisk Institut.

Overordnet gælder det i øvrigt, at den bedste jord lå mod sydøst, mens den dårligste lå mod nord.

Frostrup ligger sydligt og længst mod vest og er den mindste landsby med kun to gårde. Her blev der ikke brug for udflytning. Vestpå går vejen til Sidinge i Vig sogn. Auktionen i 1726 oplyser: "Ingen tørveskær, men bruger årlig af de andre byer, ingen skov, intet fiskeri, middelmådig agerjord, og lidt engbund, samt del i overdrevet."⁴⁰ På vejen østpå møder man herefter Abildøre, der oprindeligt havde 14 gårde og fem gårdsæder, men kun 12 gårde ved matrikuleringen i 1664, således at der ved udskiftningen blev 12 matrikler, hvoraf de to blev til Bøsserup. Fra den sydlige del af byen var der færgested med overfart til Tuse næs. Auktionen i 1726 oplyser: "Lidt tørveskær, må resten leje årlig, ingen skov, intet fiskeri, middelmådig agerjord, slet engbund og del i Øster Skovs overdrev."⁴¹ Senere blev Sankerbjerg andelsmejeri bygget i den nordlige del af Abildøre. Den næste landsby er Bråde, oprindeligt med 12 gårde og to gårdsæder, men med kun seks gårde ved udskiftningen. Auktionen i 1726 oplyser: "Mådeligt tørveskær, lidt underskov, intet fiskeri, middelmådig agerjord, slet engbund og del i Øster Skovs overdrev."⁴² Den sidste sydlige by er Hølkerup, som oprindeligt bestod af 14 gårde og tre gårdsæder, som imidlertid sammenlagdes til 13 matrikler. Denne landsby er efter matriklen fra 1688 den største i sognet, hvis man regner efter jordtilliggendet i tønder hartkorn (beregnet efter jordens bonitet), men kun fordi jorden er bedre end Abildøres. I matriklen fra 1664 er jordtilliggendet næsten det samme for disse to landsbyer (beregnet efter areal). Auktionen i 1726 oplyser: "Tørveskær til fornødent brug, god skov, intet fiskeri, god agerjord og temmelig engbund, samt del i Øster Skovs overdrev."⁴³

Vestligst i sognets midte ligger landsbyen Glostrup med 10 gårde. Dette antal ændredes ikke ved udskiftningen. Den ene gård, Officersgården, ligger uden for byen allerede før udskiftningen og har muligvis ikke deltaget i fællesskabet. Det er interessant, at her ikke er påvist nogen beboer, der var officer, det er imidlertid tilfældet i både Gelstrup og Unnerud. Auktionen i 1726 oplyser: "Mådeligt tørveskær, ingen skov, intet fiskeri, middelmådig agerjord, slet engbund og del i Øster Skovs overdrev."⁴⁴ Herefter kommer Egebjerg, der i dag er vokset helt sammen med Glostrup. Østligst ligger Gelstrup, der i tidligere tider var et kongeligt len og formentlig har bestået af én stor gård. På de ældste kort er det, som om landsbyens tre gårde er sammenbygget. På den ene gård boede dér en officer i 1664 – sikkert et levn fra Svenskekrigene. Først ved udflytningen ser det ud til, at gårdene skiltes helt ad. Efter udskiftningen blev her fem matrikler (se Ulkerup). Auktionen i 1726 oplyser: "Tørveskær til fornødent brug, ganske lidt skov, intet fiskeri, god agerjord og engbund og del i overdrevet."⁴⁵

Nordvestligst lå Ulkerup i dét, der nu er Ulkerup skov. Landsbyen blev ned-

lagt i 1782, og dens jorder blev tilplantet med skov. I Ulkerup var der syv gårde (dette omfatter også kirkejorden, som imidlertid ikke er medtaget i nedenstående Tabel 1), hvoraf to blev flyttet til Gelstrup, og to blev genopbygget uden for skoven, blandt andet Skovridergården Mantzhøj, som var en videreførsel af Ulkerupgård. De tre sidste gårde blev nedlagt i perioden 1776-1782. Ulkerups store gård, Ulkerupgård, var sæde for forvalteren over Det kongelige odsherredske Gods i perioden 1728-1734. Skovriderne boede her fra 1695 til 1717 og igen fra 1757 og frem til landsbyens nedlæggelse, hvorefter de boede på Mantzhøj. Auktionen i 1726 oplyser: "Ingen tørveskær men bruger årlig af andre byer, mådelig skov dog mest underskov, intet fiskeri, skuffelig agerjord som årlig bruges, middelmådig engbund og græsgang i overdrevet."⁴⁶ Ulkerup by havde kun to vange, som altså måtte benyttes hvert år. De fleste andre byer havde tre vange, og Hølkerup havde endda fire vange, hvoraf kun en lå brak.

En storm i 1982 væltede træerne i dét område af skoven, hvor Ulkerup tidligere havde ligget, og nogle af gårdenes grundsten er efterfølgende blevet fritlagt. Der er for nylig blevet opsat et skur ved landsbyen med plancher over denne samt en kopi (i størrelsesforholdet 1:10) af Niels Jensens gård (nummer 5). Denne kopi er fremstillet af foreningen Mini Odsherred. Skov og Naturstyrelsen har udgivet den interessante bog *Ulkerup, en nedlagt skovlandsby i Odsherred*, hvor Benedicte Fønnesbech-Wulff følger flere af landsbyens beboere. Denne artikels fæster/-ejerrækker og dét materiale, disse bygger på, korrigerer enkelte af bogens personaloplysninger.

Lidt sydøst for Ulkerup ligger Lestrup med syv gårde, et antal som bibeholdtes efter udskiftningen. Auktionen i 1726 oplyser: "Tørveskær til fornødent brug, intet skov, intet fiskeri, skuffelig agerjord, som årlig bruges, slet engbund og del i Øster Skovs overdrev."⁴⁷

Den nordøstligste landsby (indtil Bøsserup opføres) er Unnerud. Denne landsby havde oprindeligt syv gårde, men ved udskiftningen beholdtes der kun fire gårde. På trods af landsbyens lidenhed boede skovrideren i den ene af de senere nedlagte gårde i perioden 1731-1756. Derefter boede der en officer på gården. Auktionen i 1726 oplyser: "Ingen tørveskær, men bruger årlig af andre byer, lidt krat, intet fiskeri, skuffelig agerjord som årlig bruges, mådelig engbund og græsgang i overdrevet."⁴⁸

Yderst mod nordøst ligger den yngste landsby. Allerede i 1776 fik bonden Morten Madsen en datter på Bøssebjerg. Han havde lige overtaget en af Abildøres gårde efter sin svigerfar og må efter denne oplysning fra kirkebogen med andre ord allerede have udflyttet gården og opbygget denne på Abildøres overdrev på et sted, der altså hed Bøssebjerg. Senere, i 1778, flyttedes endnu en gård fra Abildøre til overdrevet, og landsbyen Bøsserup var hermed født. Det har formodentlig været hårdt at opdyrke nyt land: Morten Madsen

døde således allerede i 1783, og bonden på den anden udflyttede gård blev frasat i 1802. Herefter ser det dog ud til, at gårdene kunne drives på lige fod med sognets andre gårde. Bøsserups to gårde er altså bygget på Abildøres overdrev, og to af denne bys gårde blev flyttet herud. Derfor har Bøsserups to gårde matrikelnumrene 11 og 12. I Tabel 1 er ejendomme, hartkorn og dyrket areal i 1682 angivet for Egebjerg sogn.

Tabel 1. Egebjerg sogn: ejendomme, hartkorn og dyrket areal i 1682

Bosættelsens Navn	Gaarde		Huse med Jord		Huse uden Hrtk. Antal 5	Anden skyldsæt Jord Hrtk Tdr 6	I alt	
	Antal 1	Hrtk. Tdr. 2	Antal 3	Hrtk. Tdr. 4			Hrtk. Tdr. 7	Dyrket Areal Tdr. Ld. 8
Egebjerg	6	51,15	1	0,16	»	0,98	52,29	217,1
Frostrup	2	15,42	»	»	»	»	15,42	65,0
Lestrup	7	37,31	1	0,36	1	0,66	38,33	167,2
Ulkerup	6	17,26	3	0,90	»	»	18,16	71,0
Braade	9	62,55	2	0,47	1	0,14	63,16	273,5
Underød	7	15,65	5	0,54	1	»	16,19	59,8
Gjelstrup	3	42,06	»	»	»	»	42,06	179,1
Hølkerup	15	75,54	2	1,14	3	0,59	77,27	335,8
Abildøre	15	63,37	4	1,47	»	»	64,84	280,6
Glostrup	10	47,27	»	»	»	»	47,27	195,1
Egebjærg Sogn	80	427,58	18	5,04	6	2,37	434,99	1 844,2

Kilde: *General-Extract af de, i Følge Forordningen af 11 Marts 1789 indberettede og førte Mandtals- og Skatte-Protokoller for Herrederne i Draxholms Amt* (Landsarkivet for Sjælland, Lolland-Faster og Bornholm). Den oprindelige stavning er gengivet.

På nær de tidlige udskiftningsforsøg – 1773 med præstegården i Egebjerg og 1778 med Bøsserup – startede den egentlige udskiftning i Egebjerg sogn i 1782, og den sluttede i 1793 med udskiftningen af Bråde.⁴⁹ Udskiftningen for de øvrige (lands)byer er: Egebjerg i 1773 og 1782, Abildøre i 1789, Bråde i 1793, Bøsserup (udflyttet) i 1778, Frostrup er ikke nævnt, Gelstrup i 1790, Glostrup i 1786, Hølkerup i 1793, Lestrup i 1790, Ulkerup i 1782 og Unnerud i 1793. Udskiftningen blev foretaget forbilledligt af inspektør Frans Trojel, der var under forvalter Jacob Hansens overordnede ansvar. Da Trojel blev

forvalter i 1791, afsluttedes udskiftningen af landinspektør Aschlund.⁵⁰ I de efterfølgende tabeller 2, 3 og 4 er delingen, sammenlægningen og nedlægningen af gårde i tre landsbyer – Abildøre, Bråde og Hølkerup – angivet, fordi sammenstillingen af disse landsbyer var mere indviklet end den af de øvrige (lands)byer.

Tabel 2. Abildøre: deling, sammenlægning og nedlægning af gårdene

Før 1602	Gårdnummer i 1664-matriklen	Begivenhed	Gårdnummer i 1688-matriklen	Gammel hartkorn	Ny hartkorn	Matrikel	Gårdens nuværende navn
	1		11	6-5-0-0	4-4-2-2	5	Silkemosegård
	2		2	6-5-0-0	4-3-3-0	3	Mosevanggård
	3		3	6-5-0-0	4-4-0-2	4	Ishøjgård
	4		5	6-5-0-0	4-4-0-2	6	Højbjergsminde
	5		4	6-5-0-0	4-4-0-2	7	Ourebjerggård
	6		6	6-5-0-0	4-4-0-2	1	Abildgård
	7		7	6-5-0-0	4-4-2-2	8	Lønnebjerggård
	8	Tillagt gård 3 og gård 10 omkring 1726	8	6-5-0-0	4-4-1-1	Nedlagt	
	9		9	6-5-0-0	4-4-2-0	2	Strandgård
	10		10	6-5-0-0	4-4-2-0	Bøsserup: 11	Jægerhøjgård
	11		12	6-5-0-0	4-4-1-1	9	Korsvejpgård
	12		1	6-5-0-0	4-4-1-1	Bøsserup: 12	Bøsserupgård
	Ukendt	Ødegårdsjorder før 1664	13		3-4-0-2	Nedlagt	
	Ukendt	Ødegårdsjorder før 1664	14		3-4-0-2	Nedlagt	
	Antal gårde: 12 + 3		Antal gårde: 14 + 5				Antal gårde: 11 + 1
	13		16	1-3-0-0	1-7-3-1	10	Egebjerg taxa
	14	Før 1719: et hus	15	0-4-2-0	0-3-2-1	Nedlagt	
	15	Før 1694: et hus	17	0-4-2-0	0-3-1-2	Nedlagt	
	Ukendt	Nedlagt før 1694	18	0-4-2-0	0-2-1-0	Nedlagt	
	Ukendt	Nedlagt før 1694	19	0	0-2-2-0	Nedlagt	

Note: Gårde, der er angivet med fed, forblev i Abildøre efter udskiftningen.

Table 3. Bråde: deling, sammenlægning og nedlægning af gårdene

Før 1602	Gårdnummer i 1664-matriklen	Begivenhed	Gårdnummer i 1688-matriklen	Gårdstørrelse	Gammel hartkorn	Ny hartkorn	Matrikel	Gårdens nuværende navn
	1		8	1	6-5-0-0	5-3-2-1	7	Kjeldsgård
	2		1	1,5	10-4-2-0	7-7-3-1	3	Maglegård
En gård	3	Nedlagt, tillagt gård 6		0	0	0	0	
	4	Nedlagt, tillagt gård 4		0	0	0	0	
	5	Lagt øde og delt, tillagt gård 1 og gård 7		0	0	0	0	
	6		5	1	6-5-0-0	4-7-0-2	6	Damsgård
	7	Nedlagt under udskiftningen	3	1,5	10-4-2-0	7-4-1-0	Omdannet til hus	
	8	Sammenlagt	4	1,5	10-4-2-0	7-3-3-2	2	Brådegård
	9		9	1	6-5-0-0	5-3-2-0	Hølkerup: 4	(Stokkebjerggård)
	10		2	1,5	10-4-2-0	7-4-3-1	5	Assenbjerggård
	11	Lagt øde og delt, tillagt gård 2 og gård 3		0	0	0	0	
	12	Nedlagt under udskiftningen	6	1,5	10-4-2-0	8-5-0-1	Omdannet til hus	
	13	Sammenlagt	7	1,5	10-4-2-0	7-4-0-2	4	Brådegård
	Antal gårde: 12		Antal gårde: ni				Antal gårde: seks + en	Antal gårde: fem
	14	Gårdsæde	10	0,1	0-4-2-0	0-2-0-2	Omdannet til hus	
	15	Gårdsæde	11	0,1	0-4-2-0	0-1-2-1	Omdannet til hus	

Note: Gårde, der er angivet med fed, forblev i Bråde efter udskiftningen. Gårdenes størrelse er nævnt for at illustrere udviklingen af gårdsammenlægningerne.

Table 4. Hølkerup: deling, sammenlægning og nedlægning af gårdene

Før 1602	Gårdnummer i 1664-matriklen	Begivenhed	Gårdnummer i 1688-matriklen	Gammel hartkorn	Ny hartkorn	Matrikel	Gårdens nuværende navn
	1		1	6-0-2-1/8	5-2-2-2	1	Oldhøjgård
	2		2	6-0-1-4 1/2	5-4-1-1	13	Bøgebjerggård
	3		4	1-3-3-0	5-4-1-0	2	Nordgård
	4		6	6-0-1-4 1/2	5-1-2-2	11	Kongsøregård
	5		14	6-0-1-1 1/8	5-2-0-0	9	Vestergård
	6		5	6-0-1-4 1/2	5-2-1-2	Nedlagt	
	7		7	6-0-1-1	5-1-1-2	6	Toftagergård
	8	Tillagt 12b før 1664	8	6-0-4-1/2	5-2-2-0	12	Skovgård
	9		9	6-0-1-4 1/2	4-7-3-2	3	Skibshøjgård
	10		10	6-0-1-4 1/2	5-1-0-1	7	Søndergård
	11	Tillagt 12a før 1664-1727	11	6-0-1-1 1/8	5-1-1-1	8	Balslevgård
Delt før 1660	12	3a blev gård 5; 3b tillagt gård 15 i 1775	3a + 3b	6-0-1-4 1/2	5-1-0-1	5 henholdsvis 4	Dalsbakkegård, Stokkebjerggård
Delt før 1660	13	12a blev gård i 1727-1754 og senere tillagt gård 15; 12b tillagt gård 8	12a + 12b			4 henholdsvis 12	Stokkebjerggård, Skovgård
	14		13	6-0-1-4 1/2	5-3-2-1	10	Sunnemosegård
	Antal gårde: 14 + 3		Antal gårde: 14 + 3			Antal gårde: 13	
	15		17	1-3-3-0	1-7-3-2	Nedlagt	
	16	Lagt til gård 15 omkring 1707	16	0-4-2-0	0-4-1-1	4	Stokkebjerggård
	17	Sammenlagt med 3b, 12a og 16	15	0-4-2-0	0-4-3-1	4	Stokkebjerggård

Note: Gårde, der er angivet med fed, forblev i Hølkerup efter udskiftningen.

Ifølge folketællingen fra 1787 var indbyggertallet i sognet 790, i 1769 havde indbyggertallet været 659. Igen ud fra folketællingen fra 1787 ses følgende indbyggertal: Abildøre: 79, Bråde: 100, Bøsserup: 15, Egebjerg: 105, Frostrup: 11, Gelstrup: 56, Glostrup: 75, Hølkerup: 127, Lestrup: 97 og Unnerud: 66. Herudover var der i de udflyttede Ulkerupgårde og Strandhusene 13 og 46 indbyggere. I 1801 var indbyggertallet imidlertid faldet til 773.⁵¹ Sognet havde derefter en stabil befolkningsforøgelse på omkring en procent om året i perioden fra 1801 til 1855, og indbyggertallet var efterhånden steget til 1.247 i 1855.⁵² Sognets befolkning tæller godt 9.000 personer i vore dage.⁵³

Projektets metode og kilder

En række forskellige arkivalier er benyttet ved udredningen af relationerne mellem familierne og opstillingen af rækkerne over gårdfæstere og -ejere i Egebjerg sogn, nemlig følgende:

- matriklerne fra 1664 og 1688 og matrikelekstrakten fra 1680,
- jordebøgerne fra 1602-1648, 1661, 1694 og 1719 samt jordebogen fra Dragsholm len 1592,
- auktionerne i 1726, 1756 og 1776,
- ekstraskattemandtallene for perioderne 1610-1630, 1647-1657 og 1681-1684, herunder også unionsskatten fra 1651 og bådsmandsskatten fra 1652,
- hartkornspecifikationen fra 1840,
- Det kongelige odsherredske Gods' fæsteprotokoller fra 1766-1806 og 1810-1820,
- Odsherreds amtstues skiftedokumenter fra 1776-1828 samt skifteprotokollen for ryttergodset under Brigadér Rantzovs regiment fra 1694-1703,
- kirkebøgerne for Egebjerg sogn fra perioden 1656-1911,
- folketællingerne for Egebjerg sogn fra årene 1787, 1801, 1834, 1840, 1845, 1850, 1855, 1860, 1870 og 1880 samt Oeders Efterretninger fra 1771,
- salget af Det kongelige odsherredske Gods i 1854,
- Det odsherredske godsregnskab, fortrinsvis fæsteforandringerne fra perioden 1731-1768,
- realregistre for perioden efter 1854.

Med afsæt i kirkebøgernes oplysninger blev der opbygget en database, der udredte familieforbindelserne i tiden 1656 og indtil foreløbig 1820. Da denne database efterhånden blev udbygget med andet end kirkebøgernes oplysninger, og da disse kilder hele tiden nævnte gårdfæsterne og -ejerne, blev det interessant at opstille gårdfæster- og ejerrækker for samme periode. Dette arbejde blev imidlertid først startet, da der etableredes kontakt til Ole Ulrik Hansen, som da var i gang med at indsamle billeder og oplysninger om sognets nuværende gårdejere. Han påtog sig også at føre gårdrækkerne tilbage fra de nuværende ejere til ejerne i 1854 ved hjælp af realregistre. Opgaven var herefter at føre gårdenes fæstere fra 1854 – som for de fleste gårde var dét tidspunkt, hvor fæsterne købte den gård, de indtil da havde fæstet – så langt tilbage, som kilderne kunne bære. Det viste sig, at gårdnumrene fra 1688, sammen med hartkornspecifikationerne, blev benyttet i de efterfølgende kilder. Dette kunne derfor hjælpe til med at etablere mange af gårdene frem til auktionen i 1726.

Perioden fra auktionen i 1726 til auktionen i 1776 er helt uden statistiske

kilder (det, som vi kalder for øjeblikksbilleder) om fæsterne, idet auktionen i 1756 bruger fæsternavne fra 1726. Det var derfor oprindeligt nødvendigt at ty udelukkende til kirkebøgernes oplysninger om fæsterens død og den sandsynlige efterfølgers bryllup. Senere lykkedes det at finde frem til indfæstningslisterne (fæsteforandringerne) i Det kongelige odsherredske Gods' regnskab, hvilket satte de sidste ændringer på plads. Hvad årstallene angår, var det dog stadig nødvendigt at holde fast i dødsoplysningerne, idet der ofte gik op til fem år, før fæsteforandringerne blev registreret.

Til den endelige sammenknytning af de gamle gårdnumre fra 1688 og de nye matrikelnumre fra omkring 1804 blev folketællingerne fra 1787 og 1801 samt fæsteprotokollerne for perioden 1766-1820 gennemgået og sammenholdt med kirkebøgernes oplysninger.

Fra 1688 bevægede undersøgelsen sig tilbage til 1664. Dette var imidlertid vanskeligt, fordi gårdnumrene og hartkornspecifikationerne ikke var de samme som i 1688, og for at overkomme denne vanskelighed anvendtes de gennemgående navne. Matrikulekstrakten fra 1680 var til stor hjælp, idet den angav de gamle gårdnumre med de nye fæstere, som kun lå omkring fire år forud for optællingen til matriklen 1688. Ved hjælp af skatte- og jordebøger blev det som regel muligt at føre rækkerne bagom 1664 og tilbage til 1602.

Øjeblikksbilleder

For at illustrere dén gavn, slægtsforskere med interesse for Egebjerg sogn kan have af fæster- og ejerrækkerne og samtidig forklare, hvordan disse rækker er blevet opbygget, er der i det efterfølgende vist et eksempel på en anerække, der starter lige efter 1600, og som kan føres frem til i dag ved brug af gårdens fæster-/ejerrækker. Denne række er altså aflæst direkte i materialet. Endvidere nævnes de kilder og familiemæssige forhold, som har været anvendt til opstillingen af fæsterækkerne på de anførte gårde.

Vi starter på Abildgård (Abildøre, matrikelnummer 1). Gården ejes i dag af gårdmand Knud Gaarde Nielsen. På gården var faren, gårdmand Niels Otto Nielsen og Jørgen Stage Larsens mormor, Sofie Nielsen født som børn af gårdmand Laurits Otto Nielsen og Anna Kirstine Villumsen.

Anna Kirstine Villumsen blev født i 1872 på Rævebjerg (Abildøre, matrikelnummer 4d) som datter af gårdmand Christian Villumsen og Ane Marie Christiansdatter, der kom fra Vejlebjerg (Unnerud, matrikelnummer 4), hvor hun blev født i 1849 som datter af gårdmand Christian Jensen og Sidse Jensdatter.

Sidse Jensdatter og Adam Lindgreens tip(2)-oldefar Peder Jensen blev født i 1818 på Maglegård (Bråde, matrikelnummer 3) som børn af gårdmand Jens Pedersen og Karen Pedersdatter. Faren Jens Pedersen blev født i 1788 på Officersgården (Glostrup, matrikelnummer 8) som søn af avlskarlen på Ege-

bjerggård Peder Andersen, der senere blev fæstegårdmand i Abildøre (matrikelnummer 9) og Sidse Jensdatter, datter af fæstegårdmand Jens Olufsen i Glostrup (matrikelnummer 8).

Peder Andersen blev født i 1752 på Unigård (Bråde, matrikelnummer 2) som søn af fæstegårdmand Anders Jensen og Sidse Olufsdatter. På samme gård blev Anders Jensen født i 1730 som søn af fæstegårdmand Jens Andersen og Karen Olufsdatter.

Karen Olufsdatter blev født i 1699 på Maglegård (Bråde, matrikelnummer 3) som datter af fæstegårdmand Oluf Jensen og Sidse Pedersdatter. Faren Oluf Jensen blev født i 1663 på Skovgård (Hølkerup, matrikelnummer 12) som søn af fæstegårdmand Jens Olufsen og Anna Lauritsdatter.

Jens Olufsen kan følges i jordebøgerne for Hølkerup fra 1633, men kirkebogen for Egebjerg sogn starter først i 1654, så det har ikke været muligt at fastslå, hvem hans forældre var. Da Jens Olufsen næppe har overtaget en fæstegård, før han fyldte 20 år, må han være født før 1613.

Vi har tidligere set på, hvad der eksisterer af kildemateriale for dette sogn, da disse materialer hver især er nedskrevet på ét ganske bestemt tidspunkt, har vi som sagt benævnt dem øjebliksbilleder. Jordebøgerne og ekstraskattemandtallene for Dragsholm len er ført og bevaret for de fleste år fra 1602 og frem til 1657 og nævnes her kun sporadisk ved de enkelte gårdes fæsterudredninger. Øjebliksbillederne starter derfor med matriklen fra 1664 (Tabel 5) og fortsætter herefter med matrikulesekstrakten fra 1680 (Tabel 6) og matriklen fra 1688 (Tabel 7).

Table 5. Uddrag af matriklen fra 1664; gårdnummer og matrikelnummer fra 1688 og omkring 1804 er indsat

(Lands)by	Gård		Matrikel	Gårdfæster(e)	Hartkorn
	1664	1688			
Abildøre	6	6	1	Anders Laursen	6-5-0-0
Abildøre	11	12	9	Peder Eriksen	6-5-0-0
Bråde	2	1	3	Peder Nielsen	3-5-2-0
Bråde	4+8	4	2	Laurs Joensen	3-5½-6-5
Bråde	1	8	7	Oluf Jensen og Rasmus Olufsen	6-5-0-0
Frostrup	1	1	2	Oluf Jacobsen og Niels Jacobsen	10-4½-1½-1½
Glostrup	1	1	8	Oluf Rasmussen	8-5-0-0
Hølkerup	8	8	12	Jens Olsen	6-0-1-4½
Unnerud	1	1	4	Anders Nielsen	4-0-0-0

Table 6. Uddrag af matrikusekstrakten fra 1680; gårdnummer og matrikelnummer fra 1688 og omkring 1804 er indsat

(Lands)by	Gård		Matrikel	Gårdfæster(e)	Hartkorn
	1680	1688			
Abildøre	6	6	1	Niels Nielsen	6-5-0-0
Abildøre	11	12	9	Sivart Jensen	6-5-0-0
Bråde	2	1	3	Peder Nielsen + en øde jord	6-5-0-0
Bråde	4+8	4	2	Anders Jensen + en øde jord	3-5½-6-5
Bråde	1	8	7	Oluf Jensen og Rasmus Nielsen	6-5-0-0
Frostrup	1	1	2	Laurits Nielsen	10-4-3½-0
Hølkerup	8	8	12	Laurs Jensen	6-0-1-4½
Glostrup	1	1	8	Oluf Rasmussen	8-5-0-0
Unnerud	1	1	4	Anders Laursen	4-0-0-0

Table 7. Uddrag af matriklen fra 1688

(Lands)by	Gård	Matrikel	Gårdfæster	Gammel hartkorn	Ny hartkorn
Abildøre	6	1	Mads Pedersen	6-5-0-0	4-4-0-2
Abildøre	12	9	Sivart Jensen	6-5-0-0	4-4-1-1
Bråde	1	3	Peder Nielsen	10-4-2-0	7-7-3-1.
Bråde	4	2	Anders Jensen	10-4-2-0	7-3-3-2
Bråde	8	7	Rasmus Nielsen	6-5-0-0	5-3-2-1
Frostrup	1	2	Laurits Nielsen	10-4-3-1½	7-5-2-2
Glostrup	1	8	Oluf Rasmussen	8-5-0-0	12-6-0-1
Hølkerup	8	12	Laurs Jensen	6-0-1-4½	5-2-2-0
Unnerud	1	4	Anders Laursen	4-0-0-0	2-0-2-2

Nu følger krigs- og portionsjordebogen fra 1694 (Tabel 8), jordebogen fra 1719 (Tabel 9) samt auktionen i 1726 (Tabel 10).

Tabel 8. Krigs- og portionsjordebogen for Brigadier Rantzows regiment fra 1694

(Lands)by	Gård	Matrikel	Gårdfæster	Landgilde	Hartkorn
Abildøre	6	1	Laurits Ipsen	Landgilde penge 1 mark, byg 6 Td 1 sk 2 fj, 1 lam, 1 gås, havre 1 sk 1 fj 1 alb ½, 2 høns, gæsteri 10 skilling	4-4-0-2
Abildøre	12	9	Mads Madsen	Landgilde penge 1 mark, byg 6 Td 1 sk 2 fj, 1 lam, 1 gås, havre 1 sk 1 fj 1 alb 1/2 pot, 2 høns, gæsteri 10 skilling	4-4-1-1
Bråde	1	3	Oluf Jensen	Landgilde penge 1 mark, byg 6Td 1 sk 2fj, 1 lam, 1 gås, havre 1 sk 1 fj 1 alb 1/2 pot, 2 høns, gæsteri 10 skilling.	7-7-3-1 + ½ ødegård
Bråde	4	2	Anders Jensen	Landgilde penge 1 mark, byg 6 Td 1 sk 2 fj, 1 lam, 1 gås, havre 1 sk 1 fj 1 alb 1/2 pot, 2 høns, gæsteri 10 skilling	7-3-3-2 + en ødegård
Bråde	8	7	Rasmus Nielsen	Landgilde penge 1 mark, byg 6 Td 1 sk 2 fj, 1 lam, 1 gås, havre 1 sk 1 fj 1 alb ½, 2 høns, gæsteri 10 skilling	5-3-2-1
Frostrup	1	2	Laurits Nielsen	Landgilde 12 sk, nødskat 4 sk, byg 10 Td 2 sk 2 fj, 1 lam, 1 gås, havre 1 sk 1 fj 1 ot ½ pot, 2 høns, gæsteri 1 mark + af en mølles mølleskyld hartkorn 1 Td 1 sk	7-5-2-2
Glostrup	1	8	Peder Olufsen	Gæsteri 1 mark, byg 8 Td 2 fj, 1 lam, 1 gås, havre 1 sk 1 fj 1 ot ½ pot, 2 høns, havre 2 Td 3 fj	12-6-0-1
Hølkerup	8	12	Mads Jensen	Landgilde penge 2 mark 2 ott byg 4 Td 5 sk 2 fj, 1 lam, 1 gås, ½ får, 2 høns	5-2-2-0 + ½ af nr. 12
Unnerud	1	4	Oluf Hansen	Byg 4 Td 1 sk, gæsteri 10 skilling	2-0-2-2

Tabel 9. Jordebogen for Dragsholm birk fra 1719

(Lands)by	Gård	Matrikel	Gårdfæster	Hartkorn	Yderligere hartkorn
Abildøre	6	1	Laurits Ipsen	4-4-0-2	
Abildøre	12	9	Mads Madsen	4-4-1-1	
Bråde	1	3	Peder Olufsen	7-7-3-1	
Bråde	4	2	Gl. Jens Andersen	7-3-3-2	
Bråde	8	7	Hans Jacobsen	5-3-2-1	
Frostrup	1	2	Laurits Pedersen	7-5-2-2	
Glostrup	1	8	Peder Olufsen	6-3-0-½	½ del af jorden fordelt på seks andre gårde
Hølkerup	8	12	Mads Jensen	5-2-2-0	+ ½ nr.12: 2-4-1/6
Unnerud	1	4	Hans Andersen Brun	2-0-2-2	

Tabel 10. Auktionen i 1726 over Det kongelige odsherredske Gods

(Lands)by	1688	Matrikel	Gårdfæster	Alder	Sønner	Døtre	Hartkorn	Jordens tilstand	Rytterhus
Hølkerup	8 12	12	Bertel Nielsen	33	5	1	5-2-2-0 + 2-4-0	God	På gaden
Bråde	1	3	Peder Olufsen nu Jep Danielsen	45	3	2	7-7-3-1	Temmelig	På gaden
Bråde	4	2	Gamle Jens Andersen	47	0	0	7-3-3-2	God	I gården
Bråde	8	7	Hans Jacobsen	58	3	2	5-3-2-1	Temmelig	På gaden
Abildøre	12	9	Mads Madsen	70	1	1	4-4-1-1	God	
Abildøre	6	1	Eilert Johansen	35	2	1	4-4-0-2	Lovlig	
Glostrup	1	8	Peder Olufsen nu Niels Pedersen	26	0	0	6-3-0-½	God	På gaden
Frostrup	1	2	Laurits Pedersen	58	0	2	7-5-2-2	God	I gården
Unnerud	1	4	Hans Andersen nu Abraham Hansen	30	0	0	2-0-2-2	God	

Øjebliksbillederne afsluttes med Oeders Efterretninger fra 1771 (Tabel 11), auktionen i 1776 (Tabel 12), folketællingerne fra 1787 (Tabel 13), 1801 (Tabel 14) og 1834 (Tabel 15) samt salget af Det kongelige odsherredske Gods i 1854 (Tabel 16). Andre folketællinger fra perioden 1840-1855 er anvendt, men udeladt i øjebliksbillederne, eftersom de ligger tæt på folketællingen fra 1834. Det skal bemærkes, at i selve forskningsmaterialet over fæster-/ejerrækkerne er folketællingerne skrevet fuldt ud med alle oplysninger om familien, der boede på gården. I nedenstående er kun fæsteren nævnt.

Tabel 11. Oeder's Efterretning 1771,⁵⁴ med tilføjelse af matrikelnummer

Nummer	Oplysninger	(Lands)by og matrikel-nummer
72	Nielssen, kongelig fæstebonde, 76 år, gift tredje gang; kone, 54 år, gift første gang	Hølkerup 12
86	Jeppessen, kongelig fæstebonde, 45 år, gift anden gang; kone, 49 år, gift første gang	Bråde 3
89	Jenssen, kongelig fæstebonde, 41 år, gift første gang; kone 42 år, gift første gang	Bråde 2
84	Madssen, kongelig fæstebonde, 57 år, gift anden gang; kone 47 år, gift første gang	Bråde 7
105	Nielssen, kongelig fæstebonde, 43 år, gift første gang; kone 64 år, gift anden gang	Abildøre 9
112	Eilertssen, kongelig fæstebonde, 31 år, gift første gang; kone 28 år, gift første gang	Abildøre 1
129	Olssen, kongelig fæstebonde, 48 år, gift første gang; kone 46 år, gift første gang	Glostrup 8
123	Mikkelsen, kongelig fæstebonde, 40 år, gift første gang; kone 61 år, gift anden gang	Frostrup 2
138	Anders Hansen, fæstebonde på hans Majestæts gods, 64 år, enkemand, gift første gang	Unnerud 4

Tabel 12. Auktionen i 1776, med tilføjelse af 1688-gårdnummer og matrikelnummer

(Lands)by	1776 nummer	1688 nummer	Matrikel	Gårdfæster	Hartkorn
Abildøre	11	12	9	Jens Nielsen	5-5-0-2
Abildøre	6	6	1	Hans Eilertsen	5-5-0-2
Bråde	2	1	3	Anders Ibsen	6-7-2-2
Bråde	5	4	2	Anders Jensen	6-7-2-2
Bråde	1	8	7	Niels Mikkelsen	6-7-2-2
Frostrup	2	1	2	Jens Mikkelsen	7-5-2-2
Glostrup	1	1	8	Jens Olsen	4-7-1-1
Hølkerup	8 + ½ nr. 12	8 + ½ nr. 12	12	Jens Bertelsen	7-6-2-½
Unnerud	1	1	4	Jens Sivertsen	2-0-2-2

Tabel 13. Folketælling 1787, med tilføjelse af matrikelnummer

Landsby og familienummer	Oplysninger	Matrikelnummer
Abildøre, 5. familie	Hans Eilersen, 50 år, 1. ægteskab, gårdmand	9
Abildøre, 9. familie	Jens Nielsen, 59 år, 1. ægteskab, gårdmand	1
Bråde, 3. familie	Peder Sivertsen, 37 år, 2. ægteskab, gårdmand	3
Bråde, 5. familie	Anders Jensen, 59 år, 1. ægteskab, gårdmand	2
Bråde, 2. familie	Niels Mikkelsen, 52 år, 2. ægteskab, gårdmand	7
Frostrup, 1. familie	Jens Michelsen 56 år, 2. ægteskab, gårdmand	2
Glostrup, 6. familie	Jens Olufsen, 65 år, 1. ægteskab, gårdmand	8
Hølkerup, 7. familie	Jens Bertelsen, 37 år, 1. ægteskab, gårdmand	12
Unnerud, 1. familie	Jens Sivertsen 50 år, 1. ægteskab, gårdmand	4

Tabel 14. Folketælling 1801, med tilføjelse af matrikelnummer

Landsby og familienummer	Oplysninger	Matrikelnummer
Abildøre, 5. familie	Hans Larsen, 36 år, 1. ægteskab, bonde/gårdbeoer, udtjent landsoldat	9
Abildøre, 3. familie	Niels Nielsen, 51 år, 1. ægteskab, bonde og gårdbeoer	1
Bråde, 5. familie	Peder Sivertsen, 50 år, 2. ægteskab, bonde/gårdbeoer	3
Bråde, 7. familie	Niels Andersen, 32 år, ugift, bonde/gårdbeoer	2
Bråde, 6. familie	Karen Michelsdatter, 44 år, enke, holder gård med sine børn	7
Frostrup, 2. familie	Jens Madsen, 35 år, 1. ægteskab, bonde og gårdbeoer	2
Glostrup, 5. familie	Jens Jensen, 35 år, 1. ægteskab, bonde/gårdbeoer	8
Hølkerup, 5. familie	Jens Berthelsen, 55 år, 1. ægteskab, bonde/gårdbeoer og præstens hjælper	12
Unnerud, 1. familie	Jens Sivertsen, 62 år, 1. ægteskab, bonde/gårdbeoer	4

Tablet 15. Folketælling 1834, med tilføjelse af matrikelnummer

Landsby og familienummer	Oplysninger	Matrikelnummer
Abildøre, 19. familie	En gård, Anders Pedersen, 39 år, gift, gårdmand	9
Abildøre, 1. familie	En gård: Otto Nielsen, 54 år, gift, gårdmand	1
Bråde, 17. familie	En gård, Jens Pedersen, 46 år, gift, gårdmand	3
Bråde, 16. familie	En gård, Niels Andersen, 65 år, gift, gårdmand	2
Bråde, 9. familie	En gård, Niels Nielsen, 50 år, gift, gårdmand	7
Frostrup, 1. familie	En gård, Niels Pedersen, 60 år, gift, gårdmand	2
Glostrup, 5. familie	En gård, Rasmus Nielsen, 60 år, gift, gårdmand	8
Hølkerup, 10. familie	En gård, Niels Jensen, 52 år, gift, gårdmand	12
Unnerud, 4. familie	En gård, Jens Nielsen, 58 år, gift, gårdmand	4

Tablet 16. Salget af Det kongelige odsherredske Gods i 1854

Landsby og matrikelnummer	Oplysninger
Abildøre, 9	Anders Pedersen køber hartkorn 5-3-2-1 for 3.034,71 kroner
Abildøre, 1	Otto Nielsen køber hartkorn 5-4-1-1 ½ for 2.928,84 kroner
Bråde, 3	Jens Pedersen køber hartkorn 5-6-1-2 ¼ for 3.744,52 kroner
Bråde, 7	Peder Jacobsen køber hartkorn 5-6-1-2 ¼ for 2.604,74 kroner
Bråde, 2	Er købt af tidligere af skovrider Wellendorf, der sammenlægger den med gård nummer 4 og opretter Brådegård
Frostrup, 2	Niels Pedersen køber hartkorn 5-3-2-2 ½ for 3.577,29 kroner
Glostrup, 8	Peder Madsen køber hartkorn 4-0-3-2 ½ for 1.741,29 kroner
Hølkerup, 12	Niels Jensen køber hartkorn 4-6-1-½ for 2.333,80 kroner
Unnerud, 4a	Christian Jensen køber hartkorn 4-5-1-2 ¼ for 2.102,04 kroner

Note: Efter ejendomskøbene er ejerne afskrevet efter tingbøgerne/realregistrene.

De løbende kilder

Alle gårdrækkerne er startet med matriklen fra 1688 som udgangspunkt. Oplysningerne herfra er dog indsamlet tilbage fra omkring 1684, som vi kan se af de data, der kan fremskaffes via kirkebøgerne. Det er også kirkebøgerne, der er brugt som grundlag for familierekonstruktionerne i databasen.⁵⁵ Det kan herfra hurtigt fastslås, hvordan familieforholdet mellem fæsterne/ejerne af gårdene var. Endvidere er godsregnskabets fæsteforandringer 1733-1768 og Det kongelige odsherredske Gods' fæsteprotokol 1766-1820 benyttet. De har især været afgørende i de perioder, hvor det er sparsomt med statistiske kilder, nemlig mellem auktionen i 1726 og Oeders Efterretninger i 1771. Årstallene i godsregnskabets fæsteprotokoller er sammenholdt med oplysningerne i kirkebøgerne, idet der mange gange går flere år, før protokollerne bliver ajourført. Det er gårdenes matrikelnumre, der henvises til, undtagen med Ulkerup – der jo nedlagdes før matrikuleringen – samt enkelte andre nu nedlagte gårde.

For gårdejere efter 1854 er det primært realregistre og tingbogen, som er benyttet⁵⁶ sammen med kirkebøgerne indtil 1916.⁵⁷ Nyere oplysninger om gårdejerne er opsamlet gennem forskellige kontakter,⁵⁸ der har familiemæssig tilknytning til disse gårdejere.

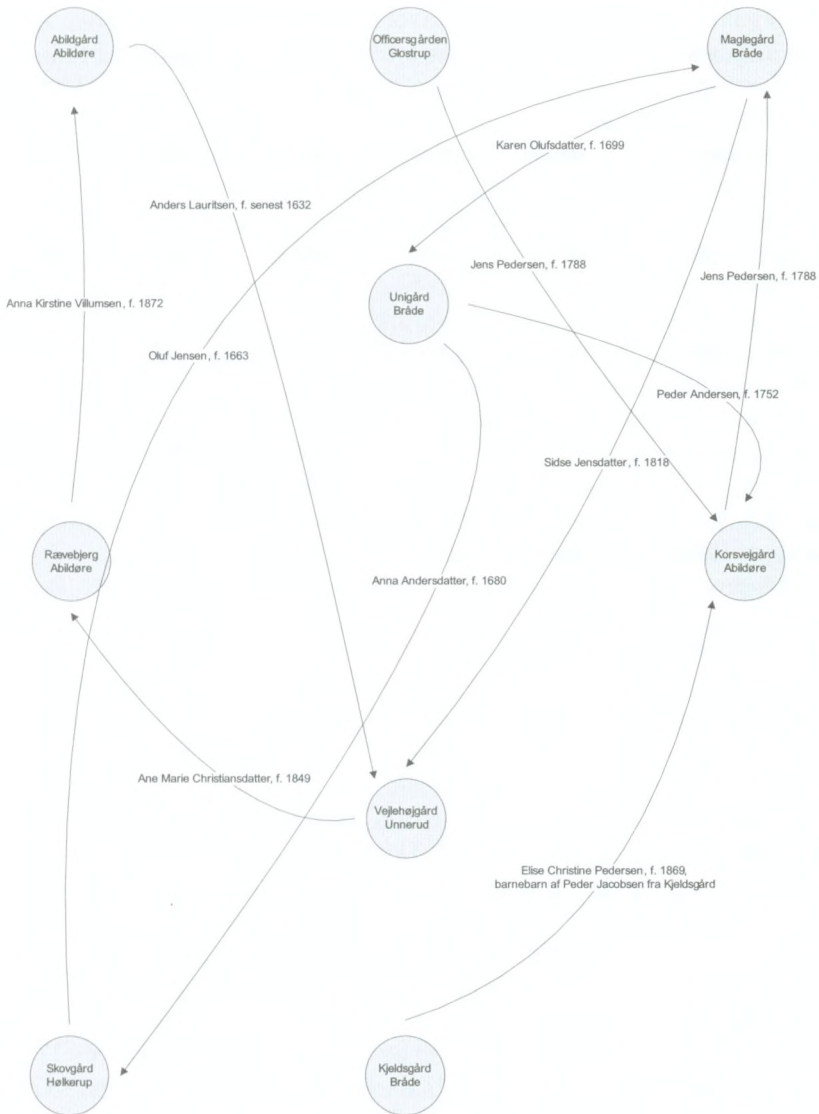
Det var ikke alle gårdene, som var lige nemme at fastlægge. Der var således huller for perioderne 1648-1664 og 1664-1680, og der var enkelte år, hvor to gårde skiftede samtidigt. I disse tilfælde blev gårdens placering i (lands)byrækken brugt til at fastlægge, hvilken fæster der overtog hvilken gård. Nogle (lands)byer var særlig svære, fordi gårde blev nedlagt og sammenlagt, specielt i Bråde og Hølkerup. Her måtte alle gårdene lægges frem, hvorefter puslespillet kunne samles. I Glostrup havde flere fæstere mere end en gård i 1664, hvilket gjorde det umuligt at se, hvilken gårdfæster der hørte til hvilken gård før 1664. Frostrup er svær i et enkelt år, fordi gårdnumrene åbenbart skifter, eller også gør gårdfæsterne det. Lestrup var umulig at føre tilbage før 1664 på fem ud af syv gårde, idet udskiftningerne var for store i perioden 1648-1660. Det er heller ikke altid, at gårdnumrene passer. Således er auktionen i 1776 gennemgående forkert. Til gengæld kunne den løse problemet med de sammenlagte gårde i Bråde og Hølkerup. Endelig måtte gårdfæsterrækken nogle steder sættes sammen efter familieforholdene, som var til stede i omkring 75 procent af fæsteskitterne. Disse familieforhold skulle blot etableres først, og her var databasen igen til stor hjælp.

Vi vender nu tilbage til Abildgård. Selv om gårdene først fik navn i 1800-tallet, er navnene og matrikelnumrene anvendt i artiklen for at lette identifikationen af de enkelte gårde. For denne gård og de andre gårde, som er interessante i denne sammenhæng, opstiller vi gårdfæster- og gårdejerrækkerne og illustrerer samtidig, hvorledes øjebliksbillederne og de løbende kilder hjælper med at fastslå rækkerne. I Figur 2 er det illustreret, hvorledes de forskellige gårde er knyttet sammen, for eksempel ses det, at Oluf Jensen, der er født i 1663, flytter fra Skovgård i Hølkerup til Maglegård i Bråde.

Abildgård, Abildøre, gårdnummer 6, matrikelnummer 1

Gården "fæstes af Mads Pedersen, tilforn Niels Nielsen" i 1688, hvilket betyder, at Mads Pedersen må have afløst Niels Nielsen lige omkring 1684. Siden 1670 havde Mads Pedersen fæstet gård 17, og han har begge gårde i matriklen 1688, men afgiver dem inden 1689. Mads Pedersen var gift med Marta Lauritsdatter, men ellers vides der intet om ham. Han var ikke identisk med to tidligere navnebrødre (gamle Mads Pedersen og unge Mads Pedersen), som begge er nævnt i matriklen fra 1664. Begge var nemlig døde inden 1688. Gårdfæsterrækken kan følges tilbage til 1602.

Den forrige gårdfæster Niels Nielsen (1647-1729) nævnes i matriklen fra 1688. Han var søn af Niels Pedersen på Lønnebjerggård (Abildøre, matrikel-

Forskellige personer knytter de forskellige gårde sammen på kryds og tværs.

nummer 8) og blev i 1671 gift med Mette Olufsdatter (1643-1726), hvorefter han fæstede Abildgård. At en ung mand overtog et gårdfæste ved sit bryllup er kendetegnende for mange af gårdskifterne i sognet. I 1683 gik faren imidlertid på aftægt, og Niels Nielsen fæstede Lønnebjerggård. I ekstraskatten i

1683 er Niels Nielsens besætning angivet til at være en hest, to køer, tre får/svin, en ungnød, og et føl, og han betalte fem mark og to skilling i skat.

Anders Lauritsen sad ifølge matriklen fra 1664 på Abildgård. At dette var tilfældet kunne først fastslås, efter at alle gårdene i Abildøre var blevet inddraget. Desværre er næsten alle gårde lige store i 1664, så der var ingen hjælp at hente i jordtilliggendet. Heldigvis var der mange af gårdfæsterne, der sad på den samme gård i begge matrikler, og med disse som udgangspunkt lykkedes det at få sat fæsterne korrekt på alle gårdene. Anders Lauritsen er første gang nævnt i bådsmandsskatten fra 1652.

Derimod var det Ole Erichsen, som var nævnt, da unionsskatten opkrævedes i 1651. Fæsterne fra 1602 og frem til Ole Erichsen er alle fundet i jordebøgerne. Fæsterrækken i denne periode passer både for ekstraskattemandtallene (1610-1630 og 1647-1657) og jordebøgerne (1602-1648 og 1661). Rigtigheden er efterprøvet hver gang, der sker en ændring i fæsterne. Det bør nævnes, at en jordebog fra 1592 sidenhen er fundet, men da dennes rækkefølge ikke er den samme, kan denne jordebog ikke anvendes for alle Abildøres gårde. Der kan nu opstilles følgende gårdfæsterrække:

Niels Mogensen, fæster fra mellem 1592/1602 til 1615

Ole Ibsen, fæster 1615-1622

Jep Laursen, fæster 1622-1640

Ole Eriksen, fæster 1640-1652

Anders Lauritsen, fæster 1652-omkring 1671

Niels Nielsen, fæster omkring 1671-1684

Mads Pedersen, fæster 1684-omkring 1688

Med undtagelse af Niels Nielsen var det for disse ældste gårdfæstere kun Mads Pedersens bryllup, som nævntes i kirkebogen (den starter først 1654, og begravelser er endda først indført fra 1684). Det kan dog formentlig fastslås, at i hvert fald de sidste tre fæstere ikke var i nær familie.

Den næste fæster, som nævnes på gården i 1694, var Laurits Ibsen Kampis (1660-1719), hvis første barn blev født i Abildøre i 1689. Han havde forinden været medfæster på en gård i Egebjerg. Han var søn af fæstegårdmand Jep Olufsen Kampis på Søndergård (Hølkerup, matrikelnummer 7) og gift med Merte Andersdatter (1665-1722) fra Lille Egebjerg i Vig sogn. Laurits Ibsen Kampis er nævnt i 1719, men døde samme år, hvorefter svigersønnen Eilert Johansen (1689-1765) overtog fæstet samtidig med, at han giftede sig med forgængerens datter Karen Lauritsdatter (1700-1765). Eilert Johansen nævnes i 1726 med det korrekte gårdsnummer. Hans søn igen, Hans Eilertsen (1740-1819), overtog fæstet i 1762, mens han selv gik på aftægt. Dette bekræftes i Det kongelige odsherredske Gods' regnskab over faldne fæstere i Abildøre: "Hans Eilertsen fæster faren Eilert Johansens formedelst alderdom afstandne gård hrtk: 5-5-0-2, indfæstning 20 Rd." Gårdfæsterrækken kan

herefter fortsættes:

Laurits Ibsen Kampis, fæster 1688-1719

Eilert Johansen, fæster 1719-1762

Hans Eilertsen, fæster 1762-1797

Hans Eilertsen var første gang gift med Maren Sørensdatter (1742-1793), datter af Søren Nielsen i Sidinge, og anden gang med Boel Pedersdatter (1774-1856), datter af gårdmand, gamle Peder Andersen i Rode. Hans Eilertsens første kone døde på dét tidspunkt, hvor udskiftningen af Abildøre fandt sted. Denne udskiftning havde trukket noget ud, idet den startedes i 1789. Gården blev overtaget af Niels Nielsen (1750-1820), der var den nye kones morbror. Dog nævnes Hans Eilertsen stadig som gårdmand den 23. juni 1797, hvor sønnen Niels Hansen bliver født, men den 20. november 1799 betegnes han for første gang som husmand. Niels Nielsen nævnes første gang som gårdmand i Abildøre den 1. august 1798.

Hans Eilertsen bliver altså boende i Abildøre som husmand, formentlig i den gamle gårds stuehus, indtil han i 1807 overtager en gård i Rode. Det er Abildgård, som morderen Eilert Hansen, omtalt i Tina Bjerregaards bog *Mordet i Hølkerup*, skulle have overtaget, men han er imidlertid kun 14 år, da faren Hans Eilertsen må opgive at drive gården videre. Moren Maren Sørensdatter var død allerede i 1793, og en ældre bror Niels Hansen var død i 1796. Måske har disse tidligere dødsfald og den mistede gård påvirket Eilert Hansen til den senere forfærdelige handling, nemlig mordet på sin kommende svigerfar?

Niels Nielsen var søn af husmand Niels Jensen i Vig og gift med Karen Ottosdatter (1761-1834), datter af gårdmand Otto Olufsen i Vig. Niels Nielsen var først husmand i Vig i årene 1780-1785, derefter husmand i Rode i årene 1785-1797. Niels Nielsen var som sagt morbror til Hans Eilertsens nye kone Boel Pedersdatter, men samtidig var hans kone Karen Ottosdatter niece af Boel Pedersdatter, idet Karen Ottosdatters mor Boel Pedersdatter og Hans Eilertsens kone Boel Pedersdatter begge var døtre af Peder Andersen i Rode og i øvrigt havde samme navn, idet Karens Ottosdatters mor døde, før den anden Boel Pedersdatter blev født, og denne opkaldtes altså efter den første. De to Boel Pedersdøtre havde to forskellige mødre, hvor den sidste var søster til Niels Nielsen. Da Hans Eilertsen efterfølgende betegnes som husmand i Abildøre, er det ret sikkert, at det var Niels Nielsen, som flyttede gården ud af byen og ned til Sidinge fjord, efter at Hans Eilertsen ikke har magtet denne opgave. I folketællingen fra 1801 kaldes han for 3. Niels Nielsen, idet der allerede var to gårdmænd i byen med navnene gamle Niels Nielsen og unge Niels Nielsen.

Gården har herefter i ubrudt mandslinie været i den samme families eje frem til Niels Nielsens tip(2)-søn Knud Gaarde Nielsen, som ejer gården nu.

Dragsholm birks fæsteprotokol bekræfter den 13. august 1817, at Niels Nielsen overdrog gården til sønnen Otto Nielsen (1781-1869) og gik på aftægt. Gårdfæsterækken kan herefter fortsættes:

Niels Nielsen, fæster 1797-1817

Otto Nielsen var gårdfæster 1817-1854 og gårdejer 1854-1858, hvorefter han gik på aftægt. Han var først forlovet med Anna Andersdatter, som fødte ham en søn, men døde før brylluppet. Han blev derefter gift første gang med Karen Nielsdatter (1794-1837), datter af gårdmand, unge Niels Nielsen på Højbjergminde (Abildøre, matrikelnummer 6), og anden gang med Karen Hansdatter (1798-1843).

Sønnen Niels Ottosen (1816-1887) ejede gården fra 1858 til 1887. Han var gift med Maren Sofie Jensdatter (1833-1905), datter af gårdmand Jens Pedersen på Arrebjerggård, nu Kongsøregård (Hølkerup, matrikelnummer 11). Enken Maren Sofie Jensdatter fortsatte som ejer indtil 1896, hvor hun da solgte til den næstældste søn Laurits Otto Nielsen (1866-1939).

Laurits Otto Nielsen var gårdejer 1896-1933. Han var gift med Anne Kirstine Villumsen (1872-1944), datter af Christian Villumsen på Rævebjerg (Abildøre, matrikelnummer 4d). Sønnen Niels Otto Nielsen (1905-1985) overtog derefter gården og drev den frem til 1979. Han var gift med Karen Jenny Gaarde (1907-1985), datter af Jens Jensen Christoffersen Gaarde fra Uhre i Hover sogn ved Vejle.

Sønnen Knud Gaarde Nielsen (1934-) har været gårdejer siden 1979, og han er gift med Agnete Kjærulf Rasmussen, datter af gårdmand Carl Johan Rasmussen på Bøgebjerggård (Hølkerup, matrikelnummer 13). Gårdfæster/-ejerækken kan herefter endeligt afsluttes:

Otto Nielsen, fæster 1817-1854 og ejer 1854-1858

Niels Ottosen, ejer 1858-1887

Maren Sofie Jensdatter, ejer 1887-1896

Laurits Otto Nielsen, ejer 1896-1933

Niels Otto Nielsen, ejer 1933-1979

Knud Gaarde Nielsen, ejer 1979-nu

Rævebjerg, Abildøre, matrikelnummer 4d

Denne gård blev udmatrikuleret fra matrikel 4, idet ejeren Villum Nielsen (1800-1877) solgte 4d, jævnfør skøde ”af 25 maj læst 2 august 1872 fra Villum Nielsen til sønnen Christian Villumsen.” Christian Villumsen (1840-1910) var gårdejer 1872-1910 og blev gift med Ane Marie Christiansdatter (1849-1912), datter af gårdmand Christian Jensen på Vejlehøjgård (Unnerud, matrikelnummer 4).

Sønnen Niels Vilhelm Villumsen (1874-1914) var kun gårdejer i en kort periode fra 1910 til 1914, idet han begik selvmord. Han var ugift, idet forældrene

Gårdejer Niels Ottesen, f. 12. juni 1816 i Abildøre og død 18. juli 1887 i Abildøre, og kone Maren Sofie Jensdatter, f. 31. august 1833 i Hølkerup og død 22. marts 1905 i Abildøre.

havde forhindret ham i at få den pige, han ønskede, og gården overgik til Christian Christiansen, der var gårdejer frem til 1916. Med de tre næste ejere kan hele gårdejerrækken afsluttes:

Christian Villumsen, ejer 1872-1910

Niels Vilhelm Villumsen, ejer 1910-1914

Christian Christiansen, ejer 1914-1916

Jens Johansen, ejer 1916-1917

Peter Chr. Andersen, ejer 1917-1945

Henry Andersen, ejer 1945-nu

Vejlehøjgård, Unnerud, gårdnummer 1, matrikelnummer 4

Anders Lauritsen sad på gårdfæstet i 1688. Vi ved ikke, hvornår han har overtaget gården, men det har måske været i 1671, idet Anders Lauritsen næsten med sikkerhed har været identisk med dén Anders Lauritsen, hvis gård Niels

Gårdejer Christian Villumsen, f. 14. februar 1840 i Abildøre og død 4. marts 1910 i Abildøre, og kone Ane Marie Christiansdatter, f. 24. april 1849 i Unnerud og død 19. marts 1912 i Abildøre.

Nielsen overtog omkring 1671. Denne gård var Abildgård og er omtalt ovenfor. Anders Lauritsen nævnes i Unnerud i 1679-1691, men er væk før 1694. Anders Nielsen havde gårdfæstet i 1664 og kan følges tilbage til 1633. Han havde først været gårdfæster i Lestrup 1626-1629 og Ulkerup 1629-1633. Laurs Mikkelsen, en tidligere fæster, overtager i 1633 Gammel Ulkerupgård i Ulkerup (gårdnummer 4) og er den eneste i denne landsby, som betaler fuld skat i årene 1633-1653. Rækken af fæstere frem til Anders Lauritsens efterfølger Oluf Hansen bliver herefter:

Anders Madsen, fæster før 1602-1622

Mads Olsen, fæster 1622-1626

Laurs Mikkelsen, fæster 1626-1633

Anders Nielsen, fæster 1633-omkring 1671

Anders Lauritsen, fæster omkring 1671-omkring 1692

Oluf Hansen fæster omkring 1692-efter 1704

Oluf Hansen er nævnt i kirkebogen for Glostrup endnu i 1690 og er derefter nævnt i kirkebogen for Unnerud fra 1695-1707. Han var stedsøn af fæstegårdmand Niels Knudsen på Engbakkegård (Unnerud, matrikelnummer 2) og gift med Ingeborg Olufsdatter (1653-1700)

Hans Andersen Brun (1667-1737) fæstede nu gården, men ikke tidligere end

Rævebjerg.

1707. Han er nævnt i Sidinge endnu i 1704. Han forblev som fæster til omkring 1725; han var gift med Sara Andersdatter, gårdmand Anders Andersens datter fra Ulstrup og enke efter Lars Jensen i Sidinge.

Sønnen Abraham Hansen (1693-1749) var gårdfæster fra omkring 1725 til 1740. Han var gift med Mette N.N. Abraham Hansen endte sine dage som husmand i Abildøre, mens konen døde i fattighuset i 1776. Indtil dette tidspunkt fremstod gården som en ikke særlig attraktiv gård, og Abraham Hansen blev da også frasat gården.

Hans Andersen Brun, fæster tidligst 1707-omkring 1725

Abraham Hansen, fæster omkring 1725-1740

Herefter har gården været i samme families fæste/eje: "Odsherred gods' regnskab 1740, Unnerud nummer 1, hartkorn: 2-0-2-2: Anders Hansen fest denne gård, som Abraham Hansen formedelst fattigdom til ham har afstået, imod fæstefri." Anders Hansen (1707-1776) fæstede gården 1740-1775; han var søn af fæstegårdmand Hans Andersen i Vig (gårdnummer log 15), men havde tilsyneladende ikke familiemæssigt noget med gårdens forgænger at gøre. Han var gift med Anna Christensdatter (1717-1768), datter af soldat Christen Lauritsen Kyrasser i Underud.

Anders Hansen afstod gården i 1775: "Odsherreds gods' fæsteprotokol 1775: Jens Sivertsen fæster den gård i Unnerud, som Anders Hansen til ham har afstå-

et hvis datter han ægter. Hartkorn: 2-0-2-2 Indfæstning 2 Rdl.” Svigersønnen Jens Sivertsen (1739-1817) var gårdfæster frem til 1804; han var søn af fæstegårdmand Sivert Pedersen på Vestergård (Hølkerup, matrikelnummer 9) og altså gift med Ingeborg Andersdatter (1743-1814), forgængerens datter.

Jens Nielsen (1776-1843), Jens Sivertsens svigersøn, var gårdfæster 1804-1843. Han var søn af fæstegårdmand Niels Jensen på Gelstrupgård (Gelstrup, matrikelnummer 2) og gift med Anna Jensdatter (1777-1846), der altså var datter af Jens Sivertsen. Efter Jens Nielsens død fortsætter Anna Jensdatter som fæster frem til 1846.

Sønnen Christian Jensen (1817-1897) overtager fæstet; det kan man se af synsforretningen i 1846. I 1854 køber han gården, og han sidder som ejer af gården frem til 1894. Christian Jensen var gårdbestyrer, mens moren levede; men det har åbenbart taget tre år at få fæstebrevet skrevet, idet dette er dateret 1849. Han var gift med Sidse Jensdatter (1818-1891), der var datter af gårdmand Jens Pedersen på Maglegård. Hans datter Bodil Katrine Christiansdatter (1857-1930) giftede sig med Carl Christian Pedersen på Kjeldsgård (Bråde, matrikelnummer 7).

Sønnen Niels Carl Christiansen (1859-1924), gårdejer 1894-1924, var gift med Anna Fejer Svensson (1854-1955), der var født i Sverige som datter af Fejer Svensson og Karna Persson. Deres søn igen, Poul Christiansen (1896-1993), var gårdejer 1924-1962; han var gift med Mary Jensen (1899-1969). Deres søn Jørgen Christiansen (1934-1981) var gårdejer frem til 1981 og var gift med Ingrid Jensen, der overtog gården ved sin mands død, og som stadig har den. Herefter kan rækken afsluttes:

Anders Hansen, fæster 1740-1775

Jens Sivertsen, fæster 1775-1804

Jens Nielsen, fæster 1804-1843

Anna Jensdatter, fæster 1843-1846

Christian Jensen, fæster 1846-1854 og ejer 1854-1894

Niels Carl Christiansen, ejer 1894-1924

Poul Christiansen, ejer 1924-1962

Jørgen Christiansen, ejer 1962-1981

Ingrid Christiansen, ejer 1981-nu

Maglegård, Bråde, gårdnummer 1, matrikelnummer 3

Peder Nielsen (1607-1687), gift med Inger Lauritsdatter (1622-1686), er nævnt i 1688, men døde i 1687 i Ulkerup på gård 5 som ”forrig gmd. i Bråde.” I 1683 var hans besætning to heste og en ko, og han betalte fire mark og 11 skilling i skat.

Det var Oluf Jensen, som byttede sig til Maglegård for sin lille gård i Ulkerup. Han var søn af Jens Olufsen på Skovgård (Hølkerup, matrikelnummer

Gårdejer Christian Jensen, f. 22. december 1817 i Unnerud og død 12. marts 1897 i Unnerud, og kone Sidse Jensdatter, f. 19. marts 1818 i Bråde og død 22. december 1891 i Unnerud

12) og var gift med Sidse Pedersdatter (1663-1740), datter af Peder Nielsen i Ulkerup, hvis gård Oluf havde overtaget ved sit bryllup. Årsagen til, at han har ønsket at bytte sig til den større gård i Bråde, var formodentlig, at han har været ganske driftig; i hvert fald oplyser jordebogen fra 1694, at han sammen med Niels Jørgensen også drev en halv ødegård. Her skulle lige som for Maglegård svares en mark, byg (seks tønner, en skæppe og to fjerdingkar), havre (en skæppe, et fjerdingkar, en album og en halv pot), et lam, en gås og to høns i skat foruden 10 skilling til gæsteri. Oluf Jensen døde i januar 1709; men hans lig blev foreløbig sat i kirken, da frosten var så kraftig, at han ikke kunne komme i jorden, der var frosset syv kvarter (svarende til 42 tommer) til.

Oluf Jensens gårdbytte skete enten med Peder Nielsen eller dennes svigersøn Oluf Rasmussen omkring 1686. Dette fæsteskitte var et af de mere spæn-

Vejlehgård.

dende, idet Oluf Jensens forgænger i Ulkerup, svigerfaren også hed Peder Nielsen; denne døde på gården omkring 1680. Kun et grundigt kendskab til Oluf Jensens familie muliggjorde en løsning på fæsteskitet. Oluf Jensen fik barn i Ulkerup i 1686 og i Bråde i 1687.

Til gengæld var der ingen problemer bagud med fæsterækken, idet Peder Nielsen nævnes allerede i 1640. Rækken kan herefter startes således:

Peder Jørgensen, nævnt 1602 og fæster indtil 1615

Søren Truelsen, fæster 1615-40

Peder Nielsen, fæster 1640-1686

Sønnen Peder Olufsen (1687-1748) giftede sig først i 1717 og har vel bestyret gården sammen med moren indtil sit bryllup. Han var gift med Mette Pedersdatter (1699-1750), datter af Peder Andersen på Stokkebjerggård (Bråde, gårdnummer 9, senere Hølkerup, matrikelnummer 4). Peder Olufsen magtede imidlertid ikke at drive gården og måtte bytte den med husmand Jeppe Danielsen (1680-1747) lige før auktionen i 1726 (begge er nævnt). Ved auktionen oplyses det, at jorden var "temmelig god," og at landgilden var to rigsdaler, fire tønder byg og tre tønder havre.

Jeppe Danielsen var gift med Margrethe Madsdatter (1691-1761), datter af Anders Madsen på Løvhøjgård (Unnerud, matrikelnummer 3). Jeppe Danielsen, der ikke var født i Egebjerg sogn, var oprindelig rytter og har vel boet i gårdens rytterhus, indtil han byttede med gårdmanden Peder Olufsen. Fæsterrækken fortsættes:

Oluf Jensen, fæster 1686-1709

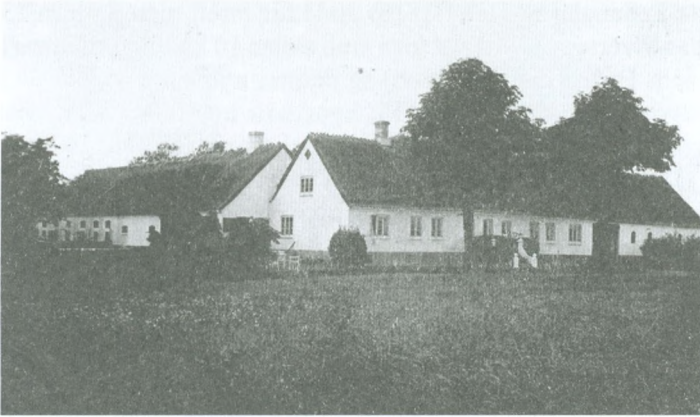
Sidse Pedersdatter, fæster 1709-omkring 1717

Peder Olufsen, fæster omkring 1717-omkring 1725

Jeppe Danielsen, fæster omkring 1725-1747

Herefter ses i de løbende kilder:

- "Godsregnskab 1750, faldne fæster i Bråde, 1/9 del af byens jord: Anders Ibsen [Jeppesen] fæster den gård som faren var fradød, hrtk: 6-7-2-2

Maglegård.

5/9, indfæstning 16 Rd;"

- "Dragsholm birks fæsteprotokol 1781 en gård i Bråde: Peder Sivertsen (kendt udygtig til landsoldat) fæster den gård, som Anders Jeppesen til ham har afstået, hrtk: 6-7-2-2 4/7;" og
- "Dragsholm birks fæsteprotokol 31/8-1816, Bråde: Jens Pedersen fæster den gård som Peder Sigvardsen til ham har afstået, hrtk: 6-5-0-2 4/7."

Anders Jeppesen (1726-1797) var fæster allerede fra 1747, selvom han først giftede sig i 1751 med Mette Jensdatter (1719-1760); anden gang giftede han sig med Kirsten Hansdatter (1723-1778); og tredje gang giftede han sig med husmand Mikkell Hansens enke Anna Andersdatter (1738-1797), datter af gårdmand Anders Madsen på Kjeldsgård. Det var i øvrigt Anders Jeppesens søn af første ægteskab, nemlig Jens Andersen, der i 1812 blev myrdet af den tidligere omtalte Eilert Hansen – se Abildgård. Anders Jeppesen overdrog i 1781 fæstet til svigersønnen Peder Sivertsen (1751-1826), og da datteren Mette Andersdatter (1760-1786) døde tidligt, flyttede han fra gården og blev husmand i Bråde.

Peder Sivertsen var fæster frem til 1816. Efter sin første kones død blev han gift med Sidse Pedersdatter (1763-1814), datter af Peder Larsen i Unnerud (Engbakkegård, matrikelnummer 2). Peder Sivertsen var søn af møller i Lure Mølle og fæstegårdmand i Skaverup i Nr. Asmindrup sogn, Sivert Arvesen, der igen var søn af fæstegårdmand Arve Nielsen på Tuemosegård (Lestrup, matrikelnummer 1); Peder Sivertsen var imidlertid opvokset hos stedfaren, gårdmand Lars Jensen, der byttede møllen til Bøssebjerggård i Abildøre (nu Bøsserup, matrikelnummer 12).

Peder Sivertsen overdrog til svigersønnen i 1816, men historien gentog sig,

idet datteren Mette Pedersdatter (1791-1816) døde før faren, nemlig kun 25 år gammel, og Peder Sivertsen måtte derfor i sine sidste 10 år sidde til aftægt hos svigersønnen Jens Pedersen (1788-1866) og dennes nye kone.

Jens Pedersen fæstede gården frem til 1855, hvor han købte den. Han var søn af Peder Andersen, som senere blev gårdmand på Korsvejgård (Abildøre, matrikelnummer 9), men Jens Pedersen blev altså født i morens fødehjem Officersgården (Glostrup, matrikelnummer 8) og blev efter forældrenes tidlige død i 1790 og 1798 opfostret hos farbroren Niels Andersen på Unigård (Bråde, matrikelnummer 2). Jens Pedersen blev gift anden gang med sin første kones kusine Karen Pedersdatter (1788-1855), datter af Peder Andersen og Peder Sivertsens søster Siverdine Sivertsdatter på Bøssebjerggård i Bøsserup (Abildøre, matrikelnummer 12).

Sønnen Peder Jensen (1824-1869) var derefter gårdejer, men kun frem til 1869, hvor han døde som 45-årig. Han var gift med Ane Jacobsdatter (1815-1890), datter af husmand Jacob Hansen i Sonnerup, Højby sogn. Efter sin mands død fortsatte hun som gårdejer frem til 1880, hvor hun solgte til sønnen Jens Laurits Pedersen (1855-1922), der var gift med Marianne Cecilie Pedersdatter (1861-1943).

Jens Laurits Pedersen ejede gården fra 1880 til 1922; herefter overtog sønnen Lars Christian Petersen (1888-1967) og drev gården frem til 1960. Han var gift med Elna Karoline Kirstine Andersen.

Derpå overtoges Maglegård af sønnen Gunnar Petersen (1921-2002), som drev den frem til 1984, hvor han solgte den halve gård til sønnen Stig Petersen; i 1992 overtog Stig Petersen så hele gården. Gunnar Petersen var gift med Else Rasmussen. Nu kan fæster-/ejerrækken afsluttes:

Anders Jeppesen, fæster 1747-1781

Peder Sivertsen, fæster 1781-1816

Jens Pedersen, fæster 1816-1855 og ejer 1855

Peder Jensen, ejer 1855-1869

Ane Jacobsdatter, ejer 1869-1880

Jens Laurits Pedersen, 1880-1922

Lars Christian Petersen, 1922-1960

Gunnar Petersen, 1960-1984/1992

Stig Petersen, 1984/1992-nu

Jens Pedersen fæstede altså Maglegård i 1816; men også før 1816 havde gården været i familiens fæste, idet Jens Pedersens første kones far, Peder Sivertsen, var gift med datteren af gårdens forrige fæster, der igen var søn af den tidligere ejer Jeppe Danielsen. Maglegård har derfor været i familiens eje/fæste i sammenlagt 279 år. Det er i øvrigt interessant at bemærke, at to af fæsterne forud for Jeppe Danielsen var forfædre til Jens Pedersens kone, Karen Pedersdatter, idet hendes farmor var datter af Peder Olufsen, som igen

Gårdejer Jens Laurits Pedersen,
f. 11. august 1855 i Bråde og død 7.
maj 1922 i Bråde.

Kone Marianne Cecilie Pedersdatter,
f. 20. marts 1861 og død 12. maj 1943
i Bråde.

var søn af Oluf Jensen. Regnes denne periode med, har den samme familie fæstet/ejet Maglegård i 318 år.

Korsvejgård, Abildøre, gårdnummer 12, matrikelnummer 9

Ved matriklen i 1688 var gården beboet af Sifvart Jensen, der havde giftet sig i 1683 med Sidse Madsdatter (1658-1695), datter af gårdmand Mads Mikkelsen i Ulkerup (gårdnummer 1). Efter konens død giftede han sig med Karen Pedersdatter. Sifvart Jensen er nævnt i 1680; men i 1692 blev han husmand i Hølkerup. Man kan derfor forestille sig, at han blev frasat sin gård i Abildøre. I 1683 havde han følgende besætning: tre heste, to køer, fire får og et bistade; han betalte en rigsdaler i skat.

Forgængerer Peder Eriksen er stadig nævnt i 1664, og det vides ikke, hvornår Peder Eriksen skiftede med Sifvart Jensen. Dennes bryllup i 1683 giver ikke noget vink om, hvornår det har været; dette skyldes, at Sifvart Jensen allerede på dette tidspunkt havde beboet gården i nogle år. Peder Eriksen er første gang nævnt i skattemandtallet i 1649. Vi kan herefter uden problemer følge gården i jordebøgerne og ekstraskatterne tilbage til 1602 og opstille følgende fæsterække:

Jens Laursen, nævnt i 1602 og fæster til 1603

Mogens Laursen, fæster 1603-1615

Niels Saxosen, fæster 1615-1617

Rasmus Laursen, fæster 1617-1628

Anders Jensen, fæster 1628-1649

Peder Eriksen, fæster 1649-omkring 1680 og er stadig nævnt i 1664

Sifvart Jensen, fæster omkring 1680-1692

Sifvart Jensen fæstede altså gården fra senest 1680 og sad på den til 1692, men må være flyttet inden 1694, idet han fik barn i Hølkerup på dét tidspunkt samtidig med, at Mads Madsen (1660-1741) nævnes på gården i jordebogen.

Mads Madsen var blevet gift i Hørve i 1692 med Sidse Nielsdatter (1668-1734), og her betegnes han som boende i Abildøre, muligvis hos broren på Jægerhøjgård, fæstegårdmand Laurits Madsen (Bøsserup, matrikelnummer 11). Formodentlig blev Mads Madsen fæstegårdmand samtidig med sit bryllup; han var fæster frem til 1727. Mads Madsen og hans kone fik omkring 10 børn; men kun to overlevede, herunder sønnen Niels Madsen (1702-1749), der giftede sig i 1727. Da er Mads Madsen 67 år, og det er sikkert på det tidspunkt, han trak sig tilbage. Fæsterrækken fortsætter altså således:

Mads Madsen, fæster omkring 1692-omkring 1727

Niels Madsen, fæster omkring 1727-1749

Niels Madsen var fæster indtil 1749; han var gift med Sidse Jensdatter (1707-1788), datter af fæstegård Jens Nielsen på Ishøjgård (Abildøre, matrikelnummer 4). Efter at Niels Madsen døde kun 47 år gammel, giftede enken sig med Nielaus Nielsen (1714-1753), der også kun sad få år som fæster, nemlig fem år. Enken Sidse Jensdatter giftede sig nu for tredje gang, denne gang med Jens Nielsen (1728-1793), som fæstede gården indtil sin død. Jens Nielsen var søn af fæstegårdmand Niels Nielsen på Lønnebjerggård (Abildøre, matrikelnummer 8). Eftersom Jens Nielsen og hans kone ikke fik nogen børn, blev gården fæstet til en uden for familien, nemlig Peder Andersen (1752-98), og Jens Nielsen gik på aftægt hos denne, men døde kort tid efter.

Peder Andersen var fæster fra 1793 til 1798. Han var søn af fæstegårdmand Anders Jensen på Unigård (Bråde, matrikelnummer 2) og forblev avlskarl på Egebjerggård i sit første ægteskab med Sidse Jensdatter (1762-1790), der var datter af fæstegårdmand Jens Olufsen på Officersgården (Glostrup, matrikelnummer 8). Hun blev boende hos sine forældre til sin tidlige død. Peder Andersen giftede sig anden gang i 1792 med Anna Lauritsdatter (1765-1834), datter af husmand Laurits Eilertsen i Bråde, og fik endelig lov til overtage en gård. Imidlertid døde han allerede efter fem år.

Efter Peder Andersens død i 1798, giftede enken Anna Lauritsdatter sig samme år med Hans Larsen (1763-1827); denne var fæster af gården frem til 1827. Han havde også været karl på Egebjerggård og var søn af fæstegårdmand Lars Olsen på Lundshøjgård (Frostrup, matrikelnummer 1). Hans søster Ellen Larsdatter var gift med fæstegårdmand Mads Olsen på Mosevanggård (Abildøre, matrikelnummer 3).

De ovennævnte ændringer kan alle aflæses i godsregnskaberne over faldne fæstere og fæsteprotokollen. Vi finder følgende:

- "Odsherredske godsregnskab 1749, fæstesките, Abildøre 1/11 af byen: Nielaus Nielsen fæster den gård som Niels Madsen fradøde, hrtk: 5-5-0-2, fri for indfæste."
- "Odsherredske godsregnskab 1754, fæstesките Abildøre gård: Jens Niel-

sen fæster den gård som Nielaus Jensen fradøde, hrtk: 5-5-0-2, indfæstning 10 Rd."

- "Odsherreds gods' fæsteprotokol i 1793, Abildøre: Peder Andersen fæster den gård som Jens Nielsen havde afstået, hrtk: 5-3-3-1 3/9."
- "Odsherredske gods' fæsteprotokol 1805, Abildøre: Hans Larsen fæster den gård som Peder Andersen var fradød og giftede enken, hrtk: 5-3-3-1 3/9." Denne oplysning er et eksempel på, at man ikke altid kan regne med årstallene for overtagelser i fæsteprotokollen. Peder Andersen var nemlig død i 1798, og enken Anna Larsdatter blev gift samme år med Hans Larsen, hvor han må have overtaget gården og altså ikke i 1805.

Rækken af fæstere bliver nu således:

Nielaus Nielsen, fæster 1749-1754

Jens Nielsen, fæster 1754-1793

Peder Andersen, fæster 1793-1798

Hans Larsen, fæster 1805-1827

Anna Lauritsdatter beholdt gården indtil omkring 1830, hvor hun overlod den til sin søn af første ægteskab, Anders Pedersen (1794-1861), der fæstede gården til 1854, hvor han blev gårdejer. Anders Pedersen benævnes som indsiddet i 1829, men som gårdmand i 1832. Han giftede sig i 1828 med Sidse Madsdatter (1798-1862), datter af fæstegårdmand Mads Hansen, der fæstede først Horsebjerggård (Glostrup, matrikelnummer 2) og sidenhen Østergård (Glostrup, matrikelnummer 10).

Anders Pedersens søn, Peder Andersen (1829-1902), købte nu gården og var gårdejer 1863-1868, hvor han solgte gården til sin bror Niels Andersen (1837-1891), efter at han selv i 1865 havde giftet sig med sognefoged Hans Christiansens datter Ane Marie Hansdatter (1841-1881) og samme år overtaget Toftagergård (Hølkerup, matrikelnummer 6).

Denne bror forblev ejer indtil 1891. Hans kone Ane Kirstine Jensdatter sad som ejer indtil 1911, hvor sønnen Jens Laurits Andersen overtog gården. Han solgte sidenhen gården til Christian Ludvig Larsen (1869-1945) gårdejer 1918-1934. Han var søn af gårdmand Lars Madsen på Lønnebjerggård (Abildøre, matrikelnummer 8) og Maren Kirstine Hansdatter og var søstersøn til Peder Andersens kone. Han var gift med Elise Christine Pedersen (1869-1926), datter af gårdmand af Peder Kjeld Pedersen i Brent, Nr. Asminstrup sogn, der igen var søn af gårdmand Peder Jacobsen på Kjeldsgård (Bråde, matrikelnummer 7). Christian Ludvig Larsen ejede også Lønnebjerggård (Abildøre, matrikelnummer 8).

Sønnen Poul Kjeld Larsen (1905-1993) ejede derefter gården indtil 1977; han var gift med Gunhild Jensen (1913-2004) fra Hølkerup. Endelig har deres søn Ib Larsen siddet som ejer siden. Herefter kan rækken afsluttes:

Anna Larsdatter, fæster 1827-omkring 1830
 Anders Pedersen, fæster omkring 1830-1854 og ejer 1854-1861
 Sidse Madsdatter, ejer 1861-1862
 Peder Andersen, ejer 1863-1868
 Niels Andersen, ejer 1868-1891
 Ane Kirstine Jensdatter, ejer 1891-1911
 Jens Laurits Andersen, ejer 1911-1918
 Christian Ludvig Larsen, ejer 1918-1934
 Poul Kjeld Larsen, ejer 1934-1977
 Ib Larsen, ejer 1977-nu

Officersgården (Glostrupgård), Glostrup, gårdnummer 1, matrikelnummer 8

Gården ligger uden for byen (og har vel altid gjort det) og har derfor ikke indgået i fællesskabet. Det vides ikke, hvornår gården har fået navnet Officersgården. Muligvis har gården tidligere været en såkaldt brydegård for kongens høvedsmand. Det kunne fint passe med navnet på gårdens anden fæster, Søren Olufsen Bryde.

I 1688 sad Oluf Rasmussen på gården; han har formentlig giftet sig med forgængerens enke i 1648. Forgængerne nævnes i jordebøgerne. Fæsterækken starter med:

Niels Lauritsen, nævnt på gården i 1602, men ikke i 1592 og var fæster til 1603
 Søren Olufsen Bryde, fæster 1603-1622
 Laurits Nielsen, fæster 1622-1637

Arve Villumsen var fæster 1637-1648; han var formentlig søn af fæstegårdmand Villum Arvesen på Skovgård (Gelstrup, matrikelnummer 3) og selv far til Villum Arvesen (1637-1725) på Gelstrupgård (Gelstrup, matrikelnummer 2) og Peder Arvesen (1633-1690) på Lestrupgård (Lestrup, matrikelnummer 3). Arve Villumsen var vistnok gift med Anna N.N., død omkring 1657, idet begge sønners førstefødte datter kaldtes Anna.

Oluf Rasmussen (1622-1689) var den næste fæster, 1648-1689. Han var nok første gang gift med forgængerens kone; hans anden kone er ukendt; men han fik børn med hende fra 1658. I ekstraskattemandtallet for 1680 skulle han betale tre rigsdaler og otte skilling i skat af ikke mindre end syv heste, 10 køer, 22 får, 14 kvier og tre føl; i 1684 betalte han to rigsdaler og fire mark i skat af en mindre besætning, nemlig fire heste og køer, 10 får, fem kvier, et føl og en bistade.

Sønnen Peder Olufsen (1659-1737) nævnes i 1694. Han var første gang gift med Margrethe Christensdatter (1669-1691), datter af Christen Pedersen på Balslevgård (Høkerup, matrikelnummer 8); anden gang med sin stedbror Villum Arvesens datter Boel Villumsdatter (1670-1738). Han har i starten af

Gårdejer Christian Ludvig Larsen, f. 27. august 1869 i Abildøre og død 9. maj 1945 i Abildøre og kone Elise Christine Pedersen, f. 23. april 1869 i Brent, Nr. Asmindrup og d. 10. januar 1926 i Abildøre.

1700-tallet afgivet halvparten af Officersgården, som blev brugt af landsbyens andre fæstegårdmænd – på nær Søren Ibsen og Knud Jacobsen – som det ses af auktionsprotokollen fra 1726.

I auktionen i 1726 kan man se, at næste skifte finder sted til Peder Olufsens søn Niels Pedersen (1704-efter 1756). Niels Pedersen var gift første gang med Johanne Jensdatter (1706-1738), datter af fæstegårdmand Jens Madsen i Bråde (gårdnummer 3, nu nedlagt); anden gang med Maren Lauritsdatter (1710-1745), datter af Laurits Olufsen på Lindegård (Egebjerg, matrikelnummer 7); og tredje gang med Kirsten Rasmusdatter, datter af husmand Rasmus Ibsen i Bråde. Niels Pedersen kommer i økonomiske problemer i 1750erne, hvor han måtte låne såsæd, både i 1748 (to tønder byg og to tønder havre) og i 1749 (fire tønder byg og fire tønder havre); og han kommer i restance i 1751

Korsvejgård.

med tre rigsdaler og 91 skilling.

I 1754 byttede Niels Pedersen derfor med Jens Olufsen (1722-1802) til et hus i Vig by, denne betalte en rigsdaler og 32 skilling i indfæste. Gårdbyttet ligner en frasættelse, og der er ikke fundet en familiemæssig tilknytning mellem Niels Pedersen og Jens Olufsen; men Jens Olufsens svigermor var dog født i Glostrup. Jens Olufsen var fæster indtil 1794; han var søn af fæstegårdmand Oluf Jensen i Keldstrup i Vig sogn og var først husmand i Vig i perioden 1747-1755. Jens Olufsen var gift med Anne Saxesdatter (1725-1796), datter af fæstegårdmand Saxe Nielsen i Vig og Karen Hansdatter, der var datter af fæstegårdmand Hans Olufsen på Lillevangsgård (Glostrup, matrikelnummer 6). Jens Olufsen nævnes som den første i byen i Oeders Efterretninger i 1771, så det er sandsynligt, at han havde Officersgården på dét tidspunkt.

Omkring 1801 må Jens Olufsens søn, unge Jens Jensen (1765-1830), have byttet med Niels Jensen på Manglebjerggård (Glostrup, matrikelnummer 9), idet det var dennes søn Rasmus Nielsen, der sad på Officersgården ved matrikuleringen omkring 1804. Det nøjagtige skiftetidspunkt er imidlertid ikke fundet i fæsteprotokollerne 1766-1806 og 1810-1820. Måske fandt skiftet faktisk sted i Jens Olufsens tid. Kilderne fortæller følgende:

- "Odsherredske gods regnskab: Niels [Pedersen] lånte såsæd i 1748 (2 Td byg og 2 Td havre) og 1749 (4+4) og kom i restance i 1751 (3 RD 91sk), men ikke i de følgende år."
- "Godsregnskab fæsteskitte 1755 Glodstrup gård: Jens Olsen [Olufsen] fester den gård som Niels Pedersen, har afstået hrtk: 4-7-1-1 2/9, fæstefri."
- "Godsregnskab fæsteskitte 1755: Vig fæstehus: Niels Pedersen fester det hus som Jens Olsen har afstået, årlig afgift 2Rd, indfæste 1Rd 32sk."
- "Odsherredske gods' fæsteprotokol i 1794: Jens Jensen overtager fæstet på den gård i Glostrup, som hans far til ham afstår, hrtk: 4-6-0- 2 9/10." (Matrikelnummer 9 har samme hartkorn i 1749 som matrikelnummer 8, nemlig 4-7-1-1 2/9.)

Fæsterækken kan nu suppleres:

Arve Villumsen, fæster 1637-1648

Oluf Rasmussen, fæster 1648-1689

Peder Olufsen, fæster 1689-1726

Niels Pedersen, fæster 1726-1755

Jens Olufsen, fæster 1755-1794

Jens Jensen, fæster 1794-omkring 1801

Rasmus Nielsen, fæster omkring 1801-1841

Rasmus Nielsen (1774-1841) var fæster, formentlig i perioden 1801-1841. Han var søn af fæstegårdmand Niels Jensen på Manglebjerggård og var gift med

Ellen Mortensdatter (1784-1834), datter af fæstegårdmand Morten Larsen i Sejstrup i Vig sogn.

Svigersonnen Peder Madsen (1811-1885) fæstede gården fra 1842 til 1854, hvorefter han fortsatte som gårdejer frem til 1877. Han var søn af fæstegårdmand Mads Hansen i Eskildstrup, Vig sogn. Han giftede sig i 1842 med Marie Rasmusdatter.

Sønnen Mads Peter Petersen (1846-1907) var gårdejer indtil 1907; han var gift med Marie Jensen (1854-1928), der ejede gården fra sin mands død indtil 1910.

Svigersonnen Mads Lynggaard Boll (1884-1978) var gårdejer indtil 1930. Han var født i Vester Assels i Jylland og gift med Emma Petersen (1878-1947), der altså var født på gården. Han solgte imidlertid gården til Ole Olsen (1901-1990), som var gårdejer til omkring 1968. Han var søn af gårdejer Laurits Olsen og Karen Henriksen i Svinninge i Nr. Asmindrup sogn og gift med Marie Larsen (1914-2003), datter af Vilhelm Ludvig Larsen på Hjørnegård (Glostrup, matrikelnummer 7) og Elise Cecilie Villumsen, datter af Christian Villumsen på Rævebjerg (Abildøre, matrikelnummer 4d).

Sønnen Gunnar Olsen (1935-1983) overtog gården omkring 1968 og ejede den til 1983, hvor forældrene måtte tage gården tilbage. De solgte sidenhen (omkring 1985) gården til Svend Nielsen i Glostrup. Den endelige række kan nu opstilles:

Peder Madsen, fæster 1842-1854 og ejer 1854-1877

Mads Peter Petersen, ejer 1877-1907

Marie Jensen, ejer 1907-1910

Mads Lynggaard Boll, ejer 1910-1930

Ole Olsen, ejer 1930-omkring 1968

Gunnar Olsen, ejer omkring 1968-1983

Ole Olsen, ejer 1983-omkring 1985

Svend Nielsen, omkring 1985-

Unigård (Brådegård), Bråde, gårdnummer 4, matrikelnummer 2

Denne gård blev drevet sammen med en ødegård fra før 1602; gårdene blev endelig sammenlagt ved matriklen i 1688. Her var Anders Jensen (1638-1714) fæster; han havde overtaget gården en gang mellem 1664 og 1680, men sad allerede på en mindre gård i 1664. Den forrige fæster overtog gården helt tilbage i 1636, så der var ikke nogen problemer med at placere de første fæstere i jordebøgerne. Fæsterækken startes herefter med:

Peder Laursen, nævnt 1602 og fæster til 1603

Rasmus Frandsen, fæster 1603-1605

Laurits Jensen, fæster 1605-1636

Officersgården.

Laurits Jonsen, fæster 1636-omkring 1670

Anders Jensens søn kaldtes gamle Jens Andersen (1677-1758), selvom han var yngre end unge Jens Andersen, der overtog en gård i Bråde i 1711. Vi må derfor formode, at Jens Andersen har overtaget sin gård før navnebroren, og at Anders Jensen gik på aftægt før sin død. Anders Jensen var altså fæster fra omkring 1670 til omkring 1710; han var gift med Kirsten Pedersdatter (1649-1724). Hans skat blev i 1683 beregnet ud fra to tyende, fire heste, fem køer, 12 får/svin, tre ungnødder, to føl og to bistader; skattebetalingen beløb sig til en rigsdaler, fem mark og fem skilling.

Gamle Jens Andersen fæstede nu gården fra 1710 til 1750. Han var 33 år, da han overtog gården, men giftede sig først, da moren var død i 1725. Hans kone, Karen Olufsdatter (1699-1749), der var datter af Oluf Jensen på Maglegård, var hans tjenestepige og samtidig hans søster Anna Andersdatters niece, idet denne søster var gift med Oluf Jensens bror Mads Jensen på Skovgård i Hølkerup. Jens Andersen levede længe nok til, at hans søn kunne overtage gårdfæstet:

- "Odsherreds godsregnskab 1750, faldne fæster, Bråde 1/9 del af byens jord: Anders Jensen fæster den gård som faren til ham har afstået formedelst alderdom, hrtk: 6-7-2-2 5/9, indfæstning 10 Rd." Anders Jensen (1730-92) blev den næste fæster, fra 1750 til 1792. Han var gift med Sidse Olufsdatter (1730-1804), en af Oluf Andersen Brydes (i Rørvig) mange døtre. Anders Jensen selv fik fire sønner, der alle blev gårdmænd: Peder Andersen (1752-1798) på Korsvejpgård, Ole Andersen (1755-1831) på Balslevgård (Hølkerup, matrikelnummer 8), Jens Andersen (1758-1818) på Assenbjerggård (Bråde, matrikelnummer 5) og Niels Andersen (1769-1842), som overtager den fædrene gård. Enken Sidse Olufsdatter fortsatte nu åbenbart som fæster indtil omkring 1800, hvorefter sønnen Niels Andersen overtager gården:
- "Fæsteprotokol 1805: Niels Andersen fæster den gård i Bråde by, som Anders Jensens enke til ham har afstået."

Sidse Olufsdatter døde i 1804, men nævnes ikke på gården i folketællingen fra 1801, så Niels Andersen må have overtaget gården før sit bryllup i 1804.

Fæsterækken kan nu skrives:

Anders Jensen, fæster omkring 1670-1710

Gamle Jens Andersen, fæster 1710-1750

Anders Jensen, fæster 1750-1792

Sidste Olufsdatter, fæster 1792-omkring 1800

Niels Andersen, fæster omkring 1800-1842.

Niels Andersen fæstede gården til 1842. Han giftede sig som sagt i 1804, nemlig med Anna Larsdatter, datter af gårdmand Lars Jacobsen på Søndergård (Hølkerup, matrikelnummer 7). Som tidligere beskrevet boede den ældre bror Ole Andersen på gården, til han selv fik sig en gård i Hølkerup i 1803, og brorsønnen Jens Pedersen fra Maglegård blev opfostret hos Niels Andersen efter forældrenes død.

Lars Pedersen overtager gården efter Niels Andersens død; han er nævnt i folketællingen fra 1845, men kendes imidlertid ikke fra kirkebogen.

Hans Christian Wellendorf købte gården i 1847. Han køber næsten samtidigt Bråde: matrikelnummer 4 og lægger gårdene sammen til Brådegård, men blev imidlertid boende på Mantzhøj, hvor han var skovrider. Han kom fra Kiel og var gift med Kathrine Salome Ulrich; hans søn Johan Theodor Wilhelm Wellendorf bestyrede gården. Hans Christian Wellendorf ejede gården, til han døde i 1860, hvorefter sønnen overtog og sad dér indtil 1895, hvor gården blev solgt til Johan Ludvig Berg, der ejede gården indtil 1906, hvor han døde.

Enken Sophie Berg solgte derefter gården til Carl Agerbeck Petersen, der blot ejede den i seks år, idet han i 1912 solgte gården til Ludvig Waldemar Bollhorn. Nu blev det Johannes Andersen, som ejede gården, men også blot i en kort periode (omkring 10 år). Den efterfølgende ejer Clausen solgte også hurtigt, nemlig til Hans Egeskov, der købte et gods i Jylland, da han selv solgte videre til Poul Mortensen. Dennes datter Ingerlise Mortensen og svigersøn Bent Andersen forpagtede gården, men rejste så til Jylland. Endelig overtog ejendomshandler Mostrup gården og solgte til Ole Svendsen, som købte den i 1988. Rækken kan nu afsluttes:

Lars Pedersen, fæster 1842-1847

Hans Christian Wellendorf, ejer 1847-1860

Johan Theodor Wilhelm Christian Wellendorf, ejer 1860-1895

Johan Ludvig Berg, ejer 1895-1906

Carl Agerbeck Petersen, ejer 1906-1912

Ludvig Waldemar Bollhorn, ejer 1912-?

Johannes Andersen, ejer

Clausen, ejer

Brådegård omkring 1891.

Hans Egeskov, ejer
 Poul Mortensen, ejer
 Ingerlise Mortensen, ejer
 Mostrup, ejer
 Ole Svendsen, ejer 1988-nu

Skovgård, Hølkerup, gårdnummer 8, matrikelnummer 12

Laurits Jensen (1655-1691) sad på gården i 1688; han var blevet gift 10 år tidligere med Anna Lauritsdatter (1638-1697). I 1658 havde hun giftet sig med Jens Olufsen (før 1610-1678), som sad på gården i 1664; han havde været gift én gang tidligere. Jens Olufsen kan følges i jordebøgerne tilbage til 1633. Ved matriklen i 1664 er gården karakteriseret som "Nogenlunde ved Magt"; det var ikke ualmindeligt, eftersom der var mange ødegårde efter svenskekrigene og kun få var "Gode". Også længere tilbage kan rækken af fæstere fastlægges.

Laurits Jensen selv døde allerede i 1691, hvorefter hans stedsøn Mads Jensen (1665-1720) overtog gården. Denne var altså søn af Jens Olufsen; han giftede sig første gang med Sidse Madsdatter (1658-97), datter af unge Mads Pedersen på Højbjergsminde (Abildøre, matrikelnummer 6), og anden gang med

Anna Andersdatter, datter af Anders Jensen på Unigård. I 1720 døde Mads Jensen, og hans enke Anna Andersdatter (1680-1725) giftede sig med Bertel Nielsen (1695-1775). Fæsterækken kan derfor startes med:

Mogens Ibsen, fæster i 1602 og indtil 1607

Poul Mortensen, fæster 1607-1611

Peder Laursen, fæster 1611-1633

Jens Olufsen, fæster 1633-1678

Laurits Jensen, fæster 1678-1691

Mads Jensen, fæster 1691-1720

Bertel Nielsen var fæster på gården 1720-1775. Han var søn af Niels Pedersen på Nordgård (Hølkerup, matrikelnummer 2) og giftede sig anden gang med Margrethe Sivertsdatter (1707-1745), datter af fæstegårdmand Sivert Jensen fra Siddinge, og tredje gang med Boel Madsdatter (f. 1718), datter af Jens Madsen på Søndergård (Egebjerg, matrikelnummer 5).

Bertel Nielsens søn af tredje ægteskab overtog gården, som ses i den eneste oplysning fra fæsteprotokollerne om denne gård:

- "Fæsteprotokol for Det Odsherredske gods 1775: "Jens Bertelsen fæster den gård i Hølkerup, som Bertel Nielsen er fradød, hrtk: 7-6-2-½."

Jens Bertelsen (1748-1807) var fæster frem til 1807; han var gift med Dorthie Nielsdatter (1751-1825), skovfoged Niels Mathiesens datter. Jens Bertelsens søn Niels Jensen (1783-1869) fæstede den fædrene gård 1807-1855, hvorefter han ejede den frem til 1857. Han var gift med Maren Nielsdatter (1782-1855) fra Ørslev ved Sorø.

Sønneren Jens Nielsen (1820-81), var gårdejer fra 1857 til 1881 og var gift med Karen Sophie Andersdatter (f. 1825). Efter sin mands død drev Karen Sophie Andersdatter gården videre til 1889, hvor hun solgte til sin halvsøsters søn Jens Peter Nielsen (1864-1926).

Jens Peter Nielsen forblev som gårdejer frem til 1924. Han var søn af Niels Ottosen på Abildgård og gift med Elise Marie Larsdatter, (1866-1949), datter af Lars Nielsen i Hølkerup og Ellen Andersdatter. Deres søn Jens Nielsen (1896-1979) ejede gården i blot to år; han var gift med Helga Sofie Jensen (1900-1981) fra Fårevejle. Dette ægtepar solgte så gården til Jens Nielsens mors fætter, Peter Petersen (1873-1933), der var maltgører i Bråde.

Peter Petersen var gårdejer frem til 1933. Han var selv søn af Jacob Pedersen i Bråde og Mariane Andersdatter (der som sagt var søster til ovennævnte Ellen Andersdatter og Karen Sophie Andersdatter). Peter Petersen var gift med Anna Cecilie Andersen (1873-1960). Deres søn Kristen Petersen (1899-1967), gift med Marie Rasmussen, født 1901 på Skibshøjgård, havde gården frem til 1967, hvorefter enken drev den, til sønnen Bent Petersen (1939-) overtog.

Skovgård.

Bent Petersen, gift med Karen Olsen, var bestyrer fra 1967 til 1971, hvor han købte gården. Ejerrækken kan afsluttes endeligt:

Bertel Nielsen, fæster 1720-1775

Jens Bertelsen, fæster 1775-1807

Niels Jensen, fæster 1807-1855 og ejer 1855-1857

Jens Nielsen, ejer 1857-1881

Karen Sophie Andersdatter, ejer 1881-1889

Jens Peter Nielsen, ejer 1889-1924

Jens Nielsen, ejer 1924-1926

Peter Petersen, ejer 1926-1933

Kristen Petersen, ejer 1933-1967

Marie Rasmussen, ejer 1967-1971

Bent Petersen, ejer 1971-nu

Indviklede familiefæsteforhold

På en af de store gårde, Sankerbjerggård (Gelstrup, matrikelnummer 1), var Sivert Sørensen fæster frem til sin død i 1695. Hans enke Lucie Andersdatter giftede sig nu med fæstegårdmand Peder Pedersen. Sivert Sørensens datter Sidse Sivertsdatter giftede sig med fæstegårdmand Laurits Pedersen Krag på Kråsagergård (Frostrup, matrikelnummer 2), men fik ingen børn og overdrog derfor gården til halvbroren, fæstegårdmand Peder Pedersen. En anden datter af Sivert Sørensen, Kirsten Sivertsdatter, blev gift med fæstegårdmand Villum Nielsen på Ormagergård (Glostrup, matrikelnummer 3).

Kirsten Sivertsdatters søn Niels Villumsen giftede sig med enken Ingeborg Knudsdatter, der var blevet alene med en gård i Højby. Hun var datter af fæstegårdmand Knud Jacobsen på Horsebjerggård/Hjørnegård (Glostrup, matrikelnumre 2 og 7). Som kompensation fik Ingeborg Knudsdatters søn af første ægteskab, Jens Mikkelsen, den tidligere nævnte Kråsagergård Fro-

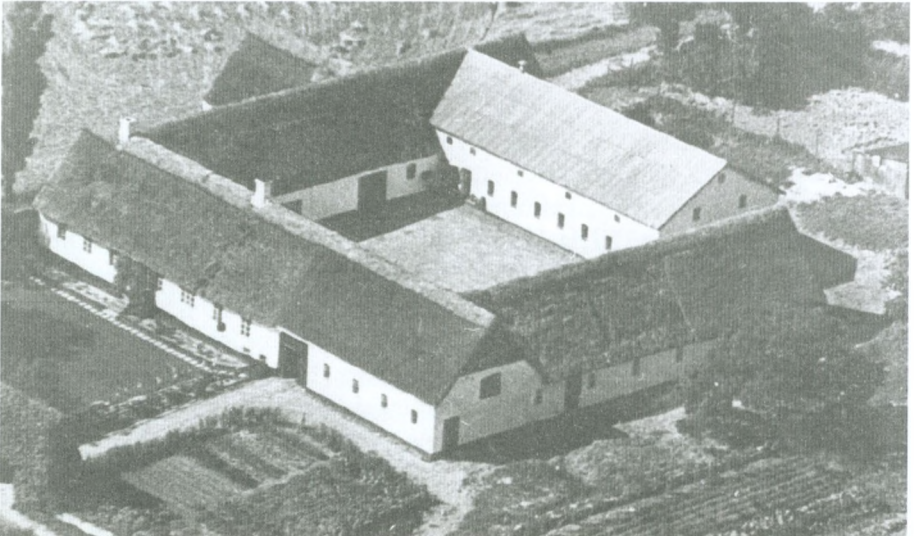
Familiebillede fra Skovgård. Yderst til venstre ses Peter Petersen og kone Anna Cecilie Andersen; yderst til højre ses Christian Frandsen, der var gift med Maren Kjerstine Pedersdatter (født på Maglegård), som var søster til Jacob Pedersen og altså dermed fæster til Peter Petersen. Pigen med slangekrøllerne i midten af billedet er Karen Ingeborg Frandsen, et barnebarn af Maren Kjerstine Pedersdatter. Fotografiet er fra omkring 1925.

strup, da Peder Pedersen døde ung i 1751, og han gifter sig med dennes enke, Sidse Madsdatter; hun var selv datter af fæstegårdmand Mads Jensen på Skovgård (Hølkerup, matrikelnummer 12). Ingeborg Knudsdatters anden søn af første ægteskab, Niels Mikkelsen, giftede sig til Kjeldsgård (Bråde, matrikelnummer 7), da Sidse Madsdatters bror, fæstegårdmand Anders Madsen døde i 1773.

De indviklede familiefæsteforhold fortsætter i 1800-tallet, idet Niels Mikkelsens søn Niels Nielsen ikke havde nogen børn, hvorefter hans farbror Jens Mikkelsens oldebarn Peder Jacobsen overtager fæstet og – ifølge familietraditionen – efter en 'slægtsfejde', idet Niels Nielsens fraseparerede kone Sidse Pedersdatter (datter af fæstegårdmand Peder Madsen i Bråde), som var brordatter af den tidligere fæster Anders Madsen, ville have sin familie tilbage på gården. I øvrigt var det blot en anden gren af familien, idet Jens Mikkelsens kone Sidse Madsdatter var søster til både Anders Madsen og Peder Madsen – og altså alle børn af Mads Jensen på Skovgård.

I det hele taget er næsten alle fæster – der overdrages frivilligt – videregivet

Gårdejer Peder Jacobsen, f. 17. marts 1810 i Egebjerg og d. 28. december 1875 i Bråde

Kjeldsgård.

til en eller anden form for familie. I de tilfælde, hvor dette ikke skete, er årsagen muligvis, at familieskabet ikke har kunnet fastslås, eller at to gårde blev byttet, hvad der hændte i enkelte tilfælde. Familieoverdragelserne fortsætter også, da bønderne selv ejede deres gårde. Det så vi på Skovgård. Som et andet eksempel kan tages Søndergård (Egebjerg, matrikelnummer 5). Jørgen Stage Larsens tip-oldefar Rasmus Nielsen købte denne gård i 1896 af sin kone Karen Marie Pedersdatters kusine Inger Kirstine Rasmusdatter; og arvingerne til Rasmus Nielsens søn Niels Peter Laurits Rasmussen (blandt andet Jørgen Stage Larsens morfar Rasmus Thorvald Rasmussen) solgte herefter gården i 1959 til Jørgen Stage Larsens mormors bror Niels Otto Nielsens søn, Knud Gaarde Nielsen, hvis datter Trine Gaarde Nielsen i dag ejer gården.

Anetavler

Ved at anvende rækkerne over gårdfæstere og -ejere for de forskellige gårde er det som tidligere påvist muligt at følge en familie gennem en 400-årig periode i Egebjerg sogn. For yderligere at give en fornemmelse af hvor meget, der er at hente i forskningsmaterialet, opstilles nu en anetavle for Maren Kjerstine Pedersdatter, der er født 16. april 1853 i Bråde. Det bør nævnes, at anetavlen er angivet med så fuldstændige oplysninger, det var muligt, og det indebærer blandt andet, at de enkelte forfædre, der ikke stammer fra Egebjerg sogn, også er medtaget. For at få et hurtigt overblik over, hvem af forfædrene, som kan udredes af gårdrækkerne, er navnene på disse forfædre angivet med fed skrift.

Proband	
1	Maren Kjerstine Pedersdatter, f. 16. april 1853 i Bråde, d. 17. december 1924 i Sundby, København. ~ 29. marts 1878 i Egebjerg med købmand, sidenhen bogholder Christian Frandsen, f. 13. august 1850 i Rejsby sogn, d. 25. juli 1936 i Sundby.
Forældre	
2	Gårdmand Peder Jensen, f. 23. juli 1824 i Bråde, d. 17. marts 1869 i Bråde, ~ 4. juni 1847 i Højby.
3	Anne Jacobsdatter, f. 14. marts 1815 i Sonnerup, Højby sogn, d. 11. december 1890 i Bråde.
Bedsteførelde	
4	Gårdmand Jens Pedersen, f. 28. august 1788 i Bråde, d. 5. november 1866 i Bråde, ~ 4. oktober 1816 i Nykøbing Sjælland.
5	Karen Pedersdatter, f. 4. december 1788 i Bøsserup, d. 8. maj 1855 i Bråde.
6	Husmand Jacob Hansen, f. 1. januar 1787 i Nyrup, Højby sogn, d. 11. januar 1845 i Sonnerup, ~ 30. august 1811 i Nykøbing Sjælland.
7	Bodil Olesdatter, f. 17. februar 1790 i Svinninge, Nr. Asmintrup sogn, d. 11.6.1858 i Sonnerup.

Oldeforældre	
8	Fæstegårdmand Peder Andersen , f. 2. august 1751 i Bråde, d. 10. maj 1798 i Abildøre, ~ 15. juni 1788 i Egebjerg.
9	Sidse Jensdatter , f. 20. juli 1762 i Glostrup, d. 15. november 1790 i Glostrup.
10	Fæstegårdmand Peder Andersen , f. 5. november 1756 i Bråde, d. 14. september 1834 i Bøsserup, ~ 30. november 1783 i Egebjerg.
11	Sigvardine Sivertsdatter , f. juni 1756 i Lure Mølle, Nr. Asmindrup sogn, d. 20. februar 1829 i Bøsserup.
12	Fæstehusmand Hans Nielsen , f. maj 1739 i Stårup, Højby sogn, d. april 1796 i Nyrup, ~ 3. februar 1782 i Højby.
13	Marie Jacobsdatter , f. 7. maj 1759 i Nyrup, d. november 1812 i Nyrup.
14	Fæstegårdmand Ole Pedersen , f. 28. oktober 1757 i Gundestrup, Grevinge sogn, d. 9. oktober 1841 i Svinninge, ~ 14. maj 1786 i Nr. Asmindrup.
15	Ane Larsdatter , f. november 1761 i Svinninge, d. 3. oktober 1837 i Svinninge.
Tip-oldeforældre	
16	Fæstegårdmand Anders Jensen , f. marts 1730 i Bråde, d. 16. juli 1792 i Bråde, ~ 6. juni 1751 i Rørvig, Rørvig sogn.
17	Sidse Olufsdatter , f. omkring 1730 i Rørvig, d. 29. februar 1804 i Bråde.
18	Fæstegårdmand Jens Olsen , f. oktober 1722 i Vig, Vig sogn, d. 10. april 1802 i Glostrup, ~ 9. juli 1747 i Vig.
19	Anna Saxesdatter , f. juni 1726 i Vig, d. 11.6.1796 i Glostrup.
20	Fæstehusmand og bødker Anders Petersen , f. 1716 i Odstrup, Grevinge sogn, d. 27. februar 1762 i Bråde, ~ 1. april 1751 i Egebjerg.
21	Anna Pedersdatter , f. december 1730 i Bråde, d. 7. april 1804 i Bråde.
22	Møller og fæstegårdmand Sivert Avesen , f. maj 1725 i Lestrup, d. juni 1756 i Lure Mølle, ~ 20. oktober 1748 i Egebjerg.
23	Anna Jensdatter , f. februar 1725 i Hølkerup, d. 2. oktober 1783 i Abildøre.
24	Indsiddet Niels Jensen , f. omkring 1691, d. tidligst 1771 i Stårup, ~ 18. november 1736 i Højby.
25	Kirsten Oldsdatter , d. tidligst 1739 i Stårup.
26	Fæstegårdmand Jacob Hansen , f. omkring 1720 i Klint, Højby sogn, d. 1768 i Nyrup, ~ 21. november 1740 i Nykøbing Sjælland.
27	Anne Jensdatter , f. 9. juli 1724 i Nyrup, d. tidligst 1759 i Nyrup.
28	Fæstegårdmand Peder Olsen , f. omkring 1717, d. 1757 i Grevinge, Grevinge sogn, ~ 24. juni 1751 i Vig.
29	Anne Hansdatter , f. 1727 i Jyderup, Jyderup sogn, d. 1773 i Hønsinge, Vig sogn.
30	Sognefoged og fæstegårdmand Lars Pedersen , f. 1730 i Svinninge, d. marts 1768 i Svinninge, ~ 17. november 1754 i Nr. Asmindrup.
31	Sidse Olesdatter , f. maj 1727 i Svinninge, d. august 1806 i Svinninge.
Tip(2)-oldeforældre, ikke fuldstændig liste	
32	Fæstegårdmand Jens Andersen , f. omkring 1677 i Bråde, d. 11. november 1758 i Bråde, ~ 19. august 1725 i Egebjerg.
33	Karen Olufsdatter , f. maj 1699 i Bråde, d. 1. februar 1749 i Bråde.
34	Fæstegårdmand Oluf Andersen Bryde , f. januar 1704 i Rørvig, d. februar 1765 i Rørvig.
35	Maren N.N. , f. omkring 1706, d. omkring 1732 i Rørvig.
36	Fæstegårdmand Ole Jensen , f. omkring 1686 i Jyderup, d. juli 1751 i Kelstrup, Vig sogn, ~ 19. juni 1718 i Vig.
37	Anna Jensdatter , f. omkring 1687 i Jyderup, d. 5. juni 1772 i Glostrup.
38	Fæstegårdmand Saxo Nielsen , f. omkring 1688 i Eskilstrup, Vig sogn, d. juni 1776 i Vig. ~ 15. november 1722 i Vig.

39	Kirsten Hansdatter , f. omkring 1699 i Glostrup, d. februar/marts 1771 i Vig.
40	Peder Pedersen , f. før 1695. ~ 1715 i Grevinge.
41	Martha Andersdatter , f. før 1697.
42	Fæstegårdmand/fæstehusmand Peder Olufsen , f. omkring 1687 i Bråde, d. 15. december 1748 i Bråde, ~ 1717 i Egebjerg.
43	Mette Pedersdatter , f. august 1699 i Bråde, d. 3. november 1750 i Bråde.
44	Fæstegårdmand Arve Nielsen , f. februar 1670 i Bråde, d. maj 1736 i Lestrup, ~ 2. november 1721 i Egebjerg.
45	Anne Sivertsdatter , f. januar 1693 i Gelstrup, d. 2. marts 1772 i Lestrup.
46	Rytter Jens Engels , f. omkring 1700, d. efter 1725.
47	Else Nielsdatter , f. 30. december 1701 i Hølkerup, d. 7. oktober 1759 i Abildøre.
52	Fæstegårdmand Hans Jacobsen , f. omkring 1692, d. 5. april 1763 i Klint.
53	Sidse Lauritsdatter , f. senest 1695, d. 27. november 1746 i Klint.
54	Fæstegårdmand Jens Jensen Kampe , f. senest 1686, d. 19. maj 1757 i Nyrup, ~ 22. maj 1718 i Højby.
55	Karen Lauritsdatter , f. senest 1698, d. 1744 i Nyrup.
58	Fæstegårdmand Hans Jensen , f. omkring 1702, d. 1759 i Jyderup, ~ 1725 i Vig.
59	Maren Andersdatter , f. omkring 1694, d. 1753 i Jyderup.
60	Fæstegårdmand Peder Rasmussen , f. omkring 1693, d. 1. januar 1766 i Svinninge.
61	Maren Nielsdatter , f. omkring 1698, d. 1765 i Svinninge.
62	Fæstegårdmand Ole Larsen , f. omkring 1695, d. 23. april 1758 i Svinninge.
63	N.N. Pedersdatter , f. omkring 1694 i Skaverup, Nr. Asmindrup sogn, d. 19. december 1779 i Svinninge.
Tip(3)-oldeforældre, ikke fuldstændig liste	
64	Fæstegårdmand Anders Jensen , f. før 1638, d. maj 1714 i Bråde.
65	Kirsten Pedersdatter , f. omkring 1649, d. juni 1724 i Bråde.
66	Fæstegårdmand Oluf Jensen , f. februar 1663 i Hølkerup, d. januar 1709 i Bråde, ~ 12. august 1683 i Egebjerg.
67	Sidse Pedersdatter , f. omkring 1659 i Ulkerup, d. 21. februar 1740 i Ulkerup.
68	Fæstegårdmand Anders Nielsen Bryde , f. oktober 1666 i Rørvig, Rørvig sogn, d. februar 1740 i Rørvig, ~ omkring 1700.
69	Karen N.N. , f. omkring 1672, d. juni 1749 i Rørvig.
72	Fæstegårdmand Jens Olsen .
73	Dorthe N.N.
74	Smed og fæstegårdmand Jens Nielsen Smed , f. omkring 1650, d. omkring 1710 i Jyderup.
75	Maren Lauritsdatter , f. omkring 1665 i Jyderup, d. januar 1737 i Jyderup.
76	Fæstegårdmand Niels Saxesen , f. senest 1668, d. tidligst 1709.
78	Fæstegårdmand Hans Olufsen , f. januar 1667 i Glostrup, d. 6. maj 1737 i Glostrup, ~ omkring 1690.
79	Karen Olufsdatter , f. omkring 1669, d. september 1714 i Glostrup.
84	Fæstegårdmand Oluf Jensen , f. februar 1663 i Hølkerup, d. januar 1709 i Bråde, ~ 12. august 1683 i Egebjerg.
85	Sidse Pedersdatter , f. omkring 1659 i Ulkerup, d. 21. februar 1740 i Ulkerup.

86	Fæstegårdmand Peder Andersen, f. april 1670 i Glostrup, d. marts 1728 i Bråde, ~ 30. november 1696 i Egebjerg.
87	Sidse Jensdatter, f. august 1669 i Abildøre, d. marts 1735 i Bråde.
88	Fæstegårdmand Niels Lauritsen, f. omkring 1633, d. juli 1703 i Lestrup.
89	N.N. Arvesdatter, f. omkring 1640 i Glostrup, død omkring 1683 i Lestrup.
90	Fæstegårdmand Sivert Sørensen, f. omkring 1646, d. maj 1695 i Gelstrup.
91	Lucie Andersdatter, f. omkring 1663, d. august 1736 i Gelstrup.
94	Fæstegårdmand Niels Hansen, f. marts 1665 i Hølkerup, d. 4. juni 1740 i Abildøre, ~ 15. september 1689 i Egebjerg.
95	Anna Mogensdatter, f. omkring 1663 i Abildøre, d. september 1723 i Hølkerup.
122	Fæstegårdmand Niels Nielsen Væring.
126	Fæstegårdmand Peder Madsen, d. omkring 1717 i Skaverup.
127	Gjertrud Larsdatter, f. omkring 1668 i Skaverup, d. 1744 i Højby.
Tip(4)-oldeforældre, ikke fuldstændig liste	
132	Fæstegårdmand Jens Olufsen, f. omkring 1610, d. senest 1678 i Hølkerup, ~ 5. juni 1659 i Egebjerg.
133	Anna Lauritsdatter, f. omkring 1638, d. december 1697 i Hølkerup.
134	Fæstegårdmand Peder Nielsen, f. senest 1610, d. omkring 1680 i Ulkerup, ~ 23. maj 1659 i Egebjerg.
135	Kirsten Jensdatter, f. omkring 1637, d. 1708 i Ulkerup.
136	Fæstegårdmand Niels Christensen Bryde, f. senest 1646, d. tidligst 1666 i Rørvig.
150	Fæstegårdmand Laurits Nielsen, f. senest 1645, d. omkring tidligst 1680 i Jyderup, ~ senest 1685.
156	Fæstegårdmand Oluf Lauritsen, f. senest 1637, d. omkring 1679 i Glostrup.
168	Fæstegårdmand Jens Olufsen, f. omkring 1610, d. senest 1678 i Hølkerup, ~ 5. juni 1659 i Egebjerg.
169	Anna Lauritsdatter, f. omkring 1638, d. december 1697 i Hølkerup.
170	Fæstegårdmand Peder Nielsen, f. senest 1610, d. omkring 1680 i Ulkerup, ~ 23. maj 1659 i Egebjerg.
171	Kirsten Jensdatter, f. omkring 1637, d. 1708 i Ulkerup.
172	Fæstegårdmand Anders Nielsen, f. omkring 1629, d. februar 1700 i Glostrup, ~ 19. oktober 1662 i Egebjerg.
173	Mette Westisdatter, f. senest 1645 i Egebjerg, d. omkring 1678 i Glostrup.
174	Fæstegårdmand Jens Olufsen, f. senest 1620, d. senest 1684 i Abildøre.
178	Fæstegårdmand Arve Villumsen, f. senest 1610 i Gelstrup, d. omkring 1646 i Glostrup.
179	Anna N.N., f. senest 1615, d. omkring 1658 i Glostrup.
180	Fæstegårdmand Søren Nielsen, f. senest 1615, d. tidligst 1664 i Glostrup.
181	Sidse Hansdatter, f. omkring 1603, d. 1687 i Gelstrup.
188	Fæstegårdmand Hans Mikkelsen, f. omkring 1628, d. oktober 1694 i Hølkerup, ~ 16. oktober 1659 i Egebjerg.
189	Maren Nielsdatter, f. omkring 1636, d. marts 1688 i Hølkerup.
190	Fæstegårdmand Mogens Madsen, f. omkring 1620 i Abildøre, d. maj 1691 i Abildøre.
191	Karen Pedersdatter, f. omkring 1623, d. januar 1684 i Abildøre.
254	Fæstegårdmand Lars Pedersen, f. senest 1648, d. tidligst 1668 i Skaverup.

255	Anne N.N., f. senest 1648, d. tidligst 1668.
Tip(5)-oldeforældre, ikke fuldstændig liste	
272	Fæstegårdmand Christen Nielsen Bryde, f. senest 1626, d. tidligst 1646 i Rørvig.
346	Sædedegn Westi Mikkelsen, f. omkring 1616, d. 16. september 1695 i Egebjerg.
347	Esther N.N., f. senest 1625, d. omkring 1656 i Egebjerg.
356	Fæstegårdmand Villum Arvesen, f. senest 1580 i Ebbeløkke, Højby sogn, d. tidligst 1617 i Gelstrup.
376	Fæstegårdmand Mikkel Hansen, f. senest 1608. ¹
380	Fæstegårdmand Mads Lauritsen, f. senest 1600. ²
Tip(6)-oldeforældre, ikke fuldstændig liste	
712	Fæstegårdmand Arve Villumsen, f. senest 1560, d. tidligst 1591 i Ebbeløkke. ³

Uddybende noter

- ¹ Ved Hans Mikkelsens bryllup angives det, at han kommer fra Lestrup. Samtidig vides det, at han er født omkring 1628. I Dragsholms jordebog fra 1626 optræder en fæstegårdmand Mikkel Hansen, der derfor muligvis kan være far til Hans Mikkelsen.
- ² Da sønnefæste ikke er så almindeligt, er det ikke helt sikkert, at Mads Lauritsen er far til Mogens Madsen, selv om han var dennes forgænger på fæstet.
- ³ Det er ikke helt sikkert, at Arve Villumsen er far til Villum Arvesen. Arve Villumsen er nævnt i Dragsholm lens regnskaber i 1592. Oplysningen stammer fra Morten Møller Hansen, Brøndby.

Maren Kjerstine Pedersdatter, f. 16. april 1853 på Maglegård i Bråde, d. 17. december 1924 i Sundby, København.

Som det kan ses, stammede størstedelen af Maren Kjerstine Pedersdatters familie fra Egebjerg sogn; faktisk er der ikke én af hendes opsporede 110 forfædre, der ikke kommer fra enten Egebjerg sogn eller de nærliggende Grevinge, Højby, Jyderup, Nr. Asmindrup, Rørvig og Vig sogne, og dét selv om anetavlen dækker en periode på 324 år, nemlig fra omkring 1560 til 1824, hvor Maren Kjerstine Pedersdatters far Peder Jensen fødes.⁶² Det passer meget godt med, at i 1600-tallets England fandt en mand på landet stort set altid sin kommende kone inden for en afstand af blot 500 m. Med cyklens opfindelse steg denne afstand noget, men dog ikke mere end til det tredobbelte. Selv efter bilens fremkomst blev halvdelen af ægteskaberne mellem 1940 og 1960 stadig indgået mellem par, der var vokset op inden for en afstand af 1500 m eller mindre af hinanden.⁶³ Det vil igen sige, at byer, selv landsbyer, i ældre tider udgjorde næsten helt selvstændige befolkningsgrupper. Dertil kom, at Odsherred før Lammefjordens udtørring nærmest var en ø, hvortil ikke mange fremmede kom; de, som gjorde, kom med skib til Rørvig, Nykøbing Sjælland, Odden eller Abildøre via Tuse næs. Indgiftede ægtepar var derfor formentlig endnu mere udbredt her end på det meste af det øvrige Sjælland.

Forældrene Peder Jensen og Ane Jacobsdatter med ét af deres børn.

Stærke aner

Ud fra rækkerne over gårdfæstere og -ejere er det også muligt at identificere de personer, som har fået meget store efterslægter – og selvfølgelig også de personer, der ikke efterlader sig efterkommere overhovedet. Degnen Westi Mikkelsen (født omkring 1616, død 16. september 1695 i Egebjerg),⁶⁴ Villum Arvesen (født senest 1580, formodentlig i Ebbeløkke, død tidligst 1617 i Gelstrup) og Jens Olufsen (født omkring 1610, død senest 1678 i Hølkerup) er blandt dem, som får store efterslægter.⁶⁵ Alle tre personer optræder da også blandt Maren Kjerstine Pedersdatters forfædre; Jens Olufsen gør det endda to gange som hendes tip(4)-oldefar. Jørgen Stage Larsen nedstammer endda syv gange fra Jens Olufsen, tre gange fra Villum Arvesen og to gange fra Westi Mikkelsen.

Det er også interessant at se på, hvor mange af de nuværende gårdejere i Egebjerg sogn, der nedstammer fra de gamle gårdfæstere. Ved 'nuværende' forstås i den sammenhæng år 1990, idet der herefter sker en større nedlæggelse af gårde og udskiftning med udefra kommende personer. Ud fra rækkerne kan det påvises, at 23 af de nuværende gårdejere nedstammer fra (blandt andre) 14 af de stærkeste aner af gårdfæsterne fra 1600- og 1700-tallet. Alle de

gårdejere, som familiemæssigt er knyttet sammen, nedstammer selvfølgelig fra flere af disse 14 stærke aner. De otte stærke aner bliver herefter – med de af deres børn, svigerbørn eller eventuelt børnebørn i parentes, som har bidraget mest til efterfølgerne:

- **Arve Villumsen** i Glostrup; forfader til 22 nuværende gårdejere; efterkommere via Peder Arvesen i Lestrup, Villum Arvesen i Gelstrup og Niels Lauritsen i Lestrup. Der er påvist i alt ikke færre end 2975 efterkommere i 15 generationer fra Arve Villumsen.
- **Jens Olufsen** i Hølkerup; forfader til 19 nuværende gårdejere; efterkommere via Mads Jensen i Hølkerup, Oluf Jensen i Bråde og Anders Jensen i Bråde. Der er påvist i alt 2363 efterkommere i 14 generationer.
- **Peder Jensen Krag** i Abildøre; forfader til 15 nuværende gårdejere; efterkommere via Peder Pedersen i Lestrup, Anders Pedersen Krag i Frostrup og Niels Knudsen i Lestrup. Der er påvist i alt 1683 efterkommere i 14 generationer.
- **Degnen Westi Mikkelsen** i Egebjerg; forfader til 15 nuværende gårdejere; efterkommere via Anders Nielsen i Glostrup og Christian Hansen i Gelstrup. Der er påvist i alt 1532 efterkommere i 15 generationer.
- **Oluf Lauritsen**, Glostrup; forfader til 19 nuværende gårdejere; efterkommere via Hans Olufsen i Glostrup og Saxo Nielsen i Vig. Der er påvist i alt 1457 efterkommere i 14 generationer.
- **Niels Pedersen** i Ulkerup; forfader til 19 nuværende gårdejere; efterkommere via Jens Nielsen i Abildøre og Anders Pedersen Krag i Frostrup. Der er påvist i alt 1356 efterkommere i 14 generationer.
- **Sivert Sørensen** i Gelstrup; forfader til 15 nuværende gårdejere; efterkommere via Arve Nielsen i Lestrup og Villum Nielsen i Glostrup. Der er påvist i alt 1087 efterkommere i 13 generationer.
- **Peder Boesen** i Abildøre og sidenhen Gudmindrup i Højby sogn; forfader til 16 nuværende gårdejere; efterkommere via Peder Pedersen i Gelstrup, Jens Andreasen i Hølkerup og Laurits Pedersen i Nygård i Højby sogn. Der er påvist i alt 940 efterkommere i 13 generationer.

Af disse stærke aner er det kun Oluf Lauritsen og Jens Olufsen der er 'almindelige' gårdfæstere; de andre har alle haft en mere fremtrædende position, enten som store gårdmænd eller som degn. Seks andre påviste stærke aner er:

- **Niels Christensen** i Glostrup og Hølkerup; forfader til 11 nuværende gårdejere; efterkommere via Niels Nielsen i Abildøre og Søren Nielsen i Hølkerup.
- **Niels Hansen** i Hølkerup; forfader til 11 nuværende gårdejere; efterkommere via Oluf Ungersen i Hølkerup og soldat Jens Engels i Hølkerup.
- **Mads Madsen** i Abildøre; forfader til 11 nuværende gårdejere; efterkom-

mere via Niels Madsen i Abildøre.

- **Knud Jacobsen** i Glostrup; forfader til 10 nuværende gårdejere; efterkommere via Mikkel Andersen i Højby og Jacob Knudsen i Ulkerup.
- **Niels Pedersen** i Abildøre; forfader til 9 nuværende gårdejere; efterkommere via Niels Nielsen i Abildøre, Arve Pedersen i Hølkerup og Anders Jensen i Hølkerup.
- **Unger Jensen** i Hølkerup; forfader til 6 nuværende gårdejere; efterkommere via Lars Ungersen i Bråde, Oluf Ungersen i Hølkerup og Hans Pedersen i Gelstrup.

Materiale af statistisk karakter

Før yderligere statistik uddrages af forskningsmaterialet bør det nævnes, at for landsbyerne Frostrup og Gelstrup (indtil 1800) er grundlaget meget spinkelt, idet der blot var to og tre gårde; antallet af gårde i Gelstrup efter 1800 steg dog til fem. I Egebjerg og Ulkerup domineres det statistiske materiale af de to store gårde, hvor det til tider ikke var 'almindelige' bønder, der var fæstere. I Ulkerup har den store gård, Gamle Ulkerupgård (nummer 4), en fæstelængde på blot 16 år; byen påvirkes selvfølgelig også af nedlæggelsen i 1782. Landsbyerne i vest kan have større berøringsflade med Vig sogn end de andre (lands)byer. Tiden før 1700 er påvirket af et mere usikkert materiale, idet der er en del fæstere, hvor oplysningerne er sparsomme. Andelen af ukendte er derfor større her. Ser man bort fra dette, er det muligt at opstille tabellerne 17a og 17b. (Tallene i procent er afrundet til hele tal.)

Fæsteperioden er i gennemsnit 26 år, hvilket antyder, at de fleste fæstere forblev på den samme gård gennem hele livet. Generelt er fæsteperioden længst før 1700, nemlig 29 år. Herefter falder perioden til 24 år i 1700-1750, hvorefter den igen stiger i begge efterfølgende perioder 1750-1800 og efter 1800. Der kan dog som sagt være lidt usikkerhed for den ældste periode. I enkelte byer – Gelstrup og Ulkerup – falder fæsteperioden uden for gennemsnittet, nemlig henholdsvis 30 år og 21 år. For Ulkerup kan dette forklares ved, at Gamle Ulkerupgård har større udskiftning end de almindelige fæstegårde. Endvidere nedlægges landsbyen jo i 1782, hvorved alle fæsteperioderne ophører. For Gelstrup er det den gennemsnitlige levealder, der spiller positivt ind.

Med hensyn til alder ved fæstetilrædelse er det første fæstetilrædelse, der så vidt muligt er brugt. Der er lidt usikkerhed for de fæstere, som måske har haft anden gård eller hus tidligere. Dog er gennemsnittet næsten det samme for alle byer, så alderen 30 år er nok temmelig tæt på den faktiske alder.

Fæsterne bliver i gennemsnit 65 år gamle; men der er forskel mellem landsbyerne. Igen er det Ulkerup (62 år) og Gelstrup (70 år), som skiller sig ud. Det kan her ikke skyldes Gamle Ulkerupgård, da fæsternes levealder her er den samme som på de andre gårde. Det er en enkelt fæster (Lars Andersen på

gård nummer 2), der dør kun 26 år gammel, og ni fæstere, som dør, da de er i 40'erne, der trækker gennemsnittet på levealderen ned. I Gelstrup er det en enkelt gård, Gelstrupgård (matrikelnummer 2), hvor tre fæstere (Villum Arvesen, 1637-1725, Lars Larsen, 1744-1832, og Anders Larsen, 1808-1893) dør i en alder over 80 år, som trækker gennemsnittet op. For de tre tidsperioder er tendensen for levealderen den samme som for fæsteperioden.

Det er også muligt at udtale sig om, hvorfra fæsterne kommer, og igen er der forskel mellem (lands)byerne. I Egebjerg (47 procent), Frostrup (42 procent), Glostrup (43 procent) og Unnerud (43 procent) er der flere af fæsterne, som kommer fra et andet sogn end Egebjerg. Det kan forklares ved, at i Egebjerg og Unnerud er flere gårde fæstet af embedsmænd. At også Frostrup og Glostrup har mange fæstere, som ikke stammer fra Egebjerg sogn, skyldes måske, at disse landsbyer ligger tæt på Vig sogn og derfor har en naturlig tilknytning til dette sogn. At så Gelstrup (16 procent) derimod har forholdsvis mange fæstere fra Egebjerg sogn skyldes måske det spinkle statistiske grundlag. Hvis der ses bort fra den første usikre periode, ligger sognetilhørsforholdet på over 70 procent; det er lavest i perioden 1750-1800.

Mange af fæsterne (76 procent) fæstede kun én gård i deres liv og døde enten, mens de stadig fæstede denne gård (50 procent), eller mens de sad på aftægt (26 procent). De to ynderpunktet er Frostrup (92 procent) og Ulkerup (64 procent). Det er mærkeligt nok også disse landsbyer, hvor den gennemsnitlige levealder er lavest, nemlig 63 år i Frostrup og 62 år i Ulkerup; fæsterne går tilsyneladende tidligere på aftægt i Ulkerup (46 procent), mens de i Frostrup hold ud til deres død (85 procent). Materialet tyder endvidere på, at fæsterne går tidligst på aftægt i Hølkerup. De store svingninger giver ikke noget helt klart billede, men dog et billede af en vis stabilitet i tilhørsforholdet til en enkelt gård (76 procent) og med halvdelen af fæsterne døde på fæstet.

I modsætning til fæsterne kommer konerne oftere (40 procent) fra et andet sogn end Egebjerg; men det er altså stadig over halvdelen, der kommer fra sognet. Når en fæster kommer udefra og gifter sig til en gård i Egebjerg sogn, er det næsten altid tilfældet, at han gifter sig med en pige fra sit eget fødesogn.

Antallet af børn er ikke helt korrekt, idet alle børn er medtaget for nogle perioder, mens kun levende børn er medtaget for andre perioder. Det opgivne antal er derfor et minimumstal, der dog viser sig at være næsten ens mellem (lands)byerne. Børn født i andre (lands)byer, endda sogne, efter fæsteperiodens ophør er også medtaget og giver i nogle tilfælde en række u hensigtsmæssigheder. Således er Niels Bangs 19 børn i Egebjerg og Ulkerup medtaget. Fæstere uden børn ligger derimod med en stor sikkerhed tæt på det angivne 14 procent. Med 24 procent ligger Ulkerup højest samtidig med, at det gennemsnitlige børnetal på fem er højt. Det må til en vis grad tilskrives

Niels Bangs 19 børn samt hans efterfølger Mogens Svendsens 13 børn.

Med hensyn til en familiemæssig tilknytning mellem den nye og den forrige fæster er der en lige fordeling mellem enkens nye mand og enkens søn, nemlig 25 procent, mens svigersøn (14 procent) og anden familie (otte procent) tilsammen tegner sig for næsten det samme, nemlig 22 procent. Der er enkelte frasættelser, hvor et familiemedlem efterfølgende overtager gården; disse forekomster er kun medtaget under frasættelser. Oftest sker overdragelsen af gårdfæstet til den nye fæster godvilligt: 72 procent går til familie, mens ni procent bytter. Kun seks procent af fæsterne frasættes deres fæste.

Med hensyn til frasættelse er Ulkerup (tre procent) og Gelstrup (10 procent) undtagelsen. Frasættelserne ligger væsentligt lavere end de tal (18 procent), Margit Mogensen har uddraget fra hele Det odsherredske Gods i perioden 1750-1800.⁶⁶ Til Egebjergs tal skal dog lægges en del af de ukendte; men procenten fra Egebjerg når dog næppe over 10-12 procent. Margit Mogensen nævner også, at det er værst i Vig sogn. Frasættelserne stiger igennem tiden, men er igen meget usikre i 1600-tallet og efter 1810.

Generelt gælder det, at sønnefæste bliver mere almindeligt efter landbrugsreformerne, og endvidere spiller det ind, at sønnerne efterhånden når skelsår, inden faren dør. Svigersønnerne står stærkest i 1700-tallet, hvor det også er mere almindeligt at bytte. Her er tallet før 1700 dog nok for lavt sat, idet familieforholdene sjældnere kendes. Det samme gør sig delvis gældende i perioden efter 1810, hvor en del fæstere ikke kendes fra kirkebogen.

I over halvdelen af ægteskaberne er manden mindst fire år ældre end konen, mens det samme kun er tilfældet for godt en fjerdedel af kvinderne. I lidt over 25 procent af tilfældene er ægtefællerne næsten lige gamle. Det er specielt de tilfælde, hvor manden er gift mere end en gang, der forøger forskellen på ægtefællernes alder. Selvom der også er koner, som gifter sig flere gange, er deres antal ikke helt så højt. Barselsdøden har formodentlig også spillet ind.

Afsluttende kommentarer

Det er håbet, at artiklen har givet et godt indblik i gårdfæsterne og -ejerne i Egebjerg sogn fra omkring 1600 til nu. Da rækkerne som sagt omfatter 81 gårde og omkring 1.800 personer, har det ikke været muligt her i artiklen at gengive alle forskningsprojektets resultater. Det er derfor gennemgået, hvad man ud fra projektets resultater kan finde om en gårds fæster-/ejerrække. For sognets andre gårde er det ofte muligt at sætte et tilsvarende omfangsrigt materiale sammen. Hele forskningsprojektet vil som sagt nu blive gjort tilgængeligt for offentligheden ved indlevering til Trundholm lokalhistoriske Arkiv.

Tabel 17b. Statistik over fæstere i Egebjerg sogn

	Ny fæster								Aldersforskel mand/kone				Aldersforskel mand/kone		
	Ny mand	Søn	Sviger-søn	Anden familie	Familie i alt	Bytte	Frasat	Ukendt	> 15 år	> 9-14 år	> 4-8 år	< 0-3 år	> 4-8 år	> 9-14 år	> 15 år
Abildøre	25 %	36 %	13 %	4 %	78 %	8 %	5 %	9 %	20 %	9 %	25 %	23 %	13 %	3 %	7 %
Bråde	30 %	17 %	20 %	11 %	78 %	9 %	9 %	4 %	21 %	24 %	9 %	30 %	7 %	3 %	6 %
Egebjerg	21 %	32 %	11 %	11 %	75 %	4 %	7 %	14 %	4 %	11 %	25 %	39 %	7 %	7 %	7 %
Frostrup	55 %	18 %	0 %	9 %	82 %	0 %	9 %	9 %	30 %	12 %	18 %	18 %	0 %	18 %	6 %
Gelstrup	15 %	45 %	10 %	0 %	70 %	20 %	10 %	0 %	29 %	12 %	24 %	21 %	0 %	6 %	9 %
Glostrup	24 %	24 %	16 %	8 %	72 %	10 %	3 %	15 %	19 %	13 %	23 %	26 %	7 %	5 %	6 %
Hølkerup	26 %	28 %	13 %	14 %	81 %	6 %	5 %	9 %	21 %	12 %	18 %	21 %	10 %	5 %	13 %
Lestrup	25 %	23 %	14 %	6 %	67 %	10 %	6 %	16 %	15 %	14 %	19 %	35 %	4 %	4 %	10 %
Ulkerup	25 %	14 %	8 %	14 %	61 %	25 %	3 %	11 %	23 %	8 %	15 %	26 %	8 %	8 %	13 %
Unnerud	21 %	25 %	29 %	4 %	79 %	0 %	8,3	13 %	18 %	15 %	21 %	27 %	9 %	3 %	9 %
Sognet	25 %	25 %	14 %	8 %	72 %	9 %	6 %	14 %	20 %	13 %	20 %	26 %	8 %	5 %	9 %
Før 1700	29 %	27 %	10 %	3 %	69 %	4 %	3 %	24 %	100 %	Ej beregnet	Ej beregnet	Ej beregnet	Ej beregnet	Ej beregnet	Ej beregnet
1700-1750	27 %	20 %	17 %	11 %	75 %	10 %	6 %	9 %	100 %	Ej beregnet	Ej beregnet	Ej beregnet	Ej beregnet	Ej beregnet	Ej beregnet
1750-1800	19 %	29 %	16 %	9 %	72 %	12 %	7 %	9 %	100 %	Ej beregnet	Ej beregnet	Ej beregnet	Ej beregnet	Ej beregnet	Ej beregnet
Efter 1800	22 %	27 %	9 %	12 %	69 %	9 %	9 %	14 %	100 %	Ej beregnet	Ej beregnet	Ej beregnet	Ej beregnet	Ej beregnet	Ej beregnet

Tillæg: Rækker over gårdfæstere og -ejere i Egebjerg sogn

Tillæg:

Rækker over gårdfæstere og -ejere i Egebjerg sogn

Abildøre (se Tabel 2 med delingen, sammenlægningen og nedlægningen af gårdene)

Før 1592 har der været 14 gårde og fem gårdsæder. To af disse gårde var allerede lagt øde før jordebogen i 1592. Jorden til disse nævnes i 1688, hvor de nedlægges endeligt, og hartkornet deles mellem de andre gårde. Omkring 1726 nedlægges gård nummer 8, der deles mellem gård nummer 3 og 10. Fire gårdsæder nedlægges inden 1719. Herefter var der 11 gårde og et gårdsæde tilbage. Ved udskiftningen udflyttede to gårde til overdrevet og bliver til Bøsserup bys matrikelnummer 11 og 12. Der er herefter ni gårde tilbage samt et gårdsæde, som omkring 1804 får tildelt matrikelnummeret 10. Fire af disse gårde bliver liggende i den gamle by, mens seks flyttes ud, heraf fire ned til Sidinge fjord. Matrikelnummer 4d er udskilt fra matrikelnummer 4 i forbindelse med udskiftningen, og her bygges en selvstændig gård, formentlig omkring Christian Villumsens overtagelse i 1872.

Gård 1 (Bøsserup, matrikl 12): Oluf Due, før 1602-1620; Niels Christensen, 1620-1647; Mikkil Andersen, 1647-1652; Anders Mikkelsen, 1652-1657; Peder Arvesen, 1657-omkring 1674 eller 1657-1677, hvis Oluf Mikkelsen ikke var fæster i perioden omkring 1674-1677; Oluf Jacobsen, 1677-1716; Jens Jensen, 1716-1748; Jens Jensen, 1748-1765; Lars Jensen, 1765-1776; Morten Madsen, 1776-1783; Peder Andersen, 1783-omkring 1825; Morten Pedersen, omkring 1825-1866; Niels Mortensen, 1867-1912; Anna Marie Nielsen, 1912-1934; Lars Peter Larsen, 1938-1948 og 1948-1955; Willy Larsen, 1948; Astrid Wiberg, 1955-nu.

Gård 2 (matrikel 3): Laurits Madsen, før 1602-1640; Mads Laursen, 1640-1650; Mogens Madsen, 1650-1691; Jens Lauritsen, 1691-omkring 1701; Niels Jensen, 1701-1729; Anders Pedersen, 1729-1744; Ole Madsen, 1744-1779; Anna Nielsdatter, 1779-1785; Mads Olsen, 1785-1842; Lars Madsen, 1842-1856; Karen Marie Hansdatter, 1856-1882; Mads Larsen, 1882-1908; Carl Ejner August Larsen, 1908-1917; Hans J. L. Skytte, 1918-1922; Jens Hansen, 1922-1941; Leo Brandtholt Rasmussen, 1941-1945; Jacob Arnold Larsen, 1945-1947; Svend Åge Kristoffersen, 1947-1951; Egild Krog, 1951-1986; Inge Haudal Jensen, 1986-1995; Oluf Nielsen, 1995-nu.

Gård 3 (matrikel 4a): Hans Andersen, før 1602-1606; Jens Ibsen, 1606-1614; Peder Villumsen, 1615-1618; Anders Hansen, 1618-1658; Oluf Lauritsen,

1658-1702; Jens Madsen, 1702-1719; Jens Nielsen, 1719-1722; Anders Nielsen, 1722-1745; Peder Hansen, 1745-1770; Peder Larsen, 1770-1817; Kirsten Mortensdatter, 1817-1825; Jens Jensen, 1825-1855; Christian Olsen, 1855-1858; gamle Villum Nielsen, 1858-1870; Peter Villumsen, 1870-1902; Bolette Rasmussen, 1902-1907; Cecilie Christine Amalie Villumsen, 1907-1919, fra 1917-1919 sammen med broren Laurits William Villumsen; Jens Peter Julius Mortensen, 1919-omkring 1924; Christian Andersen, omkring 1924-1944; Hans Toftgård Hansen, 1944-1954; Oluf N.N.; Trine N.N.; Henry Becker; Kim Sjøberg, 1992-1997; Kurt Madsen, 1997-nu.

Gård 4 (matrikel 7): Jens Nielsen, før 1602-1605; Peder Lauritsen, 1615-1633; Arve Villumsen, 1633-1636; Niels Hansen, 1636-1649; Peder Mortensen, 1649-1651; Jens Olufsen, 1652-1681; Anders Mikkelsen, 1681-1683; Jens Pedersen, 1683-1685; Simon Christensen, 1685-1712; Mathias Johansen, 1712-omkring 1758; Christen Eilertsen, omkring 1758-1786; Niels Nielsen, 1786-1804; Lars Pedersen, 1804-1833; Sidse Nielsdatter, 1833-1849; gamle Villum Nielsen, 1849-1859; Niels Villumsen, 1859-1881; Lars Peter Nielsen, 1881-1894; Ane Marie Olsen, 1894-1927; Ejler Peter Ejlersen Højte, 1927-1947; Hans Bernhardt Sørensen, 1947-1982; Lars Sørensen, 1982-nu.

Gård 5 (matrikel 6): Niels Hansen, før 1602-1609; Niels Madsen, 1609-1658; Mads Pedersen, 1658-1674; Peder Pedersen, 1674-1709; Niels Jonassen, 1709-1719; Jens Pedersen, 1719-1761; Villum Jensen, 1761-1787; Niels Villumsen, 1787-1789 (sammen med) unge Niels Nielsen 1790-1833; Karen Nielsdatter, 1833-1836; unge Villum Nielsen, 1836-1876; Niels Peder Villumsen, 1876-1889; Ane Marie Nielsen, 1889-1920; Bertha Olsen, 1920-1939; Johannes Jensen, 1939-1945; Ejvin Kristensen, 1945-1982; Elna Margrethe Kristensen, 1982-1995; Kurt Gaarde, 1995-1996; Karina Gaarde, 1996-nu.

Gård 6 (matrikel 1): Niels Mogensen, før 1602-1615; Ole Ibsen, 1615-1622; Jep Laursen, 1622-1640; Ole Eriksen, 1640-1652; Anders Laursen, 1652-1671; Niels Nielsen, 1671-1684; Mads Petersen, 1684-1689; Laurits Ibsen Kampis, 1689-1719; Eilert Johansen, 1719-1762; Hans Eilertsen, 1762-1797; Niels Nielsen, 1797-1817; Otto Nielsen, 1817-1858; Niels Ottosen, 1858-1887; Marie Sofie Jensdatter, 1887-1896; Laurits Otto Nielsen, 1896-1933; Niels Otto Nielsen, 1933-1979; Knud Gaarde Nielsen, 1979-nu.

Gård 7 (matrikel 8): Peder Nielsen, før 1602-1626; Niels Pedersen, 1626-1683; Niels Nielsen, 1683-omkring 1719; Niels Nielsen, 1719-1756; Niels Nielsen, 1756-1767; Niels Olsen, 1767-1801; Karen Hansdatter, 1801-1812; Mads Pedersen, 1812-1838; Ellen Nielsdatter, 1838-1856; Lars Madsen, 1856-1900; Christian Ludvig Larsen, 1900-1944; Hans Peter Larsen, 1945-1971; Bodil Larsen, 1971-1996; Tommy Andersen, Peder Hansen og Dorthe Else Marie Pedersen, 1996-nu.

Gård 9 (matrikel 2): Jens Pedersen Krag, før 1602-1626; Peder Pedersen Krag,

1626-1628; Peder Jensen Krag, 1628-1671; Niels Pedersen Krag, 1671-1702; Peder Nielsen Krag, 1702-1729; Laurits Pedersen Krag, 1729-1752; Iver Madsen, 1752-1784; Mads Iversen, 1784-1825; Peder Nielsen, 1825-1844; Peder Jensen, 1844-1869; Jens Pedersen, 1869-1896; Hans Villum Nielsen, 1896-1937; Bertel Carl Christian Olav Bertelsen, 1937-1939; Niels Jacob Jacobsen, 1939-1944; Laurits Aagesen, 1944-1946; Jørgen Schak Christoffersen Gaarde, 1946-1992; Eddele Anna Margrethe Larsen, 1992-2001; Kurt Schak Gaarde, 2001-nu.

Gård 10 (Bøsserup, matrikel 11): Peder Laursen, ført 1602-1640; Mads Pedersen, 1640-1671; Peder Pedersen Boesen, 1671-omkring 1683; Laurits Madsen, omkring 1683-1726; Jens Lauritsen, 1726-1754; Mads Jensen, 1754-1780; Christian Nielsen, 1780-1802; Jørgen Rasmussen, 1802-1822; Lars Jørgensen, 1822-1855; Karen Jensdatter, 1856-1872; Peder Larsen, 1872-1885; Eline Jacobsen, 1885-1908; Jens Peter Larsen, 1908-1938; Maren Kirstine Larsen, 1938-omkring 1952; Anna Larsen og Else Larsen, omkring 1952-omkring 1970; Asta Larsen, omkring 1970-omkring 1978; Jørn Larsen, omkring 1978-nu.

Gård 11 (matrikel 5): Niels Thomsen, før 1602-1622; Niels Andersen, 1622-1649; Erik Poulsen, 1649-1652; Niels Smed, 1652-efter 1658; Per Due, før 1664-omkring 1679, 1671-omkring 1679 sammen med Laurits Jørgensen; Laurits Jørgensen, 1671-1709; Jørgen Lauritsen, 1709-1742; Laurits Jørgensen, 1742-1745; Niels Pedersen, 1745-1765; Niels Villumsen, 1765-1807; Sidse Nielsdatter, 1807-1826; gamle Villum Nielsen, 1826-1873; Hans Ludvig Villumsen, 1873-1897; Sophie Nielsen, 1897-1900; Jens Laurits Danielsen, 1900-1942; Henry Danielsen, 1942-1998, hvor jorden frasolgtes til gård 4.

Gård 12 (matrikel 9): Jens Laursen, før 1602-1603; Mogens Laursen, 1603-1615; Niels Saxesen, 1615-1617; Rasmus Laursen, 1617-1628; Anders Jensen, 1628-1649; Peder Eriksen, 1649-efter 1664; Sivert Jensen, før 1680-1692; Mads Madsen, 1692-1727; Niels Madsen, 1727-1749; Nielaus Nielsen, 1749-1753; Jens Nielsen, 1753-1793; Peder Andersen, 1793-1798; Hans Larsen, 1798-1827; Anna Lauritsdatter, 1827-omkring 1830; Anders Pedersen, omkring 1830-1861; Sidse Madsdatter, 1861-1863; Peder Andersen, 1863-1868; Niels Andersen, 1868-1891; Ane Kirstine Andersen, 1891-1911; Jens Laurits Andersen, 1911-1918; Christian Ludvig Larsen, 1918-1934; Poul Kjeld Larsen, 1934-1977; Ib Larsen, 1977-nu.

Gård udmatrikuleret fra gård 3 (matrikel 4d): Christian Villumsen, 1872-1910; Niels Vilhelm Villumsen, 1910-1914; Christian Christiansen, 1914-1916; Jens Johansen, 1916-1917; Peter Christian Andersen, 1917-1945; Henry Andersen, 1945-nu.

Bråde (se Tabel 3 med delingen, sammenlægningen og nedlæggelsen af gårdene)

I 1602 var der ifølge jordebøgerne 12 gårde i Bråde. Engang før 1664 blev en af disse gårde delt mellem to andre gårde (nummer 4 og 6) således, at der nu var 11 gårde, hvoraf to var en halvdel større end de andre. Efter svenskekriegerne blev to gårde lagt øde og inden 1680 delt i fire halvgårde, som blev lagt sammen med fire hele gårde (nummer 1, 2, 3 og 7). Foruden to gårdsæder var der ved matriklen i 1688 ni gårde tilbage, seks store og tre mindre gårde. Hartkornet opmåltes herefter efter deres bonitet og ikke størrelse, hvilket betød, at gårdene fik angivet forskelligt hartkorn. De resterende gårdnumre i 1688 var herefter 1 til 9.

Ved udskiftningen i 1776 blev to gårde (nummer 3 og 6) nedlagt. Stokkebjerggård flyttedes ud på overdrevet; og den blev yderligere sammenlagt med flere gamle gårde i Hølkerup. Denne gård fik matrikelnummer i Hølkerup. Der var nu seks gårde tilbage af de oprindelige 12 gårde. Omkring 1804 fik de matriklerne 2 til 7; matrikelnummeret 1 gik til skolen i Bråde. Tre af gårdene bliver liggende i den gamle by, mens 3 flyttes sydpå.

I 1847 blev matrikelnumrene 2 og 4 slået sammen til Brådegård, og tilbage i 2004 er således fem af de gamle gårde i Bråde. Ud over disse gårde har der på et tidspunkt været to små gårdsæder (nummer 10 og 11) med lidt jord; disse var lige store i 1664 (0-4-2), men i 1688 var de på henholdsvis 0-2-0-2 og 0-1-2-1. Det ene gårdsæde blev allerede i 1726 omdannet til et hus uden jord; det andet blev til et husmandssted inden 1776.

Gård 1 (matrikel 3): Peder Jørgensen, før 1602-1615; Søren Truelsen, 1615-1640; Peder Nielsen, 1640-1686; Oluf Jensen, 1686-1709; Sidse Pedersdatter, 1709-1717; Peder Olufsen, 1717-1725; Jeppe Danielsen, 1725-1747; Anders Jeppesen, 1747-1781; Peder Sivertsen, 1781-1816; Jens Pedersen, 1816-1855; Peder Jensen, 1855-1869; Ane Jacobsdatter, 1869-1880; Jens Laurits Pedersen, 1880-1922; Lars Christian Pedersen, 1922-1960; Gunnar Pedersen, 1960-1992; Stig Pedersen, 1992-nu.

Gård 2 (matrikel 5): Peder Lauritsen, før 1592-1633; Ave Villumsen, 1633-1637; Jens Andersen, 1637-omkring 1670; Niels Christensen, omkring 1670-1681; Jens Larsen, 1681-1728; Hans Madsen, 1728-1749; Hans Larsen, 1749-1787; Jens Andersen, 1787-1818; Anna Hansdatter, 1818-1830; Hans Andersen, 1830-1870; Jens Hansen, 1870-1902; Eline Jensdatter 1902-1908; Jens Peter Rasmussen, 1908-1920; Severin Rasmussen, 1920-1921; Hans Christian Rasmussen, 1921-1941; Jens Albert Rasmussen, 1941-1974; Hans Rasmussen, 1974-nu.

Gård 3 (nedlægges omkring 1780): Laurits Nielsen, før 1592-1615; Søren Olsen, 1615-1618; Peder Ibsen, 1618-1633; Niels Andersen, 1633-omkring 1670;

Mads Sørensen, omkring 1670-1691; Jens Madsen, 1691-1726; Ole Hansen, 1726-1754; Mikkel Hansen, 1754-1780.

Gård 4 (matrikel 2; sammenlagt med gård 7 til Brådegård i 1847): Peder Laurson, før 1592-1603; Rasmus Frandsen, 1603-1605; Laurits Jensen, 1605-1636; Laurits Jonsen, 1636-omkring 1670; Anders Jensen, o. 1670-1714; Jens Andersen, 1714-1750; Anders Jensen, 1750-1792; Sidse Olsdatter, 1792-1801; Niels Andersen, 1801-1842; Lars Pedersen, 1842-(omkring) 1847; Hans Christian Wellendorf, 1847-1860; Johan Thorvald Wilhelm Christian Wellendorf, 1860-1895; Johan Ludvig Berg, 1895-1906; Carl Agerbeck Petersen, 1906-1912; Ludvig Valdemar Bollhorn, 1912-?; John Andersen, Hr. Clausen, Hans Egeskov, Poul Mortensen, Hr. Mostrup, Ole Svendsen, 1988-?, Henrik Marcus Petersen, som har gården i dag.

Gård 5 (matrikel 6): Poul Andersen, før 1592-1603; Jens Larsen, 1603-1604; Jens Madsen, 1604-1629; Jens Sørensen, 1629-1636; Lars Mikkelsen, 1636-1647; unge Jens Andersen, 1647-1653; Jeppe Nielsen, 1656-før 1680; Lars Madsen, før 1680-1718; Mads Larsen, 1718-1722; Ole Larsen, 1722-1730; Peder Madsen, 1730-1765; Niels Mikkelsen, 1765-1771; Mads Madsen, 1771-1779; Peder Madsen, 1779-1811; Morten Pedersen, 1811-1846; Niels Mortensen, 1846-1860; Lars Villumsen, 1861-1911; Anders Christian Pedersen, 1911-1944; Anna Sigrid Christine Nielsen, 1944-1947; Kristian Valdemar Nielsen, 1947-1968; Keld Nielsen, 1968-nu.

Gård 6 (nedlægges omkring 1778): Jens Nielsen, før 1592-1626; Mads Olsen, 1626-1640; Mads Jacobsen, 1640-1650; Jens Mogensen, 1650-1667; sognefoged Christen Johansen, 1667-1692; Peder Christensen, 1692-1721; Christian Hansen, 1721-1730; Lars Ungersen, 1730-1743; Jacob Olsen, 1743-1747; Hans Jensen, 1747-1771; Peder Pedersen, 1771-1778.

Gård 7 (matrikel 4; sammenlagt med gård 4 til Brådegård (omkring) 1847): Niels Olsen, før 1602-1615; Niels Larsen, 1615-1640; Peder Larsen, 1640-1649; Jens Sørensen, 1649-1660; gamle Jens Andersen, 1660-før 1680; Niels Jørgensen, før 1680-1711; unge Jens Andersen, 1711-1737; Jørgen Nielsen, omkring 1730-1769 (først den halve gård); Gregers Nielsen, 1769-omkring 1810; Jørgen Gregersen, 1810-1847; Morten Gregersen, 1847.

Gård 8 (matrikel 7): Christian Jyde, før 1602-1622; Niels Andersen, 1622-1626; Niels Sørensen, 1626-1651; Christen Andersen, 1651-1655; Ole Jensen, 1655-1681; Rasmus Olsen, 1662-før 1680; Rasmus Nielsen, før 1680-1702; Jens Olsen, 1702-1703; Hans Jacobsen, 1703-1737; Anders Madsen, 1737-1773; Niels Mikkelsen, 1773-1800; Karen Mikkelsdatter, 1800-1813; Niels Nielsen, 1813-1835; Peder Jacobsen, 1835-1875; Anna Kirstine Pedersdatter, 1875-1879; Carl Christian Pedersen, 1879-1928; Christian Kjeld Pedersen, 1928-1966; Ib Larsen, 1966-nu (jorden er lagt under Korsvejgård i Abildøre, matrikel 9).

Egebjerg

I 1592 er nævnt fem fæstere i byen. Hertil skal lægges to ødegårde, som ses i jordebogen 1602. Den ene gård i byen er delt mellem to af de andre gårdes fæstere; og den ene ødegård drives af præsten. Fra 1609 har den delte gård egen fæster; men denne overtages af sognepræsten i 1629, som stadig driver ødegården ved siden af; den anden ødegård drives af en af de andre fæstere. Inden 1680 har præsten afgivet fæstet til en bonde. I 1688 får præstegården eget hartkorn, og samtidig firedobles Egebjerggårds jordtilliggende, uden at de andre gårdes hartkorn formindskes væsentligt. Herefter er der fire gårde samt Egebjerggård indtil udskiftningen, hvor den ene gård – smedens – nedlægges, og smedene fortsætter som husmænd. Ved matriklen omkring 1804 får præstegården matrikelnummer 1, degnejorden matrikelnummer 2, skolen matrikelnummer 3, Egebjerggård matrikelnummer 4 og gårdene matrikelnumre 5 til 7.

Gård 1 (matrikel 4, Egebjerggård): herredsfoged Hendrich Clausen 1566-efter 1592; Peder Pedersen, før 1602-1612; herredsfoged Niels Vognsen, 1612-1621; Laurits Vinter, 1622-1640; Claus Kick, 1640-efter 1664; birkefoged Morten Boesen, 1683-1695; birkefoged Claus Clausen Byssing, 1695-1725; Stephen Clausen Byssing, 1725-1734; forvalter Niels Christian Jørgensen Bang, 1734-1760; forvalter Peder Jacob Hansen, 1760-1791; overkrigskommissær Schack Lüttichau køber gården omkring 1791-efter 1801; Søren Egtved, efter 1801-1811; Ferdinand Munthe, 1811-1812; Hans Christian Jensen, 1812-1813; ritmester Jørgen Tersling, 1813-1814; Johannes Bjødstrup, 1814-1818; ritmester Jørgen Tersling, 1818-1822; Peder Petersen, 1822-1866; Ulrikke Petersen, 1866-1867; Carl Christian Jørgensen, 1867-1874; Ole Nørager Jørgensen, 1874-1921; Hjalmer Andersen, 1921-1937; Gerda Lund Andersen, 1937-omkring 1950; Folmer Lund Andersen og søskende, omkring 1950-2000; Jesper Adler, 2000-nu.

Gård 2 (matrikel 5): Anders Lauritsen, før 1602-1605; Niels Sørensen Jyde, 1605-1647; Laurits Pedersen, 1647-1656; Jens Lauritsen, 1656-1679; Anders Nielsen, 1679-1715; Jens Madsen, 1715-1720; Peder Olufsen, 1720-1761; Anders Pedersen, 1761-1811; Niels Andersen, 1811-1819; Eilert Nielsen, 1820-1854; Margrethe Jensdatter, 1854-1867; Frans Vilhelm Jacobsen, 1867-1881; Inger Kirstine Rasmusdatter, 1881-1888; Dorthe Margrethe Jacobsen, Karen Cecilie Jacobsen og Jacob Eilert Jacobsen, 1888-1892; Jacob Eilert Jacobsen, 1892-1896; sognerådsformand Rasmus Nielsen, 1896-1918; Niels Peter Laurits Rasmussen, 1918-1958; Knud Gaarde Nielsen, 1958-1997; Trine Gaarde Nielsen, 1997-nu, sammen med Brian Steen Hansen.

Gård 3 (matrikel 7): Oluf Hugger, før 1602-1620; Peder Olufsen, 1620-omkring 1665; Laurits Sørensen, omkring 1665-1710; Laurits Olufsen, 1710-1746; Laurits Lauritsen, 1746-1752; Sivert Christiansen, 1752-1779; Christi-

an Sivertsen, 1779-1800; Niels Madsen, 1800-1801; Hans Hansen, 1801-1831; Kirsten Sørensdatter, 1831-1834; Jacob Hansen, 1834-1877; Hans Jacobsen, 1877-1911; Jacob Laurits Jacobsen, 1911-1933; Frede Gothard Petersen, 1933-1947; Karl Nielsen, 1947-1949; Niels Willemoes Andersen, 1949-nu.

Gård 4 (matrikel 6): Oluf Hugger og Jep Laursen før 1602-1609; Jens Gertsen, 1609-1615; Søren Eriksen Hvid, 1615-1626; Niels Tygesen, 1626-1629; sognepræst Mads Hansen Wiig, 1629-1671; Børge Sørensen, 1671-omkring 1678; Lars Ibsen og Anders Lauritsen Kampis, omkring 1678-omkring 1685; Jens Ibsen, omkring 1685-1688; Ole Pedersen, 1688-1722; Mads Lauritsen, 1722-1729; Christen Olsen, 1729-1732; Peder Pedersen Odboe, 1732-1763; Mads Nielsen, 1763-1772; Morten Holgersen, 1772-1812; Niels Mortensen, 1812-1860; Niels Nielsen, 1860-1863; Rasmus Pedersen, 1863-1906; Hans Christian Rasmussen, 1906-*ej kendt*; Alfred Rasmussen, *ej kendt*; Henrik Rasmussen, *ej kendt-nu*.

Gård 5 (nedlægges under udskiftningen): Jep Laursen før 1592-1622; Mads Skomager, 1622-1635; Christoffer Jensen, 1635-1649; Rasmus Jensen, 1649-omkring 1660; smed Hans Pedersen, omkring 1660-1698; smed Jonas Hansen, 1698-1706; smed Mathias Jørgensen, 1707-1740; Ane Katrine Pedersdatter, 1740-1744; smed Niels Hansen, 1744-omkring 1782.

Frostrup

I byen er i hele perioden kun to gårde. Der sker ingen udflytning, idet jorden kan deles mellem de to uden problemer.

Gård 1 (matrikel 2): Peder Nielsen, før 1602-1622; Jens Gierdsen, 1622-1640; Oluf Jacobsen, 1640-efter 1664, omkring 1664 sammen med Niels Jacobsen; Laurits Nielsen, efter 1664-1694; Laurits Pedersen Krag, 1694-1736; Peder Pedersen, 1736-1751; Jens Mikkelsen, 1751-1800; Jens Madsen, 1800-1808; Niels Pedersen, 1808-1853; Jens Nielsen, 1853-1888; Niels Peter Jensen, 1888-1927; Anna Boline Christine Jensen, 1927-1944; Jens Jensen, 1944-1974; Martha Jensen, 1974-1984; Torben Jensen, 1984-nu.

Gård 2 (matrikel 1): Anders Jørgensen, før 1602-1605; Anders Due, 1605-1615; Jørgen Lauritsen, 1615-1665; Jep Jensen, 1665-1687; Anders Pedersen Krag, 1687-1731; Laurits Andersen, 1731-1748; Lars Olsen, 1749-1775; Ole Jensen, 1775-omkring 1802; Lars Olsen, omkring 1802-1820; Holger Mortensen, 1820-1856; Jens Holgersen, 1857-1900; Kirstine Pedersdatter, 1890-1901; Lars Holger Jensen, 1901-1945; Martine Jensen, 1945-1953; Holger Jensen, 1953-1969; Kurt Gaarde, 1969-nu. (Anders Jørgensen og Anders Due er muligvis identiske.

Gelstrup

Gelstrup er tidligere nævnt som et selvstændigt kongeligt len. Det er derfor tænkeligt, at det har været en stor gård, som så deles i tre. På kortene fra før udskiftningen kan det se ud som om, at gårdene er sammenbygget, i al fald ligger de tæt. Ved udskiftningen bliver den midterste gård flyttet ud, og samtidig bliver der plads til to nye gårde – fra den nedlagte by Ulkerup – så der fremover er fem matrikelnumre i byen.

Gård 1 (matrikel 3): Niels Sørensen, før 1592 til før 1602; Villum Arvesen, før 1602-1618; Søren Pedersen, 1618-1633; Peder Andersen, 1633-1647; Anders Lauritsen, 1648-1650; Mads Pedersen, 1650-omkring 1662; Samuel Metzen, omkring 1662-omkring 1672; sognefoged Peder Madsen, omkring 1672-1718; Hans Pedersen, 1718-1756; Jens Hansen, 1756-1781; Gjertrud Bertelsdatter, 1781-1788; Lars Jensen, 1788-1838; Bodil Pedersdatter, 1838-1855; Niels Larsen, 1855-1861; Johanne Sophie Kjærulf, 1861-1865; Carl Nicolai Rasmussen, 1865-1894; Niels Laurits Rasmussen, 1894-1906; Lars Peder Nielsen, 1906-1912; Peter Willemoes Andersen, 1912-1955; Thomas Willemoes Andersen, 1955-nu.

Gård 2 (matrikel 2): Poul Jørgensen, før 1592-1606; Peder Jensen, 1606-1627; Villum Ibsen, 1627-1628; Rasmus Poulsen, 1628-omkring 1667; Villum Arvesen, omkring 1667-omkring 1720; Lars Ungersen, omkring 1720-1731; sognefoged Christian Hansen, 1731-1754; Niels Jensen, 1754-1781; Lars Jensen, 1781-1832; Sidse Hansdatter, 1832-før 1850; Anders Larsen, før 1850-1879; Lars Christian Andersen, 1879-1928; Sidse Marie Jensen, 1928-1937; Knud Laurits Andersen, 1937-1963; Preben Adler, 1965-1990; Jesper Adler, 1990-nu.

Gård 3 (matrikel 1): Sivert Poulsen, før 1592-1635; Søren Nielsen, 1635-omkring 1670; Sivert Sørensen, omkring 1670-1695; Peder Pedersen, 1695-1743; Peder Christiansen, 1743-1770; Peder Hansen, 1770-1782; Lars Jensen, 1782-1821; Jens Larsen, 1821-1864; Lars Jensen, 1864-1904; Hans Ludvig Nielsen, 1904-1920; Niels Laurits Sofus Nielsen, 1920-1946; Åge Kjær, 1946-1955; Helge Voigt, 1955-nu.

Søgård, tidligere gård 1 i Ulkerup (matrikel 4): Hans Jørgensen, 1776-1812; Jørgen Hansen, 1812-1821; Jens Jensen, 1821-1855; Kristian Jensen, 1855-1866; Anders Hansen, 1866-1908; Christian Theodor Hansen og Hans Olof Hansen, 1911-1918; Mads Lynggård Boll, 1918-1960; Evald Lynggård Boll, 1960-omkring 1982; Ruth Lynggård Boll og Ulla Lynggård Boll, omkring 1982-nu.

Bøgelund, tidligere gård 2 i Ulkerup (matrikel 5): Jens Eriksen, 1782-1800; Niels Hansen, 1800-omkring 1820; Lars Nielsen, omkring 1820-1850; Lars Larsen, 1850-1890; Hans Christian Enevoldsen, 1890-omkring 1921; Kirstine Enevoldsen, 1921-1924; Hans Ludvig Enevoldsen, 1924-1978; Hans Kromand, 1978-nu.

Glostrup

Her nævnes kun ni gårde i 1602 og i årene fremover; men i 1664 er der 10 gårde. Dette hænger sammen med, at den ene gård er kirkejord og derfor ikke nævnt i jordebøger og skattemandtal. Alle 10 gårde overlever udskiftningen og bliver til 10 nye matrikelnumre; heraf udflyttes matrikelnumrene 1 til 5.

Gård 1, Officersgården (Glostrupgård) (matrikel 8): Niels Lauritsen, før 1602-1603; Søren Olufsen Bryde, 1603-1622; Laurits Nielsen, 1622-1637; Arve Villumsen, 1637-1648; Oluf Rasmussen, 1648-1689; Peder Olufsen, 1689-1726; Niels Pedersen, 1726-1755; Jens Olufsen, 1755-1794; unge Jens Jensen, 1794-omkring 1801; Rasmus Nielsen, omkring 1801-1841; Peder Madsen, 1842-1877; Mads Peter Petersen, 1877-1907; Karoline Marie Jensen, 1907-1910; Mads Lynggård Boll, 1910-1928; Emma Petersen, 1928-1930; Ole Olsen, 1930-omkring 1968; Gunnar Olsen, omkring 1968-1983, hvor jorden frasolgtes til gård 2.

Gård 2 (matrikel 2): Christoffer Olufsen, før 1602-1615; Peder Jensen, 1615-1620; Peder Christensen Skrædder, 1620-1622; Peder Nielsen, 1622-1648; Niels Nielsen, 1648-1660; Anders Nielsen, 1660-1700; Knud Jacobsen, 1700-1732, 1726-1732 sammen med Anders Andersen; Anders Andersen, 1726-1740; Jens Eriksen, 1740-1747; Peder Hansen, 1747-1748; Anders Olufsen, 1748-1753; Søren Mikkelsen, 1753-1771; Anders Pedersen, 1771-1792; Mads Hansen, 1792-1801; Lars Olsen, 1801-1842; Bodil Jensdatter, 1842-1855; Jens Pedersen, 1855-1877; Jens Nielsen, 1877-1889; Severin Rasmussen, 1889-1931; Rasmus Kristian Rasmussen, 1931-1961; Svend Nielsen, 1961-nu.

Gård 3 (matrikel 9): Peder Madsen, før 1592-1620; Peder Tygesen, 1620-1624; Oluf Jensen, 1624-1641; Niels Nielsen, 1641-omkring 1660; Anders Nielsen, omkring 1660-omkring 1681; Oluf Jensen, omkring 1681-omkring 1690; Niels Andersen, omkring 1690-1694; Anders Jensen, 1694-1732; Niels Jensen, 1732-1749; Niels Jensen, 1749-omkring 1801; unge Jens Jensen, omkring 1801-1830; Malene Hansdatter, 1830-1838; Lars Larsen, 1838-1852; Ane Catrine Hansdatter, 1852-1855; Jens Madsen, 1855-1872; Hans Larsen, 1872-1909; Lars Peter Larsen, 1909-?; N.N.; Margrethe Jensen, 1982-1992; Leif Birch, 1992-nu.

Gård 4 Kirkejorden (matrikel 7): Peder Ibsen, før 1647-1651; Villum Pedersen, 1651-efter 1668; Anders Nielsen, før 1680-1700; Knud Jacobsen, 1700-1732; Niels Andersen, 1732-1737; Svend Pedersen, 1737-1775; Ole Svendsen, 1775-1779; Hans Nielsen, 1779-1807; Jens Hansen, 1807-før 1845; Anders Jensen, før 1845-1875; Lars Peder Andersen, 1875-1887; Ole Nielsen, 1887-1906; Vilhelm Ludvig Larsen, 1906-1935; Erik Hansen, 1935-1973; Kristine Larsen, 1973-1997; Johnny Ludvigsen, 1997-nu.

Gård 5 (matrikel 6): Hans Mikkelsen, før 1602-1604; Jens Due, 1604-1614; Jep Nielsen, 1614-1620; Anders Nielsen, 1620-1626; Ave Andersen, 1626-

1627; Søren Eriksen, 1627-1637; Niels Larsen, 1637-1683; Jeppe Pedersen, 1683-1690; Hans Olufsen, 1690-1737; Anne Pedersdatter, 1737-1742; Anders Hansen, 1742-1789; Lars Nielsen, 1789-1850; Lars Larsen, 1850-1878; Lars Peter Larsen, 1878-1895; Lars Christian Olsen, 1895-1930; Jens Peter Villiam Olsen, 1930-1982; Karen Møller, 1982-1984; Gunnar Petersen, 1984-nu.

Gård 6 (matrikel 10): Niels Sørensen, før 1602-1615; Mons Ibsen, 1615-1624; Anders Jensen, 1624-omkring 1660; Christen Andersen, omkring 1660-1682; kapellan Jørgen Sørensen, 1682-1697; Peder Hansen, 1697-1726 og igen 1729-1740; Anders Pedersen, 1726-1729; Peder Nielsen, 1740-1769; Niels Pedersen, 1769-1796; Maren Andersdatter, 1796-1798; Peder Mogensen, 1798-1801; Mads Hansen, 1801-1830; Hans Madsen, 1830-før 1836; Ole Larsen, før 1836-1865; Jacob Olsen, 1865-1878; Niels Pedersen, 1878-1886; Hans Larsen, 1887-1903; Rasmus Laurits Hansen, 1903-1941; Hans Aage Hansen, 1941-2001.

Gård 7 (matrikel 3): Laurits Andersen, før 1592-1624; Anders Lauritsen, 1624-1629; Søren Jensen Smed, 1629-1633; Laurits Pedersen, 1633-1645; Jens Rasmussen, 1645-omkring 1680; Mikkel Westisen, omkring 1680-1681; Christen Hansen Bilt, 1681-1684; Jens Jensen, 1684-efter 1694; lakune; Vilium Nielsen, 1711-1746; Mads Pedersen, 1747-1779; Ole Christensen, 1779-1821; Kirsten Madsdatter, 1821-omkring 1839; Christen Olsen, omkring 1839-1854; Niels Jensen, 1855-1895; Lars Jensen, 1895-1928; Laura Ane Kathrine Birgitte Poulsen, 1928-1940; Poul Frederik Jensen, 1940-1963; Knud Christensen, 1963-1982; Kurt Gaarde, 1982-nu.

Gård 8 (matrikel 5): Jens Nielsen, før 1602-1603; Oluf Mortensen, 1603-1604; Søren Olufsen, 1604-1613; Anders Hansen, 1613-1618; Laurits Jensen, 1618-1650; Oluf Lauritsen, 1650-omkring 1680; Børge Sørensen, omkring 1680-efter 1684; Mogens Jensen, 1691-1739; Hans Madsen, 1739-1779; gamle Jens Jensen, 1779-1821; Anna Nielsdatter, 1821-omkring 1835; Niels Jensen, omkring 1835-1851; Ane Andersdatter, 1851-1875; Niels Nielsen, 1875-1915; sognerådsformand Aksel Voigt, 1915-1962; Knud Voigt, 1962-nu.

Gård 9 (matrikel 4): Niels Ibsen, før 1602-1603; Peder Laursen, 1603-1610; Peder Mortensen, 1610-1614; Søren Thomsen, 1614-1615; Jens Ibsen, 1615-1617; Mads Hansen, 1617-1633; Oluf Nielsen, 1633-1640; Mads Nielsen, 1640-1657; Laurits Nielsen, 1657-omkring 1668; Mikkel Olufsen, omkring 1668-omkring 1702; Søren Ibsen, omkring 1702-1731; Peder Pedersen, 1731-1742; Mogens Lauritsen, 1742-1753; Anders Nielsen, 1753-1779; Niels Larsen, 1779-1814; Hans Madsen, 1814-før 1829; Jens Olsen, før 1829-omkring 1843; Lars Andersen, omkring 1843-1847; Ane Margrethe Pedersdatter, 1847-1849 (1849-1857 sammen med Niels Andersen); Niels Andersen, 1849-1857; Hans Clausen, 1857-1867; Ferdinand Julius Abdon Hansen, 1867-1885; Sidse Marie Nielsdatter, 1885-1890; Peter Poulsen, 1890-1895; Lars Hansen,

Peder Henriksen, Peder Larsen og Lars Poulsen, 1895; Peter Laurits Petersen, 1895-1929; Lars Petersen, 1929-1973, hvor jorden frasolgtes til gård 10.

Gård 10 (matrikel 1): Niels Lauritsen, før 1602-1603; Anders Pedersen, 1603-1612; Peder Jensen, 1612-1615; Mads Sørensen, 1615-1617; Peder Christensen, 1617-1619; Svend Pedersen, 1619-1626; Søren Jensen, 1626-1629; Jep Pedersen, 1629-1635; Peder Eriksen, 1635-1650; Niels Lauritsen, 1650-omkring 1660; Ole Eriksen, omkring 1660-omkring 1680; Mikkel Westisen, omkring 1680-1691; Niels Christensen, 1691-1700; lakune; Morten Ibsen, før 1712-1730; Rasmus Jensen, 1731-1775; Anders Rasmussen, 1775-1785; Hans Andersen, 1785-1810; Anders Hansen, 1810-1850; Christen Andersen, 1850-1884; Anders Peter Christensen, 1884-1897; Jens Julius Larsen, 1897-1899; Niels Daniel Jensen, 1900-1914; Sofus Laurits Petersen, 1914-1963; Jens Otto Gaarde Nielsen, 1963-nu.

Hølkerup (se Tabel 4 med delingen, sammenlægningen og nedlægningen af gårdene)

I 1602 er der 17 gårde, heraf tre gårdsæder. Før 1660 er to gårde hver blevet delt i halve, hvoraf de to halve gårde fra gårdnummer 12 med det samme bliver lagt sammen med to helgårde. 12a bliver i en periode udskilt som enegård; men til sidst sammenlægges den (matrikelnummer 4). Gård nummer 3a forbliver enegård, mens 3b i 1775 også indgår i samlingen (matrikelnummer 4). To af gårdsæderne indgår også i denne samling, og den sidste bliver nedlagt i 1780 og fortsætter som hus. Gård nummer 5 nedlægges i 1780. Der bliver herefter 13 matrikelnumre ved udskiftningen. Samlingen – matrikelnummer 4 - flyttes ud på overdrevet og lægges omkring 1811 sammen med Brådes gård nummer 9 og overtager dennes navn Stokkebjerggård. Matrikelnumrene 3, 4, 5, 10, 11, 12 og 13 udflyttes, mens resten bliver liggende i den gamle by.

Gård 1 (matrikel 1): Mads Jensen, før 1602-1603; Carl Knudsen, 1603-1627; Jens Larsen, 1627-1632; Niels Mogensen Boesen, 1632-1672; Laurits Christensen Boesen, 1672-1705; Mads Pedersen, 1705-1717; Christen Lauritsen, 1717-1724; Niels Lauritsen, 1724-1739; Peder Olsen, 1739-1769; Lars Nielsen, 1769-1776; Jens Jensen, 1776-1777; Ole Pedersen, 1777-1794; Mads Larsen, 1794-1828; Anders Pedersen, 1828-1855; Else Larsdatter, 1855-1873; Mads Frederik Carl Christian Larsen, 1873-1917; Ole Anton Vejsager, 1917-1938; Kristian Larsen, 1938; Thorvald Enevoldsen, 1938-1941; Harry Nielsen, 1941; Peter Martin Madsen, 1941-1963; Jens Christian Mathiasen, 1963-2001, hvor jorden frasolgtes til gård 2 i Gelstrup.

Gård 2 (matrikel 13): Jørgen Sørensen, før 1602-1652; Claus Pedersen, 1652-før 1664; Mads Pedersen, før 1664-omkring 1670; gamle Niels Olsen, omkring 1670-omkring 1678; Jens Poulsen, omkring 1678-1719; Falkvor Jen-

sen, 1719-1751; Ole Falkvorsen, 1751-1768; Andreas Jensen, 1768-omkring 1805; Niels Pedersen, omkring 1805-1817; Peder Andersen, 1817-omkring 1847; Johan Rasmussen, omkring 1847-1880; Anders Johansen, 1880-1909; Kjerulf Valdemar Rasmussen, 1909-1937; Karl Johan Rasmussen, 1937-1952; Dagny Pouline Hansen, 1952-1962; Per Sørensen, 1962-nu.

Gård 3, sidenhen gård 3a (matrikel 5): Niels Madsen, før 1602-1632; Hans Nielsen, 1632-1649; Mads Sørensen, 1649-før 1664; gamle Niels Olsen, før 1664-før 1678; Mads Pedersen, før 1678-omkring 1685; Peder Ottesen, omkring 1685-1718; Otte Pedersen, 1718-1748; Hans Madsen, 1748-1757; Niels Saxesen, 1757-1759; Niels Lauritsen, 1759-1760; Anders Andersen, 1760-1777; Peder Nielsen, 1777-omkring 1810; Hans Pedersen, omkring 1810-omkring 1847; Anders Hansen, omkring 1847-1872; Sidse Olsdatter, 1872-1885; Oluf Andersen, 1885-1887; Vilhelm Nielsen, 1887-1908; Elise Marie Andersdatter, 1908-1916; Rasmus Peter Eriksen, 1916-omkring 1953; Bent Eriksen, omkring 1953-omkring 1986; Jørgen Eriksen, omkring 1986-1994; Mogens Hansen, 1994-nu. (Gården deltes før 1664 i to; den ene gård er denne, mens den anden gård lagdes ind under gård 15.)

Gård 3b: Søren Madsen, omkring 1665-1687; Svend Mortensen Knab, 1687-1716; Anders Pedersen Skonning, 1716-1733; Mads Arvesen, 1733-1760; Rasmus Larsen, 1760-1763; Lars Christiansen, 1763-1775, hvor den blev tillagt gård 15.

Gård 4 (matrikel 2): Laurits Madsen, før 1602-1622; Anders Laursen Bonde, 1622-1648; Jens Nielsen, 1648-1681; unge Christen Pedersen, 1682-omkring 1689; Niels Pedersen, omkring 1689-1723; sognefoged Hans Nielsen, 1723-1781; Andreas Hansen, 1781-1786; Hans Nielsen, 1786-omkring 1825; Andreas Hansen, omkring 1825-1870; Gjertrud Larsdatter, 1870-1880; Lars Hansen Andreasen, 1880-1886; sognerådsformand Lars Hansen, 1886-1902; sognerådsformand Hans Peter Larsen, 1902-1936; Andersine Petrine Pedersdatter, 1936-1946; sognerådsformand Thorvald Larsen, 1946-1967; Erik Larsen, 1967-1997, der lagde jorden ind under gård 7.

Gård 5): gamle Peder Madsen, før 1602-1610; Erik Olsen, 1610-1655; Mads Jensen, 1655-1657; Jens Laursen, 1657-1702; Andreas Jensen, 1702-1746; Hans Hansen, 1746-1773; Søren Sørensen, 1773-1780, hvor gården nedlægges.

Gård 6 (matrikel 11): unge Peder Madsen, før 1602-1615; Anders Abrahamson, 1615-1622; Esben Christensen, 1622-1640; Ole Nielsen, 1640-omkring 1674; Unger Jensen, omkring 1674-1719; Ole Ungersen, 1719-1759; Jens Olufsen, 1759-1770; Peder Christiansen, 1770-1791; Peder Sørensen, 1791-1818; Karen Andersdatter, 1818-1819; Jens Pedersen, 1819-1868; Hans Jensen, 1868-1903; Lars Christian Jensen, 1903-1931; Karl Ludvig Andersen, 1931-1945; Helge Andersen, 1945-1952; Robert Svendsen, 1952-1955; N.N.

Møller, 1955-1959; Frans Musaeus, 1959-1987; Kurt Borggård Jørgensen, 1987-nu.

Gård 7 (matrikel 6): Jens Boesen, før 1602-1635; Ole Andersen, 1635-1654, Anders Iversen, 1654-omkring 1660, i de sidste år sammen med Ole Pedersen; Anders Olsen og Rasmus Olsen, omkring 1660-*ej kendt*; Anders Laursen, *ej kendt*-1684; Jens Jensen, 1685-1708; Niels Hansen, 1708-1744; Laurits Pedersen, 1744-1751; Jens Jensen, 1751-1754; Lars Johansen, 1754-1782; Christian Larsen, 1782-1825; sognefoged Hans Christiansen, 1825-1868; Peder Andersen, 1868-1902; Hans Jensen, 1902-1945; Gustav Jensen, 1945-1958; Erik Larsen, 1958-1997; Karl Otto Gaarde Nielsen, 1997-nu.

Gård 8 (matrikel 12): Mogens Ibsen, før 1602-1607; Poul Mortensen, 1607-1611; Peder Laursen, 1611-1633; Jens Olufsen, 1633-1678; Laurs Jensen, 1678-1691; Mads Jensen, 1691-1720; Bertel Nielsen, 1720-senest 1775; Jens Bertelsen, senest 1775-1807; Niels Jensen, 1807-1857; Jens Nielsen, 1857-1881; Karen Sophie Andersdatter, 1881-1889; Jens Peter Nielsen, 1889-1924; Jens Nielsen, 1924-1926; Peter Petersen, 1926-1933; Kristen Petersen, 1933-1967; Marie Rasmussen, 1967-1971; Bent Petersen, 1971-nu.

Gård 9 (matrikel 3): Niels Madsen, før 1602-1614; Anders Olsen, 1614-1652; Jens Pedersen, 1652-1682; Arve Pedersen, 1682-1698; Anders Jensen, 1698-1725; Jens Andersen, 1725-1775; Peder Sivertsen, 1775-omkring 1820; Sivert Pedersen, omkring 1820-1857; Ellen Nielsdatter, 1857-1875; Jens Sivertsen, 1876-1900; Jacob Rasmussen, 1900-1934; Jens Rasmussen, 1934-1971; Åge Uth, 1971-*ej kendt*; René Vejlsgård, *ej kendt*-nu.

Gård 10 (matrikel 7): Christen Nielsen, før 1602-1604; Lars Jonsen, 1604-1609; Jens Jepsen Kampis, 1609-1640; Laurits Olufsen Kampis, 1640-1658; Jep Olufsen Kampis, 1658-omkring 1674; Niels Mikkelsen, omkring 1674-1705; Jens Larsen, 1705-1737; Søren Nielsen, 1737-1775; Lars Jacobsen, 1775-1798; Bodil Sørens datter, 1798-1801; Niels Larsen, 1801-1848; Peder Madsen, 1848-1875; Mads Peter Nielsen, 1875-1909; Ane Jensen, 1909-1911; Arnold Hansen, 1911-1959; Knud Hansen, 1959-1982; Ellen Hansen, 1982-1994, sammen med Kurt N.N.; jorden er frasolgt til gård 6.

Gård 11 (matrikel 8): Ole Mikkelsen, før 1602-1615; Mons Nielsen, 1615-1621; Peder Rasmussen, 1621-1628; Anders Andersen, 1628-1636; Lars Nielsen, 1636-1663; gamle Christen Pedersen, 1663-1700; Niels Christensen, 1700-1713; Ole Nielsen, 1713-1748; Lars Larsen, 1748-1803; Ole Andersen, 1803-1831; Lucie Larsdatter, 1831-omkring 1848; Lars Olsen, omkring 1848-1875; Karen Madsdatter, 1875-1894; Ole Peter Larsen, 1894-1924; Peter Hansen, 1924-1939; Thorvald Jensen, 1939-1990; Hans Rasmussen, 1990-nu, der lagde jorden ind under matrikelnummer 5 i Bråde.

Gård 12a: Jep Mikkelsen, før 1602-1633; Jens Nielsen, 1633-1640; Jens Mogensen, 1640-1650; Peder Nielsen, 1650-1658; Claus Nielsen, 1658-1660;

herfra 12a ødegård, tillagt gård nummer 11, 1660-1727; Christen Pedersen, omkring 1670-1700; Niels Christensen, 1700-1713; Ole Nielsen, 1713-1727); udskilt 1727; Søren Nielsen, 1727-omkring 1754, hvor den blev tillagt gård 15.

Gård 12b: Denne halvdel sammenlægges med gård nummer 8 omkring 1660.

Gård 13 (matrikel 10): Niels Villumsen, før 1602-1610; Niels Jensen, 1610-1647; Niels Hansen, 1647-1651; Mads Jensen, 1651-1654; Niels Madsen, 1654-1659; Hans Mikkelsen, 1659-1694; gamle Niels Hansen, 1694-1722; Mogens Nielsen, 1722-1734; Laurits Jensen, 1734-1761; Anders Nielsen, 1761-1782; Niels Mathiasen, 1782-1785; Jens Hansen, 1785-1818; Hans Peter Jensen, 1818-1858; Jens Hansen, 1858-1887; Karen Mathiasen, 1888-1898; Hans Peter Laurits Christiansen, 1898-1920; Hans Andersen, 1920-omkring 1960; Højerslev, omkring 1960-1964; Jens Brings Jacobsen, 1964-2002; Niels Brings Jacobsen, 2002-nu.

Gård 14 (matrikel 9): Rasmus Madsen, før 1602-1603; Niels Jepsen, 1603-1647; Christen Andersen, 1647-før 1664; Søren Madsen, før 1664-omkring 1665; unge Niels Olsen, omkring 1665-1693; Anders Pedersen Skonning, 1693-1716; Peder Svendsen Skonning, 1716-1718; Sivert Pedersen, 1718-1747; Anders Jensen, 1747-1779; Niels Larsen, 1779-1812; Peder Pedersen, 1812-1857; Christian Pedersen, 1857-1899; Niels Peter Larsen, 1899-1929; Niels Severin Klausen, 1929-1960; Poul Klausen, 1960-nu.

Gård 15 (matrikel 4): Niels Pedersen, før 1602-1633; Jens Mortensen, 1633-1653; Rasmus Olsen, 1653-omkring 1657; Lars Nielsen, omkring 1657-omkring 1670; Niels Jørgensen Aatt, omkring 1670-1690; Niels Pedersen Skonning, 1690-1723; Peder Nielsen Skonning, 1723-1728; Lars Jensen, 1728-1733; Jens Andreasen, 1733-1761; Lars Jensen, 1761-1787; Mads Jensen, 1787-1810; Andreas Larsen, 1810-1857; Jens Andreasen, 1857-1879; Else Jensdatter, 1879-1895; Cecilie Catrine Jensen, 1869-1914; Anton Petersen, 1914-1951; Hans Ulrik Petersen, 1951-1998; Rita Jensen, 1998-omkring 2000; Jens Ulrik Petersen, omkring 2000-nu.

Gård 16: Peder Krag, før 1602-1603; Anders Larsen, 1603-1633; Lars Nielsen, 1633-1640; Anders Andersen, 1640-1653; Jens Christensen, 1653-omkring 1660; Morten Mouritsen, 1660-1688; Niels Andersen, 1688-1707, hvor gården blev tillagt gård 15.

Gård 17: Poul Jørgensen, før 1592-1609, hvorefter gården blev tillagt gård 4 indtil 1684; (Laurits Madsen, 1609-1622; Anders Laursen Bonde, 1622-1648; Jens Nielsen, 1648-1681; Christen Pedersen, 1682-1684); skovfoged Niels Sørensen, 1684-1728; Anders Nielsen, 1728-1748; Christen Pedersen, 1749-1756; skovfoged Niels Mathiasen, 1756-1780, hvor gården blev nedlagt.

Lestrup

I 1602 nævnes otte gårde i byen; på et senere tidspunkt (matriklen 1688) ni. Den ene er noget kirkejord, som kirkebonden i Glostrup driver, og som nogle gange nævnes under Ulkerup. En anden lægges under skovriderens gård (nummer 1). Fire gårde benævnes gårdsæder og fire som gårde; men ved matriklen 1688 ændres jordtilliggendet, så seks af gårdene bliver rimelig store – kun én gård er herefter lille (nummer 7.) Gårdrækkerne er kun etableret for de syv gårde. Beboerne blev åbenbart hårdt ramt under svenskernes plyndringer omkring 1660, og der skete store udskiftninger i gårdfæsterne. Det har derfor ikke været muligt at komme bagom matriklen i 1664 for fem af gårdene. De syv gårde fortsætter og bliver til syv matrikelnumre ved udskiftningen. Matrikelnumrene 1 til 3 flyttes sydpå, mens resten forbliver i byen.

Gård 1 (matrikel 2): Lars Jacobsen, omkring 1664; skovrider Mogens Christensen, omkring 1668-1669; skovrider Peder Pedersen, 1669-1695; Peder Pedersen, 1695-1720; Niels Olsen, 1720-omkring 1740; Hans Nielsen, omkring 1740-1741; Rasmus Sørensen, 1741-1771; Niels Nielsen, 1771-1802; Niels Nielsen, 1802-1813, Christian Pedersen, 1813-1820; Lars Pedersen, 1820-1855; Ole Larsen, 1855-1869; J. C. Nielsen, 1869-1901; Jens Laurits Jensen, 1901-1931; Bertha Nielsine Bolette Nielsen, 1931-1961, hvor jorden er frasolgt til Leif Boyes gård i Sidinge.

Gård 2 (matrikel 5): Peder Olsen, før 1664-omkring 1680; Christen Andersen, omkring 1680-1691; Niels Andersen, 1691-omkring 1703; Jens Nielsen, omkring 1703-1719, hvor gården er delt i to: Christen Nielsen, 1720-efter 1726 og Oluf Mikkelsen, 1720-1761, der på et tidspunkt overtager halvgården efter Christen Nielsen; Mads Jensen, 1760-1800 (for den ene halvgård) og 1761-1800 (for den anden halvgård); Mads Hansen, 1800-1835; Hans Madsen, 1835-1845; Else Hansdatter, 1845-1866; Jens Christian Hansen, 1866-1880; Jens Pedersen, 1880-1923; Karl Valdemar Pedersen, Kristen Anton Pedersen og Laura Marie Pedersen, 1923-1937; Karl Valdemar Pedersen, 1937-1964; Børge Hansen, 1964-1997; Lisbeth U. Hansen 1997-nu.

Gård 3 (matrikel 3): Jens Hansen, før 1602-1618; Laurs Vinther, 1618-1623; Laurs Madsen, 1623-1657; Jens Madsen, 1657-1680; Peder Arvesen, 1680-1690; sognefoged Laurits Pedersen, 1690-1730; Jens Larsen, 1730-1777; Lars Jensen, 1777-1782; Peder Hansen, 1782-1801; Ingeborg Jensdatter, 1801-1803; Peder Pedersen, 1803-1831; Karen Madsdatter, 1831-1837; Peder Pedersen, 1837-1879; Bodil Marie Hansdatter, 1879-1880; Jens Christian Hansen, 1880-1888; Ole Nørager Jørgensen, 1888-1916; Ludvig Bollhorn, 1916-1920; Wilium Nielsen, 1920-1966; Eigil Hansen, 1966-1997; Anders Juul Davidsen, 1997-nu.

Gård 4 (matrikel 7): Anders Jensen, omkring 1664; Oluf Olufsen, omkring 1670-omkring 1697; Laurits Jensen, 1698-1736; Peder Jensen, 1736-1761;

Jens Pedersen, 1761-1802; Christen Nielsen, 1802-før 1810; Peder Nielsen, før 1810-1810; Gudmund Hegelund, 1810-1812; Hans Hansen, 1812-1820; Peder Sørensen, 1820-1843; Ane Larsdatter, 1843-1851; Rasmus Pedersen, 1851-1874; Sidse Sivertsdatter, 1874-1887; Peter Rasmussen, 1887-1919; Hans Christian Rasmussen, 1919-1964; Ejner Rasmussen, 1964-1977; Stefan Mathiassen, 1977-omkring 1987; Gunnar Hansen, omkring 1987-nu.

Gård 5 (matrikel 4): Oluf Pedersen, før 1602-1614; Poul Mortensen, 1614-1618; Daniel Hvid, 1618-1623; Oluf Ibsen, 1623-1632; Peder Nielsen, 1632-1676; Niels Lauritsen, 1676-1703; Lars Nielsen, 1703-1746; Niels Larsen, 1746-1759; Niels Saxesen, 1759-1790; Lars Madsen, 1790-1792; Morten Jensen, 1792-1824; Niels Pedersen, 1824-1855; Rasmus Nielsen, 1855-1881; Niels Rasmussen, 1881-1922; August Jørgensen, 1922-1939; Erik Skovgaard Jensen, 1939-1973; Poul Skovgaard Jensen, 1973-nu.

Gård 6 (matrikel 1): Rasmus Nielsen, omkring 1664; Peder Andersen, 1681-1696; Arve Nielsen, 1696-1736; Niels Sørensen, 1736-1770; Niels Andersen, 1770-1775; Peder Jensen, 1775-1819; Niels Olsen, 1819-omkring 1825; Peder Jørgensen, omkring 1825-1827; Niels Pedersen, 1827-1872; Henrik Nielsen, 1872-1878; Kirstine Pedersdatter, 1878-1911, 1886-1905 sammen med Lars Peter Nielsen; Hans Alfred Hansen, 1911-1927; Laurits Danielsen, 1927-1929; Svend Frederiksen, 1929-1960; Henry Bay, 1960-1990; Claus Berg, 1990-nu.

Gård 7 (matrikel 6): Hans Madsen, omkring 1664; Anders Nielsen, før 1680-1686; Jonas Bejer, 1686-1700; Niels Rasmussen, 1700-1728; Rasmus Sørensen, 1728-1741; Hans Nielsen, 1741-1777; Lars Pedersen, 1777-1808; Gertrud Andersdatter, 1808-omkring 1813; Niels Larsen, omkring 1813-1832; Hans Larsen, 1832-1834; Mads Peter Sinding, 1834-1872; Hans Anders Madsen, 1872-1888; Ane Kirstine Rasmussen, 1888-1897; Hans Peter Laurits Madsen, 1897-1946; Niels Peter Nielsen, 1946-1956; Kaj Imanuel Madsen, 1956-1989; Brian Olsen, 1989-nu.

Ulkerup

I 1592 og 1602 er her seks gårde, men igen nævnes kirkejorden ikke. I matriklen 1664 er alle syv gårde nævnt. Antallet ændres ikke førend i 1776, hvor den ene gård nedlægges, og jorden fordeles mellem de andre gårde. Redningsaktionen lykkes ikke, og seks år senere nedlægges hele landsbyen, og der plantes skov på byjorden og det meste af byens marker. Skovridergården opbygges uden for skoven (der, hvor Mantzhøj ligger i dag); en gård oprettes ligeledes uden for skoven på resterne af landsbyens jord. To gårde flyttes til Gelstrups jorder, de sidste to gårde bliver helt nedlagt, og bønderne herfra bliver husmænd i Strandhusene sammen med en stor del af landsbyens husmænd.

Gård 1: Peder Mogensen, før 1602-1603; Niels Nilausen, 1603-1617; Jens

Nilausen, 1617-1623; Peder Jensen, 1623-1649; Peder Nielsen, 1649-1650; Niels Sørensen, 1650-1652; Mads Mikkelsen, 1652-omkring 1660; Søren Lauritsen, omkring 1660-omkring 1670; Niels Andersen, omkring 1670-1719; Jørgen Nielsen, 1719-1762; Hans Jørgensen, 1762-1776, hvor gården flyttedes til Gelstrup (Søgård, matrikelnummer 4).

Gård 2: Mourits Jensen, før 1602-1610; Mads Christensen Jyde, 1610-1622; Jep Nielsen, 1622-1628; Søren Pedersen Hvid, 1628-1680; Oluf Lauritsen, 1680-1684; Anders Lauritsen Kampis, 1685-1688; Jens Pedersen, 1688-1710; Jens Olufsen, 1710-1746; Lars Andersen, 1746-1747; Niels Nielsen, 1747-1768; Jens Eriksen, 1768-1782, hvor gården flyttedes til Gelstrup (Bøgelund, matrikelnummer 5).

Gård 3: Oluf Hindt, før 1602-1626; Anders Pedersen, 1626-1632; Anders Olufsen, 1632-1657, 1649-1657 med Jep Andersen; Jep Andersen, 1657-før 1664; Peder Andersen, før 1664-1680; Niels Villumsen, 1680-1713; Mads Lauritsen, 1713-1740; Morten Pedersen, 1740-1761; Lars Sørensen, 1762-1771; Niels Rasmussen, 1771-1776, hvor gården blev nedlagt og delt mellem de andre gårde i Ulkerup.

Gård 4 (nuværende skovriderbolig): Laurits Fougir, omkring 1592; Peder Mogensen, før 1602-1603; Niels Nilausen, 1603-1617; Jens Nilausen, 1617-1633; Laurits Mikkelsen, 1633-1653; Niels Pedersen, 1653-1684; Mogens Rasmussen, 1684-1695; skovrider Mogens Mogens Holst, 1695-1717; fuldmægtig Herluf Kiær, 1717-1728; forvalter Niels Bang, 1728-1734; Mogens Svendsen, 1734-1752; Anders Olsen, 1752-1757; skovrider Johan Heinrich Mantzius, 1757-1793; skovrider Lars Petersen, 1793-1806; lakune; skovrider I. W. Bøberg, 1817-1824; skovrider Hans Christian Wellendorf, 1827-1859; skovrider Hans Christian Ulrich, 1859-1860; skovrider J. F. C. Wegener, 1860-1864; lakune; skovrider F. H. A. Beermann, 1867-1890; skovrider Poul A. A. Kofoed, 1890-1925; skovrider Niels Vestergård, 1925-1943; skovrider Ejner Bentzen, 1943-1961; skovrider H. K. Ravn Mortensen, 1961-1987; skovrider Arne Peder Jørgensen, 1987-nu.

Gård 5: Niels Andersen, før 1602-1611; Søren Jensen, 1611-1619; Rasmus Rasmussen, 1619-1633; Peder Nielsen, 1633-1680; Kirsten Jensdatter, 1680-1683; Oluf Jensen, 1683-1686; Oluf Rasmussen, 1686-omkring 1690; Oluf Pedersen, omkring 1690-1729; Jens Nielsen, 1729-1760; Jens Falkversen, 1760-1776; Niels Jensen, 1776-1783, hvor gården nedlagdes.

Gård 6 (matrikelnummer 1): Nilaus Ingvorsen, før 1602-1623; Peder Nilausen, 1623-1629; Anders Nielsen, 1629-1633; Ole Jepsen, 1633-1640; Peder Mortensen, 1640-1649; Søren Lauritsen, 1649-1652; Jens Pedersen, 1652-1680; Laurits Jensen, 1680-1701; Mads Engelbrechtsen, 1701-1720; Jacob Knudsen, 1720-1760; Peder Hansen, 1760-omkring 1802, gården udflyttedes fra skoven i 1782; Jens Pedersen, omkring 1802-omkring 1825; Peder Jensen,

omkring 1825-1867; Jens Hansen, 1867-1879; Niels Peder Larsen, 1879-1909; Jens Emil Pedersen, 1910-1914; Jørgen Pedersen, 1914-1916; Hans Valdemar Grenaa, 1916-1944; Georg Morten Hansen, 1944-???

Gård 7: Nielaus Ingvorsen, 1623-efter 1630; Anders Nielsen, efter 1630-omkring 1648; Poul Jensen Grønhauge, omkring 1649-efter 1664; Jens Lauritsen Jyde, efter 1664-omkring 1678; Oluf Sørensen, omkring 1679-omkring 1728; Peder Svendsen, omkring 1728-1750; Peder Nielsen, 1750-1765; Anders Svendsen, 1765-1782, hvor gården nedlagdes.

Unnerud

Oprindelig var der seks gårde; den lille gård (nummer 5) nævnes første gang i 1627. I 1664 er der kun nævnt seks fæstere; men her drives gård 2 og 6 sammen. De skilles igen; men allerede omkring 1684 slås gårdene 6 og 7 sammen. Omkring 1728 lægges gård 3 sammen med gård 5, og byen fortsætter med fem gårde. En af gårdene har fæstere, der allerede før 1719 ikke er bønder (nemlig møllere, skovridere og officerer), og denne nedlægges, før udskiftningen. De resterende fire gårde tildeles matrikelnumre fra 1 til 4 og eksisterer stadig i den gamle by. Matrikelnummer 2 er dog muligvis flyttet hen, hvor Jægergården (gårdnummer 4) lå, idet den i dag ses sidst i byen, når man kommer fra Egebjerg.

Gård 1 (matrikel 4): Anders Madsen, før 1602-1622; Mads Olsen, 1622-1626; Laurs Mikkelsen, 1626-1633; Anders Nielsen, 1633-omkring 1671; Anders Lauritsen, omkring 1671-omkring 1692; Oluf Hansen, omkring 1692-efter 1707; Hans Andersen Brun, efter 1707-omkring 1725; Abraham Hansen, omkring 1725-1740; Anders Hansen, 1740-1775; Jens Sivertsen, 1775-1804; Jens Nielsen, 1804-1843; Anna Jensdatter, 1843-1846; Christian Jensen, 1846-1894; Niels Carl Christiansen, 1894-1924; Poul Christiansen, 1924-1962; Jørgen Christiansen, 1962-1981; Ingrid Christiansen, 1981-nu.

Gård 2 (matrikel 2): Jens Olufsen, før 1602-1614; Hans Ingvorsen, 1614-1615; Eske Jonsen, 1615-1617; Anders Jensen, 1617-1628; Niels Hansen, 1628-1635; Jens Ibsen, 1635-1640; Peder Nielsen, 1640-1649; Anders Ibsen, 1649-omkring 1683; Niels Knudsen, omkring 1683-1719; Laurits Madsen, 1719-1757; Peder Lauritsen, 1757-1804; Morten Rasmussen, 1804-1819; Lars Nielsen, 1819-1837; Martha Olesdatter, 1837-1847; Anders Larsen, 1847-1884; Karen Sofie Rasmusdatter, 1884-1885; Rasmus Jensen, 1885-1915; Kristen Anton Hansen, 1915-1957; Kristen Bangsgaard Hansen, 1957-1990; Henrik Boye Nielsen, 1990-nu.

Gård 3 (efter 1728, matrikel 1): Oluf Madsen, før 1602-1633; Jens Andersen, 1633-1640; Mads Nielsen, 1640-1647; Anders Nielsen, 1647-1650; Ole Nielsen, 1650-1651; Jens Olufsen, 1651-omkring 1670; Hans Madsen, omkring

1670-1711; Niels Olufsen, 1711-1720; lakune; Mads Lauritsen, 1725-1728; Peder Andersen, 1728-1751, der lagde gården til gård 5.

Gård 4: Jørgen Mikkelsen, før 1602-1614; Peder Pedersen, 1614-1649; Mads Sørensen, 1649-1680; Jens Madsen, 1680-1690; Laurits Svendsen, 1690-mellem 1702 og 1719; Peder Hansen Quist Møller, mellem 1702 og 1719-1731; skovrider Johan Klepping, 1731-1740; skovrider Jens Sørensen, 1740-1756; lakune; kaptajn von Castenskjold, før 1776-1782, hvor gården nedlagdes.

Gård 5 (matrikel 1): Søren Nielausen, 1627-1637; Mads Sørensen, 1637-1647; Jep Nielsen, 1647-1649; Jens Pedersen, 1649-1654; Claus Westisen, 1654-1658; Nielaus Nielsen, 1658-omkring 1671; Mogens Ibsen, omkring 1671-1690; Peder Pedersen, 1690-1726; Peder Andersen, 1726-1751; sognefoged Anders Lauritsen, 1752-1789, fra 1784-1789 sammen med Peder Andersen; sognefoged Peder Andersen, 1789-1831; Peder Kjeldsen, 1831-1854; Peder Pedersen, 1855-1876; Inger Marie Kjeldsen, 1876-1880; Peder Vilhelm Pedersen, 1880-1889; Christian Pedersen, 1889-1901; Else Kirstine Pedersen, 1901-1923; Tøndes Hansen, 1923-1938; Henrik Carl Birche, 1938-1941; William Schou, 1941-1991; Rosemary Willows, 1991-1994; Martin Schou, 1994-nu.

Gård 6 (matrikel 3): Jens Knudsen, før 1602-1647; Hans Hansen, 1647-1650; Jep Andersen, 1650-omkring 1660; Anders Ibsen, omkring 1660-omkring 1670; Jens Madsen, omkring 1670-1681; Anders Madsen, 1681-1711; Anders Nielsen, 1711-1726; Niels Jensen, 1726-1779; Jens Andersen, 1779-1792; Peder Nielsen, 1792-1841; Jens Madsen, 1841-1871; Bodil Larsen, 1871-1880; Lars Peder Jensen, 1880-1920; Bodil Kjerstine Pedersen, 1920-1922; Laurits Peder Jensen, 1922-1938; Niels Frederik Larsen, 1938-1966; Frede Larsen, 1966-nu.

Gård 7 (omkring 1684, matrikel 3): Peder Poulsen, før 1602-1628; Mikkell Hansen, 1628-1653; Mogens Ibsen, 1653-1661; Jacob Hansen, 1661-omkring 1684; Anders Madsen, omkring 1684-1711, der lagde gården til gård 6.

Noter

1. Blandt de mange bøger, der har beskæftiget sig med Troels Winther og hans slægt, skal der blot henvises til to: O. Delphin Amundsen: *Slekten Astrup fra Astrupgaard gennem 550 år. Annen ajourførte og utvidede udgave af F. C. Sommer "Slægten Astrup gennem 500 år"*, København 1905. Oslo 1955 og Svend Jacobsen og Hans-Ole Mørk: *10 ge-*

nerationer med rod i marsken: Efterslægtstavle for herredsfoged Troels Winther på Astrupgård i Brøns sogn. Åbenrå 1996. Troels Winther er ifølge familieoptegnelser søn af Svend Winther, der skulle have overtaget Astrupgård, da han giftede sig med den tidligere ejers datter, Anna Iuel. Disse optegnelser, der nedskrives omkring 1690 af præsten Niels Nielsen Astrup og i 1721 af præsten

- Nissenius Pedersen Hygom, er omtalt i O. Delphin Amundsen. Mens forbindelsen tilbage til Troels Winther er fuldkommen sikker, er Troels Winthers forbindelse til Svend Winther og Anna Juul det ikke og beror mest på navnelighed. På dén baggrund slår Jacobsen og Mørk fast, at indtil videre bør enhver slægtstavle standse ved Troels Winther. Dog medgiver de, at der formodentlig har været en forbindelse til en familie luel, der kunne have hørt hjemme i Ribe, jvf. Johannes Oldendorph: *Johannes Oldendorphs Selvbiografi: En præstekøbne fra Haderslev i hertug Hans den Ældres tid*. Tønder 1966. Johannes Oldendorph skriver (s. 17): "Hendes [Elisabet, der var gift med Jacob Petersen Oldendorph; de var forældre til Johannes Oldendorph] far hed Hans Iversen Holst, som, skønt han var født i Flensborg, fik i sinde at bo i Ribe, hvor han købte et fortræffeligt hus og land. Den jomfru, han ægtede i Ribe, hed Bodil og var født i en familie med navnet Juul, efter en anden gren kaldes den Vibe. Begge familier er ret udbredte i Ribe og i Hviding herred, hvorfra Peter Truelsen med sine efterkommere og sin slægt stammer."
2. Maren Andersdatter, der sad på den østre del af Astrupgård, blev første gang gift i 1715 med Hans Feddersen Beyer, der var bror til Niels Feddersen Beyer, som selv sad på den vestre del af gården; begge brødre var Maren Andersdatters fætre (jvf. Svend Jacobsen og Hans-Ole Mørk, 1996).
 3. Niels Nielsen, Peter Skautrup og Therkel Mathiassen: *J. P. Trap Danmark, Tønder Amt*, Bind X, 2, femte udgave. København 1966.
 4. Knud Erik Stavnager: *Stavnager: *1482-1982*. Eget tryk. 1982
 5. Deanna Swaney: *Iceland, Greenland & the Faroe Islands*. Hawthorn, Australien 1997.
 6. Hans Joakim Schultz: *Turen går til Norge*. København 1996.
 7. Johan Hvidtfeldt: *Håndbog for danske Lokalhistorikere*. Århus 1952-1956 og Hans H. Worsøe: *Politikens Håndbog i Slægtshistorie*, fjerde udgave. København 2001.
 8. Slægtsgårdsforeningen, v/ Landbrugs-museet, Gl. Estrup, Randersvej 4, 8963 Auning; telefon: 8648 4816; E-mail: arkiv@slaegtsgaardsforeningen.dk; Webpage: www.slaegtsgaardsforeningen.dk.
 9. Wilhelm von Antoniewitz: *Danske Slægts-gaarde. 1. Hefte: Frøslev Sogn, Stevns Herred, Præstø Amt*. København 1943.
 10. Christian Nicolaisen: By- og Gaardbeskrivelse af de "danske" Byer paa Amager. *Aarboeg for Historisk Samfund for Københavns Amt* (med gamle Roskilde Amt). København 1922, ss. 5-47. Denne by- og gårdbeskrivelse omfatter byerne Kastrup, Maglebylille, Rågård, Skelgårde, Sundby-Vester, Sundby-Øster, Tømmerup, Tårnby, Tårnby Ladegård, Ullerup og Viberup, men altså ikke Store Magleby, hvor amagerhollænderne boede.
 11. Kirstin Nørgaard Pedersen: De Thorup og de Skanderborg ladegårdsbønder og deres slægt: en slægtshistorisk undersøgelse. *Personalhistorisk Tidsskrift* 2002: 1, ss. 92-205.
 12. Adam Lindgreen: Slægtsforskning på de lokalhistoriske arkiver – set fra Amager ved hjælp af H.F. Kiær, C. Petersen og alle de andre. *Personalhistorisk Tidsskrift* 2004: 1, ss. 36-66.
 13. Svend B. Troelsen: *Rejsby Sogns Historie*. Rejsby 1966.
 14. Norman V. Steenstrup: *Våbensted og Engestofte Sogne, Musse Herred, Lolland. Fæstere og ejere af 54 gårde fra ca. 1700 til 1991 samt historiske beretninger fra området*. Nykøbing F 1991.
 15. Norman V. Steenstrup: *Tårs sogn i Musse herred, Lolland. Sammenstilling af lokalhistoriske vidnesbyrd og persondata*. Nykøbing F 1989.
 16. Norman V. Steenstrup: *Våbensted og Engestofte Sogne, Musse Herred, Lolland. Fæstere og ejere af 54 gårde fra ca. 1700 til 1991 samt historiske beretninger fra området*. Nykøbing F 1991.
 17. Norman V. Steenstrup og Poul Jensen: *Baroniet Guldborglands Fæstegårde. Fæstere og ejere af 156 gårde fra ca. år 1688 til 1988 samt historiske beretninger fra området*. Nykøbing F 1988.
 18. Bent Jensen, Poul Jensen, Johan Jørgensen og Preben Poulsen: *Grevskabet Har-*

- denberg- Reventlows Fæstegårde. Fæstere og ejere af 138 gårde fra ca. 1630 til 1994 samt historiske beretninger fra området. Nykøbing F. 1994.
19. Henning Steen Christensen: *Grevskabet Knuthenborgs gårde og huse: Bandholm sogn: Brugere og ejere ca. 1750-2000*. Rødovre 2003.
 20. Henning Steen Christensen: *Grevskabet Knuthenborgs gårde og huse: Hillested: Brugere og ejere ca. 1750-2000*. Rødovre 2004.
 21. Henning Steen Christensen: *Grevskabet Knuthenborgs gårde og huse: Hunseby: Brugere og ejere ca. 1750-2000*. Rødovre 2002.
 22. Henning Steen Christensen: *Grevskabet Knuthenborgs gårde og huse: Østoft: Brugere og ejere ca. 1750-2000*. Rødovre 2004.
 23. To yderligere bind er under forberedelse, nemlig om Maribo landsogn og Stokke-marke sogn.
 24. Margit Mogensen: *Fæstebønderne i Odsherred: Studier over sociale og økonomiske forhold ca. 1750-1800*. København 1974.
 25. Ravensbjergvej 7, 4560 Vig.
 26. Jvf. Margit Mogensen, 1974.
 27. Rigsarkivet: Jordebog over det kongelige gods i Odsherred 1719. Rtk. 2215.174, refereret i Margit Mogensen.
 28. Jvf. Margit Mogensen, 1974.
 29. Jvf. Margit Mogensen, 1974.
 30. Jvf. Margit Mogensen, 1974.
 31. Jvf. Margit Mogensen, 1974.
 32. Se for eksempel *Gyldendal og Politikens Danmarkshistorie*. København 1990.
 33. Hans Chr. Johansen: *Danish Population History: 1600-1939*. Odense 2002.
 34. P. C. Nielsen: Vore offentlige skove gennem tiderne. Trykt i Hans H. Sune Ebbesen: *Vore skove: Danmarks Naturfredningsforenings årsskrift*. Ringkøbing 1966, ss. 5-25.
 35. Se for eksempel Niels Nielsen, Peter Skautrup og Povl Engelstoft: *J. P. Trap Danmark, Tønder Amt*, Bind III, 2, femte udgave. København 1954 og Niels Nielsen, Peter Skautrup og Povl Engelstoft: *J. P. Trap Danmark, Tønder Amt*, Bind IV, 1, femte udgave. København 1955.
 36. Niels Nielsen, Peter Skautrup og Therkel Mathiassen: *J. P. Trap Danmark, Tønder Amt*, Bind X, 2, femte udgave. København 1966.
 37. Jvf. Niels Nielsen, Peter Skautrup og Therkel Mathiassen, 1966.
 38. Edvard Nybjerg: Odsherreds stednavne. I Tidsskriftet: "*Det skønne Odsherred*". 1950.
 39. Auktionsprotokol fra 1726 i forbindelse med forsøg på salg af det kongelige gods. Rigsarkivet.
 40. Auktionsprotokol fra 1726 i forbindelse med forsøg på salg af det kongelige gods. Rigsarkivet.
 41. Auktionsprotokol fra 1726 i forbindelse med forsøg på salg af det kongelige gods. Rigsarkivet.
 42. Auktionsprotokol fra 1726 i forbindelse med forsøg på salg af det kongelige gods. Rigsarkivet.
 43. Auktionsprotokol fra 1726 i forbindelse med forsøg på salg af det kongelige gods. Rigsarkivet.
 44. Auktionsprotokol fra 1726 i forbindelse med forsøg på salg af det kongelige gods. Rigsarkivet.
 45. Auktionsprotokol fra 1726 i forbindelse med forsøg på salg af det kongelige gods. Rigsarkivet.
 46. Auktionsprotokol fra 1726 i forbindelse med forsøg på salg af det kongelige gods. Rigsarkivet.
 47. Auktionsprotokol fra 1726 i forbindelse med forsøg på salg af det kongelige gods. Rigsarkivet.
 48. Auktionsprotokol fra 1726 i forbindelse med forsøg på salg af det kongelige gods. Rigsarkivet.
 49. Jvf. Margit Mogensen, 1974
 50. Chr. Mikkelsen: Udskiftningen af krongodset i Odsherred. *Holbæk Amis årbog* 1965.
 51. Jvf. Margit Mogensen, 1974.
 52. Dis-Danmark: Kipkort med indbyggertal i amter, herreder og sogne.
 53. <http://www.egebjerg.dk>.
 54. Disse lister er dårlige for Egebjerg sogn, idet hverken (lands)by eller fornavn anføres; men på basis af databasen har det været muligt at rekonstruere listerne for næsten alle fæsterner i sognet.
 55. Afskrevet af Jørgen Stage Larsen
 56. Afskrevet af Ole Ulrik Hansen
 57. Afskrevet af Jørgen Stage Larsen

58. For det meste indsamlet af Ole Ulrik Hansen, som har taget kontakt til hovedparten af de gårdejere, som vi ikke kendte i forvejen. Ole Ulrik Hansen har samtidig indsamlet eller taget billeder af gårdene.
59. Ved Hans Mikkelsens bryllup angives det, at han kommer fra Lestrup. Samtidig vides det, at han er født omkring 1628. I Dragsholms jordebog fra 1626 optræder en fæstegårdmand Mikkell Hansen, der derfor muligvis kan være far til Hans Mikkelsen.
60. Da sønnefæste ikke er så almindeligt, er det ikke helt sikkert, at Mads Lauritsen er far til Mogens Madsen, selv om han var dennes forgænger på fæstet.
61. Det er ikke helt sikkert, at Arve Villumsen er far til Villum Arvesen. Arve Villumsen er nævnt i Dragsholm lens regnskaber i 1592. Oplysningen stammer fra Morten Møller Hansen, Brøndby.
62. Nogle af anestavlens oplysninger skyldes Liselotte Christensen, Brønshøj og Morten Møller Hansen, Brøndby.
63. Peter K. A. Jensen: *Da mennesket blev menneske*. København 2004.
64. Da Westi Mikkelsen blev begravet i 1696, indførtes det i kirkebogen, at han "hafte betient Menigheden i 57 Aar; var ellers nu 80 Aar gl.; hafte veret tvende Gange giffit oc affled 23 Echtebørn" (jvf. Landsarkivet for Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm: Egebjerg kirkebog, døde, 1696).
65. Se for eksempel Kaj Albertsen: Slægters uddøen. Et matematisk-statistisk problem. *Personalthistorisk Tidsskrift* 1973: 2, ss. 109-130 og Svend Jacobsen: Kendte danskeres anetavler XIII og XIV: Amtsskolekonsulent Nicolai Svendsens 32 aner og Øjenlægen, professor Jannik Bjerrums 32 aner. *Personalthistorisk Tidsskrift* 1985: 1, ss. 3-36.
66. Jvf. Margit Mogensen, 1974.

Nyt fra Norden

Leif Methers 1949-2005

I efteråret 2005 kom en meget trist meddelelse fra Finland. Leif Mether var afgået ved døden den 16. September efter et ganske kort sygdomsforløb. Leif Mether var en af drivkræfterne i Genealogiska Samfundet i Finland og var medstifter af DIS-foreningen i Finland i 1984. De to foreninger blev slået sammen i 1999. Jeg kendte Leif som et menneske fuld af idéer, energi og humor, og hans idérigdom og store viden om slægtsforskning betød meget for samarbejdet i den nordiske genealogiske samarbejdskomité – Nordgen. Leif Mether efterlader et stort savn.

Norge

29. august 2005 kunne Riksarkivet I Oslo atter åbne dørene for publikum efter en omfattende til – og ombygning.

Sverige

Med Släkthistorisk Forum nr. 5, 2005 fulgte et nydeligt 80 siders tillæg med 48 artikler af journalist Roland Classon, som arbejder for Helsingborg Dagblad. Artiklerne er udvalgt blandt omkring 100

Avisreportager fra de seneste fem år. Emnerne spænder vidt. Mange personers slægtshistorie rulles - og det gælder såvel mere eller mindre ukendte personer som personer, der også er kendt udenfor Sveriges grænser, for eksempel Dag Hammarskjöld, Astrid Lindgren og Greta Garbo. Og hvem vidste, at Julia Roberts og Beach Boys har svenske rødder. Der er endvidere artikler om forskellige specialarkiver, bevaring af fotos, spændende arkivfund etc. samt 25 gode råd til slægtsforskeren. Alle Classons artikler kan ses I netversion på <http://hd.se/familj/slaktforskning>

Sveriges Släktforskarförbund fejrer sit 20 års jubilæum I 2006 i forbindelse med Svenska Släktforskar dagar 11. – 13. august, som foregår i Stockholm, hvor der på samme tid er Kulturfestival.

Læs om de mange aktiviteter på www.genealogi.se

Birgit Flemming Larsen

Anmeldelser

Ved Susanne Krogh Jensen

Bak, Sofie Lene : "Dansk Antisemitisme 1930-1945", Aschehougs forlag 2004, 581 sider, ISBN : 87-11-11731-1, 349 kr.

Danmark har igennem sidste halvdel af 1900-tallet i høj grad været opfattet som lilleputlandet, der i 1943 reddede sin jødiske befolkning ved at hjælpe dem i skjul og til flugt udenfor nazismens rækkevidde. Imidlertid har forskningen i de sidste årtier i stigende grad lavet ridser i lakken – ikke mindst i behandlingen af spørgsmålet om myndighedernes behandling af de tysk-jødiske flygtninge i 1930'erne.

I bogen "Dansk Antisemitisme 1930-1945", der er en omskrevet ph.d.-afhandling fra Københavns Universitet, tager Sofie Lene Bak fat på den danske offentligheds holdning til jøderne. Dermed forsøger hun noget så vanskeligt som at trænge ind i folkesjælen på et område, hvor den politisk korrekte holdning indtil sent i 1980'erne har været, at det etablerede Danmark ikke for alvor rummede antisemitiske tendenser. Sandheden er imidlertid en anden – igennem casestudier, pressestudier og studier af retsopgøret efter krigen viser forfatteren, at modstanden mod jøderne fandtes i Danmark ikke alene i nazistiske kredse, men også udenfor det ekstremistiske miljø.

I det første kapitel nævner forfatteren, at undersøgelsen rummer tre dele, hvoraf den første består af en række casestudier til belysning af forskellige antisemitiske fora, der fandtes i Danmark i perioden. Gennem en behandling af Nationalsocialistisk Arbejderparti – senere Dansk Antijødisk Liga – fremhæves den politiske antisemitisme, der fandtes i Danmark fra 1935. Om end kredsen omkring partiet absolut var marginaliseret og upopulær i for-

hold til offentligheden, fremhæver Sofie Lene Bak med rette, at det er værd at bemærke, at en sådan retorik fandtes i det offentlige rum. Hun påviser endvidere gruppens ekstremisme og dens kendskab til udviklingen af den praktiske tyske jødepolitik under krigen. Om end der er tale om en lille gruppe, så var den antisemitiske diskurs ikke bandlyst i den politiske verden.

Det andet antisemitiske forum, der behandles i bogen, centrerer omkring den såkaldte religiøse antisemitisme, og analyseres ud fra Indre Missions retorik i en række udgivelser i 1930'erne. Også her optræder antisemitismen – om end ikke som et primært budskab men som et mere eller mindre diffust fjendebillede, der bl.a. kobles til kommunisme o.lign. Alligevel er forfatterens pointe, at antisemitismen på den måde var spredt ud til en række danskere, hvis personlige erfaring og kontakt med jødedommen var stærkt begrænset. På den anden side var retorikken omkring jøderne ikke entydig – hvilket viser, at spørgsmålet ikke var bevægelsens kardinalspørgsmål.

Den økonomiske antisemitisme belyses gennem et casestudie af Landbrugernes Sammenslutning, hvor antisemitismen identificeres som kriseideologi i en periode, hvor landbruget "oplevede en kulturel og økonomisk deklatering", som forfatteren formulerer det i første kapitel (side 42). Jøderne fungerede med andre ord som en form for syndebug, og den antisemitiske retorik dækkede over andre problemer.

Endelig behandles den kulturelle antisemitisme. Igennem en beskrivelse af Dansk Antijødisk Ligas kulturpolitik påpeger Sofie Bak en række lighedspunkter mellem det almene kulturelle rum og DALs kulturopfattelse. Også her påvises med andre ord latent antisemitisk diskurs.

I bogens anden del analyseres en række aviser for at afdække antisemitismen i den offentlige debat. Her afsløres en stigende offentlig afstandtagen fra jødespørgsmålet i takt med en stigende modvilje mod nazismen. Hvor jødespørgsmålet var en mulighed i Danmark i begyndelsen af 1930'erne blev det kategorisk afvist i 30'ernes slutning og under besættelsen. Alligevel viser bogen, at antisemitisme

med xenofobiske overtoner var tilladt uden at risikere offentlig stigmatisering – også under den tyske besættelse – bl.a. under dække af antibrandesianismen.

Endelig undersøges i to kapitler det juridiske beredskab overfor antisemitismen dels i perioden indtil 1943 og dels fra 1943 frem til 1949 – dvs. igennem retsoppgøret. Herigennem ses, at de danske myndigheder fra 1936 søgte at begrænse den åbenlyse antisemitisme bl.a. gennem injurielovgivningen, og at racismeparagraffen, der blev vedtaget i 1939 under stor debat om begrænsninger af ytringsfrihed, først kom til anvendelse i retsoppgøret efter besættelsen. Der var med andre ord et teoretisk juridisk beredskab overfor antisemitismen, om end dettes praktiske anvendelse var begrænset indtil 1945.

Bogen i sin helhed er en spændende og sober analyse af et emne, der igennem mange år har været en varm kartoffel. Man kan dog ikke undgå at sidde tilbage med en lidt forvirret fornemmelse. I første kapitel skriver forfatteren, at hun vælger casestudier vel vidende, at det medfører en fare for kildestyring og deraf følgende proportionsforvrængning. Bogen tager i meget høj grad fat på de særlige tilfælde – og deraf følger også forvirringen som læser – for hvor galt var det egentlig? Hvad tænkte den almindelige dansker? Til dette spørgsmål svarer bogen overordnet ved at placere antisemitismen i det offentlige rum – samt ved at skelne mellem den offentlige marginalisering af den nazistiske antisemitisme og den tilladte xenofobiske antisemitisme.

I sit kildevalg er bogen solid, idet den primært bygger på konkrete publikationer, blade o.lign. fra de behandlede grupper, og i sit sprog er den absolut læseværdig. Forfatteren har i sin behandling formået at kombinere afhandlingens videnskabelighed med faglitteraturens flow – hvilket gør det til en bog ikke alene for faghistorikeren men for alle, der er interesseret i en dybdegående behandling af emnet.

*Susanne Krogh Jensen, museumsinspektør,
Værløse Museum*

Bjerg, Hans Christian (udg.): "Admiral Rechnitzers Maritime og Politiske Erindringer 1905-40".. Gyldendal 2003. 464 s., ill. ISBN 87-02-01834-9. Pris: 399 kr.

Viceadmiral Hjalmar Rechnitzer (1872-1953) står som den mest omdiskuterede skikkelse i den danske flådes historie i det 20. århundrede. I 2000 udkom hans dagbog fra den første periode af 2. verdenskrig frem til maj 1940 (anmeldt i PHT 2002:1, pp. 222-224). Udgivelsen blev foretaget af historisk konsulent i Søværnet, Hans Christian Bjerg, der nu har fortsat med udgivelsen af admiralsens erindringer fra perioden 1905-1940, nedskrevet i årene 1940-1943 efter hans påtvungne afgang fra Søværnet i maj 1940. Erindringerne er forsynet med en indledning, som beskriver Rechnitzers levnedsløb, baggrunden for hans kontroversielle position samt forskningssituationen; sammenlignet med Bjergs vægtige indledning til dagbogen fra 2000 er der her tale om en noget kortere version.

Der er tale om et velskrevet stykke erindringslitteratur, som overalt præges af en imødekommende og velvillig indstilling over for de personer, som Rechnitzer har samarbejdet med over årene. Stærkest står vel omtalen af den socialdemokratiske forsvarsminister Laust Rasmussen, hvis forsvars-politiske anskuelser lå milevidt fra Rechnitzers, men hvis menneskelige kvaliteter sidstnævnte værdsatte. Også statsminister Stauning får en positiv omtale. Kun for ganske få mærker man Rechnitzers tydelige aversion. Og i betragtning af at Danmark på nedskrivningstidspunktet var besat af Tyskland, er Rechnitzers omtale af de søofficerer, han mødte fra den tyske flåde over årene, forbavsende objektiv.

Som nævnt står Rechnitzer fortsat som en omdiskuteret skikkelse i den danske flådes historie op til 1940 – dels i kraft af sin rolle ved besættelsen af Danmark i 1940, dels i kraft af de særlige omstændigheder omkring vekslende regeringsdispositioner omkring hans avancement til viceadmiral i mellemkrigstiden. Mens dette sidst aspekt ikke omtales nærmere i dagbøgerne fra 1939-40, kunne man måske have ventet, at Rechnitzer i sine erindringer, skrevet efter afgang

fra Søværnet, havde gjort netop dette aspekt, som i særlig grad forgiftede hans forhold til søofficerskorps og efterfølgende til offentligheden, til genstand for omtale. Men dette er ikke tilfældet. Om nogen selvrefleksion er der ikke tale. Ligeledes leder man forgæves efter vurderinger af hans officerskolleger, herunder hans modpol i 1920'erne, viceadmiral Konow (som på sin side ikke sparede Rechnitzer i sine erindringer). Det samme gælder hans stabschef, kontreadmiral Hammerich, som spillede en lidet flatterende rolle i Rechnitzers afgang i 1940. Også en vurdering af Søværnets og hans egen rolle omkring besættelsen af Danmark i 1940 leder man forgæves efter. I den forbindelse må det beklages, at de håndskrevne notater, som Rechnitzer udarbejdede i forbindelse med afhøringerne i den Parlamentariske Kommission efter 1945-46, jvf. s. 11, og som ifl. udgiveren er "meget svært tilgængelige", ikke er blevet tydet. I lyset af den rolle som syndebug for Søværnets manglende tilstedeværelse ved besættelsen i 1940, som Rechnitzer kom til at indtage i offentligheden og i søofficerskorpsset, kunne disse noter muligvis give et indblik i Rechnitzers eget syn på disse forhold på et tidspunkt, hvor alt var ved at blive fortid.

Bogens værdi ligger i det tidsbillede, den giver af søværnet i de første fire årtier af forrige århundrede og i de personvignetter, den giver af et udvalg af politikere m.v., som spillede en rolle i udformningen af dansk forsvarspolitik i samme tidsrum. Udgivelsen er forsynet med et udmærket billedmateriale og et fortrinligt noteapparat.

Peter Hertel Rasmussen, ministerråd, cand.mag.

Gade, Sven Ove : "Frode Jakobsen. En biografi" Gyldendal, København 2004. 589 s., ill. ISBN 87-02-01982-5.

"Realpolitikere", sådan kalder de sig selv. De sidder og småskændes om det uvæsentlige, mens vognen styrer mod afgrunden. "Fantaster", folk uden forbindelse med realpolitik – sådan kalder de dem, som ser dybet og råber de advarende ord".

Dette og flere lignende citater af Frode Jakobsen (1906-1997) kunne fint have suppleret overskriften på Sven Ove Gades store biografi om denne centrale skikkelse i Frihedsrådet. Citater som ovennævnte er nemlig eksemplariske for såvel biografens tematiske omdrejningspunkt som dens kildemæssige grundlag. Det er idealisten og moralisten Jakobsen overfor realpolitikkerne. Det er egentlig et stærkt og spændende omdrejningspunkt, men undervejs bliver Frode Jakobsen ofte reduceret til et redskab for Gades dybe foragt for især socialdemokratiske ledere, der fremstår som politiske dyr, for hvem politik kun er realpolitik klinisk renset for følelse, moral og idé – og som altid er klar til at slå en handel af, om det så er med djævelen selv.

Således forsøger Gade ikke at forklare og forstå samarbejdspolitikken med Nazi-Tyskland. Faktisk udtrykte Frode Jakobsen sig mere forstående overfor samarbejdspolitikken, selv om han var dybt uenig og mente, at danskerne måtte yde et aktivt bidrag i kampen mod Hitlers Tyskland. Sven Ove Gade bygger i udstrakt grad på Frode Jakobsens egne beretninger og redegørelser, men medtager altså ikke altid nuancerne i Jakobsens forfatterskab. Desuden er biografen generelt ikke tilstrækkelig kritisk overfor den biografere. Frode Jakobsens egne udlægninger er suppleret af en lang række udtalelser om Jakobsen fra venner og fjender, som ofte får lov at stå ukommenterede hen, eller også uden videre fejes af bordet.

Når bogen således er båret af forfatterens stærke idiosyncrasier, og når Gade kun periferet og navnlig mod bogens slutning borer i Frode Jakobsens selv billede, er dette ikke nogen kritisk biografi. Det er en velskrevet bog og en grundlæggende fascinerende beretning om den begavede, læselystne knægt fra det grundtvigske friskolelærerb hjem på Mors, der først efter mange prøvelser fik lov at tage studentereksamen (med landets højeste snit), som kom på universitetet, og som gik i gang med en disputats om Nietzsche og Kierkegaard.

Allerede i 1930'erne engagerede han sig i kampen mod nationalsocialismen og fandt efter en kort forlovelse med DKP siden over i

Socialdemokratiet. Han hjalp tyske politiske flygtninge og giftede sig med en tysk-jødisk flygtning. Så kom den 9. april, og den videnskabelige karriere blev afbrudt for altid. Frode Jakobsen hørte til dem, der gik ind i modstandsarbejde af solidaritet med omverdenen. Og han gik ind i kampen om "folkets sjæl", som han med sin faible for patos selv kaldte forsøget på at få befolkningen mobiliseret mod samarbejdspolitikken. Men med Frode Jakobsen selv som kilde tenderer Gade til at gøre en modstandsmand ud af ham allerede fra morgenstunden den 9. april 1940. Og hvorvidt *Ringens*, som Jakobsen siden blev leder af, var en illegal organisation fra begyndelsen i 1941 eller kun langsomt udviklede sig fra et forum for meningsdannende oplysningsarbejde vendt mod tyskerne og samarbejdspolitikkerne til en egentlig illegal organisation i løbet af 1943, det giver Gade ikke noget selvstændigt bud på. I 1943 var Frode Jakobsen med til at danne Frihedsrådet. Og i foråret 1945 blev han for alvor den centrale figur i modstandsbevægelsen.

Når en betydelig del af bogen kredser om 1945, hænger det givetvis også sammen med, at den redelige og moralske Jakobsen lagde sig ud med dele af modstandsbevægelsen. I april 1945 var han nemlig den, der effektivt satte bom for kommunisternes og Dansk Samlings bestræbelser på at skabe et fælles politisk efterkrigsprogram i Frihedsrådets regi. Ikke nok med, at Jakobsen satte en stopper for – dele af – modstandsbevægelsens fredstidsdrømme, han bød også de gamle politikere indenfor til samarbejde og blev som sådan en vigtig figur i skabelsen af befrielsesregeringen. For en del modstandsfolk, ikke mindst de kommunistiske, gjorde det ham til forræder – "Det er et paradoks, at det netop skulle blive ham, der på det mest afgørende tidspunkt for den politiske udvikling i efterkrigstiden sørgede for, at døren blev åbnet for Buhl og smækket i for de unge modstandsfolk med de lysende drømme.

Dengang var det ham, der handlede som en realpolitiker, og virkningen blev et politisk troværdighedstab med langtrækkende virkninger, ja, helt op i vor tid". Her ser Gade et paradoks, hvor bogen egentlig blot fore-

kommer at demonstrere stor konsekvens hos Frode Jakobsen. Han var demokratiets mand, så da Nazi-Tyskland var besejret, gjaldt det normalisering – det politiske system skulle ikke ændres, det skulle genetableres. Jakobsen håbede dog, at Christiansborg ville blive befolket af unge fra modstandsbevægelsens rækker, der ville puste ånd og liv i partierne. Sådan gik det ikke. Selv blev Frode Jakobsen minister i befrielsesregeringen og blev central i den debat om stikkerlikvideringerne, som han resten af sit liv af al magt forsøgte at undertrykke. Han sad i Folketinget for Socialdemokratiet til 1973. Gade viser velfortalt, hvordan Jakobsen fremdeles gik sine egne veje i forhold til partilinjen og stadig så sig som "stemmen i ørkenen". Han fik heller aldrig den store indflydelse, men markerede sig mest med sin dissens – det gjaldt en tidlig kritik af USA's krigsførelse i Vietnam eller det gjaldt EF, hvor han i 1972 op til afstemningen ret pludseligt var at finde på nej-siden.

Sven Ove Gade fortæller udførligt om denne fascinerende, dybt ansvarlige, puritanske, men også kompromisløse og til tider selvhøjtidelige ener. Biografien skal samtidig læses som et engageret og relevant indlæg i debatten om læren af besættelsestiden, båret som den er af en dyb respekt for Frode Jakobsens etiske valg. Men en så markant og kantet politisk nonkonformist som Frode Jakobsen kunne godt have trængt til en mere distanceret og kritisk vurdering, ligesom hans politiske omgivelser i navnlig Socialdemokratiet kunne have været skildret mere afbalanceret. Det havde på ingen måde mindsket Frode Jakobsens høje moral og store ansvarsbevidsthed.

Henrik Lundtofte

Jakobsen, Ingvar: Vesløgård – En herregård på Hannæs. Ejere, fæstere og udstykning. Lokalhistorisk Forening for Sydhannæs og Lokalhistorisk Forening for Frøstrup og Omegn i samarbejde med Lokalhistorisk Samvirke for Han Herred, 2002. 384 sider, ill., indb. ISBN 87-88438-17-1. Pris: 299 kr.

Vesløgård var en adelig sædegård, der kan føres tilbage til 1348, hvor den var i Mogens Globes besiddelse. Dog eksisterer resterne af et tidligere voldsted fra slutningen af 1200-tallet. Sidenhen overgik gården til (blandt andre) Krabbe, Rosenkrantz, Bjerregaard, Swindt og Nørgaard. Det var Chr. Jensen Nørgaard, som i 1910 solgte Vesløgård til Hanherredernes udstykningsforening, der efterfølgende udparcellerede gården og nedrev bygningerne. Vesløs Stationsby ligger nu på gårdens gamle grund.

Den 384-sider lange bog, der er tættrykt, men alligevel særdeles læsevenlig, idet skriften fremtræder klart, er en gave til slægtsforskere med aner, som har været under Vesløgård. Der er anvendt mange illustrationer i bogen, herunder Rasmus Kruuses pragtfulde naivistiske maleri fra 1837 af Vesløgård; dette maleri er gengivet på bogens for- og bagside.

Bogen har et udførligt navneregister i alfabetisk orden inddelt efter fornavn i den rækkefølge, personerne omtales. Det vil sige, at for et givet bogstav er personerne først inddelt efter byen, de bor i, for eksempel Øsløs, Vesløs, Arup osv., og derefter opstillet i alfabetisk rækkefølge, for eksempel Søren Andersen, Søren Pedersen, Søren Thomsen Nielsen osv. Mere end 1.000 personer indgår i registret! For at lette identifikationen af de pågældende personer kunne det dog have været ønskeligt, at årstal for fødsel og død var angivet for hver person. Endvidere er kun få kvinder medtaget i navneregistret. Endelig er det blot personer, som biografieres, der optræder i navneregistret – og det udelukker mange personer. Imidlertid angives alle fæstere og ejere under omtalen af de enkelte ejendomme, så man kan alligevel forholdsvis let finde aner, idet de enkelte lokaliteter (Øsløs, Vesløs, Arup osv.) er omtalt hver for sig.

Ni kapitler indgår i bogen. Først beskrives

herregården Vesløgård og dens ejere. I kapitel tre omtales fæstevæsenet på Vesløgård, antal gårde, fæstebreve osv. Herefter følger omtalerne af de enkelte fæstegårde og huse i Øsløs sogn, Vesløs sogn, Arup sogn, Tømmerby og Lild sogne (samt Vust, Vester Thorup og Klim). De to sidste kapitler beskæftiger sig med Vesløgårds udstykning og Vesløs Stationsbys udvikling. Bogen afrundes med to bilag, nemlig et over Vesløgårds fæstegods og fæstere i 1651 og et over de kilder og den litteratur, der ligger bag bogen.

Biografierne over de enkelte fæstere og ejere giver interessante oplysninger til slægtsforskeren. Jeg kan for eksempel læse, at min tip(6)-oldefar Søren Pedersen overtog fæstet på Tvillingegård i Øsløs d. 6. august 1749; han betalte fire rigsdaler i indfæstning og giftede sig med enken i gården, Maren Christensdatter. Allerede i 1752 måtte Søren Pedersen imidlertid opgive fæstet på rund af "slet husholdning"; det var i øvrigt i samme år, at Maren Christensdatter døde. Selv dør Søren Pedersen, som havde tilnavnet Binder, i Østerild i 1801.

Christen Thomassen med tilnavnet Skomager er en anden af mine aner, født i Øsløs i 1697 og svigerfar til ovennævnte Søren Pedersen. Christen Thomassen overtog fæstet på den nuværende Torsbjergvej 4 d. 1. maj 1718; han slap for at betale husafgift, men skulle arbejde en dag om ugen på Vesløgård. I 1730 frasagde Christen Thomassen sig fæstet for at overtage "et liden stykke eyendom i Skaarup, hvorpå han maa lade sig bygge et huus bygning". Hans kone Anne Sørensdatter er medtaget i biografien; hun dør i 1774, mens Christen Thomassen dør i 1768. Imidlertid havde Christen Thomassen været gift tidligere, først gang med min tip(7)-oldemor Kirsten Simonsdatter og anden gang med Margrethe Christensdatter. For at bogen ikke skal blive for omfattende har Ingvar Jakobsen altså valgt at begrænse det medbragte materiale i nogen udstrækning – og det, finder jeg, er helt i orden, nu hvor materialet, som ligger til grund for bogen, er tilgængeligt på de enkelte lokalhistoriske arkiver.

Ingvar Jakobsens bog kan varmt anbefales ikke blot for slægtsforskere med aner, som

har haft fæstet under Vesløsgård, men også for lokalhistorikere, der kan få inspiration til, hvorledes lister over fæstere og ejere kan fremstilles, således at et stort publikum kan få glæde af mange års forskningsresultater. Bogen er også et stærkt supplement til andre bøger om nordjysk slægts- og lokalhistorie som for eksempel Torsten Balles "Tingbogs-ekstrakter fra Thy" og familien Møllers "Man er vel hardbo – 600 års familiekrønike fra Nordvestjylland".

Adam Lindgreen, lektor

Kirchhoff, Hans m.fl. (red.): "Gads leksikon Hvem var hvem 1940-1945". Gads Forlag. 399 s. Indbundet. ISBN 87-120414-6. Pris: 349 kr.

Mange mennesker fik deres skæbne radikalt ændret under den tyske besættelse af Danmark i årene 1940-1945. Dette leksikon rummer størstedelen af de personer, som på den ene eller anden måde gjorde sig gældende på et eller flere områder, eller siden har haft en rolle i forbindelse med besættelsestiden og retsopgøret.

Redaktionen af leksikonet har tilstræbt at biograferer en så bred kreds af personer som muligt, dvs. foruden politiske og administrative aktører på såvel dansk som tysk side samt modstandsbevægelsesbevægelsens repræsentanter biograferes også erhvervsorganisationernes ledere, kulturlivets aktører, taberne i alle kategorier samt en lille kreds af upolitiske kriminelle.

Denne tilgangsvinkel er en af leksikonets styrker, idet det skaber helhed i forhold til at skabe et opslagsværk om besættelsesårenes personer.

Leksikonet rummer ca. 500 kortere eller længere biografier. Ifølge leksikonets redaktion har mange af opslagene krævet et ikke ubetydeligt arkiv- og forskningsarbejde, idet over halvdelen af de biograferede personer ikke tidligere har været vurderet i en besættelsestidssammenhæng.

Leksikonet er meget klassisk bygget op. Opslagene foregår efter efternavn. Herefter følger fødsels- og evt. dødsdato samt personens virke i perioden. Hver artikel begynder med

en kort præsentation af personens "fortid" indtil krigens udbrud. Dernæst beskrives personens rolle og bedrifter i besættelsestiden og endelig afsluttes med personens skæbne efter 1945. Den klassiske opbygning gør det meget overskueligt at slå op i leksikonet, hvis man kender personens fulde navn. Hvis man derimod kun kender f.eks. hvilke modstandsgruppe personen har været medlem af, er det umuligt at finde vedkommende. Dette problem kunne man have afhjulpet ved at lave et emneregister bagest i bogen.

Det, at redaktionen beskriver de biograferedes for- og eftermæle, er også en af leksikonets forcer, idet det er medvirkende til at tegne et billede af, hvilke såkaldte almindelige mennesker, der gjorde sig gældende under besættelsen. Hvis redaktionen havde valgt kun at beskrive disse personers virke under besættelsen, ville man miste dette helhedsbillede.

Leksikonet rammer sine eksplicitte målgrupper, som er både de alment interesserede og fagfolk.

Til hovedparten af opslagene er der knyttet kilde- og litteraturhenvisninger umiddelbart efter opslaget, som kan benyttes, hvis læseren ønsker at fordybe sig yderligere i personens rolle. Idéen med at angive kilde- og litteraturhenvisninger umiddelbart efter opslaget i stedet for i en samlet liste bagest i bogen, virker tilskyndende for at finde mere information om personen. Endelig er udvalget af personer som er biograferet interessant, idet det ikke kun er kendt danske personligheder, men også såvel kendte som ukendte udenlandske personer.

Alt i alt får man som bruger af leksikonet et fyldestgørende mini portræt af de enkelte personer og nogle kilde- og litteraturhenvisninger, som man kan benytte, hvis man ønsker yderligere oplysninger.

Blandt den megen litteratur som er udkommet i forbindelser med 60 året for Danmarks befrielse er Gads Hvem var hvem leksikon yderst relevant. Bogen danner både en faktisk syntese over de sidste 60 års forskning og et fundament for den fremtidige forskning.

*Jeanette Jensen
Cand. scient. oecon.*

Kjeldgaard, Poul: "Sammenhold, Fra et familieliv", Herning, Poul Kristensens Forlag, 2005, 112 sider ill.. Pris: .128.

Det er altid spændende at læse om andre familier og deres historie, specielt når ens egen familie har færdes de samme steder. Poul Kjeldgaard fortæller i sin erindringsbog om sine forældre, søskende og deres familieliv i perioden fra ca. 1920 og 40 år frem.

Familien bor i den midtjyske stationsby Kjellerup, hvor faderen får ansættelse som lærer, og hvor de i alt fire børn bliver født. Men de har også stærke bånd til Thy og Thisted, hvor forældrene kommer fra.

Forfatteren har valgt i sin bog at beskrive sin families historie ved hjælp af små korte afsluttede kapitler. Denne fremgangsmåde medfører, at han springer rundt i kronologien, hvilket gør, at man som læser kan miste sammenhængen. Bogen ville have vundet ved at være skrevet kronologisk, så man var startet med forældrenes barndom og ungdomsliv, deres ægteskab, familiens opståen og sluttet med nutiden.

Illustrationerne er gode, men det kunne have været spændende at se et nyere billede af søskendeflokken og deres familier.

Tove Kistrup

Madsen, Otto m.fl. (red.): "Kong Christian VIII's breve 1813-1848", 2 bind, København 2005, Udgivet af "Det kongelige danske selskab for Fædrelandets historie. ISBN: 87-90194-12-8, 200 kr. per bind.

I januar 1929 gav kong Christian X sin tilladelse til, at Christian VIII's dagbøger og breve måtte udgives. I løbet af de forgangne 77 år har Det Kongelige Danske Selskab for Fædrelandets Historie publiceret kongens dagbøger samt hans samlede brevveksling indtil 1813, hvor den daværende prins blev sendt til Norge. Som det forklares i forordet til de herværende to bind er den overleverede korrespondance fra 1813 til kongens død i 1848 så omfangsrig, at det ikke er muligt at udgive den i deres helhed, og man har derfor valgt at fokusere på brevvekslingen med

Augustenborgerne – dvs. på breve mellem Prins/Kong Christian og hans anden kone, Caroline Amalie, dennes mor, brødre og svigerinder. Nærværende to bind omfatter breve mellem Prinsen/Kongen, Caroline Amalie og hertuginde Louise Augusta af Augustenborg. Bind 1 indledes desuden med Dronningens barndomsrerindringer.

Alle brevene er gengivet i sin helhed og suppleret med korte noter, der mestendels giver identifikation af omtalte personer eller steder – samt yderligere forklaringer af ord eller sammenhænge. Foruden noterne, der er placeret i marginen, er hvert brev også forsynet med en kortere eller længere anmærkning med oplysninger om arkivplacering, kverrens tekst samt yderligere oplysninger fra andre kilder. Man fornemmer tydeligt, at der bag udgivelsen ligger et stort bearbejdningsarbejde – ikke alene i form af tydning af selve brevene men mindst ligeså meget i form af identifikation af personer, steder m.m.

Brevenes indhold er meget forskelligt – fra forelskede kærlighedserkæringer mellem Christian Frederik og Caroline Amalie over rejsebeskrivelser bl.a. fra det nygifte pars kurrejse i Europa i perioden 1819 til 1822 til korte kommentarer om den politiske tilstand i Europa f.eks. om Wienerkongressen i 1814-15, Napoleon o.lign.

At dømme efter indholdet kan man som læser savne en nærmere begrundelse for valget af korrespondancepartnere, da brevene hverken kan siges at belyse nationens eller personernes historie på en selvstændig måde. Ligeledes kunne en kort introduktion være formålstjenlig. For eksempel kan det være vanskeligt for den uindviede læser at følge de politiske kommentarer, som Louise Augusta fremsætter omkring Zar Alexander af Rusland eller om Napoleon. På den anden side er det tydeligvis ikke formålet med udgivelsen at give et stort overblik over perioden.

Alligevel er de to bind fascinerende læsning af en række årsager. Først og fremmest giver de et interessant indblik i adelens hverdagsliv og –bekymringer i første halvdel af 1800-tallet. Rejsebeskrivelserne fylder meget i brevene, og man får en god fornemmelse af transportens besvær. Et andet hovedemne er

helbredet, der omtales i langt hovedparten af brevene. Den politiske situation kommenteres løbende – primært i brevvekslingen mellem Kronprinsen/Kongen og Hertuginde – men mest i kortere indforståede kommentarer, der dog i mange tilfælde suppleres med en note. Alligevel kan disse være svære at følge uden kendskab til perioden.

Interessant er også adelens omgang med hinanden. På kronprinseparrets rejse i Europa i 1819-22 indeholder brevene hyppigt omtale af selskabelige møder med den europæiske adel, og også de øvrige breve vidner om en stor omgangskreds. Ligeledes er der spredte kommentarer til det praktiske liv – så som forberedelserne til brylluppet i 1815, hvor Caroline Amalie pålægger sin forlovede at sørge for en kjole til maskeballet, der skulle afholdes i forbindelse med bryllupsfestlighederne.

En ikke uvæsentlig fordel ved bøgerne er den nøjagtige gengivelse af brevene, der nærmest hensætter læseren i en stemning som i en roman af Jane Austen. På trods af at scenografien af naturlige årsager ikke altid er beskrevet, kan man levende forestille sig livet både hos prinse/kongeparret og hos hertuginde i Augustenborg. Dette gør brevene værd at læse ikke blot som historisk kilde men også som historisk fortælling på linie med enhver anden historisk roman – dog i en uafslæben form pga. den manglende syntese.

Bøgerne er flot udformet og indeholder en række illustrationer, portrætter, malerier m.m., som bidrager til det eksklusive indtryk. Det er synd, at en række af billederne er gengivet i sort/hvid, hvor en farveillustration ville have været mere fuldendt. Ligeledes ville farvebilleder af arkivalierne have gjort dem mere spændende som illustrationer. Alligevel er det ubetinget godt at originalmaterialet er repræsenteret i bogens billedmateriale.

Alt i alt er udgivelsen af Christian VIII's breve interessant læsning både for den kildeinteresserede og for romanlæsere med interesse for det 19. århundrede. Den eneste anke omkring bøgerne er manglen på argumentation for valget af breve samt behovet for en indledende kort introduktion til personerne og deres samtid – en sådan ville uægtelig have bragt denne flotte udgivelse ud til et større

publikum. På den anden side kan man som læser ikke lade være med at se frem til udgivelsen af den sidste række breve – nemlig korrespondancen mellem Kongen og hans to svogre.

Susanne Krogh Jensen, museumsinspektør,
Værløse Museum

Pundik, Herbert: *"Det er ikke nok at overleve. Erindringer"*. Gyldendal, 2005. 360 sider. ISBN 87-00-29698-8. Pris: 299 kr.

"Only what you at last have living in your own memory and heart is worth putting down to be printed, this alone has much chance to get into the living heart and memory of other men ...". Med dette citat af den engelske historiker og matematiker Thomas Carlyle indleder Herbert Pundik sin bog om de første 42 år af hans liv – nemlig tiden frem til det øjeblik i 1969, hvor han tog imod tilbudet om at blive chefredaktør på *Politiken*. Pundik lever i høj grad op til sit motto. Erindringsbogen er nemlig præget af klare til- og fravalg, og der fokuseres stærkt på de afgørende hændelser og beslutninger i forfatterens liv. To sæt af begivenheder må særligt fremhæves: For det første den dramatiske flugt over Øresund i oktober 1943 – som beskrives med en usædvanlig intensitet, men der skulle da også hele fire forsøg til, før det lykkedes familien Pundik at komme med en båd til Sverige. For det andet Pundiks deltagelse som frivillig soldat på den jødiske side i den israelsk-arabiske krig i 1948-49, Israels uafhængighedskrig. I god overensstemmelse med denne vægtning prydes bogens omslag da også af et billede, hvor Pundik sammen med to andre unge jøder under et militært træningsophold i Norditalien i foråret 1948 hyggede sig med en rotur på en af de lokale søer.

I Pundiks fremstilling er forfatterens livshistorie vævet sammen med det jødiske folks nyere historie og – i endnu højere grad – med den israelske stats historie. Han bemærker i denne forbindelse, at jøder ofte er afskåret fra at dyrke slægtshistorie i større omfang, fordi slægtens spor er blevet udslettet pga. forfølgelser og flugt, men at mange søger at udfylde

dette tomrum ved at identificere sig med det jødiske folks kollektive historie. "Stammen er blevet den nærmeste familie", som han udtrykker det. Pundik understreger desuden, at markante politiske begivenheder såsom den internationale konference i Evian i 1938, hvor stort set alle lande afviste at modtage et større antal jødiske flygtninge fra Tyskland og Østrig, må betragtes som en vigtig del af hans personlige historie. For, som han skriver: "Mange af beslutningerne i mit liv er dikteret af bevidstheden om det forræderi denne resultatløse konference var udtryk for." Tilsvarende bemærker han, at erkendelsen "af at være udvalgt til livet, medens seks millioner af ens stammefrænder (...) var blevet myrdet (...) fik afgørende indflydelse på mange af de beslutninger jeg traf senere i livet. Bevidstheden om at være en overlever blev på sæt og vis en belastning, men også igangsættende."

Pundik har haft fast bopæl i Israel siden 1954, og hans erindringsbog giver mange interessante oplysninger om livet i den nye stat og om den særlige israelske mentalitet, der i så høj grad er præget af den ustabile sikkerhedspolitiske situation. Vi får fx at vide, at Ben Gurion, Israels første premierminister, helt indtil sin død i 1973 frygtede for statens eksistens. I det hele taget gør Pundik en stor indsats for at formidle og forklare de israelske politikeres holdninger, der i stigende grad har vakt forundring og vrede i den danske befolkning. Pundik fortæller også, at han med tiden har fået et langt mere nuanceret syn på den israelske politik og på konflikten mellem jøder og arabere. Således erkender han, at han for 50 år siden ikke forstod dybden af den arabiske verdens uvilje mod oprettelsen af Israel. Han opfattede ikke den arabiske modstand som en nationalistisk og religiøs protest mod en fremmed kulturs invasion, men blot som "en gruppe feudale godsejeres modstand mod oprettelsen af et demokratisk samfund, der ville sprede oplysning blandt millioner af arabere". Det blev som bekendt ikke sidste gang, man fra vestligt hold nærrede sådanne etnocentriske tanker om demokratispredning i Mellemøsten, men det undlader Pundik dog at komme ind på ved denne lejlighed ...

Pundiks erindringer lægger stærk vægt på

det professionelle liv, mens det private kun titter frem i korte passager ind imellem. En væsentlig del af hans liv er tilbragt som korrespondent til danske og israelske aviser, og i perioder har han dækket store dele af Afrika og Asien. Bogen giver derfor også et indblik i bl.a. Congo-krisen i 1960 og Kashmir-krigen i 1965. Vi får dog også nogle refleksioner over tilværelsen som krigskorrespondent. Man kan, skriver Pundik, "undre sig over denne trang til at opsøge farer. Hvilke kræfter driver et menneske, der har ansvar for kone og tre børn, ud i situationer der kan koste livet, i krige der ikke er ens egne, for at lave en reportage der i bedste fald er glemt et par dage efter at den er læst." I sit svar på dette spørgsmål henviser Pundik til en kollegas udsagn om, at "fornemmelse af oplevet fare virker livsforlængende, for så vidt man overlever" (!). Pundik supplerer det med disse bemærkninger: "Fare åbner sanserne på vid gab. Lyde, farver, følelser opleves stærkere end normalt. Man bliver høj af al den adrenalin som frygten udløser, og som brager gennem kroppen. Oplevelsen af intensivitet holder sig, efter at man er kommet gennem faren." Det er åbenbart derfor, at krigsreportere "er recidivister, en slags vaneforbrydere i forhold til deres kære".

Pundik fortæller bemærkelsesværdigt lidt om sit liv før oktober 1943. Som læser får man næsten indtryk af, at livet først rigtigt begyndte med flugten til Sverige. Pundik taler selv om et hukommelsestab, hvad barndommen angår. Således mindes han kun en eneste af de lærere, der underviste ham de første fem skoleår. Hans egen forklaring er, at de mange dramatiske begivenheder senere i livet simpelt hen må have overdøvet barndomserindringerne.

Derimod indeholder bogen en del refleksioner over selve erindringsprocessen. Det er en proces, som påvirkes af mange faktorer, lader Pundik forstå, idet han bl.a. funderer over, hvor forskelligt han og Erling Olsen husker deres fælles fortid i Den Danske Brigade i 1945. Pundiks iagttagelser sammenfattes i denne billedrige formulering: "Erindringerne ligger som lag i en køkkenmødding. Materialet fra de dybere lag pas-

serer gennem de senere lag på vej op i lyset gennem den skakt man har gravet. På vejen ændrer erindringerne karakter under indflydelse af senere oplevelser. Slutresultatet er således et kunstprodukt, den samlede sum af ens tilværelses erfaringer." "Der er imidlertid", fortsætter Pundik, "materiale der er af så hård en beskaffenhed, at det undrager sig senere oplevelsers og erfaringers indflydelse. Hukommelsens diamanter." Og med denne introduktion får vi så historien om flugten i oktober 1943.

Som man kunne forvente af en trænet skribent, indeholder Pundiks erindringsbog mange veldrejede afsnit med tankevækkende og underfundige pointer. Og det bliver bestemt ikke ringere af, at han ikke er bange for at udlevere sig selv ved at fortælle om situationer, hvor han dummede sig, opførte sig som en medløber eller på anden måde fungerede som antihelt. Det sidste gælder bl.a. i det underholdende afsnit om, hvordan han og en ven med stor forsigtighed udsmyggede våben fra Danmark til Israel i 1949 – for mange år senere at erfare, at alle relevante danske myndigheder havde haft kendskab til og var indforstået med aktionen. Det er dog ikke alle afsnit, der hænger så godt sammen. Nogle steder har associationerne og anekdoterne fået lidt for frit spil, så fremstillingen er blevet noget springende. Og det er vist heller ikke alle steder, at forfatterens engagement har været helt i top. Alt i alt er der dog kun grund til at glæde sig til fortsættelsen af Pundiks erindringer.

Jørgen Mikkelsen, arkivar, Landsarkivet, København

Sønderjyske årbøger 2003. Redaktion: Axel Johnsen, Tina Sahl Lydiksen og Jesper Bolund Nielsen. Historisk Samfund for Sønderjylland, Padborg, 2003. 318 s., ill. ISBN 0106-4452

Af indlysende grunde spiller national identitet og tilknytningen til danskheden en helt særlig og afgørende rolle i Sønderjylland, hvilket er baggrunden for den position, som Historisk Samfund for Sønderjylland indtager, når det drejer sig om at udforske na-

tionalitetsbegrebets betydning og udvikling i grænselandet samt danskhedens historie i Slesvig. Der er tale om en væsentlig forskningsindsats, som har fundet sted over årene – også i de perioder, hvor opmærksomheden omkring national identitet og nationalisme var knap så udbredt i resten af kongeriget. Et af udslagene af denne forskningsinteresse er den årbog om sønderjysk historie, som samfundet udsender hvert år.

Dispositionen for Sønderjyske årbøger for 2003 følger det vante skema; den indledes med fem artikler om emner fra Sønderjyllands historie, efterfulgt af et større antal anmeldelser af bøger på både dansk og tysk, som alle vedrører Slesvig-Holstens historie. Herefter kommer en interessant gennemgang af, hvad arkiver, museer og forskningsinstitutioner har bedrevet i 2002, fulgt op af en tilsvarende omtale af det lokalhistoriske arbejde i landsdelen. Årbogen afsluttes med en annoteret gennemgang af de lokalhistoriske årbøger og tidsskrifter, som de lokalhistoriske foreninger i Sønderjylland har udgivet i perioden 2001-2002.

Af særlig personalhistorisk interesse er tre af artiklerne, nemlig Arnold Johannsens erindringer fra hverdagslivet i landsbyen Smedeby ved Kruså under 1. verdenskrig samt René Rasmussens artikel om det fængselsophold, som redaktøren af *Flensborg Avis*, Gustav Johannsen, afsonede i fæstningen i Magdeburg i 1879 pga. majestætsfornærmelse. Endelig er Kaj Sørensens artikel om ordningen af det højere skolevæsen i Sønderjylland 1918-20, som bl.a. rummer personskildringer af de fire nyudnævnte rektorer for de sønderjyske statskoler, interessant. Derudover kan der peges på Lars H. Baks meget læseværdige artikel om udviklingen i de skiftende overvejelser både i centraladministrationen og lokalt i Sønderjylland om, hvorledes man fra dansk side skulle forholde sig til de to tyske sejrsmonumenter på Dybbøl og i Arnkiel til minde om 1864 (begge monumenter blev sprængt i luften i maj 1945) fra den danske stats overtagelse af monumenterne efter 1. verdenskrig og op til 1950.

Peter Hertel Rasmussen, ministerråd, cand.mag

Vejledning til forfattere

Denne vejledning angiver kun nogle overordnede retningslinjer for korrekt levering af manuskripter. En mere udførlig vejledning kan fås ved henvendelse til redaktøren. Manuskripter kan sendes hele året. Tekstfiler bedes leveret i word- eller rtf-format. Billedfiler i jpg- eller tif-format og i en opløsning på minimum 300 dpi.

Manuskripter bør ikke – uden forudgående aftale – overstige 15 sider à ca. 3800 enheder. Som tommelfingerregel fylder 15 manuskriptsider med et passende antal illustrationer omkring 20 trykte sider.

Gældende dansk retskrivning skal følges og anvendelse af fremmedord eller meget specielle fagudtryk bør begrænses og som minimum forklares første gang de optræder.

Benyt almindelig 12 punkt skrift, normal linjeafstand og margener. Orddeleliger og anvendelse af specielle koder o.lign. må som hovedregel ikke forekomme. Forsøg ikke at efterligne det layout, vi anvender – det ordner trykkeriet for os – men brug gerne andre artikler som inspiration.

Citater skrives med almindelig typer (ikke kursiv) og anføres i citationstegn. Titler på bøger og tidsskrifter (både i selve artiklen og i noteapparatet) skrives med kursiv og uden anvendelse af citationstegn. Enkelte ord, der ønskes fremhævet, kan skrives med kursiv. Anvend aldrig fed skrift (undtagen i overskrifter) eller understregninger.

Noter skrives som slutnoter og med anvendelse af arabertal (1, 2, 3 ...). Noterne skal være overskuelige og henvisninger til litteratur og arkivalier skal være så fyldestgørende og utvetydige, at læseren uden besvær kan genfinde disse. Anvend www.bibliotek.dk til kontrol af litteraturhenvisninger og www.daisy.dk til kontrol af arkivalier.

Artikler og småstykker indledes med en manchete på 4-8 linjer, hvor temaet, formålet og hovedresultaterne præsenteres. Artikler og småstykker afsluttes med en kort præsentation (2-4 linjer) af forfatteren. Denne bør som hovedregel indeholde navn, fødselsår, stilling og evt. ansættelsessted, relevante publikationer, adresse og evt. e-mail-adresse.

Da redaktionen tilstræber at gøre tidsskriftet så indbydende som muligt, skal artiklerne forsynes med et passende antal illustrationer, der kan udbyde og supplere teksten. Sammen med manuskriptet leveres illustrationerne med tilhørende billedtekster, alt sammen i separate billed- og tekstfiler. Indsæt ikke illustrationerne i manuskriptet, men angiv tydeligt hvor de skal anbringes. Forfatteres ønsker om størrelser, farver og placering vil så vidt muligt blive fulgt. Eventuelle udgifter til illustrationer kan refunderes, men skal i alle tilfælde aftales med redaktøren.

Alle artikler bliver læst og kommenteret af mindst to personer – i eller udenfor

redaktionens snævre kreds. Redaktionen forbeholder sig ret til at foretage ændringer i manuskriptet. Sådanne ændringer forelægges i alle tilfælde for forfatterne. Når manuskriptet er endelig godkendt og sendt til trykkeriet, modtager forfatteren en førstekorrektur. Her har forfatteren mulighed for at ændre mindre meningsforstyrrende fejl (f.eks. slåfejl), men større rettelser (f.eks. udvidelser af tekst og noter) kan ikke påregnes at blive fulgt af redaktionen.

Alle forfattere af større artikler modtager ti frieksemplarer af det pågældende hæfte. Forfattere af småstykker modtager fem frieksemplarer og anmeldere ét frieksemplar.

Samfundet for dansk genealogi og Personalhistorie

Bestyrelsens medlemmer:

Formand: Birgit Flemming Larsen, Klostermarken 13, 9000 Aalborg
Næstformand: Michael Bach, Rolfsvej 14, 3.tv., 2000 Frederiksberg
Sekretær: Gitte Bergendorff Høstbo, Obovej 14, 2730 Herlev
Kasserer: Finn Grandt-Nielsen, Stavrevej 27, Måle, 5300 Kerteminde
Finn Andersen, Grysgårdsvej 2, 2400 København NV
Charlotte S.H. Jensen, Statholdervej 5, 3.tv., 2400 København NV
Stella Borne Mikkelsen, Borgmestervangen 4, 4.th., 2200 København N
Knud Prange, Degnemose Allé 26, 2700 Brønshøj
Poul Steen, Strandvejen 296A, 2930 Klampenborg
Peter Wodskou, Arnesvej 44, 2700 Brønshøj
Hans H. Worsøe, Tækkerløkke 34A, 6200 Aabenraa

Skriftudvalgets medlemmer:

Redaktør: Stella Borne Mikkelsen, Borgmestervangen 4, 4.th., 2200 København N
Michael Dupont, Stenager 216, st.th., 2600 Glostrup
Gitte Bergendorff Høstbo, Obovej 14, 2730 Herlev
Susanne Krogh Jensen, Stevnsbovej 43A, 4600 Køge
Anne Dorthe Suderbo, Lille Strandvej 12B, 2.th., 2900 Hellerup

Webmaster for www.genealogi.dk

Elsebeth Paikin, Kildevænget 37, 2100 København Ø

Medlemskab kan tegnes ved henvendelse til Jeanette Godske, Nørrebrogade 189, 3.th.,
2200 København N.

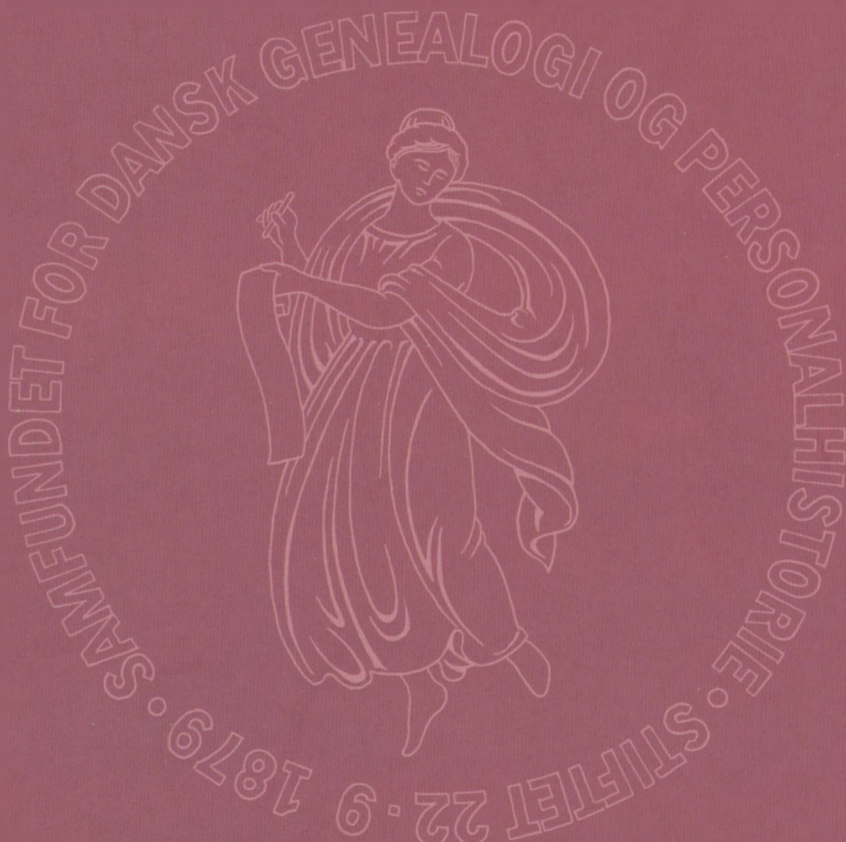
Mail: jeanette@bregnholt.dk

Manuskripter sendes til:

Stella Borne Mikkelsen, Borgmestervangen 4, 4.th., 2200 København N.

Mail: sbm.jm@webspeed.dk

Sats og tryk: Øko-Tryk I/S. Trykt på 100 g Edixion

Personalhistorisk Tidsskrift

Udgivet af Samfundet for dansk genealogi og Personalhistorie siden 1880
Redigeret af Stella Borne Mikkelsen (redaktør), Michael Dupont, Gitte Bergendorff
Høstbo, Susanne Krogh Jensen og Anne Dorthe Suderbo
© 2006 by forfatterne og Samfundet for dansk genealogi og Personalhistorie

Udgivet med støtte fra Alfred Good's Fond

ISSN 0300-3655